สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ให้บริการ

- รับจัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม
- จัดกิจกรรมทางวิชาการ
- เป็นที่ปรึกษาในการจัดตั้งและพัฒนาห้องสมุด การเรียนการสอน การวิจัย การเขียน ผลงานทางวิชาการ
- ออกแบบจัดตั้งห้องสมุด
- รับปรึกษาปัญหาต่างๆ ในการดำเนินงานห้องสมุด

จำหน่าย

- ครุภัณฑ์ห้องสมุด
- วัสดุอุปกรณ์ห้องสมุดตลอดจนอุปกรณ์ซ่อมหนังสือ
- หนังสือวิชาชีพ และสิ่งพิมพ์ของสมาคมฯ

โดยยึดมั่นในคุณภาพ มาตรฐาน และบริการ

สนใจใช้บริการ โปรดติดต่อ
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร. (02) 734-9022-3 ,089-893-9397 โทรสาร. (02) 734-9021
E-mail: tla2497@yahoo.com Line id: tla2497
http://www.tla.or.th

ปีที่ 61 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

"พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประจำปีการศึกษา 2525 ในช่วงระหว่างวันที่ 26-27 และ 29-31 มีนาคม พ.ศ. 2527 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร กรุงเทพมหานคร"

วารสารห้องสมุด
T.L.A. BULLETIN

ISSN 0857-0086 ปีที่ 61 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

รายนามคณะกรรมการบริหาร ประจำปี พ.ศ. 2560 – 2561

1. ศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์	นายกสมาคม
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์	อุปนายกสมาคม
3. ศาสตรเมธีสุวคนธ์ ศิริวงศ์วรวัฒน์	อุปนายกสมาคม
4. นางสาวปรียาพร ฤกษ์พินัย	ประธานแผนกวิชาการ คนที่ 1
5. นางนภาลัย ทองปัน	ประธานแผนกวิชาการ คนที่ 2
6. นางสาวพิณทิมา เลิศสมบูรณ์	ประธานแผนกวิชาการ คนที่ 3
7. นางกมลชนก คชทรัพย์	ประธานแผนกวิชาการ คนที่ 4
8. รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน	ประธานแผนกวารสารและสื่อวิชาการ คนที่ 1
9. นางจิรายุ ดาศรี	ประธานแผนกวารสารและสื่อวิชาการ คนที่ 2
10. นางสุภาพร สมจิตต์	ประธานแผนกวารสารและสื่อวิชาการ คนที่ 3
11. รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ท้วมสุข	ประธานแผนกมาตรฐานวิชาชีพ คนที่ 1
12. นางสาวรุ้งทิพย์ ห่อวโนทยาน	ประธานแผนกมาตรฐานวิชาชีพ คนที่ 2
13. ดร.นฤมล รื่นไวย์	ประธานแผนกประชาสัมพันธ์ คนที่ 1
14. นางอังสนา เกิดบุญส่ง	ประธานแผนกประชาสัมพันธ์ คนที่ 2
15. ดร.ประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์	ประธานแผนกวิเทศสัมพันธ์ คนที่ 1
16. นางสาวพูลสุข ปริวัตรวรวุฒิ	ประธานแผนกวิเทศสัมพันธ์ คนที่ 2
17. ดร.รุจเรขา วิทยาวุฑฒิกุล	ประธานแผนกวิจัยและพัฒนา คนที่ 1
18. ดร.ศิริกาญจน์ โพธิ์เขียว	ประธานแผนกวิจัยและพัฒนา คนที่ 2
19. นางสาวกนกอร ศักดาเดช	ประธานแผนกหาทุน คนที่ 1
20. นางนัยรัตน์ กล้าวิเศษ	ประธานแผนกหาทุน คนที่ 2
21. นางสาวกรองกาญจน์ ถนอมพล	ปฏิคม คนที่ 1
22. นางกิ่งแก้ว อ่วมศรี	ปฏิคม คนที่ 2
23. นางสาวไข่มุก เหล่าสุนทร	ปฏิคม คนที่ 3
24. นางสาวเนาวรัตน์ ปัญญางาม	นายทะเบียน คนที่ 1
25. นายยุทธนา ไอยราพรต	นายทะเบียน คนที่ 2
26. นางวีระวรรณ วรรณโท	บรรณารักษ์
27. รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนา หาญพล	เหรัญญิก คนที่ 1
28. นางสาวเอมอร ตันเถียร	เหรัญญิก คนที่ 2
29. นางสาวสุจิตร สุวภาพ	เลขานุการ คนที่ 1
30. ดร.ชมภูนุช สุนทรนนท์	เลขานุการ คนที่ 2
31. นางดาวรัตน์ แท่นรัตน์	เลขานุการ คนที่ 3

Thai Library Association

Under the Royal Patronage of H.R.H. Princess Mahachakri Sirindhorn

Executive Board of The Thai Library Association A.D.2017–2018

1. Professor Dr.Chutima Sacchanand	President
2. Associate Professor Dr.Sukhum Chaleysub	Vice President 1
3. Sastarametee Suwakhon Siriwongworawat	Vice President 2
4. Miss Preeyaporn Rerkpinai	Chairperson of Professional Development & Training 1
5. Ms. Naparlai Tongpan	Chairperson of Professional Development & Training 2
6. Miss Pintima Lertsomboon	Chairperson of Professional Development & Training 3
7. Ms. Kamonchanok Kotchasap	Chairperson of Professional Development & Training 4
8. Associate Professor Dr.Namtip Wipawin	Chairperson of T.L.A Bulletin & Academic Media 1
9. Ms. Chirayoo Dasri	Chairperson of T.L.A Bulletin & Academic Media 2
10. Ms. Supaporn Somjit	Chairperson of T.L.A Bulletin & Academic Media 3
11. Associate Professor Dr.Kulthida Tuamsuk	Chairperson of Library Standard 1
12. Miss Rungtip Hovanotayan	Chairperson of Library Standard 2
13. Dr. Narumol Ruenwai	Chairperson of Public Relations 1
14. Ms. Angsana Kirdboonsong	Chairperson of Public Relations 2
15. Dr. Prachark Wattananusit	Chairperson of Foreign Relations 1
16. Miss Poolsook Priwatrworawute	Chairperson of Foreign Relations 2
17. Dr. Ruchareka Wittayawuttikul	Chairperson of Research & Development 1
18. Dr. Sirigarn Phokheaw	Chairperson of Research & Development 2
19. Miss. Kanok-on Sakdadate	Chairperson of Fund Raising 1
20. Ms.Naiyarat Klawisait	Chairperson of Fund Raising 2
21. Miss Krongkarn Thanompol	Chairperson of Hospitality 1
22. Ms. Kingkaew Aumsri	Chairperson of Hospitality 2
23. Miss Kaimuk Laosunthara	Chairperson of Hospitality 3
24. Miss Nawarat Panyangam	Chairperson of Membership 1
25. Mr.Yuttana Aiyaraprote	Chairperson of Membership 2
26. Ms.Weerawan Wanato	Librarian
27. Associate Professor Dr. Tassana Hanpol	Treasurer 1
28. Miss Aimorn Tanthien	Treasurer 2
29. Miss Suchit Suvaphab	Secretary 1
30. Dr. Chompoonuch Soonthornon	Secretary 2
31. Ms. Dowrat Tanrat	Secretary 3

ประธานชมรมในสังกัด

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

✦✦✦✦✦✦✦✦

ประธานชมรมบรรณารักษ์และนักเอกสารสารสนเทศนานาชาติ (ชนช.)

รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน

Associate Professor Dr.Namtip Wipawin

ประธานชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน (ชบร.)

นางอังสนา เกิดบุญส่ง

Ms. Angsana Kirdboonsong

ประธานชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา (ชบอ.)

นางสาวปรียาพร ฤกษ์พินัย

Miss Preeyaporn Rerkpinai

ประธานชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน (ชปช.)

นายยุทธนา ไอยราพรต

Mr.Yuttana Aiyaraprote

ประธานชมรมห้องสมุดเฉพาะ (ชพ.)

ดร.นฤมล รื่นไวย์

Dr. Narumol Ruenwai

ประธานชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (ชสบ.)

ดร.สิริกาญจน์ โพธิ์เขียว

Dr. Sirigarn Phokheaw

ประธานชมรมเพื่อหอสมุดแห่งชาติ (ชหช.)

นางสาวกนกอร ศักดาเดช

Miss Kanok-on Sakdadate

ประธานชมรมห้องสมุดเพื่อการอาชีวศึกษาและเทคโนโลยี (ชอท.)

นางนัยรัตน์ กล้าวิเศษ

Ms. Naiyarat Klawisait

วารสารห้องสมุด
T.L.A. BULLETIN

ปีที่ 61 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560 ISSN 0857-0086

วารสารห้องสมุด เป็นวารสารวิชาการของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

TLA Bulletin published by Library Association of Thailand under the Royal Patronge of H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn

วัตถุประสงค์/Aim & Scope

1. ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ ความคิด ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง
2. เผยแพร่การทดลอง การค้นคว้า และการวิจัยของสถาบันที่เกี่ยวข้อง
3. เป็นสื่อกลางในการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกและผู้สนใจ

กำหนดออก/Frequency

ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และ กรกฎาคม-ธันวาคม)
2 issues / year (January - June, July - December)

ได้รับการดรรชนี/Indexing TCI กลุ่ม 1 (ตั้งแต่ มิถุนายน 2558-ธันวาคม 2562)

การเป็นสมาชิกวารสาร

ปีละ 250 บาท หรือ เล่มปลีกฉบับละ 130 บาท (รวมค่าจัดส่งทางไปรษณีย์)
250 baht / year, Single issue 130 baht

พิมพ์ที่ หจก. รวิน พริ้นติ้ง กรุ๊ป 11,13 ถนนประชาอุทิศ 6 ราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ 10140 โทรศัพท์ 02-873-0070-1

สำนักงาน/Office

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ
กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 02-734-9022-3
โทรสาร 02-734-9021
อีเมล tla2497@yahoo.com
line: tla2497

- **บทความทุกเรื่องที่ลงพิมพ์จะได้รับการตรวจอ่านโดยผู้ทรงคุณวุฒิ**
- **ความคิดเห็นและบทความที่ปรากฏในวารสารนี้ เป็นของผู้เขียน ซึ่งมิใช่เป็นความคิดเห็นของผู้จัดทำและมิใช่ความรับผิดชอบของสมาคมห้องสมุดฯ**
- **การนำบทความในวารสารนี้ไปตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากคณะผู้จัดทำ**

ที่ปรึกษา

ศ.ดร.ชุติมา สัจจานันท์
นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

บรรณาธิการบริหาร

รศ. ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

กองบรรณาธิการ / Editorial Board

นางจิรายุ ดาศรี
ประธานแผนกวารสารและสื่อวิชาการคนที่ 2

นางสุภาพร สมจิตต์
ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC)
ประธานแผนกวารสารและสื่อวิชาการคนที่ 3

ดร.ศิริกาญจน์ โพธิ์เขียว
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ดร.นฤมล รื่นไวย์
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

ดร.บุษกร เลิศวีระศิริกุล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายสุรพล ฤทธิ์รวมทรัพย์
โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวสุจิตร สุวภาพ
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

วารสารห้องสมุด
T.L.A. BULLETIN

สารบัญ

ปีที่ 61 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560

บทบรรณาธิการ ก

Editor's Note

น้ำทิพย์ วิภาวิน

Namtip Wipawin

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พระมหากษัตริย์นักสารสนเทศ 1

King Bhumibol Adulyadej : The Great King of Information

ชุติมา สัจจานันท์

Chutima Sacchanand

ห้องสมุด ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และ สังคม : การประชุมวิชาการนานาชาติห้องสมุดและสารสนเทศของอิฟล่า ค.ศ.2017 9

Libraries. Solidarity. Society : IFLA–WLIC 2017

ชุติมา สัจจานันท์, ปรียาพร ฤกษ์พินัย, รุจเรขา วิทยาวุฒิกุล, ทัศนา หาญพล, สุจิตร สุวภาพ และประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์

Chutima Sacchanand, Preeyaporn Rerkpinai, Ruchareka Wittayawuttikul, Tassana Hanpol, Suchit Suvaphab and Prachak Wattananusit

การจัดการข้อมูลบริหารสิทธิของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ : เหตุผลความจำเป็นและกรณีศึกษา 27

Managing Right Management Information in Libraries and Archives : Rationales and Case Studies.

ทรงพันธ์ เจิมประยงค์

Songphan Choemprayong

ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้แบบผสานวิธี ห้องเรียนกลับด้าน พื้นที่การเรียนรู้และการเรียนรู้เชิงรุก 47

Relations between Blended Learning, Flipped Classroom, Learning Space, and Active Learning

สุรไกร นันทบุรมย์

Surakrai Nantaburom

วารสารห้องสมุด
T.L.A. BULLETIN

ปีที่ 61 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560

สารบัญ

การเสริมสร้างทักษะสารสนเทศในตลาดแรงงานเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากอินเทอร์เน็ต 67

Enhancing Information skills in the labor market to prevent the threats of Internet.

นิตยา วงศ์ใหญ่

Nitaya Wongyai

ทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ 79

Digital Literacy Skill for Developing Learning Quality.

พรชนิตว์ ลีนาราช

Pornchanit Leenaraj

กลวิธีการแปลวรรณกรรม 97

Literary Translation Techniques

อรองค์ ชาคร

Ora-Ong Chakorn

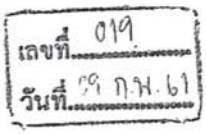
คณะกรรมการบริหารสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ชุดที่ 37 (พ.ศ.2560-2561) 115

Members of the Executive Board of the Thai Library Association (2017-2018)

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ 123

หน่วยราชการในพระองค์ ๙๐๔

ที่ พว ๐๐๐๕.๑/๕๔๗

กองกิจการในพระองค์ ๙๐๔
สำนักงานราชเลขานุการในพระองค์ฯ
พระที่นั่งอัมพรสถาน

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอพระราชทานพระราชานุญาตเชิญภาพพระราชกรณียกิจ

เรียน นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์

อ้างถึง หนังสือ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ที่ ส.๐๐๑/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๑

ตามหนังสือที่อ้างถึง ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท เรื่อง สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขอพระราชทานพระราชานุญาตเชิญภาพพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (ตามที่แนบ) ไปพิมพ์บนปกวารสารห้องสมุด "T.L.A. BULLETIN" ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม ความละเอียดตามอ้างถึงนั้น

กองกิจการในพระองค์ฯ ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระราชานุญาตตามที่ขอพระมหากรุณา

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

พลอากาศโท

(ภักดี แสง-ชูโต)
ผู้ช่วยราชเลขานุการในพระองค์ฯ
ปฏิบัติราชการแทน ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ธุรการ/สารบรรณ

โทร. ๐ ๒๓๕๖ ๐๘๑๘

s p a c e

บทบรรณาธิการ

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้ ที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับพระราชทานพระราชานุญาตจาก**สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร** ได้พระราชทานพระราชานุญาตเชิญภาพพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พิมพ์บนปกวารสารห้องสมุดฉบับนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อปวงชนชาวไทย ด้วยน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ที่มีต่อวงการห้องสมุด พระองค์ทรงให้ความสำคัญต่อห้องสมุด หนังสือ และการอ่านในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการพัฒนาประเทศ

วารสารห้องสมุดฉบับนี้จึงนำเสนอบทความที่มีคุณค่าเรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พระมหากษัตริย์นักสารสนเทศ โดยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์ นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ และบทความจากประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุมสหพันธ์ระหว่างประเทศว่าด้วยสมาคมห้องสมุดและสถาบัน หรือเรียกโดยย่อว่า อิฟล่า (International Federation of Library Associations and Institutions–IFLA) ที่ประเทศโปแลนด์ เรื่องห้องสมุด ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และ สังคม : การประชุมวิชาการนานาชาติห้องสมุดและสารสนเทศของอิฟล่า ค.ศ.2017 ของศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์ และคณะ ประเด็นที่น่าสนใจเช่นในบทความเรื่องการจัดการข้อมูลบริหารสิทธิของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ : เหตุผลความจำเป็นและกรณีศึกษา ของทรงพันธ์ เจิมประยงค์ และเรื่องทักษะสารสนเทศในตลาดแรงงานและภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ต ของนิตยา วงศ์ใหญ่ รวมถึงบทความเกี่ยวกับทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ ของพรชนิตว์ ลีนาราช บทความเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้แบบผสานวิธี ห้องเรียนกลับด้านพื้นที่การเรียนรู้และการเรียนรู้เชิงรุกของสุรไกร นันทบุรมย์ และบทความของอรองค์ ชาคร เรื่องกลวิธีการแปลวรรณกรรม ปิดท้ายด้วยการแนะนำคณะกรรมการบริหารสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ชุดที่ 37 (พ.ศ.2560-2561)

กองบรรณาธิการวารสารห้องสมุด ได้คำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานการเผยแพร่บทความโดยผ่านการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำให้วารสารห้องสมุด สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพจาก **TCI** (**กลุ่มที่1**) หวังว่าผู้อ่านคงได้รับสาระอันเป็นประโยชน์ทั้งนักวิชาการ นักวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในห้องสมุด องค์การที่เกี่ยวข้อง และผู้ใช้บริการห้องสมุด ขอขอบคุณภาพพระราชทานที่ได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยจดหมายเหตุ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน
ประธานแผนกวารสารและสื่อทางวิชาการ
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
บรรณาธิการ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช....พระมหากษัตริย์นักสารสนเทศ

ชุติมา สัจจานันท์

บทความนี้วิเคราะห์พระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชต่อวงการบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ทรงมีบทบาทสำคัญอย่างสูงยิ่งในการจัดการสารสนเทศทั้งในกระบวนการผลิตสารสนเทศ การจัดระบบและการพัฒนาระบบสารสนเทศ การถ่ายทอด กระจาย และเผยแพร่สารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจึงได้ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แขนงวิชาสารนิเทศศาสตร์ เมื่อพ.ศ. 2541 เพื่อเฉลิมพระเกียรติให้ปรากฏแผ่ไพศาลสืบไป

คำสำคัญ: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, ห้องสมุด, บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

King Bhumibol Adulyadej: The Great King of Information

Chutima Sacchanand

This article analyzed King Bhumibol Adulyadej's great talent and contribution to library and information science profession in Thailand. As an information specialist, he played a great role in information creation, information organization and information system development, information tranfer, distribution and dissemination as well as information use. To pay high honor to the King, Sukhothai Thammathirat Open University conferred Ph.D. degree information Science to King Bhumibol Adulyadej in the year 1998.

Keywords: King Bhumibol Adulyadej, Libraries, Library and information science

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช....พระมหากษัตริย์นักสารสนเทศ

*ชุติมา สัจจานันท์**

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐสูงสุด ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม และบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อประโยชน์สุขแก่ปวงชนชาวไทยและเพื่อความวัฒนาสถาพรของบ้านเมือง พระมหากรุณาธิคุณปกเกล้าปกกระหม่อมประชาชนทุกหมู่เหล่า ทั่วผืนแผ่นดินไทย ทรงเป็นอภิปูชนียบุคคลผู้ดำรงธรรม ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างในทุกสถาน ทรงมีพระราชจริยวัตรอันงดงามล้ำเลิศด้วยพระเมตตาคุณ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ กอปรด้วยพระปรีชาสามารถและพระราชกรณียกิจปกแผ่ไพศาล ในทุกด้าน รวมทั้งด้านห้องสมุด บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักสารสนเทศที่ยิ่งด้วยพระปรีชาสามารถ ทรงมีบทบาทสำคัญอย่างสูงยิ่งในการจัดการสารสนเทศทั้งในการผลิตสารสนเทศ การพัฒนาระบบสารสนเทศ การถ่ายทอด กระจายและเผยแพร่สารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ

พระมหากรุณาธิคุณต่อห้องสมุด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรง**มีพระมหากรุณาธิคุณต่อห้องสมุด** ทรงให้ความสำคัญต่อห้องสมุด หนังสือ และการอ่านในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการพัฒนาประเทศ ในโอกาสที่สมาชิกห้องสมุดเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2514 ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทมีความตอนหนึ่งซึ่งขออัญเชิญมาดังนี้

> *"...มี**ห้องสมุด** หมายถึงเป็นที่ที่จะรวบรวมหนังสือซึ่งเป็นวิชา สามารถที่จะให้ยืมแก่ผู้สนใจ ฉะนั้นห้องสมุดจึงเกิดขึ้นมา เป็นสิ่งที่สำคัญ ที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมยิ่งมีห้องสมุดมาก ยิ่งมีห้องสมุดในที่ต่างๆ ในที่หลายแห่งในประเทศก็ยิ่งดี ฉะนั้นการที่ส่งเสริมให้มีห้องสมุดในโรงเรียนต่างๆ ทั่วราชอาณาจักร จึงเป็นความดำริที่ดี"*
>
> *"**หนังสือ**นี้ ถ้าดูในทางพัฒนา ในทางความก้าวหน้าของมนุษย์ เพื่อให้ชีวิตของตนสามารถที่จะมีความมั่นคงนั้น จึงมีความสำคัญไม่ใช่น้อย เพราะว่าเป็นแหล่งของความรู้ที่จะค้ำจุนเราให้มีชีวิตได้ให้มีความสุขได้ อันนี้ก็พูดถึงหนังสือทั่วไปทุกอย่างทุกชนิด และโดยเฉพาะทางวิชาการ แต่หนังสือย่อมมีความสำคัญมากกว่าเป็นวิชาการที่จะสอนให้เรามีความรู้และสามารถที่จะปฏิบัติตนดำรงชีวิตได้"*

*ศาสตราจารย์ แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
E-mail: chutimastou@gmail.com

"... หนังสือเป็นการสะสมความรู้และทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้สร้างมาทำมาคิดมาแต่โบราณกาล จนทุกวันนี้ หนังสือจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นคลังๆ ธนาคารความรู้และเป็นออมสิน เป็นสิ่งที่จะทำให้มนุษย์ก้าวหน้าได้โดยแท้" ...

ทรงส่งเสริมให้มีการผลิตหนังสือเพื่อประโยชน์ต่อประชาชน วงวิชาการ และวิชาชีพ พระปรีชาญาณอันแสดงถึงสายพระเนตรที่กว้างไกลดังเป็นที่ประจักษ์จากการที่ทรงมีพระราชดำริให้จัดทำ **'สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน'** อันเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาเพื่อการศึกษาค้นคว้า อ้างอิง โดยรวมสรรพวิทยาการทุกแขนง เขียนโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จัดทำตามหลักของสารานุกรม มีดรรชนีช่วยการค้นคว้า นำเสนอด้วยภาษาที่เหมาะสมกับกลุ่มเด็กและเยาวชนในวัยต่างๆ ทั้งเด็กเล็ก เด็กโต มีภาพประกอบงดงาม ออกแบบรูปเล่มจัดหน้าสวยงาม ชวนอ่าน พิมพ์ด้วยกระดาษดี โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2511 และเริ่มเผยแพร่ชุดแรกเมื่อ พ.ศ. 2516 นับเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาของชาติและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่โรงเรียนและห้องสมุดที่อยู่ห่างไกล 5,000 แห่งทั่วประเทศ

ทรงริเริ่มให้จัดตั้ง**ห้องสมุดศาลารวมใจ**ตามหมู่บ้านในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ เพื่อเป็นที่อ่านหนังสือของเด็กและประชาชน และพระราชทานหนังสือประเภทต่างๆ แก่ห้องสมุด นอกจากนี้มูลนิธิโครงการหลวงที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้น ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านแก่เด็ก จัดหาหนังสืออุปกรณ์การศึกษาจัดสร้างห้องอ่านหนังสือหรือมุมอ่านหนังสือ จัดห้องสมุดเคลื่อนที่ จัดตั้งห้องสมุดโรงเรียนและจัดฝึกอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนในพื้นที่โครงการหลวงด้วย

พระมหากษัตริย์นักสารสนเทศ..ผู้ผลิตสารสนเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงผลิตสารสนเทศหลากหลายประเภทหลากหลายรูปแบบ ครอบคลุมทั้งงานวรรณกรรม งานแปล หนังสือ สิ่งประดิษฐ์ และสารสนเทศรูปแบบอื่นๆ ที่ล้วนทรงคุณค่า อาทิ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส โน้ตเพลง ภาพวาด ภาพถ่าย ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพยนตร์ แผนที่

ทรงมีผลงานด้านลิขสิทธิ์ 83 ผลงาน *ด้านวรรณกรรม* จำนวน 6 เล่ม ได้แก่ 1) หนังสือแนวคิดทฤษฎีใหม่ 2) โครงการทฤษฎีใหม่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ 3) พระมหาชนก 4) นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ 5) ติโต 6) หนังสือแนวคิดทฤษฎีใหม่ *ด้านจิตรกรรม* จำนวน 8 ภาพ *ด้านประติมากรรม* 7 ผลงาน *ด้านภาพถ่ายฝีพระหัตถ์* 10 ภาพ *ด้านดนตรีกรรม* จำนวน 52 เพลง *ผลงานด้านเครื่องหมายการค้า* 13 คำขอ และผลงานสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ 11 รายการ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2555).

ทรงพระราชนิพนธ์และทรงแปลวรรณกรรมอันล้ำค่าเป็นเพชรเม็ดงาม และเป็นมรดกชิ้นเอกของแผ่นดิน พระราชนิพนธ์เรื่อง *ติโต นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ พระมหาชนก* ล้วนติดอันดับยอดการจัดพิมพ์และจัดจำหน่ายสูงสุดในรอบปี และทำลายสถิติการจัดพิมพ์หนังสือของประเทศ

ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญานามเป็น *"พระบิดาแห่งการวิจัยไทย"* *"พระบิดาแห่งการประดิษฐ์"* และในระดับนานาชาติ *"พระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก"* จากสมาพันธ์นักประดิษฐ์นานาชาติ

(ไอเฟีย) และสมาคมส่งเสริมการประดิษฐ์ เกาหลีใต้ (คิปา: KIPA) ซึ่งทรงเป็นพระองค์แรกในโลก ผลงานสิ่งประดิษฐ์ของพระองค์ทรงได้รับการจดทะเบียนสิทธิบัตร ที่สำคัญคือ กังหันน้ำชัยพัฒนา และทรงค้นคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง โครงการฝนหลวง โครงการหญ้าแฝก เป็นต้น ซึ่งผลงานเหล่านี้ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ราษฎร จึงทรงได้รับการถวายพระสมัญญานาม *"พระบิดาแห่งการวิจัยและพัฒนาข้าวไทย"*

พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส พระราชกระแส พระราชดำริ พระบรมราชวินิจฉัย ที่พระราชทานในวโรกาสต่างๆ แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกสาขาอาชีพ ครอบคลุมสรรพวิทยาการ การดำเนินชีวิตด้านต่างๆ จึงนับเป็นสารสนเทศอันทรงคุณค่ายิ่ง หนังสือเล่มสำคัญที่จัดดำเนินการมาโดยต่อเนื่อง และเป็นขุมทรัพย์สำหรับการศึกษาค้นคว้าอ้างอิงพระบรมราโชวาท คือ *"ประมวลพระราชดำรัสและพระราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ"* ซึ่งสำนักราชเลขาธิการจัดรวบรวม พิมพ์เผยแพร่เป็นประจำทุกปี

พระมหากษัตริย์นักสารสนเทศ.. การพัฒนาระบบการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช *"พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย"* ทรงมีพระปรีชาญาณด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทรงคิดค้นสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ ด้วยพระองค์เอง ทรงพัฒนาระบบการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่มหาวิทยาลัยมหิดลให้จัดทำโครงการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อการศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา ต่อเนื่องจากโครงการเดิมเรื่องพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ นับเป็นโครงการที่นำวิทยาการขั้นสูงมาประยุกต์ใช้กับความรู้ทางด้านพุทธศาสนา และเป็นพจนานุกรมฉบับคอมพิวเตอร์ที่สมบูรณ์ที่สุด ทั้งยังได้พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยและทรงวิจารณ์การออกแบบโปรแกรมสำหรับใช้ค้นคืนข้อมูลด้วย ทำให้อำนวยความสะดวกต่อผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้า เข้าถึงข้อมูลพระไตรปิฎกและอรรถกถาอย่างยิ่ง

พระมหากษัตริย์นักสารสนเทศ..การถ่ายทอด กระจาย และเผยแพร่สารสนเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีเทคนิควิธีการสื่อสารและถ่ายทอดสารสนเทศไปยังประชาชนทุกหมู่เหล่าด้วยรูปแบบและเทคนิคที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ทรงมีเทคนิควิธีการสอนและการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย ทรงเป็นแบบอย่าง ทรงชี้แนะ สอน อบรม สาธิต ปฏิบัติให้ดู และปฏิบัติฝึกฝน ทรงใช้สื่อในการสอน ได้พระราชทานความรู้ในศาสตร์และศิลป์ทั้งปวงเพื่อประโยชน์อันยั่งยืนแก่พสกนิกรทุกหมู่เหล่าได้อย่างเหมาะสม ชัดเจน ทรงให้ความสำคัญยิ่งในเรื่องการใช้ภาษา ในฐานะเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์

ทรงประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อกระจายสารสนเทศ ทรงตั้งสถานีวิทยุ อส. เพื่อใช้ประโยชน์ในการสื่อสารระหว่างพระองค์กับปวงราษฎร และทรงใช้คอมพิวเตอร์ประดิษฐ์บัตรพระราชทานพรปีใหม่แด่ประชาชน

ภาพที่ 1 ส.ค.ส พระราชทาน พ.ศ.2559

พระมหากษัตริย์นักสารสนเทศ ... การใช้สารสนเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นแบบอย่างในการแสวงหาและการใช้ข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ ทรงใช้แหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย ทรงประเมิน ตรวจสอบ สารสนเทศและแหล่งสารสนเทศต่างๆ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีลักษณะที่ดี มีความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ ทันสมัย เพื่อนำมาใช้ประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ ดังจะเห็นได้จากในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรณ ภาคต่างๆ ของประเทศ ทรงศึกษาข้อมูลทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ สภาพอากาศจากแผนที่และข่าวอากาศ ทรงไต่ถามข้อมูลเพิ่มเติมจากราษฎรในท้องถิ่น ทรงประชุมปรึกษาหารือกับข้าราชการเจ้าหน้าที่ของหน่วยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และทรงตรวจสอบข้อมูลอย่างถี่ถ้วน

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล (2538) ในการบรรยายพิเศษเรื่อง 'ในหลวงกับการพัฒนาประเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ' ในงาน 'ไอทีเฉลิมพระเกียรติ' เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2538 พิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ 'ไอทีเพื่อประชาชน' ของศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ ได้กล่าวถึงพระคุณลักษณะดังกล่าวไว้มีความตอนหนึ่งดังนี้

> *"...เวลาเสด็จฯ ไป ก็ต้องถามชาวบ้านว่าสถานที่นั้นอยู่ที่ไหน และทางทิศเหนือมีอะไร ทางทิศใต้มีอะไร ท่านถามหลายๆ คน เช็คกันไปมา ระหว่างที่ถามนั้นก็จะดูแผนที่ว่าแผนที่นั้นจะถูกต้องดีหรือเปล่า น้ำจะไหลจากทางไหนไปทางไหน บางครั้งแผนที่ไม่ถูกต้องท่านก็ตรวจสอบได้ เพราะมีเจ้าหน้าที่จากกรมแผนที่ตามเสด็จด้วย ก็เรียกมาชี้ดูตรงนี้จำเป็นต้องแก้ไข"*
>
> *"public hearing ความจริงทรงทำมาก่อนล่วงหน้านั้นแล้ว ทรงทำอะไรหลายอย่างก่อนคำนั้นจะเกิด ไม่ว่าจะเป็นไอที ทรงทำมาจะ 40 ปี public hearing นั้นก็คือเมื่อประทับกับประชาชน ไต่ถามถึงปัญหา ประชาชนก็จะป้อนปัญหาสู่พระองค์ท่าน พระองค์ท่านก็จะตรวจสอบข้อมูล แล้วก็จะพระราชทานวิธีการแก้ไขว่าควรทำอย่างไร..."*

ทรงเปิดกว้างต่อการแสวงหา การรับข้อมูล ข่าวสารและสารสนเทศ และความคิดเห็นจากทุกฝ่าย เพื่อนำมาใช้เป็นสารสนเทศในการดำเนินโครงการต่างๆ ของพระองค์ ในคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณในวโรกาสที่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาเกษตรศาสตร์ (พ.ศ. 2532) มีความตอนหนึ่งที่สะท้อนพระคุณลักษณะดังกล่าวดังนี้

"ก่อนที่โครงการตามพระราชดำริแต่ละโครงการจะเกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงศึกษาพิจารณา และปรึกษาอย่างรอบคอบกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและตัวแทนราษฎรในท้องถิ่นนั้น โดยทรงเน้นอยู่เสมอว่า พระราชดำริเป็นเพียงข้อเสนอแนะ ขอให้ช่วยกันทักท้วง แก้ไข เพื่อให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทั้งยังประสานสอดคล้องกับสภาวะทางเศรษฐกิจและนโยบายของทางราชการด้วย เมื่อเริ่มดำเนินงานตามโครงการแล้วก็จะทรงติดตามผลงานความก้าวหน้า ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคทุกระยะ เพื่อเปลี่ยนแปลงและแก้ไขให้เหมาะสมแล้วเกิดประโยชน์สูงสุด"

ภาพที่ 2 นายกสภามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ แขนงวิชาสารนิเทศศาสตร์ แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ที่มาภาพ: หน่วยจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เฉลิมพระเกียรติพระปรีชาสามารถด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

พระราชกรณียกิจดังได้กล่าวมาโดยสังเขปแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ในพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชต่อวงการหนังสือและห้องสมุด วงวิชาการและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารเทศศาสตร์ ดังนั้นเมื่อ พ.ศ. 2541 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจึงได้ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แขนงวิชาสารนิเทศศาสตร์ และได้มีการจัดตั้งหอสมุดแห่งชาติขึ้นในภาคต่างๆ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา ภาคเหนือ ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ ภาคตะวันออก ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติรัชชังคลาภิเษก จันทบุรี ภาคใต้ ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษก สงขลา และภาคตะวันตก ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก กาญจนบุรี และจัดตั้ง *'หอเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช'* บริเวณด้านหน้าหอสมุดแห่งชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติให้ปรากฏแผ่ไพศาลสืบไป

บทสรุป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระอัจฉริยกษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยพระปรีชาสามารถหลายสถานครอบคลุมทุกสาขาวิทยาการ ดังเป็นที่ประจักษ์จากการที่มหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ได้ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แด่พระองค์ ซึ่งพบว่าครอบคลุมทั้งด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อาทิ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ รัฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ ศิลปศาสตร์ วิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ นิติศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ บริหารธุรกิจ นิเทศศาสตร์ วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ศาสตร์ แพทยศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง เกษตรศาสตร์ และไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น มหาวิทยาลัยและสถาบันในต่างประเทศหลายแห่งได้ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แด่พระองค์ด้วย ดังนั้นการที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แขนงวิชาสารนิเทศศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2541 และการจัดตั้ง *'หอเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช'* เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระองค์ให้ปรากฏแผ่ไพศาลสืบไปนั้น จึงนับเป็นมงคลประวัติแก่ห้องสมุด และวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ยิ่ง

บรรณานุกรม

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2555). *อัจฉริยราชา ผู้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาแห่งแผ่นดิน.* กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์.

ชุติมา สัจจานันท์.(2539). ราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติพระปรีชาญาณด้านการสื่อสาร. *วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช*, 9(3), 5-10.

ชุติมา สัจจานันท์. (2542). พระมหากษัตริย์...นักเขียน. *กุลสตรี, 29*(690), 68-71.

ชุติมา สัจจานันท์. (2542). พระมหากษัตริย์...นักแปล. *กุลสตรี*, *29*(689), 65-66.

ชุติมา สัจจานันท์. (2542). พระมหากษัตริย์...นักภาษา. *กุลสตรี*, *29*(688), 12-14.

ชุติมา สัจจานันท์. (2542). พระมหากษัตริย์...ครูราชันย์. *กุลสตรี*, *29*(693), 63-66.

ชุติมา สัจจานันท์. (2542). พระมหากษัตริย์...ครูราชันย์. *กุลสตรี*, *29*(694), 64-68.

ชุติมา สัจจานันท์. (2542). พระมหากษัตริย์...นักสารสนเทศ. *กุลสตรี, 29*(691), 68-70.

ชุติมา สัจจานันท์. (2542). พระมหากษัตริย์...นักสื่อสาร. *กุลสตรี*, *29*(692), 68-70.

ชุติมา สัจจานันท์. (2546). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชกับความเป็นครูและพระราชกรณียกิจด้านการศึกษา. ใน *25 ปี มสธ. 25 ปีแห่งการสร้างสรรค์บัณฑิตคุณภาพ* (หน้า 18-31). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่คณะสมาชิกห้องสมุดทั่วประเทศในโอกาสที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2514.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2532). *คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในวโรกาสทูลเกล้าฯถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเกษตรศาสตร์.* เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช . (2541). *คำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แขนงวิชาสารนิเทศศาสตร์.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สำนักบรรณสารสนเทศ. (2560). *มสธ. ใต้ร่มพระบารมีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช.* นนทบุรี: สมาคมสุโขทัยธรรมาธิราชฯ.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2538). ในหลวงกับการพัฒนาประเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ. ใน *ไอทีเพื่อประชาชน.* กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ.

❑❑❑❑

ห้องสมุด ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และ สังคม : การประชุมวิชาการนานาชาติห้องสมุดและสารสนเทศของอิฟล่า ค.ศ.2017

ชุติมา สัจจานันท์, ปรียาพร ฤกษ์พินัย, รุจเรขา วิทยาวุฒิกุล,
ทัศนา หาญพล, สุจิตร สุวภาพ และประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์

บทความนี้นำเสนอประเด็นที่น่าสนใจจากการประชุมวิชาการนานาชาติประจำปี 2560 จัดโดยอิฟล่า ในเรื่องบทบาทของอิฟล่าต่อการพัฒนาห้องสมุดและบรรณารักษ์ทั่วโลก ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดเฉพาะ การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เครือข่ายห้องสมุด และบทบาทของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ กับการพัฒนาสู่สากล ตามยุทธศาสตร์ใหม่ของสมาคมห้องสมุดฯ ที่มุ่งสู่ความเป็นสากล

คำสำคัญ: การประชุมวิชาการนานาชาติ, ห้องสมุด, อิฟล่า

Libraries, Solidarity, Society : IFLA-WLIC 2017

Chutima Sacchanand, Preeyaporn Rerkpinai, Ruchareka Wittayawuttikul,
Tassana Hanpol, Suchit Suvaphaband Prachak Wattananusit

This article presented interesting issues from IFLA 2017 international conference. IFLA's role towards the development of libraries and librarians worldwide, school libraries, academic libraries, public libraries, special libraries, LIS education, and library network, as well as the roles of the Thai Library Association in moving towards internationalization to fulfill the TLA new strategic plan are highlighted.

Keywords: IFLA, WLIC, Libraries.

ห้องสมุด ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และ สังคม : การประชุมวิชาการนานาชาติห้องสมุดและสารสนเทศของอิฟล่า ค.ศ.2017

ชุติมา สัจจานันท์[1], ปรียาพร ฤกษ์พินัย[2], รุจเรขา วิทยาวุฒิกุล[3], ทัศนา หาญพล[4], สุจิตร สุวภาพ[5], และประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์[6]

ความนำ

สหพันธ์ระหว่างประเทศว่าด้วยสมาคมห้องสมุดและสถาบัน หรือนิยมเรียกโดยย่อว่า อิฟล่า (International Federation of Library Associations and Institutions-IFLA) เป็นสมาคมวิชาชีพระดับนานาชาติที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดในโลก ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ.1927 มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ สหพันธ์ฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ ความร่วมมือ การสื่อสาร การวิจัยและพัฒนาในกิจกรรมห้องสมุดทุกด้าน รวมถึงบริการสารสนเทศ การศึกษา มาตรฐานวิชาชีพ ให้แก่บุคลากรและดำเนินการเพื่อให้วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์เป็นที่ประจักษ์และได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ (IFLA Headquarters, 2017) โดยมีบทบาทในการจัดกิจกรรมทางวิชาการเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าและการพัฒนาวิชาการและวิชาชีพแก่สมาชิก บรรณารักษ์ นักสารสนเทศ กิจกรรมที่จัดประจำทุกปี คือ การประชุมทางวิชาการนานาชาติ หมุนเวียนในประเทศต่างๆ แต่ละทวีปทั่วโลก เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด มุมมอง ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย แนวปฏิบัติที่ดีในวงวิชาการวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ การเอกสาร จดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์

การจัดการประชุมนานาชาติใน พ.ศ. 2560 (ค.ศ. 2017) ครั้งที่ 83 จัดที่ประเทศโปแลนด์ หัวข้อ “ห้องสมุด ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และสังคม” (Libraries, Solidarity, Society) โดยแนวเรื่องเน้นความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความเป็นเอกภาพ ห้องสมุดกับชุมชน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความร่วมมือร่วมใจกันของห้องสมุดในโลกที่เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว สนองความประสงค์ของชุมชน ผู้ใช้บริการทุกแห่งหน เพื่อตอบสนองวาระขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 2030 (UN 2030 Agenda) ตลอดจนให้ความสำคัญด้านลิขสิทธิ์ วิกฤติด้านมนุษยธรรม และประชากรหลากหลายวัฒนธรรม เพื่ออนาคตของห้องสมุดและวิชาชีพที่ยั่งยืน ผู้เข้าประชุมประกอบด้วย อาจารย์ บรรณารักษ์ นักวิชาชีพสารสนเทศ นักคอมพิวเตอร์ นักการศึกษา ผู้บริหารองค์การสารสนเทศจากทั่วโลก จำนวนประมาณ 3,100 คน จาก 122 ประเทศ

[1] แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. E-mail: chutimastou@gmail.com

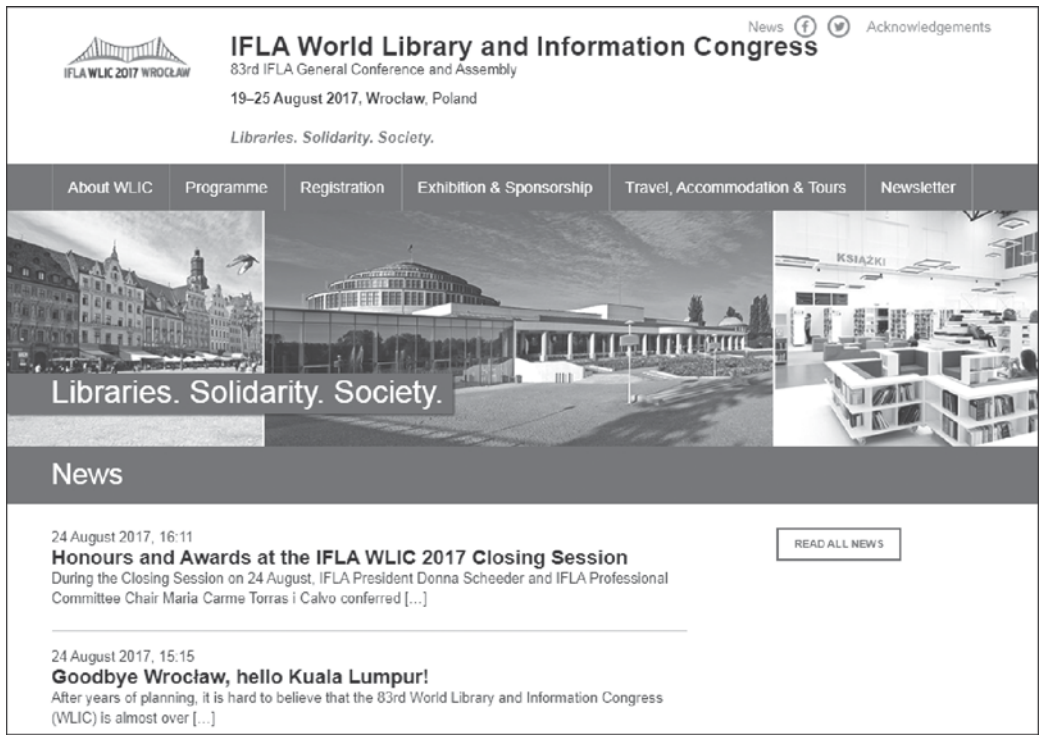
[2] หอสมุดคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. E-mail: preeyaporn.r@chula.ac.th

[3] หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล. E-mail: INK “mailto:ruchareka.wit@mahidol.edu” ruchareka.wit@mahidol.edu

[4] แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. E-mail: tassanastou@gmail.com

[5] สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ E-mail: suvaphab.suchit@gmail.com

[6] สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ E-mail: prachwat@hotmail.com

ภาพที่ 1 การประชุมอิฟล่าครั้งที่ 83 ประเทศโปแลนด์

ประเด็นบทบาทของอิฟล่าในการส่งเสริมและพัฒนาห้องสมุดและบรรณารักษ์

อิฟล่ามีวิสัยทัศน์การเป็นตัวแทนหรือกระบอกเสียงที่เชื่อถือได้ในระดับโลก (trusted global voice) ของวงวิชาการและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ชุมชน และสังคม จึงได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ระยะ 5 ปี (ค.ศ. 2016-2021) และจัดทำโครงการเชิงกลยุทธ์ต่างๆ ที่มีเป้าหมาย สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทของห้องสมุดในสังคม การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน 2) การสนับสนุนและส่งเสริมสารสนเทศและความรู้ การผลิตและการบริการสารสนเทศ การมีเสรีภาพในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ทุกรูปแบบได้อย่างทั่วถึง 3) การสนับสนุนและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม การสงวนรักษาและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม 4) การสร้างศักยภาพ การสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของบุคลากรห้องสมุดทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับสากล เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืน การปฏิรูปบทบาทของห้องสมุดให้สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลง มีกรอบการพัฒนาห้องสมุดเพื่อให้ประชาคมทั้งโลกสามารถเข้าถึงสารสนเทศทุกรูปแบบและมีทักษะสากล ตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติทั้ง 17 ข้อ ภายใน ค.ศ. 2030

การส่งเสริมและพัฒนาห้องสมุด

อิฟล่ากำหนดคำขวัญที่สร้างแรงบันดาลใจให้ห้องสมุด อาทิ “Together we create the future” (การสร้างอนาคตห้องสมุดร่วมกัน) “Libraries are the motors for change” (ห้องสมุดเป็นกลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง) “Libraries as key assets for communities” (ห้องสมุดเป็นสมบัติอันล้ำค่าสำหรับชุมชน) และมีความพยายามสร้างวิสัยทัศน์ของห้องสมุดร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวทั่วโลก ด้วยความเชื่อมั่นในเรื่อง “Global vision–Local impact” (วิสัยทัศน์สากล–ผลกระทบท้องถิ่น) โดยแนวคิดให้ห้องสมุดทุกแห่งมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และนำไปประยุกต์ปฏิบัติให้เหมาะสมตามบริบทของแต่ละท้องถิ่น การเชื่อมโยงให้ห้องสมุดเป็นหนึ่งเดียว (a united library field) เกิดเป็นพลังผลักดันศักยภาพของห้องสมุดทั้งโลกให้ร่วมกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง

อิฟล่าจัดทำโครงการรณรงค์ให้บรรณารักษ์ทั่วโลกลงคะแนนเสียงแสดงความคิดเห็นในการเลือกวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อสร้างทิศทางที่ชัดเจนให้แก่ห้องสมุดในอนาคต และจัดให้มีกิจกรรมการระดมสมองตามบรรณารักษ์และผู้เกี่ยวข้องในทุกกลุ่มภูมิภาคต่างๆ และเชิญชวนให้ตอบแบบสอบถามทางออนไลน์ ที่เว็บไซต์ https://globalvision.ifla.org เพื่อแสดงความคิดเห็นใน 6 ประเด็นใหญ่ คือ 1) อะไรคือค่านิยมองค์กร หรือวัฒนธรรมองค์กรของห้องสมุด 2) ห้องสมุดมีความเก่งและความถนัดเป็นพิเศษในเรื่องใดบ้าง 3) ห้องสมุดควรทำภารกิจอะไรให้มากขึ้น 4) ห้องสมุดควรทำอะไรให้น้อยลงหรือยกเลิกการกระทำนั้น 5) อะไรคืออุปสรรคและความท้าทายที่สำคัญของห้องสมุด 6) อะไรคือคุณลักษณะของห้องสมุดที่ควรมีร่วมกันเพื่อการรวมตัวเป็นหนึ่งเดียว โดยผลสรุปรายงาน Global vision report ดังกล่าวในเดือนมกราคม 2561 ทั้งนี้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ในฐานะองค์กรตัวแทนวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของประเทศไทยได้มีส่วนร่วมอย่างเข็มแข็งในการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อสร้างทิศทางที่ชัดเจนให้แก่ห้องสมุดในอนาคต

ภาพที่ 2–3 สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ มีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อสร้างทิศทางที่ชัดเจนให้แก่ห้องสมุดในอนาคต

การส่งเสริมและพัฒนาบรรณารักษ์

บทบาทและสมรรถนะของบรรณารักษ์ในยุคการปฏิรูปสู่ระบบดิจิทัลอย่างสมบูรณ์แบบได้รับความสนใจในการประชุมของแผนกต่างๆ ของอิฟล่า ในรูปแบบการนำเสนอผลงานวิจัย เอกสาร บทความ การสัมมนา การประชุมโต๊ะกลม การประชุมระดมสมอง การประชุมปฏิบัติการ การมุ่งมั่นดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ของห้องสมุดในอนาคต ต้องเริ่มต้นจากบรรณารักษ์ ซึ่งเป็นคำเรียกรวมแทนชื่อตำแหน่งอื่นๆ ที่หลากหลาย ที่ทำงานในสภาพแวดล้อมใหม่ของห้องสมุด หรือชื่ออื่นๆ ตามพัฒนาการที่เปลี่ยนไป บรรณารักษ์จำเป็นต้องปรับแนวคิด มุมมอง สมรรถนะ และวิธีดำเนินงาน โดยเฉพาะในเรื่องของภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชน การสนับสนุนกิจการต่างๆ ทักษะการรู้สารสนเทศ การสงวนรักษาสารสนเทศดิจิทัล การปฏิรูปกฎหมายการคุ้มครองลิขสิทธิ์ เพื่อให้การผลิตและการบริการสารสนเทศทั้งหมดเข้าสู่ยุคการปฏิรูปสู่ระบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ

ประเทศแคนาดา โดยสมาคมห้องสมุดวิจัยของประเทศแคนาดา ได้นำเสนอสมรรถนะหลักสำหรับบรรณารักษ์ศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมี 7 ประการ (Canadian Association of Research Libraries, 2010) ดังนี้

1) *ความรู้พื้นฐาน* ทั้งความรู้ทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ การสื่อสารทางวิชาการ ลิขสิทธิ์และกฎหมายต่างๆ ความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สภาพแวดล้อมขององค์กรที่ห้องสมุดสังกัดหรือเกี่ยวข้องด้วย
2) *ทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล* มนุษยสัมพันธ์ ทักษะการตัดสินใจ การแก้ปัญหา การเจรจาต่อรอง การสร้างความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม การเป็นพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษางาน ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความสามารถทางการตลาด ทักษะการเขียนและการนำเสนอ
3) *ภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการ* การบริหารงานบุคคล การเงิน การบริหารความเสี่ยง การบริหารโครงการ การพัฒนาทรัพยากรและการบริการ การวิเคราะห์และประเมินผล การสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
4) *ความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ* ความรู้ความเข้าใจวงจรของการผลิตสิ่งพิมพ์ทางวิชาการ การพัฒนาและการบริหารจัดการ ทรัพยากรสารสนเทศทุกประเภท การสงวนรักษาและการอนุรักษ์สารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล
5) *ทักษะการรู้สารสนเทศ* ทักษะการสอน การเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การบริการอ้างอิงและสารสนเทศ การตอบคำถามช่วยการค้นคว้า การสร้างสัมพันธ์และความผูกพันของผู้รับบริการ
6) *ความสามารถในการทำวิจัยและเผยแพร่ผลงานไปสู่แวดวงวิชาชีพ* ความรู้เรื่องระเบียบวิธีวิจัย ความสามารถในการทำวิจัย การตีพิมพ์ การขอทุนวิจัย การนำเสนอในที่ประชุมวิชาการ การจัดการประชุมวิชาการ การสอนในหลักสูตรและรายวิชาต่างๆ การร่วมเป็นคณะกรรมการต่างๆ ในสมาคมวิชาชีพ การเรียนหรือการศึกษาต่อในระบบ การติดตามความก้าวหน้าของงานวิจัย

7) ทักษะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบสารสนเทศที่ใช้ในงานห้องสมุด ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ คลังสารสนเทศสถาบัน การบริหารจัดการฐานข้อมูล เทคโนโลยีเว็บ การพัฒนาเว็บไซต์ ระบบการจัดการเนื้อหาของเว็บไซต์ ระบบการบริหารจัดการเรียนการสอนผ่านเว็บ หรือระบบการจัดการเรียนรู้

นอกจากประเด็นสมรรถนะแล้ว การพัฒนาวิชาชีพต่อเนื่อง (Continuing professional development–CPD) และการเรียนรู้ในที่ทำงาน (Workplace learning) เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจยิ่ง ฝ่ายสนับสนุนวิชาชีพ (Division of support of the profession) ของอิฟล่าได้จัดทำแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับผู้มีบทบาทในการพัฒนาวิชาชีพต่อเนื่องให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ผู้เรียน นายจ้าง สมาคมห้องสมุด อาจารย์ผู้สอน และผู้จัดการฝึกอบรม

ประเด็นห้องสมุดโรงเรียน

อิฟล่าได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับห้องสมุดโรงเรียน เมื่อ ค.ศ. 1999 (IFLA/UNESCO school library manifesto (1999) บทที่ 1 กล่าวถึงพันธกิจและวัตถุประสงค์ห้องสมุดโรงเรียน เน้นพื้นฐานการสร้างสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ การจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับนักเรียนในการเพิ่มทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพัฒนาจินตนาการ ทำให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ ห้องสมุดโรงเรียนมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ใหม่ การจัดพื้นที่ทางกายภาพและดิจิทัล การเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ การเข้าถึงบริการและกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน กระตุ้นและสนับสนุนให้นักเรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

พัฒนาการของห้องสมุดโรงเรียนเป็นคู่ขนานกับความก้าวหน้าของการศึกษา ห้องสมุดโรงเรียนมีบทบาทในการจัดโอกาสการเรียนรู้ให้กับกลุ่มผู้ใช้ ทั้งเป็นรายบุคคล กลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่ โดยเน้นการสร้างสรรค์ความรู้ เชาวน์ปัญญา การรู้สารสนเทศ วัฒนธรรมและการพัฒนาสังคม ห้องสมุดโรงเรียนหรือมีชื่ออื่นๆ ในปัจจุบัน เช่น ศูนย์สื่อของโรงเรียน ศูนย์กลางเอกสารและสารสนเทศ ศูนย์กลางทรัพยากรห้องสมุด ต้องมีบรรณารักษ์วิชาชีพที่สำเร็จการศึกษาสาขาบรรณารักษศาสตร์ มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการห้องสมุดโรงเรียน การสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาการอ่านและการรู้สารสนเทศ ให้ความร่วมมือกับครูผู้สอน และมีบทบาทสนับสนุนการศึกษาของชุมชน ห้องสมุดเป็นห้องทดลองและแหล่งสร้างนวัตกรรมการส่งเสริมการอ่านด้วยวิธีการใหม่ๆ การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม รวมทั้งการจัดฝึกอบรมครู บรรณารักษ์

รัฐบาลมุ่งสนับสนุนโรงเรียนระดับประถมศึกษาให้พยายามพัฒนาความสนใจของนักเรียนโดยจัดกิจกรรมในหัวข้อ “หนังสือในความฝันของเรา” (The book of our dreams) มีการจัดสัปดาห์ห้องสมุดโดยเน้นบทบาทของการอ่านและห้องสมุดในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและการศึกษา การจัดกิจกรรมห้องสมุดโรงเรียนได้รับความสำคัญ และมิได้จำกัดแต่การจัดกิจกรรมรูปแบบเดิม เช่น การแข่งขันการอ่าน การจัดนิทรรศการหนังสือ แต่ได้ขยายไปสู่การจัดกิจกรรมด้วยวิธีการ กระตุ้นการคิด วิเคราะห์ การมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มการวิจารณ์หนังสือ จัดกิจกรรมรณรงค์ประจำปีในหัวข้อ “*อย่าพูดว่าฉันไม่อ่าน*” (Don’t say I do not read) โครงการนี้มีคนรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนพันคน *โครงการปั่นจักรยาน*

ท่องเที่ยว ในแต่ละจุดที่จอดมีเกมให้เล่นเพื่อดึงดูดความสนใจและมีกลุ่มผู้อ่านรออยู่ บรรณารักษ์พูดคุยกับเด็กและคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และเชื่อมโยงถึงวรรณกรรมคลาสสิกและวรรณกรรมปัจจุบัน ในขณะเดียวกันได้พัฒนาส่งเสริมการบำบัดโรคด้วยหนังสือ โดยไม่จำกัดกิจกรรมที่นำไปสู่การอ่านวรรณกรรมและค้นหาสารสนเทศโดยตรงเท่านั้น แต่พยายามขยายกิจกรรมที่มีขอบเขตกว้างขึ้น และให้มีคนมาร่วมจำนวนมาก เช่น กิจกรรมวัฒนธรรม ความตระหนักในการเชื่อมระหว่างการอ่านและการเรียนรู้ด้วยตนเองขยายไปสู่ขอบเขตเกี่ยวกับชีวิตด้านอื่นๆ อาทิ ศิลปะ กีฬา การเมือง งานอดิเรก ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และบรรณารักษ์แสวงหาแนวคิดใหม่ๆที่เชื่อมโยงไปยังผู้ใช้ทั้งกลุ่มเด็กและผู้ใหญ่ (Polish Librarian's Association, 2017)

บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนโปแลนด์นอกจากทำงานประจำทั้งด้านเทคนิคและบริการแล้วยังต้องทำหน้าที่สอนและจัดกิจกรรมของโรงเรียน รวมทั้งการฝึกงานห้องสมุดให้นักศึกษาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ บรรณารักษ์มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ทางวิชาชีพ จึงต้องเรียนรู้และพัฒนาประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาวิชาชีพสามารถทำได้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาต่อโดยมีสถาบันการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ผลิตครูบรรณารักษ์ในประเทศ การเข้ารับการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน ประชุมสัมมนาทางวิชาการวิชาชีพ ตลอดจนการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น

สมาคมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนฮังการี เป็นองค์กรเอกชน ไม่แสวงหากำไร มีนโยบายหลักเพื่อส่งเสริมวิชาชีพให้กับมวลสมาชิก ร่วมมือกับองค์กรวิชาชีพอื่นๆ และเพิ่มความสัมพันธ์กับองค์กรทางการศึกษาและบรรณารักษศาสตร์ สมาคมฯ มีสมาชิกประกอบด้วยบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน จำนวน 227 คน (Domsody, Pataki & Kaman, 2017, 2) เป้าหมายหลักเพื่อสนับสนุนด้านวิชาชีพ พัฒนาครูบรรณารักษ์ให้ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สมาคมสร้างความเข็มแข็งให้กับห้องสมุดโรงเรียนและวิชาชีพ โดยกำหนดพันธกิจสนับสนุนคุณภาพการศึกษาโดยการจัดฝึกอบรม ประชุม/สัมมนา ศึกษาดูงาน จัดพิมพ์คู่มือ เป็นตัวแทนวิชาชีพในการร่างกฎหมาย เข้าร่วมประชุม ให้คำปรึกษา ร่วมเสวนากับองค์กรอื่นๆ

สมาคมฯ เป็นตัวแทนผู้ประกอบวิชาชีพต่อสู้เพื่อให้ห้องสมุดโรงเรียนคงอยู่ และให้บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนเป็นที่ยอมรับจากผู้นำและวงการศึกษา และวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นที่รู้จักและคงอยู่ในหลักสูตรการศึกษา สมาคมฯ มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวภาคประชาชน โดยความร่วมมือกับครู ผู้ปกครองและนักเรียน ผลของความร่วมมือในแง่มุมของห้องสมุดโรงเรียนถูกนำเสนอในเอกสารทางวิชาชีพ นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมยกระดับการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์ การเข้าร่วมในเวทีปราศรัยสำหรับประชาชนเพื่อการศึกษาภาครัฐ ซึ่งเป็นเวทีของผู้เชี่ยวชาญ การร่วมมือกับองค์กรภาคประชาชนเพื่อความเสมอภาคในการเข้าถึงระบบการศึกษานอกจากนี้สมาคมฯได้แปลและพิมพ์เอกสาร IFLA School Library Guidelines ซึ่งจัดทำโดยอิฟล่า เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับห้องสมุดโรงเรียน เพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในประเทศฮังการี แต่การนำแนวทางการปฏิบัติของอิฟล่าไปใช้ก็มีอุปสรรคข้อขัดแย้งในทางปฏิบัติเนื่องจากนโยบายทางการศึกษาขัดแย้งกับแนวทางการปฏิบัติของอิฟล่า

ห้องสมุดโรงเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการศึกษา ประเทศฮังการี มีกฎหมายที่เพิ่มความเข้มแข็งให้กับห้องสมุดโรงเรียน ประกาศใช้เมื่อ ค.ศ.1989 โดยมีข้อกำหนดให้ทุกโรงเรียนมีห้องสมุดและบรรณารักษ์ และการสอนวิชาห้องสมุดในหลักสูตรระดับชาติ ขณะเดียวกันได้ส่งเสริมบทบาทของบรรณารักษ์ให้เป็นที่รู้จักและส่งเสริมหนังสือในองค์กรต่าง ๆแต่แม้จะมีกฎหมายที่ดีแต่การปฏิบัติไม่สมบูรณ์ ห้องสมุดโรงเรียนประสบปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณการจัดซื้อหนังสือ ห้องสมุดมีแต่ตำราเรียนของรัฐ

ประเด็นห้องสมุดประชาชน

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชนประเทศโปแลนด์ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอาคารสถานที่ มีความสนใจในเรื่องสถาปัตยกรรมของห้องสมุด การออกแบบภายในและภายนอกที่สวยงาม ดึงดูดใจ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาอาคารเดิม โดยเฉพาะอาคารทางประวัติศาสตร์ ปรับแต่งให้ทันสมัย เช่น ห้องสมุดประชาชนของเทศบาลเมืองโอปอล ห้องสมุดแรกซีนสกี้ (Raczynski) ที่เมืองพอซแนน (Poznan) ห้องสมุดประชาชนกรุงวอร์ซอ และห้องสมุดประชาชนของเทศบาลลัปลิน (Lublin) เป็นต้น การออกแบบและตกแต่งที่แสดงถึงความมีมาตรฐานและทันสมัย สนองความสนใจของผู้ใช้ทุกกลุ่ม ห้องสมุดตั้งอยู่ในศูนย์กลางของชุมชน เช่น สถานีรถไฟ ศูนย์การค้า ห้องสมุดมีทรัพยากรสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัย ทำให้การจัดบริการเชิงรุกเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ มีกิจกรรมสนับสนุนการเรียนรู้และการศึกษาที่หลากหลาย รวมทั้งจัดบริการให้ถึงกลุ่มผู้ใช้หลากหลายกลุ่ม รวมทั้งผู้อยู่ห่างไกล

ห้องสมุดมิได้เป็นเพียงสถานที่ แหล่งรวมทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการนำมาใช้ แต่มีบทบาททางสังคม มีบทบาทริเริ่มสร้างสรรค์ ทั้งประเทศมีห้องสมุดประชาชน 8,050 แห่ง ห้องสมุดได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ ร้อยละ 92 และมีผู้ใช้บริการทั้งสิ้นเกือบร้อยละ 80 ของผู้ใช้บริการห้องสมุดทั้งประเทศ 11 ล้านคน (ในจำนวนประชาชน 4 คน ใช้บริการห้องสมุด 1 คน) (Polish Librarianรี Association, 2017) รัฐบาลโปแลนด์สนับสนุนเงิน 150 ล้านเหรียญโปแลนด์ (PLN) ในการปรับปรุงและสร้างห้องสมุดประชาชนใหม่ 254 แห่งทั่วประเทศ นอกจากนั้นห้องสมุดยังได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนสหภาพยุโรป (EU Funding) สนับสนุนการสร้างและปรับปรุงห้องสมุดด้วย

ตัวอย่าง ห้องสมุดแบบมัลติมีเดีย ที่เมืองวรอตสวัฟ (Wroclow) และเมืองโอลซติน (Olsztyn) สร้างเป็นแบบห้องสมุดเปิด ใช้กระจกโดยรอบ ออกแบบภายในเป็นโมดูล กลุ่มผู้ใช้เปลี่ยนแปลงไป เน้นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น ห้องสมุดสร้างใหม่มีลิฟท์และทางขึ้นพิเศษ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการทางสายตา กลุ่มครอบครัว รวมทั้งการใช้บริการด้วยตนเอง ห้องสมุดประชาชนนี้ตั้งอยู่ในสถานีรถไฟ แบ่งพื้นที่รองรับประชาชนทุกวัย หนังสือประเภทต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมและบรรยากาศเอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า ห้องสมุดประชาชนที่ตั้งในเขตชุมชนที่เน้นความมีส่วนร่วมของเด็ก วัยรุ่น และผู้เกษียณ เน้นกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ศิลป ดนตรี วาดรูป ห้องทำงาน ห้องอ่านหนังสือ ห้องอัดเสียงและห้องประชุม

บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนยุคใหม่ต้องการสมรรถนะเพิ่มมากขึ้น โดยเน้นความรู้และทักษะใหม่ ได้แก่ การสอน/การปฐมนิเทศผู้ใช้ การออกแบบบริการและการตลาด การเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเอง

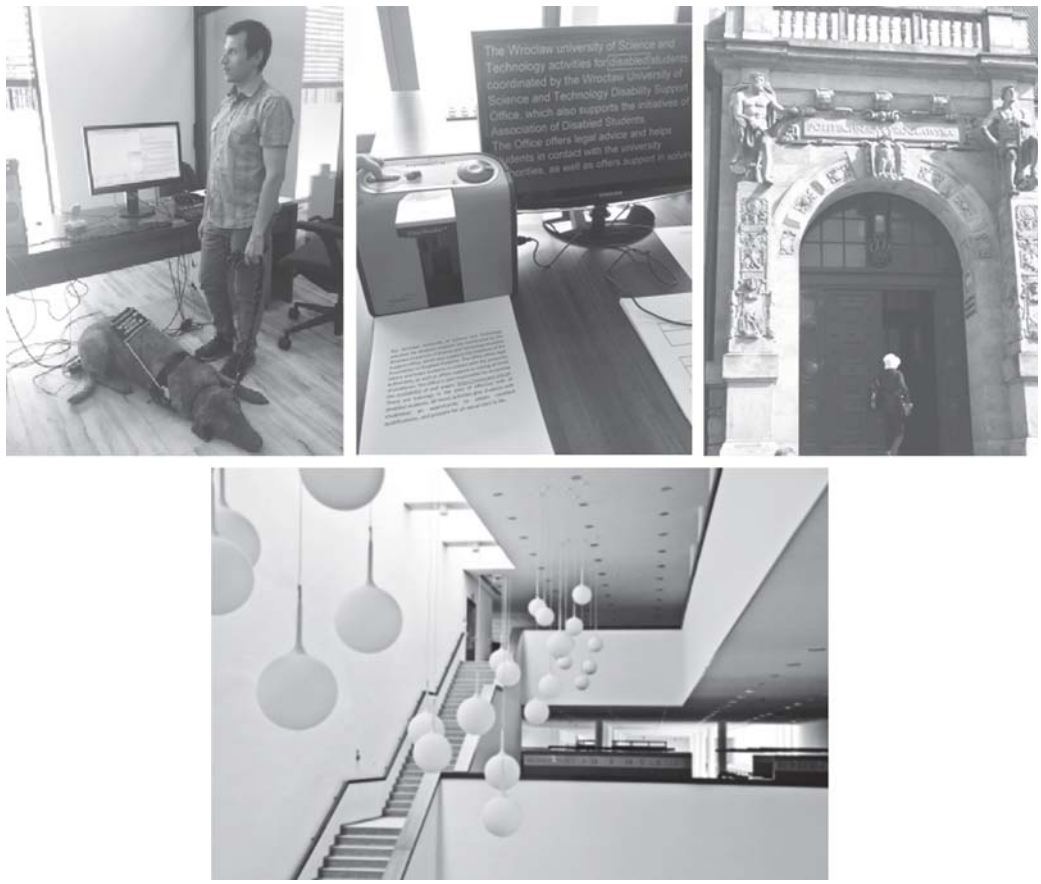
ภาพที่ 4-6 ห้องสมุดประชาชนที่สถานีรถไฟ Wroclaw Central Station

ประเด็นห้องสมุดมหาวิทยาลัย

บทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ได้รับความสนใจในการประชุมของอิฟล่าในปีนี้ ได้แก่ การบริหารจัดการข้อมูลวิจัย การจัดการข่าวลวง การสอนรายวิชาการรู้สารสนเทศ การเข้าถึงสารสนเทศระบบเปิด และประเด็นลิขสิทธิ์

บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้ตอบสนองพันธกิจของสถาบันในแนวทางใหม่ ความท้าทายใหม่จากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบใหม่ การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี และการปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อเพิ่มผลผลิตให้แก่นักวิจัย บรรณารักษ์ต้องกำหนดบทบาทใหม่ให้เป็นผู้นำและผู้มีส่วนร่วมกับคณาจารย์ ผู้บริหารและนักศึกษา เน้นบทบาทของบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษาในวงจรการวิจัย บรรณารักษ์ต้องแสดงให้เห็นความเชี่ยวชาญด้านสารสนเทศ ทักษะการจัดการอย่างเป็นระบบและคุณค่าทางวิชาชีพเพื่อปรับปรุงองค์กรใหม่ ทำให้สถาบันการศึกษาเข้มแข็งด้วยโครงสร้างพื้นฐานด้านการวิจัย

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน มีกรณีศึกษาที่น่าสนใจ คือ ความร่วมมือของมหาวิทยาลัยด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ สังกัดกระทรวงสุขภาพและแพทยศาสตร์ศึกษาประเทศอิหร่าน (Ministry of Health and Medical Education) 44 แห่ง ร่วมมือกันสร้างเครือข่ายห้องสมุดวิทยาศาสตร์การแพทย์เสมือน (Virtual Library for Iranian Universities of Medical Sciences) เพื่อค้นข้อมูลดิจิทัลแบบค้นครั้งเดียวแต่ได้ข้อมูลจากทุกฐานข้อมูลที่แต่ละมหาวิทยาลัยนำมาร่วมในโครงการได้สำเร็จ นำเสนอวิธีการบูรณาการทรัพยากรเพื่อใช้ร่วมกันโดยเริ่มจากการสำรวจทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลที่แต่ละมหาวิทยาลัยจะนำมารวมในเครือข่าย พร้อมศึกษาเมทาดาทาของข้อมูล จากนั้นจึงสำรวจเทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ มาตรฐานและโปรโตคอลที่แต่ละห้องสมุดใช้ลำดับสุดท้ายคือพัฒนาโปรแกรมแลกเปลี่ยนสารสนเทศ ชื่อ Crosswalk แปลงมาตรฐานที่แต่ละห้องสมุดใช้เข้าสู่การค้นในระบบห้องสมุดเสมือนที่ใช้ร่วมกัน

ภาพที่ 7-10 ห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี Wroclaw
สิ่งประดิษฐ์นักศึกษา เครื่องพิมพ์อักษรเบลล์ และบรรยายห้องสมุด

ประเด็นห้องสมุดเฉพาะ

ห้องสมุดเฉพาะในสาขาวิชาต่างๆ มุ่งพัฒนาการบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง และคุณลักษณะหรือสมรรถนะที่บรรณารักษ์พึงมี เพื่อรับความเปลี่ยนแปลง รวมถึงการมีส่วนร่วมของห้องสมุดต่อวาระของสหประชาชาติ การสนับสนุนและส่งเสริมการสงวนรักษาและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การส่งเสริมการรู้สารสนเทศ

ห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสนใจในเรื่องการนำเสนอทางวิทยาศาสตร์รูปแบบใหม่ ด้วยสื่อรูปแบบใหม่ เรียกว่า Video abstract ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย การนำเสนอมิใช่เฉพาะบทคัดย่อ แต่สามารถนำเสนอเนื้อหาทั้งหมดที่ผู้เขียนศึกษาด้วยเวลา 3-5 นาที ผู้ชมสามารถเข้าใจภูมิหลัง วิธีการ และผลการศึกษา ปัจจุบันการนำเสนอและการสื่อสารรูปแบบนี้ เป็นที่ยอมรับของสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ เช่น Wiley, IEEE, Elsevier, American Chemical Society เป็นต้น ห้องสมุดมีบทบาทในการสนับสนุนการจัดอบรมนักวิทยาศาสตร์ในเรื่องการเขียนบท การบันทึกรายการด้วยตนเอง รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ การรู้เท่าทันสื่อ เพื่อสนับสนุนนักวิทยาศาสตร์ในการผลิตรายการวีดิทัศน์ด้วยตนเอง

ห้องสมุดกฎหมาย ให้ความสำคัญในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลทางกฎหมาย เช่น กรณีสหภาพยุโรป มีภาษาทางการถึง 24 ภาษา จึงมีการจัดทำดัชนีศัพท์ ผู้ใช้สามารถพิมพ์คำค้นด้วยภาษาของตนเอง แต่สามารถได้ผลการค้นหลากหลายภาษา ผู้สนใจสามารถเข้าใช้ EuroVoc ได้ที่เว็บไซต์ http://eurovoc.europa.eu โครงการนี้ได้รับทุนของคณะกรรมาธิการยุโรป เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทางด้านดิจิทัลที่จะช่วยให้ประชาคมยุโรปได้รับสิทธิประโยชน์จากบริการ การบันทึกข้อมูล การบำรุงรักษาและการบริหารจัดการศัพท์ควบคุมของ EuroVoc ดำเนินการโดยใช้โปรแกรม VocBench ซึ่งเป็นโปรแกรมโอเพนซอร์ส ใช้สำหรับพัฒนาศัพท์สัมพันธ์ ตามมาตรฐาน SKOS และ SKOS-XL ซี่ภาคเวิล์ด ไวด์ เว็บ (World Wide Web Consortium's-W3C) กำหนดมาเพื่อทำคือ เว็บเชิงความหมาย (semantic web) สำหรับศัพท์ควบคุมทุกรูปแบบ เว็บเชิงความหมายช่วยวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ และเสนอทางเลือกที่เป็นไปได้โดยให้ผู้ใช้เลือกแทนการค้นหาข้อมูลจากคำหลักอย่างตรงไปตรงมา

ห้องสมุดรัฐสภา ประเด็นที่ได้รับความสนใจคือ การสนับสนุนเครือข่ายนักวิจัยรัฐสภา (Parliamentary Researchers Network-REDIPAL) ความโปร่งใสและสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลของสมาชิกรัฐสภา การปรับปรุงเทคโนโลยี ที่อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล

ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของบรรณารักษ์ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ โครงการเดินเพื่อสุขภาพ (Walkability for health) ทำการสำรวจข้อมูลถนน อาคารบ้านเรือน และเส้นทางการขนส่งต่างๆ มา เพื่อประเมินว่ามีพื้นที่สามารถเดินและขี่จักรยานได้มากขึ้นหรือไม่ หากมีการสร้างหรือการเชื่อมต่อทางกายภาพที่ดี จะทำให้มีเส้นทางส่งเสริมการเดิน ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลด้านสุขภาพให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ ถือเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่มีผลต่อสุขภาพ โดยอาศัยความร่วมมือของบุคลากรหลายวิชาชีพ

ประเด็นการศึกษาและการพัฒนาทางวิชาชีพ

การฝึกงานมีความสำคัญในการจัดการศึกษาหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ทั้งในทวีปยุโรป อเมริกาและทวีปเอเชีย ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ภาคปฏิบัติให้แก่นักศึกษาและพัฒนาสมรรถนะด้านวิชาชีพนี้โดยผ่านชั่วโมงการทำงาน เป็นการศึกษาตลอดชีวิตในองค์กรและห้องสมุด การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยบรรณารักษ์มีบทบาทในฐานะพี่เลี้ยงในการฝึกงานและศึกษาในห้องสมุด โดยเน้นความร่วมมือการศึกษาตลอดชีวิตในองค์กรและห้องสมุด

ตัวอย่างการฝึกงานของสถาบันการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ต่างๆ

วิทยาลัยอาชีวศึกษาวอลเกียร์โกสกีร์ (Valkeakoski Vocational College) ประเทศฟินแลนด์ เปิดสอนหลักสูตรระดับอาชีวศึกษาด้านสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ ใช้เวลาเรียน 2 ปี แบ่งเป็นช่วงเรียนและการฝึกงาน มีนักศึกษาประมาณ 20 คน โดยฝึกงานที่ห้องสมุดในเมืองวอลเกียร์โกสกีร์ วิชาที่เรียนในหลักสูตร ได้แก่ ซอฟต์แวร์ที่ใช้ในสำนักงาน ภาษาต่างประเทศ งานสำนักงาน งานบริการผู้ใช้ การจัดการสารสนเทศ เศรษฐศาสตร์ในห้องสมุด การตลาดและการสื่อสารด้านบริการ และการฝึกงาน เป็นต้น

มหาวิทยาลัยโทรอนโต ประเทศแคนาดา จัดโปรแกรมฝึกงานห้องสมุด (Toronto Academic Libraries Internship Program-*TALint*) เมื่อ ค.ศ. 2014 เป็นความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยโทรอนโต

คณะสารสนเทศ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยโทรอนโต มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเชื่อมห้องเรียนกับโลกภายนอก การบูรณาการการทำงานกับการเรียน วิสัยทัศน์ของโปรแกรมเพื่อส่งเสริมบรรณารักษ์อาชีพนักจดหมายเหตุผู้จัดการงานเอกสารให้มีบทบาทเป็นผู้นำในพื้นที่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลที่หลากหลาย ตัวอย่างในการศึกษาหลักสูตรปริญญาโทสารสนเทศศาสตร์ 2 ปี นักศึกษาได้เรียนรู้ทั้งจากในชั้นเรียนและในสถานที่ฝึกงาน นักศึกษาที่ผ่านการฝึกงานในห้องสมุดได้งานทำในตำแหน่งบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันต่างๆ รวมทั้งห้องสมุดมหาวิทยาลัยโทรอนโตด้วย จากการประเมินผลโครงการพบว่านักศึกษากลุ่มที่ผ่านการฝึกอบรมโปรแกรมความร่วมมือนี้ สามารถหางานทำได้เร็วกว่ากลุ่มที่ไม่ฝึกงานในโปรแกรมนี้

มหาวิทยาลัยนอร์ทเท็กซัส สหรัฐอเมริกา จัดเสริมประสบการณ์ทางการศึกษาเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 2002 โดยการจัดกิจกรรมด้านบริการในองค์กรที่สนองตอบความต้องการของชุมชน นักศึกษามีโอกาสใช้เวลาหนึ่งปีในการหาประสบการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงในห้องสมุดโรงเรียนในต่างประเทศ โครงการนี้นักศึกษาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอีกด้วย มีหลายประเทศที่ร่วมโครงการ อาทิ จาไมกา ไทย ยูเครน อัลบาเนีย เปรู รัสเซีย เยอรมนี สาธารณเช็ค และเดนมาร์ก นักศึกษาได้รับทุนสนับสนุนแต่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายบางรายการ อาทิ ค่าเครื่องบิน และอื่นๆ โครงการนี้นักศึกษาต้องทำงานเป็นทีม เพื่อประเมินสถานการณ์ของห้องสมุดโรงเรียนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ จัดทำแผนปฏิบัติการสัมภาษณ์บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ผู้บริหารและครู กำหนดแผนและนโยบาย แต่ละทีมต้องจัดทำรายงานในกิจกรรมที่ทำและผลงานที่ทำแล้วเสร็จตามเป้าหมาย รายงานที่ทำพร้อมข้อเสนอแนะจะต้องนำเสนอต่อโรงเรียนก่อนเสร็จสิ้นโครงการ เน้นแนวคิดการศึกษาด้านบริการในระดับนานาชาติ โดยเชื่อมโยงกับการศึกษาต่างประเทศและการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม พร้อมประสบการณ์ทางวิชาชีพและสิ่งที่ได้ค้นพบ ใช้การวิพากษ์และการตีความ การเรียนรู้จากประสบการณ์ โครงการนี้ได้รับการประเมินโครงการโดยการสัมภาษณ์ ก่อนและหลังรวมทั้งการสังเกตการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำไปสู่การพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีของโครงการ

มหาวิทยาลัยปัญจาบ ละฮอร์ ประเทศปากีสถาน โดยภาควิชาการจัดการสารสนเทศ ศึกษาประโยชน์การฝึกงานในห้องสมุดประเภทต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโท ระยะเวลา 8 สัปดาห์ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ ค.ศ. 2000 การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นพื้นฐานการสำรวจ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาผู้ผ่านการฝึกงานในช่วง พ.ศ. 2557-2559 ผลวิจัยพบว่า ผลที่ได้รับจากการฝึกงานของนักศึกษามีความสอดคล้องกัน คือ การฝึกงานให้ประโยชน์ทั้งนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอน นักศึกษาได้เรียนรู้การบริการให้ประสบผลสำเร็จ ห้องสมุดโรงเรียนเองก็ได้รับประโยชน์จากการเป็นเจ้าของสถานที่เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นักศึกษาได้รับประสบการณ์ในการฝึกงานอย่างมีประสิทธิผล โดยเฉพาะในด้านทักษะงานด้านเทคนิค การจัดหา การจัดหมู่ งานบริการยืมคืน ทักษะการสื่อสาร การเขียน การติดต่อเป็นรายบุคคล การบริการตอบคำถาม นักศึกษาต้องรายงานผลการฝึกงาน 2 ครั้งในช่วง 2 เดือน ผ่านวารสารที่ออกรายวัน (daily journal) ซึ่งมีผู้ตรวจสอบทั้งภายในและภายนอก นอกจากนี้ยังต้องเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ก่อนสิ้นสุดการฝึกงาน โดยมีที่ปรึกษาทั้งภายในและภายนอกมาสัมภาษณ์และประเมินผลการปฏิบัติงาน

ข้อสรุปความสำเร็จของการฝึกงานต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและห้องสมุดที่เป็นสถานที่ฝึกงาน พี่เลี้ยงมีความสำคัญ ต้องทราบข้อมูลที่ชัดเจนทั้งส่วนสถาบันการศึกษา

และห้องสมุด การฝึกงานต้องมีความยืดหยุ่น สถานที่ฝึกงานต้องเตรียมความพร้อมทั้งสภาพแวดล้อม ความรู้ และทักษะที่จะถ่ายทอด มีข้อเสนอจากนักศึกษา ต้องการให้บรรณารักษ์ระดับหัวหน้าเป็นผู้กำกับดูแล และเปิดโอกาสให้ฝึกงานทุกแผนกในห้องสมุด ที่ปรึกษาภายนอกควรช่วยให้ได้รับทักษะด้านการบริหารงานและการสื่อสารเป็นรายบุคคล และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาและห้องสมุดที่เป็นสถานที่ฝึกงานต่อไป

ประเด็นเครือข่ายห้องสมุด วิชาการ และวิชาชีพ

กรณีศึกษา ประเทศโปแลนด์มีห้องสมุดประเภทต่างๆ รวม 32,500 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 84 ของสถาบันทางวัฒนธรรมทั้งหมด ห้องสมุดส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณจากรัฐบาลท้องถิ่น กระทรวง และองค์กรรัฐบาลท้องถิ่นรับผิดชอบห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดทางการศึกษา การฝึกหัดครู รัฐบาลกลางสนับสนุนหอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดในสังกัดกระทรวงต่างๆ เช่น ห้องสมุดทางวิทยาศาสตร์ ห้องสมุดในหน่วยทหาร ห้องสมุดในเรือนจำ นอกจากนั้นยังมีห้องสมุดในศาสนสถาน (โบสถ์คริสต์) มหาวิทยาลัยเอกชน และสมาคมต่างๆ ห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชนมีเครือข่ายมากที่สุด ด้านห้องสมุดประชาชนมีจำนวน 8,050 แห่ง แสดงให้เห็นถึงระบบการบริหารประเทศที่แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับเทศบาล มณฑล และจังหวัด จุดประสงค์หลักคือการให้บริการผ่านเครือข่ายที่กว้างขวาง ทั่วถึง โดยไม่คิดมูลค่า ห้องสมุดบางแห่งตั้งเป็นเอกเทศ บางแห่งก็เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน

เครือข่ายห้องสมุดในเมืองวรอตสวัฟ เมืองวรอตสวัฟ เป็นเมืองขนาดเล็ก แต่เป็นศูนย์กลางทางศิลปวัฒนธรรม มีมหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์ โรงละคร ห้องแสดงดนตรี อุปรากร ศูนย์วัฒนธรรมและห้องสมุดประเภทต่างๆ เมืองวรอตสวัฟ มีห้องสมุดประชาชน 38 แห่ง ศูนย์มัลติมีเดียอีก 3 แห่ง สมาชิกของห้องสมุดประชาชนทั้งหมด 38 แห่ง ที่ลงทะเบียนแล้ว 120,377 คน ผู้สูงอายุ 16,617 คน เด็ก 23,849 คน มีทรัพยากรสารสนเทศประมาณ 840,867 รายการ ผู้ใช้ยืมทรัพยากรห้องสมุดประเภทต่างๆ 2 ล้านรายการต่อปี การรวมเป็นเครือข่ายทำให้ประชาชนในผู้ใช้ห้องสมุดได้รับประโยชน์อย่างยิ่ง

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ กับการพัฒนาสู่สากล

การพัฒนาสู่ความเป็นสากลเป็นยุทธศาสตร์สำคัญประการหนึ่งของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ วาระ พ.ศ. 2560-2561 สมาคมฯ เป็นสถาบันแรกของประเทศไทยที่เป็นสมาชิกสหพันธ์อิฟล่า และได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมนานาชาติอิฟล่า เมื่อ พ.ศ. 2542 ในการประชุมครั้งนี้ คณะกรรมการบริหารสมาคม โดยการสนับสนุนบางส่วนจากสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.) ได้เข้าพบ Ms. Donna Scheeder ประธานอิฟล่าคนปัจจุบัน Ms. Gloria Perez-Salmeron ประธานอิฟล่าคนใหม่ ค.ศ. 2017-2019 และ Mr. Gerald Leitner เลขาธิการ แนะนำกรรมการบริหารสมาคมฯ ชุดใหม่ รายงานการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของอิฟล่า แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ห้องสมุดและวิชาชีพ และแสดงเจตจำนงค์ในการเสนอเป็นเจ้าภาพการจัดประชุมอิฟล่า ค.ศ.2020 ด้วย

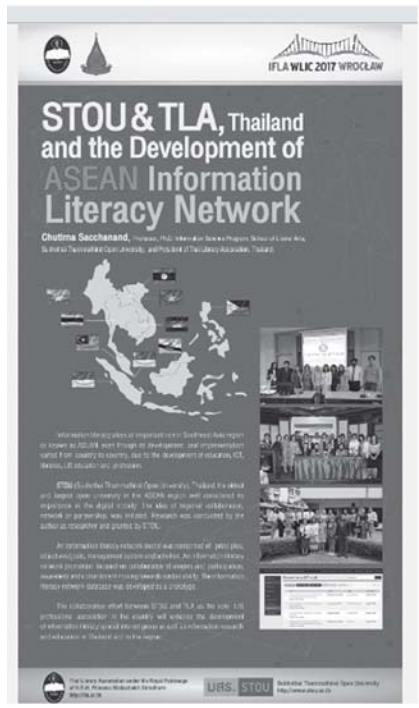
ภาพที่ 11–12 การเข้าพบประธานและเลขาธิการอิฟล่า

ภาพที่ 13 การพบปะกับนายกสมาคมห้องสมุดเกาหลี

ภาพที่ 14 การพบปะกับนายกสมาคมบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ประเทศญี่ปุ่น

ภาพที่ 15 การนำเสนอโปสเตอร์ในงานประชุมวิชาการนานาชาติฯ

ในโอกาสเดียวกันนี้ สมาคมห้องสมุดฯ ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชนำเสนอโปสเตอร์อันเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการพัฒนาเครือข่ายการรู้สารสนเทศประชาคมอาเซียน (ชุติมา สัจจานันท์, 2560) และได้มีการพบปะและเจรจาแสวงหาความร่วมมือกับสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศเกาหลี โดยศาสตราจารย์ ดร.ลี ซัง บอค (Lee Sang Bok) นายกสมาคมและคณะกรรมการบริหารจากสมาคมห้องสมุดเกาหลี สมาคมบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ประเทศญี่ปุ่น (Japan Society of Library and Information Science) โดย ศาสตราจารย์มิตซูฮิโร โอดะ (Mitsuhiro Oda) นายกสมาคมในการจัดกิจกรรมทางวิชาการและวิชาชีพร่วมกัน และแผนกการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์สำหรับประเทศกำลังพัฒนา โดย ศาสตราจารย์ ดร.อิสเมลอับดุลาฮี (Ismail Abdullahi) และแผนกการบริการและการสอนการรู้สารสนเทศ โดยศาสตราจารย์ ลิซา ดับลิว ฮินชคลิฟฟ์ (Lisa W. Hinchliffe) ในการให้ความร่วมมือจัดการประชุมก่อนการประชุมอิฟล่า 2561(satellite meeting) ที่ประเทศมาเลเซีย กับกรรมการจากอันแสดงถึงบทบาทของสมาคมห้องสมุดในเวทีสากล

บทสรุป

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อห้องสมุด วิชาการและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว การประชุมทางวิชาการระดับนานาชาติของอิฟลาที่ดำเนินการเป็นประจำทุกปี เป็นโอกาสและเวทีของการพัฒนาตนเองของนักวิชาการ นักวิชาชีพ การสร้างเครือข่ายที่สามารถขยายผลไปสู่ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาองค์กร

วิชาชีพและสังคม สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ กับก้าวแรกที่มุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาความโดดเด่นในเรื่องความเป็นสากล ตอบรับวิสัยทัศน์ พันธกิจที่เน้นย้ำความเป็นผู้นำในการพัฒนาบรรณารักษ์ และนักวิชาชีพสู่บทบาทและสมรรถนะใหม่

บรรณานุกรม

ชุติมา สัจจานันท์. (2560). *การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการรู้สารสนเทศประชาคมอาเซียน.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Ameen, K., Batool, S.H., & Malik, A. (2017). *Graduates on placement: perceptions about effectiveness and learned professional skills*, presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1664/1/117-kanwal_en.pdf

Au, W. I. (2017). *Health information for health promotion at (urban) neighbourhood level,* presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1736/1/162-au-en.pdf

Canadian Association of Research Libraries. (2010). *Core competencies for 21st century CARL Librarians*. Retrieved from http://www.carl-abrc.ca

Domsody, A., Pataki, M., Mihaly, K. & Kaman, V. (2017). *Acting together for the civil society and the quality education acting under checked Umbrellas*, presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1761/1/140-domsody-en.pdf

European Commission. *About ISA*^{2}. (2017). Retrieved from https://ec.europa.eu/isa2/isa2_en

Hannaford, J., & Stevenson, S. (2017). *TALint at the University of Toronto: bridging the gap between iSchool and academiclibrarianship*, presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1641/1/117-hannaford-en.pdf

IFLA. (2016). *Annual report 2016 IFLA – the global voice of libraries*. Retrieved from https://www.ifla.org/files/assets/hq/annual-reports/2016.pdf

IFLA. (2017). *Libraries. Solidarity. Society. World Library and Information Congress 83rd IFLA General Conference and Assembly 19-25 August 2017 Wroclow, Poland. Congress Programme.* Wroclow, Poland: IFLA.

IFLA. (2017). *WLIC 2017: a summary*. Retrieved from https://www.ifla.org/node/11814

IFLA. (2017). *WLIC 2017 Conference programme.* Retrieved from http://www.professionalabstracts.com/iflawlic2017/programme-iflawlic2017.pdf

IFLA School Libraries Section Standing Committee. (2015). *IFLA School Library Guidelines 2015. International Federation of Library Associations and Institutions.* Retrieved from https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf

Koot, G-J. (2017). *Facts about the Art Discovery Group Catalogue*, presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1767/1/166-koot-en.pdf

Lucker, A.M. (2017). *Transforming the Vietnam War: Artists' reuse of published images and the destabilization of interpretation (1960-1972),* presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1676/1/123-lucker-en.pdf

Nemati-Anaraki, L., Haji-Zeinolabedinik, M., Alipour-Hafezi, M., & Shirazi-Nezhad, H. (2017). *Conceptual model to design a virtual library for Iranian Universities of Medical Sciences*, presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1622/1/162-nemati-en.pdf

Nitecki, D. A. & Davis, M. E. K. (2017). *Changing landscapes: new roles for academic librarians,* presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1833/1/187-nitecki-en.pdf

Plank, M., D_vid Moln_r, A., & Mar_n-Arraiza, P. (2017). *Extending media literacy education: the popular science video workshop*,presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1776/1/242-plank-en.pdf [Municipal Public Library in Wroclaw]. (n.d.). Network of Wroclaw Public Libraries [Pamphlet]. Wroclaw, Poland: MBP.

Polish Librarians' Association. (2017). *Libraries in Poland.* Warsaw: PLA Publishing House.

Stefanczyk, E. (Ed.), Bysiec, M. (Trans.). (n.d.). *Libraries in Poland* [Pamphlet]. Warsaw: Polish Librarians' Association (SBP).

Strohmeier, R.W., van Gemert, W., Laaboudi, C., & Waniart, A. (2017). *Optimizing subject access to legal resources: EuroVoc and VocBench. Benefits of using multilingual controlled vocabularies and an open source collaborative tool for their maintenance,* presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1686/1/120-strohmeier-en.pdf

Toivonen, L., Pitkakoski, S., & HynnTuinen, P. (2017). *Mentoring LIS students during their internships: case study,* presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1645/1/117-toivonen-en.pdf

Walczyk, C., & Schultz-Jones, B. (2017). *Immersion librarianship: an assessment of transforming LIS students' professional worldview through a service learning project at an international school library,* presented at IFLA World Library and Information Congress, Wroclaw, Poland, 19-25 August 2017. Retrieved from http://library.ifla.org/1665/1/117-walczyk-en.pdf

World Wide Web Consortium's (W3C). (2017). *SKOS Simple Knowledge Organization System reference.* Retrieved from https://www.w3.org/TR/skos-reference

❑❑❑❑

การจัดการข้อมูลบริหารสิทธิของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ : เหตุผลความจำเป็นและกรณีศึกษา

ทรงพันธ์ เจิมประยงค์

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ปรากฏในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2558) ซึ่งมีผลต่อการดำเนินงานของห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และหน่วยงานบริการสารสนเทศต่างๆ คือ การขยายความคุ้มครองข้อมูลบริหารสิทธิของงานอันมีลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ในมาตรา 53/3 ได้กำหนดให้ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเป็นหนึ่งในประเภทองค์กรที่ได้รับการยกเว้น ทั้งนี้กระทรวงพาณิชย์ได้ออกกฎกระทรวงเพิ่มเติมในการกำหนดลักษณะของข้อมูลบริหารสิทธิและงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ได้รับการยกเว้น บทความนี้อภิปรายเหตุแห่งความจำเป็นของห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และหน่วยงานบริการสารสนเทศในการได้รับข้อยกเว้นดังกล่าว พร้อมยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานในวิชาชีพสารสนเทศ

คำสำคัญ: พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ

Managing Right Management Information in Libraries and Archives : Rationales and Case Studies

Songphan Choemprayong

One of the major issues in Copyright Act (No. 2) B.E.2558 (2015) that affects operations in libraries, archives, and other information centers is the introduction of right management information (RMI). Article 53/3 of the Act addresses libraries and archives as one of public communities that are given exceptions. Ministry of Commerce issued ministerial regulations describing characteristics of RMI and copyrighted works that are included in the exceptions. This article provides rationales and related cases exemplifying the necessity for libraries and archives to obtain exceptions for RMI modifications.

Keywords: Copyright Act, Libraries, Archives

การจัดการข้อมูลบริหารสิทธิของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ : เหตุผลความจำเป็นและกรณีศึกษา

ทรงพันธ์ เจิมประยงค์[1]

บทนำ

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ฉบับที่ 2 และ3 ได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2558 มีเนื้อหาเพิ่มเติมข้อกำหนดเกี่ยวกับความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ในหลายประเด็น เช่น การคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยีที่กำหนดลักษณะการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ การกำหนดข้อยกเว้นสำหรับการทำซ้ำและดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์สำหรับผู้พิการเป็นต้นซึ่งเป็นการขยายคุ้มครองทางลิขสิทธิ์ในรูปแบบอื่นๆ นอกเหนือไปจากการทำซ้ำ ดัดแปลงเนื้อหา หนึ่งในประเด็นสำคัญและมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานในหน่วยงานบริการสารสนเทศทั้งห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ คือ การละเมิดข้อมูลบริหารสิทธิ

มาตรา 53/1 กำหนดให้การละเมิดข้อมูลบริหารสิทธิ ครอบคลุมการลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ โดยรู้อยู่แล้วว่าอาจเป็นการจูงใจให้เกิด ก่อให้เกิด ให้ความสะดวก หรือปกปิดการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง ทั้งนี้มาตรา 53/3 (2) และมาตรา53/3 (3) พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ฉบับที่ 2 ได้กำหนดข้อยกเว้นให้สถาบันการศึกษา ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และองค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพสาธารณะ ที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร สามารถลบหรือเปลี่ยนข้อมูลบริหารสิทธิดังกล่าวได้ โดยกระทรวงพาณิชย์ได้ออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดลักษณะของข้อมูลบริหารสิทธิและงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ได้รับข้อยกเว้นตามมาตราดังกล่าว

ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพในห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และหน่วยงานบริการสารสนเทศ รวมถึงผู้ใช้บริการในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพระราชบัญญัติและกฎกระทรวงดังกล่าว จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกำหนดต่างๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานโดยลดความเสี่ยงอันจะก่อให้เกิดการละเมิดทั้งต่องานอันมีลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง

บทความชิ้นนี้วิเคราะห์เหตุและความจำเป็นของห้องสมุดและหอจดหมายที่ได้รับข้อยกเว้นในการลบและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ พร้อมทั้งยกตัวอย่างการดำเนินงานที่ถือได้ว่าเป็นแนวปฏิบัติทั่วไป (common practices) ในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุที่อาจถือได้ว่าเป็นการลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศมีความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารข้อมูลบริหารสิทธิมากขึ้น ในขณะเดียวกันจะช่วยให้ผู้พัฒนากฎหมายได้เข้าใจพื้นฐานของการบริหารจัดการทรัพยากรในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ รวมถึงสถาบันบริการสารสนเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลบริหารสิทธิด้วย

---

[1]อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ข้อมูลบริหารสิทธิ

มาตรา 4 ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ กำหนดให้ ข้อมูลบริหารสิทธิ หมายถึง "*ข้อมูลที่บ่งชี้ถึงผู้สร้างสรรค์ งานสร้างสรรค์ นักแสดง การแสดง เจ้าของลิขสิทธิ์ หรือระยะเวลาและเงื่อนไขการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ ตลอดจนตัวเลขหรือรหัส แทนข้อมูลดังกล่าว โดยข้อมูลเช่นว่านี้ติดอยู่หรือปรากฏเกี่ยวข้องกับงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิ่งบันทึกการแสดง*"

ข้อกำหนดดังกล่าวถือเป็นการขยายขอบเขตของการครอบคลุมความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์นอกเหนือไปจากสิทธิที่มีในเนื้อหาของงานตัวอย่างของข้อมูลบริหารสิทธิสำหรับเอกสารที่อยู่ในรูปสิ่งพิมพ์ เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่อบรรณาธิการ ชื่อเรื่อง ปีที่พิมพ์ ชื่อสำนักพิมพ์ ชื่อผู้สนับสนุน หรือแม้แต่กระทั่งข้อความที่จำกัดสิทธิในการใช้และเผยแพร่ เช่น ห้ามทำสำเนา ห้ามจำหน่ายนอกประเทศ ที่ปรากฏบนหน้าปกนอก ปกใน ลายน้ำ กระดาษคลุมปก หรือแม้กระทั่งภายในเนื้อหาของสิ่งพิมพ์นั้นๆ ในขณะที่ข้อมูลบริหารสิทธิที่ติดมากับเอกสารที่อยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์นั้นหมายรวมถึงข้อมูลเมทาดาทาที่แนบติดกับไฟล์เอกสาร ไม่ว่าจะเป็นชื่อผู้สร้าง คำสำคัญ คำอธิบาย วันที่ผลิต วันที่ปรับปรุง การอนุญาตให้เขียน/อ่าน เป็นต้น

ทั้งนี้การคุ้มครองข้อมูลบริหารสิทธิเป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดการคุ้มครองธรรมสิทธิ[2] (Moral rights) ของผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ กล่าวคือ หนึ่งในสิทธิที่ได้รับความคุ้มครองในฐานะผู้สร้างสรรค์ผลงาน ถึงแม้จะไม่ได้เป็นผู้ถือครองลิขสิทธิ์ก็ตาม คือการได้รับการอ้างถึงหรือระบุว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น การที่ผู้ใดจะนำงานไปใช้โดยไม่ได้รับการอ้างถึงหรือระบุชื่อผู้สร้างสรรค์อาจถือได้ว่าเป็นการละเมิดธรรมสิทธิ

อนึ่งข้อตกลงระหว่างประเทศที่ปรากฏในสนธิสัญญาว่าด้วยลิขสิทธิ์ขององค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Copyright Treaty, 1996, Article 12) สนธิสัญญาว่าด้วยการแสดงและสิ่งบันทึกเสียงขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (WIPO Copyright Treaty, 1996, Article 19) และกฎหมายลิขสิทธิ์ในต่างประเทศที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับข้อมูลบริหารสิทธิ ได้ให้กำหนดนิยามของข้อมูลบริหารสิทธิให้จำกัดเฉพาะรูปอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น เนื่องจากแนวคิดในการให้ความคุ้มครองดังกล่าว เกิดขึ้นจากความพยายามของเจ้าของงานและผู้ได้รับสิทธิในการบริหารจัดการงานอันมีลิขสิทธิ์ เช่น ค่ายเพลง สำนักพิมพ์ และผู้พัฒนาซอฟท์แวร์ ที่จะคุ้มครองวิธีการป้องกันการละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์ที่อยู่ในรูปของข้อมูลดิจิทัล หรือที่เข้าใจทั่วไปในชื่อ Digital Rights Management (DRM) วิธีการป้องกันดังกล่าวรวมไปถึงการนำข้อมูลเกี่ยวกับผู้สร้างสรรค์ผลงาน สัญญาอนุญาต (license) รวมถึงข้อกำหนดและเงื่อนไขในการใช้งาน (Terms and conditions) ฝังไว้ในไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ ข้อมูลเหล่านี้จึงรวมเรียกว่า ข้อมูลบริหารสิทธิ ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลที่อยู่ในรูปดิจิทัลในปัจจุบันมีโอกาสที่ถูกละเมิด เช่น ทำซ้ำ ดัดแปลง และแก้ไข โดยไม่สามารถติดตามหรือพิสูจน์ความเป็นต้นฉบับของสำเนางานได้โดยง่าย

อย่างไรก็ตามในการร่างข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลบริหารสิทธิในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ฉบับที่ 2 มีการอภิปรายให้ขยายคำจำกัดความของข้อมูลบริหารสิทธินอกเหนือไปจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ครอบคลุมข้อมูลบริหารสิทธิในรูปแบบอื่นๆ ด้วย ทำให้ข้อความที่ปรากฏในกฎหมายดังกล่าวมิได้

[2] ธรรมสิทธิ ยังรวมไปถึงสิทธิที่มีต่อบูรณภาพ (integrity) ของเนื้อหาหรือลักษณะของตัวละครที่ปรากฏในงานด้วย.

จำกัดรูปแบบของข้อมูลบริหารสิทธิตามแบบแผนของข้อตกลงระหว่างประเทศและกฎหมายลิขสิทธิ์ในต่างประเทศจึงเป็นช่องทางที่ก่อให้เกิดการตีความอย่างกว้างขวางว่าข้อมูลบริหารสิทธิภายใต้กฎหมายไทยนั้นคุ้มครองข้อมูลบริหารสิทธิทั้งที่อยู่ในรูปใดบ้าง[3]

การละเมิดข้อมูลบริหารสิทธิและข้อยกเว้น

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ฉบับที่ 2 ได้กำหนดลักษณะของการละเมิดข้อมูลบริหารสิทธิใน 2 รูปแบบ ได้แก่

1. "*การลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลการบริหารสิทธิ โดยรู้อยู่แล้วว่าการกระทำนั้น อาจจูงใจให้เกิด ก่อให้เกิด ให้ความสะดวก หรือปกปิดการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง*" (มาตรา 53/1)

2. การนำเข้ามาเพื่อจำหน่ายในราชอาณาจักรหรือเผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์ที่มีการลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิที่ผู้นำเข้าหรือเผยแพร่นั้นรู้อยู่แล้ว (มาตรา 53/2)

ตัวอย่างการละเมิดข้อมูลบริหารสิทธิโดยลักษณะทั่วไป เช่น 1) การทำสำเนาเอกสารโดยใช้เครื่องถ่ายเอกสารที่มีความสามารถในการลบลายน้ำที่ปรากฏข้อความแสดงสิทธิของเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ 2) การลบข้อมูลชื่อผู้แต่ง นักร้อง หรือชื่อเพลง ในไฟล์เพลง 3) การแก้ไขการตั้งค่าการอนุญาตเขียน/อ่านไฟล์ (Read/write permission) ในระบบคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้การกระทำดังกล่าวจะต้องเป็นการกระทำที่ผู้กระทำการรู้อยู่ว่าเป็นที่จูงใจที่นำไปสู่หรืออำนวยประโยชน์ให้แก่การละเมิดสิทธิของเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงในงานนั้นๆ

ทั้งนี้พระราชบัญญัติฉบับเดียวกันนี้ ได้กำหนดข้อยกเว้นให้กับเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ โดยเหตุแห่งการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ความจำเป็นในการป้องกันประเทศ การรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือวัตถุประสงค์อื่นในทำนองเดียวกัน โดยมิให้ถือว่าเป็นการละเมิดข้อมูลบริหารสิทธิ

นอกจากนี้การลบหรือเปลี่ยนแปลงที่กระทำโดยสถาบันการศึกษา ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และองค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพที่ไม่แสวงหาผลกำไร รวมถึงการเผยแพร่งานที่มีการลบหรือเปลี่ยนข้อมูลบริหารสิทธิโดยหน่วยงานดังกล่าวก็ไม่ถือเป็นการละเมิดเช่นกัน โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในการกำหนดลักษณะของข้อมูลบริหารสิทธิและงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ได้รับข้อยกเว้นดังกล่าว

---

[3]การตีความอย่างกว้าง จึงเป็นหน้าที่ของการเสนอข้อเรียกร้องของชุมชนผู้ปฏิบัติงานและผู้ใช้ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ ต่อคณะกรรมการร่างกฎกระทรวงในช่วงการรับฟังข้อคิดเห็น ระหว่างวันที่ 13-30 มีนาคม 2558 เพื่อให้มีการแก้ไขร่างกฎกระทรวงที่กำหนดข้อยกเว้นสำหรับห้องสมุดและหอจดหมายเหตุให้สามารถลบและการเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิในทุกรูปแบบด้วยเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติที่ประกาศใช้ไปแล้ว เนื่องจากร่างกฎกระทรวงฉบับแรกจำกัดข้อยกเว้นเฉพาะข้อมูลบริหารสิทธิที่อยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น ข้อเรียกร้องดังกล่าว เป็นเหตุให้กฎกระทรวงที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2559 ในราชกิจจานุเบกษาครอบคลุมข้อยกเว้นโดยไม่จำกัดรูปแบบของข้อมูลบริหารสิทธิ

กระทรวงพาณิชย์ได้ประกาศกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของข้อมูลการบริหารสิทธิที่จะทำการลบหรือเปลี่ยนแปลง และลักษณะของงานหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์ที่มีการลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลการบริหารสิทธิที่จะทำการเผยแพร่ต่อสาธารณชนในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2559 โดยลักษณะของข้อมูลบริหารสิทธิที่ห้องสมุดหอจดหมายเหตุและหน่วยงานอื่นที่กำหนดไว้ในมาตรา53/3(2) สามารถลบหรือเปลี่ยนแปลงได้จะต้องติดอยู่กับหรือปรากฏเกี่ยวกับงานหรือสำเนางานที่ได้มาและมีสิทธิโดยถูกต้องตามกฎหมาย อีกทั้งจะต้องเป็นการดำเนินการเพื่อการสงวนรักษางานหรือสำเนางานนั้นหรือการดำเนินการอื่นๆ ตามภารกิจและหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น

นอกจากนี้การเผยแพร่งานหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์ต่อสาธารณชน จะต้องเป็นการเผยแพร่ตามภารกิจและหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น โดยมิได้วัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาผลกำไร

นอกเหนือจากข้อยกเว้นดังกล่าว การลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ ผู้สร้างสรรค์และนักแสดงแล้ว

จะเห็นได้ว่า ข้อยกเว้นดังกล่าวได้ให้อำนาจห้องสมุด หอจดหมายเหตุในการลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิในขอบเขตที่จำเป็นต่อการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานนั้น ซึ่งอำนาจและหน้าที่ของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเป็นสิ่งที่จะต้องวิเคราะห์ ตีความเพื่อสร้างบรรทัดฐานในการปฏิบัติงานต่อไป

ความจำเป็นของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุในการลบและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ

เพื่อให้การปฏิบัติงานของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุสอดคล้องกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์และกฎกระทรวงดังกล่าว ประเด็นสำคัญที่จะต้องมีการวิเคราะห์และทำความเข้าใจร่วมกัน คือ บทบาท ภารกิจ และอำนาจหน้าที่ของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุโดยภาพรวม หากพิจารณาในบริบทของสังคมโดยรวม ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุมีบทบาทและหน้าที่หลักที่สำคัญต่อสังคม 2 ประการ คือ 1) การสงวนรักษาองค์ความรู้และมรดกของชาติและมนุษยชาติเพื่อถ่ายทอดความรู้ไปสู่อนุชนรุ่นหลัง และ 2) การลดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคมในการเข้าถึงความรู้และมรดกของชาติและมนุษยชาติ

1) การสงวนรักษาองค์ความรู้และมรดกของชาติและมนุษยชาติ

ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ มีหน้าที่ในการจัดเก็บและเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศที่ถือเป็นผลผลิตที่บันทึกความรู้ของสังคม ประเทศชาติและมวลมนุษยชาติ การจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไปในระยะเวลานาน เป็นการส่งเสริมให้เกิดการต่อยอดทางความรู้และจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางศิลปะและวิทยาการของมนุษย์ ดังนั้นจึงถือเป็นบทบาทและความรับผิดชอบอันหลีกเลี่ยงมิได้ของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุที่จะต้องทำหน้าที่ในการสงวนรักษาทรัพยากรเหล่านี้ให้คงอยู่สืบไปตราบเท่าที่ความรู้เหล่านี้ยังมีประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติและมนุษยชาติ

รูปแบบการผลิตและเผยแพร่ความรู้และสารสนเทศทั้งในอดีตและปัจจุบันของทรัพยากรบางประเภทมิได้คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากร เช่น การใช้วัสดุตีพิมพ์ที่มีอายุการใช้งานระยะสั้น ลักษณะการผลิตที่จะต้องจัดทำครั้งละจำนวนมากเพื่อลดต้นทุนการผลิตมากกว่าการผลิตตามต้องการ ดังนั้นการเผยแพร่ทรัพยากรมักสิ้นสุดลงเมื่อทรัพยากรถูกจำหน่ายหมดแล้ว เป็นต้น จึงทำให้ความรู้และ

สารสนเทศที่เป็นประโยชน์อาจไม่สามารถเข้าถึงได้เมื่อมีความต้องการ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงมีบทบาทสำคัญในการเก็บรวบรวมและสงวนรักษาองค์ความรู้และมรดกทางความคิดที่บรรจุอยู่ในงาน (ไม่ว่าจะมีลิขสิทธิ์หรือไม่) ให้สามารถเข้าถึงได้ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้งานในปัจจุบันและอนุชนรุ่นหลังได้นำไปใช้ประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวมในอนาคต

เทคนิคและวิธีการผลิตหรือทำสำเนาทรัพยากรสารสนเทศทั้งที่อยู่ในรูปสิ่งพิมพ์สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อออนไลน์ต่างมีข้อจำกัดที่จะทำให้ทรัพยากรสารสนเทศ (ซึ่งรวมถึงความรู้ ความคิดที่บรรจุอยู่ภายใน) คงอยู่ได้ การชำรุดเสียหายและการกลายสภาพของทรัพยากรจึงเกิดขึ้นทั้งจากการใช้งาน การจัดเก็บและการเสื่อมสภาพตามกาลเวลา

โดยทั่วไปเมื่อทรัพยากรสารสนเทศชำรุดเสียหาย ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจะจัดหาสำเนาทดแทนโดยตรงผ่านการจัดซื้อผ่านตัวแทนจำหน่ายหรือผู้ผลิตโดยตรง อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญ คือ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุไม่สามารถจัดหาสำเนาทดแทนได้ด้วยสาเหตุหลายประการ ยกตัวอย่างเช่น ทรัพยากรสารสนเทศที่ต้องการจัดหาสิ้นสุดการผลิตและเผยแพร่ ไม่สามารถพบได้จากแหล่งจัดจำหน่ายหรือแหล่งเผยแพร่ใดๆ ในขณะเดียวกันผลงานดังกล่าวก็ยังอยู่ภายใต้การคุ้มครองของเจ้าของลิขสิทธิ์ การติดต่อขออนุญาตและการพิจารณาว่าใครเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานจำนวนมากจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมหาศาล

นอกจากนี้ระบบผลิตและเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศบางประเภทในปัจจุบันไม่สามารถรับประกันการคงอยู่ของทรัพยากรสารสนเทศได้ในอนาคต ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงกลายเป็นชุมชนหลักสำคัญที่ช่วยรับประกันการคงอยู่ของทรัพยากรสารสนเทศและความรู้ที่บรรจุอยู่ในนั้นในระยะยาว

2) การลดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเป็นองค์กรที่มีหน้าที่กระจายความรู้และแนวความคิดให้กับสมาชิกในชุมชน สังคม หลักการสำคัญประการหนึ่งในการให้บริการห้องสมุด คือ พยายามเสริมสร้างและสนับสนุนเสรีภาพและความเสมอภาคในการเข้าถึง (Freedom of information และ Equitable access) ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้โดยเฉพาะการจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรตามฐานะหรือสภาพทางเศรษฐกิจของผู้ใช้ ชุมชนผู้ปฏิบัติงานและผู้ใช้ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเชื่อว่า ความรู้ที่มีประโยชน์นั้นเป็นสมบัติสาธารณะที่มนุษย์ทุกคนควรมีสิทธิในการเข้าถึงโดยเท่าเทียมกัน การแบ่งปันทรัพยากรให้ผู้ใช้ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุได้เข้าถึงทรัพยากรเป็นกลไกสำคัญที่ลดกำแพงต่างๆ ที่สร้างโดยผู้ผลิตงานในการจำกัดการเข้าถึงสมบัติสาธารณะนั้น

ด้วยบทบาทและหน้าที่หลักข้างต้น ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงเปรียบเสมือนกับตัวแทนของสาธารณะในการรักษาความสมดุลกับผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การรักษาสมดุลระหว่างการเข้าถึงความรู้และสารสนเทศที่ถือเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมกับการส่งเสริมการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นด้วยการคุ้มครองสิทธิทางทรัพย์สิน ความรักษาความสมดุลดังกล่าวเป็นการสะท้อนข้อถกเถียงที่สำคัญในทางญาณวิทยาความรู้ที่ปรากฏมุมมองหลักสำคัญอยู่ 2 มุมมอง ได้แก่ มุมมองแรก มองว่าความรู้เป็นสิ่งที่มีอยู่ เกิดขึ้นอยู่แล้วบนโลกใบนี้ ความรู้จึงเป็นสมบัติสาธารณะอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ผู้สร้างสรรค์เป็นเพียงผู้ค้นพบความรู้เหล่านั้น ในขณะที่มุมมองที่สอง มองว่า ความรู้เป็น

สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้นความรู้จึงเป็นสิ่งที่มีเจ้าของโดยกำเนิด ผู้สร้างสรรค์จึงถือเป็นเจ้าของงานเหล่านั้น ข้อถกเถียงนี้เป็นหลักคิดที่สำคัญประการหนึ่งในการพิจารณาดุลยภาพระหว่างผู้มีส่วนได้เสียต่างในกระบวนทัศน์ต่างๆ ของทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งรวมถึงลิขสิทธิ์

ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุก็เป็นหนึ่งในผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการสร้าง ค้นพบ ใช้งาน และต่อยอดความรู้ถึงแม้ว่าห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจะเป็นองค์กรที่เป็นตัวแทนสาธารณะ สิทธิที่สาธารณะพึงมีในการเข้าถึง ใช้งานและต่อยอดความรู้ต่างๆ จึงขยายมาถึงสิทธิของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครองสิทธิของสาธารณะที่ด้อยโอกาสและอนุชนรุ่นหลังด้วยข้อยกเว้นสำหรับห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงปรากฏในกฎหมายด้านลิขสิทธิ์ทั้งในและต่างประเทศจำนวนมาก เพื่อให้ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุสามารถดำเนินการได้เพื่อตอบสนองเป้าหมายของสังคมโดยรวมดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในการส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการส่งเสริมการใช้งานทรัพยากร ทั้งนี้อาจจะออกมาในรูปแบบของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการสืบค้นทรัพยากร เป็นต้น โดยลักษณะสำคัญของกิจกรรมเหล่านี้คือการเชื่อมโยงข้อมูลทรัพยากรต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว หากห้องสมุดและหอจดหมายเหตุสามารถรักษาสภาพของทรัพยากรสารสนเทศได้ระยะเวลานาน แต่ไม่สามารถจัดการทรัพยากรเหล่านั้นให้สามารถเข้าถึงได้ ทรัพยากรสารสนเทศที่เก็บรักษาไว้นั้นก็อาจหมดคุณค่าได้

ในการช่วยให้เกิดการเข้าถึงของทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจำเป็นจะต้องบริหารจัดการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่อธิบายการผลิต การจัดเก็บ การใช้งาน และการสงวนรักษาในรูปแบบของเมทาดาทา (metadata) อยู่เสมอ การจัดการข้อมูลดังกล่าว รวมไปถึงการสร้างข้อมูลขึ้นมาใหม่ การดัดแปลงรูปแบบและเนื้อหาข้อมูล การลบหรือซ่อนข้อมูลเพื่อช่วยการเข้าถึง เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเป็นหน่วยงานที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการทำงานกับข้อมูลบริหารสิทธิในการสงวนรักษาและการจัดการทรัพยากรสารสนเทศได้

ถึงแม้ว่าห้องสมุดและหอจดหมายเหตุมีความจำเป็นในการได้รับข้อยกเว้นต่างๆ เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรและส่งเสริมความเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากร สิทธิของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ ก็มีขอบเขตเช่นเดียววกันกับสิทธิของสาธารณะทั่วไป กล่าวคือ จะต้องไม่เป็นการขัดผลประโยชน์ที่พึงมีของผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งจะต้องไม่ขัดขวางกลไกการคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ผลงานด้วย ดังนั้นข้อยกเว้นที่ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุได้รับในกระบวนทัศน์ของลิขสิทธิ์ ยังต้องอยู่ภายใต้กรอบการใช้งานที่เป็นธรรม (Fair Use) ด้วย การใช้งานลิขสิทธิ์เกินขอบเขตการใช้งานที่เป็นธรรมในห้องสมุด จึงถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์เช่นกัน

เป้าหมายของการตรากฎหมายและร่างกฎกระทรวงชุดนี้ขึ้นมาก็เพื่อขยายความคุ้มครองให้แก่เจ้าของผลงานอันมีลิขสิทธิ์ไปยังกลไกต่างๆ ที่เจ้าของผลงานนำมาใช้ในการจำกัดการเข้าถึง และทราบดีว่าร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นการปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้ครอบคลุมกับการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ที่อยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์เป็นสำคัญ

สำหรับ พรบ.ลิขสิทธิ์ฉบับที่ 2 นี้ ถึงแม้เหตุแห่งการลบและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิที่กระทำโดยห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ อาจสามารถได้รับข้อยกเว้นตาม พรบ. มาตรา 53/1 ที่ว่าผู้ละเมิดจะต้อง "*รู้อยู่แล้วว่าการกระทำนั้น อาจจูงใจให้เกิด ก่อให้เกิด ให้ความสะดวก หรือปกปิดการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง*" แล้วก็ตาม การกำหนดข้อยกเว้นสำหรับสถาบันการศึกษา ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และองค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพที่ไม่แสวงหาผลกำไรนั้นยังคงมีความจำเป็น เนื่องจากห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเป็นหน่วยงานสาธารณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่อาจมีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ การใช้งานโดยทั่วไปทั้งภายในและนอกพื้นที่ของผู้ใช้ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุไม่สามารถควบคุมหรือติดตามได้ในหลายกรณี หากผู้ใช้มีการนำทรัพยากรที่ให้บริการไปทำซ้ำ ดัดแปลง หรือการกระทำอื่นใดที่เข้าข่ายละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง การแก้ไขหรือดัดแปลงข้อมูลบริหารสิทธิห้องสมุดและหอจดหมายเหตุอาจมีเหตุให้สามารถตีความว่าเข้าข่าย "*ก่อให้เกิด*" หรือ "*ให้ความสะดวก*" แก่การละเมิดลิขสิทธิ์นั้นได้

นอกจากนี้หากปราศจากข้อยกเว้นดังกล่าว ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจำเป็นจะต้องพิจารณานำข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลบริหารสิทธิมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดหาและสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น คือ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุอาจปฏิเสธการจัดหาและสงวนรักษาสารสนเทศที่มีคุณค่าเนื่องจากไม่มั่นใจหรือไม่เข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลบริหารสิทธิ[4] ทำให้ความรู้หรือทรัพยากรสารสนเทศที่มีคุณค่ามีความเสี่ยงที่จะสูญหายไป หรือทำให้ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุขาดความรอบด้านและไม่เป็นกลาง และมีผลกระทบต่อการแสวงหาและการต่อยอดความรู้ของผู้ใช้ในที่สุด จะเห็นได้ว่าข้อยกเว้นดังกล่าว ช่วยให้เกิดความมั่นใจในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ ทำให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ อันมีผลกระทบต่อการบริหารจัดการความรู้ของประชากรในประเทศและมนุษยชาติโดยรวมด้วย

นอกจากนี้ข้อยกเว้นดังกล่าวยังเป็นการแสดงการเคารพสิทธิของสาธารณะทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่มีต่อการเข้าถึงความรู้อย่างเท่าเทียมโดยชี้ให้เห็นว่า การใช้งานที่เป็นธรรมของสาธารณะนั้นเป็นอีกฟากหนึ่งที่ช่วยถ่วงดุลมิให้กฎหมายนั้นเอนเอียงไปให้แก่ผู้สร้างสรรค์ที่แสวงหาผลกำไรและพยายามจำกัดการเข้าถึงความรู้ในฐานะมรดกทางความรู้และภูมิปัญญาของสังคมมากเกินไป อันเป็นการตอบสนองปณิธานของกฎหมายลิขสิทธิ์ที่พึงรักษาสมดุลระหว่างผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่างๆ และส่งเสริมให้เกิดการต่อยอดขององค์ความรู้ ศิลปะ และวิทยาการของมนุษยชาติในที่สุด

---

[4] งานวิจัยหลายชิ้น ชี้ให้เห็นว่า ความไม่เข้าใจและความไม่มั่นใจเกี่ยวกับเรื่องลิขสิทธิ์ เป็นหนึ่งในอุปสรรคสำคัญในการประเมินและสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ โดยเฉพาะการแปลงสารสนเทศให้อยู่ในรูปดิจิทัล ของสถาบันบริการสารสนเทศ ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ที่ไม่มั่นใจหรือไม่เข้าใจเกี่ยวกับลิขสิทธิ์มักจะเลือกที่จะไม่ดำเนินการใดๆ กับทรัพยากร ทำให้ทรัพยากรสารสนเทศรวมไปถึงความรู้ที่มีคุณค่าหลายรายการมีความเสี่ยงที่จะสูญหายไป

การแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ

เพื่ออธิบายความจำเป็นและลักษณะของการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิในบริบทส่วนนี้จะยกตัวอย่างกรณีต่างๆ ที่ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุได้ทำการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิที่สามารถเกิดขึ้นกับข้อมูลที่ปรากฏในต้นฉบับและ/หรือสำเนางานโดยแบ่งกรณีต่างๆออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) การแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิโดยทั่วไป 2) การแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิในงานที่อยู่ในรูปกระดาษ และ 3) การแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิในงานที่อยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์และออนไลน์

การแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์โดยทั่วไป

กรณีที่ 1 การแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิที่มีเนื้อหาไม่ถูกต้อง

ข้อมูลบริหารสิทธิที่ปรากฏในทรัพยากรสารสนเทศไม่ว่าจะในส่วนใดก็ตาม อาจมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นได้ ซึ่งข้อผิดพลาดเหล่านี้เป็นข้อมูลที่ต้องได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องก่อนการให้บริการ ข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นเกี่ยวกับข้อมูลบริหารสิทธิ เช่น ชื่อผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ไม่ถูกต้อง ครบถ้วน วันเดือนปีที่สร้างสรรค์ผิดพลาด ข้อขัดแย้งในข้อตกลงหรือข้อกำหนดการใช้งาน การอ้างงานที่เป็นสมบัติสาธารณะว่าเป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเข้าถึงและใช้งานทรัพยากรสำหรับผู้ใช้จำนวนมาก ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบและหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อทำให้ข้อมูลบริหารมีความถูกต้อง ครบถ้วน ดังนั้นเมื่อพบข้อผิดพลาด ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขและดัดแปลงข้อมูลให้ถูกต้องครบถ้วน

กรณีที่ 2 การแก้ไขข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้งาน เผยแพร่ ทำซ้ำที่ไม่เหมาะสมกับการใช้งานภายในห้องสมุดในกรณีที่ทรัพยากรสารสนเทศที่ได้รับการบริจาค

นอกเหนือจากการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศผ่านการจัดซื้อผ่านตัวแทนจำหน่ายและสำนักพิมพ์แล้ว ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจัดหาทรัพยากรสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์จำนวนมากผ่านการรับบริจาค ทรัพยากรเหล่านี้อาจมีการระบุข้อกำหนดที่ใช้ได้เฉพาะในกรณีของการขายครั้งแรกเท่านั้น หรือเป็นข้อกำหนดที่จำกัดเฉพาะประเทศผู้ผลิตเท่านั้น เช่น ห้ามจำหน่ายนอกประเทศ หรือห้ามยืมคืนหรือให้เช่า เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อห้องสมุดและหอจดหมายเหตุรับบริจาคทรัพยากรเหล่านี้มาจากผู้ได้รับกรรมสิทธิ์ อย่างถูกต้องตามหลักการขายครั้งแรก[5] ข้อตกลงหรือข้อกำหนดการใช้งานที่ปรากฏในต้นฉบับหรือสำเนางานชิ้นนั้น จึงขัดแย้งกับการใช้งานภายในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุที่เป็นผู้ได้รับบริจาค ดังนั้นห้องสมุดและหอจดหมายเหตุอาจนำข้อความแสดงข้อตกลงหรือข้อกำหนดการใช้งานเหล่านี้ออกเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการให้บริการและจัดการทรัพยากรเหล่านี้ ข้อกำหนดเหล่านี้ ก็ถือเป็นข้อมูลบริหารสิทธิอีกประเภทหนึ่งที่ห้องสมุดมักมีการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงในการดำเนินการตามภารกิจ

[5] หลักการขายครั้งแรก คือ การที่ผู้ได้มาซึ่งสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์อย่างถูกต้อง สามารถอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สำเนางาน รวมไปถึงการให้เช่าหรือนำสำเนางานชิ้นนั้นๆ ไปขายต่อได้

การแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์ที่อยู่ในรูปกระดาษ

กรณีที่ 1 การแก้ไขข้อมูลบริเวณส่วนแสดงข้อมูลบริหารสิทธิในกรณีทรัพยากรชำรุดเสียหาย

โดยทั่วไปเมื่อพิจารณาทรัพยากรในรูปหนังสือเป็นสำคัญ บริเวณส่วนแสดงข้อมูลบริหารสิทธิมักจะรวมไปถึงปกหน้า ปกรอง ปกใน หน้าสารบัญ ปกหลัง สันปก ใบรองปก เป็นต้น อย่างไรก็ตามบริเวณส่วนแสดงข้อมูลบริหารสิทธิสำหรับทรัพยากรที่อยู่ในรูปกระดาษ ยังรวมไปถึงบริเวณที่ปรากฏข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของสิทธิ์และคำอธิบายผลงานในทรัพยากรอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในรูปเล่มหนังสือด้วย เช่น แผนที่ แผ่นพับ จุลสาร เป็นต้น ข้อมูลบริหารสิทธิที่มักแสดงในหนังสือ ยกตัวอย่างเช่น ชื่อผลงาน ชื่อผู้สร้างสรรค์ (ผู้แต่ง ผู้วาดภาพประกอบ ผู้ถ่ายภาพ บรรณาธิการ) ชื่อผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ (สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์) ผู้สนับสนุน ข้อกำหนดในการใช้งาน (เช่น ห้ามทำสำเนา ห้ามจำหน่ายต่อ ห้ามจำหน่ายในบางประเทศ เป็นต้น) รหัสประจำหนังสือ/วารสาร เลขหน้า ประวัติผู้แต่งข้อมูลบรรณานุกรม ที่รวมไปถึงหัวเรื่อง และเลขเรียกหนังสือ (Call number) คำเชิญชวน คำนิยม และรูปภาพประกอบปก เป็นต้น

เมื่อทรัพยากรชำรุด โดยเฉพาะบริเวณหน้าปกหนังสือที่มักปรากฏข้อมูลบริหารสิทธิ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจะทำการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดด้วยการต่อเติมหรือจัดทำขึ้นมาใหม่ อย่างไรก็ตามการซ่อมแซมและ/หรือจัดทำใหม่ มีข้อจำกัดที่อาจไม่สามารถทำขึ้นมาใหม่ให้เหมือนเดิมได้ทั้งหมด เช่น ไม่สามารถค้นหาต้นฉบับปกที่ชำรุดหรือขาดหายไปได้ ดังนั้นห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงใช้วัสดุต่างๆ มาใช้ทดแทน เพื่อให้ทรัพยากรมีความสมบูรณ์มากที่สุดทั้งในแง่ของการรักษาสภาพและความสามารถในการเข้าถึง ส่วนที่นำมาใช้ทดแทนนั้น อาจมีลักษณะดังนี้

1. หน้าปกเดิมที่ได้จากสำนักพิมพ์ (ไม่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ)
2. สำเนาส่วนของหนังสือชื่อเรื่องเดียวกันที่มีในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุนั้น (ไม่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ)
3. สำเนาส่วนของหนังสือชื่อเรื่องเดียวกันที่มีในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุอื่น (ไม่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ)
4. ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจัดทำส่วนที่ชำรุดหรือขาดหายมาใหม่

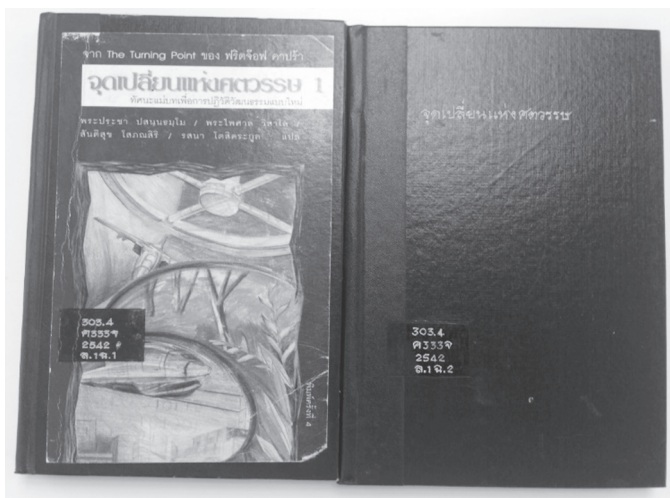
ทั้งนี้ลักษณะของส่วนที่นำมาใช้ทดแทนหรือสำเนาที่ผลิตขึ้นใหม่นั้นอาจมีความแตกต่างกันหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น

1. รูปแบบเหมือนเดิมทุกประการ โดยมากมักเกิดจากการใช้ต้นฉบับเดิมผนวกเข้ากับวัสดุใหม่ เช่น การเย็บเล่มใหม่และเปลี่ยนจากปกอ่อนเป็นปกแข็งเพื่อเพิ่มความแข็งแรง ทั้งนี้มักไม่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ หรือมีการเปลี่ยนแปลงในระดับน้อย
2. ข้อมูลบางส่วนขาดหายไป เช่น รูปประกอบ คำโปรย รายชื่อผู้สนับสนุน ข้อกำหนดการใช้งาน หรือ ข้อมูลที่ปรากฏบนสันหนังสือ ตราสัญลักษณ์ของสำนักพิมพ์ (โลโก้) เป็นต้น
3. ใช้สำเนาของปกในแทนปกนอกหรือใบรองปก (ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุหลายแห่งนำใบรองปกออกก่อนให้บริการผู้ใช้ บางแห่งห่อใบรองปกด้วย)
4. ขนาดเล็กลง ใหญ่ขึ้น (ทำสำเนาแบบย่อ ขยาย ปรับเพื่อให้เหมาะกับสำเนาที่ผลิตขึ้น ทั้งนี้อันเนื่องมาจากขนาดหนังสือที่ผลิตในปัจจุบันกับกระดาษที่ใช้ในการทำสำเนาจะมีขนาดไม่เท่ากัน)

5. วัสดุที่ใช้ (เช่น ปกแข็ง ปกอ่อน คุณภาพของกระดาษที่ใช้พิมพ์)

6. องค์ประกอบของการออกแบบมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น ชุดแบบตัวอักษร (font) ขนาดตัวอักษร สี การเรียงลำดับชื่อ การเรียงลำดับองค์ประกอบ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการซ่อมแซมหนังสือที่ชำรุดมีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลบริหารสิทธิในหลายขั้นตอน และอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิได้ ภาพที่ 1 เป็นตัวอย่างของการซ่อมแซมหนังสือที่ปกหนังสือชำรุด หนังสือที่ปรากฏด้านซ้ายมือ เป็นหนังสือที่นำปกเดิมที่มีสภาพดีอยู่มาปิดทับหน้าปกใหม่ ในขณะที่หนังสือด้านซ้ายเป็นหนังสือที่ไม่สามารถนำปกเดิมมาใช้ได้ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงบันทึกข้อมูลโดยคร่าวลงในบนหน้าปกเดิม จะเห็นว่าข้อมูลบริหารสิทธิที่ปรากฏบนหนังสือสองเล่มมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งในแง่ความครบถ้วนของข้อมูลและองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ภาพประกอบ การวางผัง รูปแบบตัวอักษร เป็นต้น

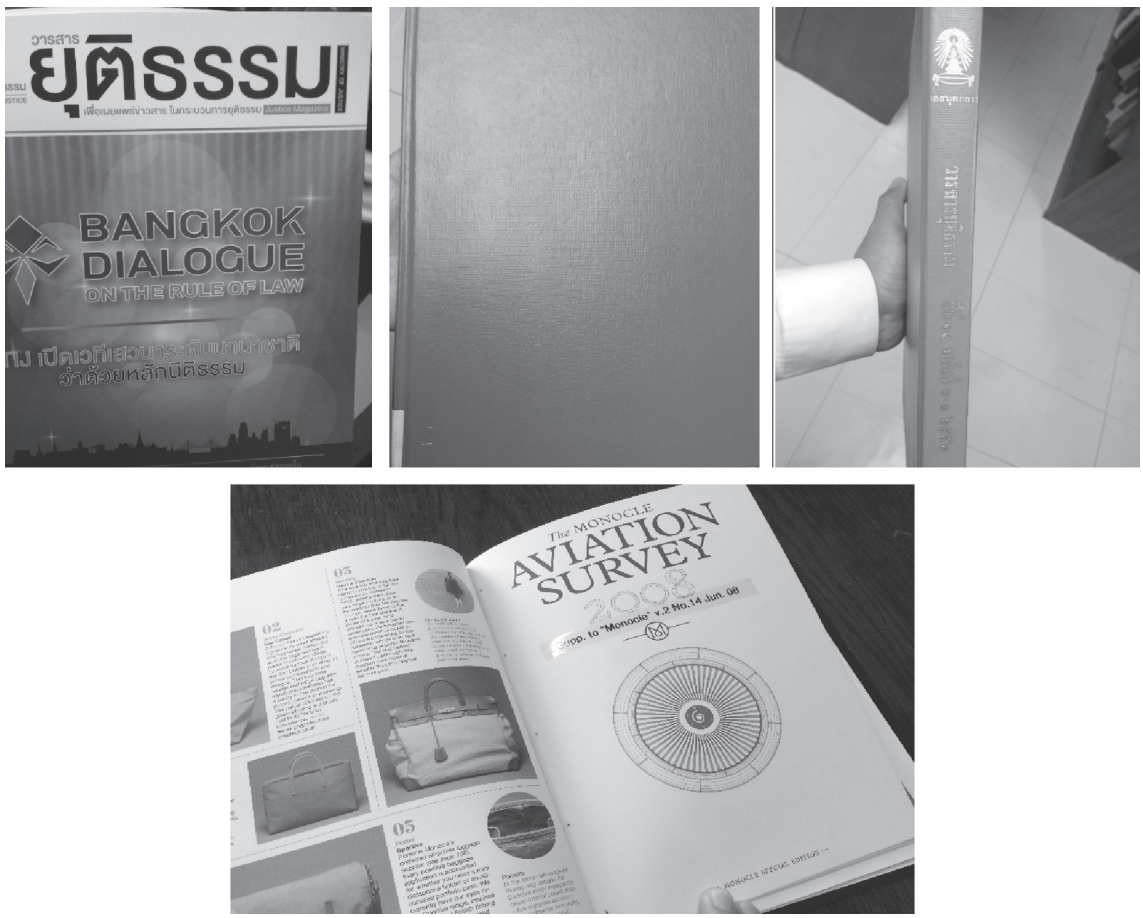
ภาพที่ 1 ตัวอย่างการซ่อมแซมและการเสริมความแข็งแรงของปกหนังสือ

กรณีที่ 2 การแก้ไขข้อมูลบริเวณส่วนแสดงข้อมูลบริหารสิทธิในกรณีรวมเล่ม

สิ่งพิมพ์ที่อยู่ในรูปกระดาษที่มีลักษณะเป็นชุด เช่น หนังสือในชุดหนังสือ (Series) เดียวกัน วารสารชื่อเรื่องเดียวกันในปีเดียวกัน หรือชุดเอกสารแผ่นพับ เป็นต้น และมีขนาดของสิ่งพิมพ์เหล่านี้มีขนาดบางมาก ทำให้ยากต่อการเก็บรักษา ดังนั้นห้องสมุดและหอจดหมายเหตุหลายแห่งจึงได้ทำการรวมเล่มทรัพยากรเหล่านี้เข้าไว้ด้วยกันและจัดรูปเล่มใหม่ นอกจากนี้การรวมเล่มยังทำให้ผู้ใช้สามารถใช้ทรัพยากรที่อยู่ในชุดเดียวกันได้สะดวกยิ่งขึ้น ดังนั้นการรวมเล่มจึงนับเป็นการกระทำด้วยเหตุแห่งการสงวนรักษาและการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ ทั้งนี้การรวมเล่มอาจไม่มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิใดๆ หากสามารถคงรูปเล่มเหมือนเดิมได้ อย่างไรก็ตามในบางกรณี ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุมีความจำเป็นต้องตัดส่วนหน้าปกนอกออกและจัดทำหน้าปกรวมใหม่ขึ้น ในกรณีที่หน้าปกนอกเป็นหน้าปกแข็งทั้งหมด หรือเป็นการรวมหน้าปกแข็งและหน้าปกอ่อนเข้าด้วยกัน โดยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

การแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิเดิมนั้นเหมือนกับประเด็นทรัพยากรชำรุดเสียหาย (กรณีที่ 1)

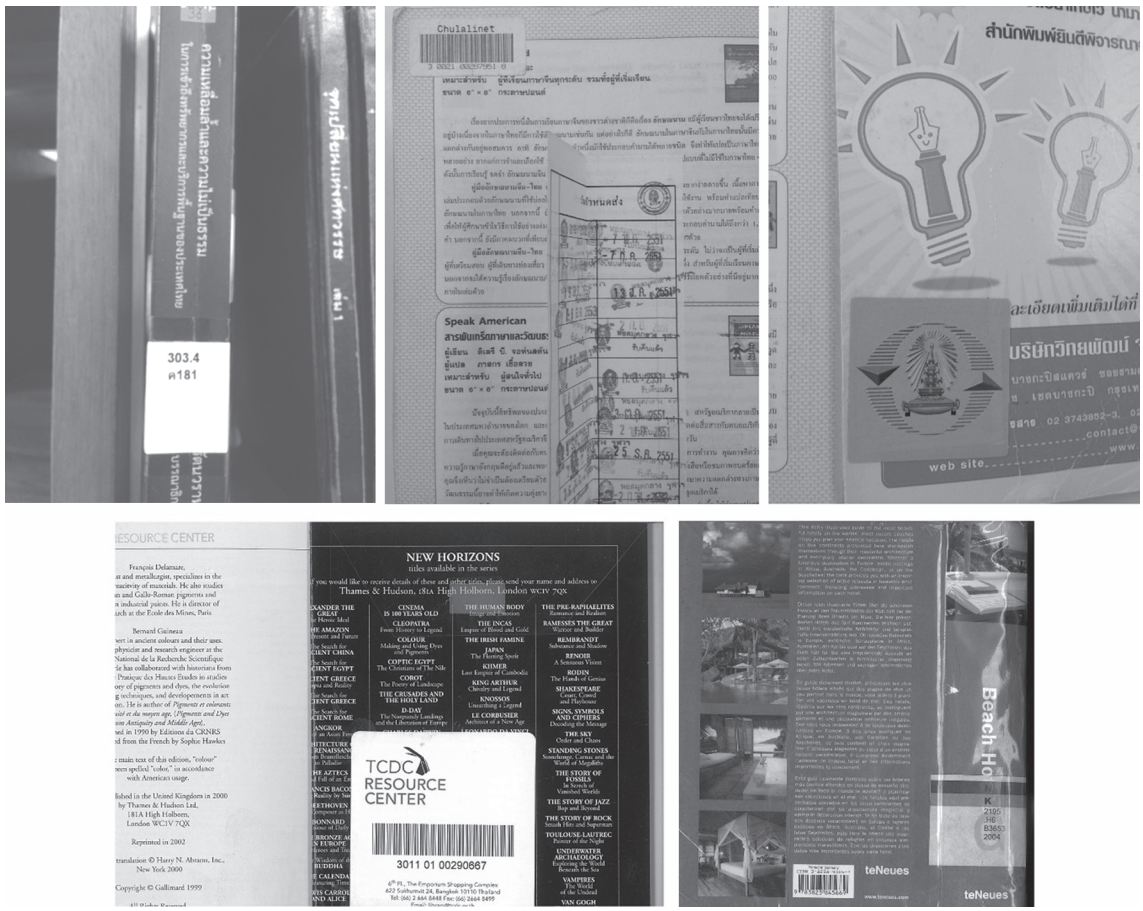
ภาพที่ 2 แสดงให้เห็นตัวอย่างของการรวมเล่มวารสารที่ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจำเป็นจะต้องทำการรวมเล่มเพื่อสะดวกต่อการจัดเก็บในชั้น ในการรวมเล่มสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องบางชื่อเรื่องจำเป็นจะต้องนำปกออกเพื่อทำให้การเย็บรวมเล่มง่ายขึ้น โดยที่ปกใหม่ที่นำมาใช้นั้นมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของข้อมูลบริหารสิทธิ รวมไปถึงเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ (เช่น ตราสัญลักษณ์ห้องสมุด) ติดอยู่บนปกใหม่ด้วย

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการรวมเล่มวารสารที่มีการเปลี่ยนแปลงปก

กรณีที่ 3 การปิดทับข้อมูลบริหารสิทธิด้วยข้อมูลเกี่ยวกับห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ

ในการเตรียมทรัพยากรสารสนเทศก่อนนำขึ้นชั้นให้บริการ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจำเป็นที่จะต้องทำการประทับตราและติดป้ายลงบนตัวทรัพยากรในตำแหน่งต่างๆ เพื่อ 1) แสดงความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสำเนาทรัพยากรที่ได้ เช่น ตราประทับห้องสมุด 2) ป้องกันการลักขโมย สูญหาย เช่น ป้ายสัญญาณกันขโมย และ 3) เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ เช่น ป้ายบอกหมวดหมู่หนังสือ ป้ายบาร์โค้ด เป็นต้น

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการปิดทับข้อมูลบริหารสิทธิด้วยข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ

ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุแต่ละแห่งมีแนวทางและมาตรฐานในการประทับตราและติดป้ายแตกต่างกันเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสะดวกในการใช้งาน อย่างไรก็ตามตำแหน่งที่ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุประทับตราและติดป้ายนั้นมักเป็นบริเวณหน้าปกที่มีข้อมูลบริหารสิทธิปรากฏอยู่ตราประทับและป้ายต่าง ๆ เหล่านี้ อาจปิดทับ ลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิบางส่วนหรือทั้งหมด อาจทำให้ผู้ใช้งานเข้าผิดเกี่ยวกับข้อมูลบริหารสิทธิได้ ดังตัวอย่างที่แสดงในภาพที่ 3 ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุบางแห่งอาจติดป้ายเลขหมู่ปิดทับชื่อผู้แต่งหรือชื่อหนังสือทั้งบริเวณสันหรือหน้าปกหนังสือ ติดใบเตือนกำหนดทับข้อมูลบริหารสิทธิที่ปรากฏบริเวณปกหลัง หรือติดป้ายสัญญาณ RFID[6] ทับข้อมูลสำคัญบนหน้าปกด้านในของหนังสือได้

[6] ป้ายสัญญาณ RFID นำมาใช้แทนบาร์โค้ดในการจัดการทรัพยากร ตลอดจนสามารถนำมาใช้ร่วมกับเครื่องดักสัญญาณกันขโมยในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุได้

กรณีที่ 4 การแก้ไขลายน้ำ

สิ่งพิมพ์ที่อยู่ในรูปกระดาษบางประเภทใช้ลายน้ำเพื่อวัตถุประสงค์ในการแสดงสิทธิโดยชอบธรรมของผู้สร้างสรรค์ผลงานและใช้เป็นการป้องกันการทำสำเนา ข้อมูลที่ปรากฏบนลายน้ำในหนังสืออาจประกอบไปด้วยข้อมูลที่เกี่ยวกับผลงานที่ปรากฏอยู่บนลายน้ำ เช่น ชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ตราประทับ หรือผู้สนับสนุน เป็นต้น และข้อความที่กำหนดขอบเขตการใช้งาน เช่น ห้ามจำหน่าย ห้ามทำซ้ำ ห้ามเผยแพร่ ตัวอย่าง ใช้เฉพาะบางกรณีเท่านั้น ลับ ด่วน ใช้งานได้เฉพาะ....(ชื่อห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ)...เท่านั้น เป็นต้น ทั้งนี้ลายน้ำเหล่านี้อาจปรากฏในบริเวณที่ไม่ซ้อนกับเนื้อหาหรือซ้อนอยู่กับเนื้อหาก็ได้

ปัจจุบันเทคโนโลยีการพิมพ์ได้พัฒนาไปจนทำให้การทำลายน้ำในหนังสือสามารถทำได้ในหลายลักษณะ เช่น หากเป็นลายน้ำที่มองเห็นด้วยตาเปล่า ลายน้ำที่ใช้อาจเป็นลายน้ำที่ใช้สีอ่อน เมื่อทำสำเนาผ่านเครื่องถ่ายสำเนา จะได้เอกสารที่มีลักษณะใกล้เคียงกับต้นฉบับ โดยผู้อ่านยังสามารถใช้งานได้เช่นเดียวกับต้นฉบับ หากเป็นสีเข้ม หรือใช้เทคนิควิธีการพิมพ์บางประการก็อาจทำให้ลายน้ำที่ปรากฏในสำเนาที่ผ่านเครื่องถ่ายสำเนาปิดทับเนื้อหาที่ปรากฏในสำเนา จนไม่สามารถอ่านได้ นอกจากนี้ยังมีลายน้ำที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่าในสำเนาต้นฉบับ แต่เมื่อนำไปทำสำเนาด้วยการถ่ายเอกสาร จะปรากฏลายน้ำที่บดบังบางส่วนของเนื้อหาหรือทั้งหมดของเอกสาร จนทำให้ไม่สามารถอ่านได้

ในการสงวนรักษาสิ่งพิมพ์เหล่านี้ให้มีคงอยู่ไว้ในระยะยาว ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุอาจจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการใดๆ ในการลบลายน้ำหรือทำให้ลายน้ำมีสีที่จางลงก่อนการทำสำเนา เพื่อรักษาสภาพของเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือให้มากที่สุดทั้งนี้การดัดแปลงหรือการลบลายน้ำทิ้งจะเป็นการดัดแปลงในกระบวนการทำสำเนา มากกว่าการเปลี่ยนแปลงที่สำเนาต้นฉบับ

กรณีที่ 5 การแปลงให้อยู่ในรูปดิจิทัล

หนึ่งในแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศในปัจจุบัน คือ การแปลงให้อยู่ในรูปดิจิทัล ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นทั้งการทำซ้ำและดัดแปลงให้สำเนางานนั้นเปลี่ยนรูปไปรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่กระดาษ นอกจากนี้ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุหลายแห่งได้แปลงบริเวณส่วนที่แสดงข้อมูลบริหารสิทธิ เช่น บริเวณหน้าปกหนังสือ ให้อยู่ในรูปดิจิทัล และนำไปเผยแพร่บนเว็บไซต์หรือฐานข้อมูลทรัพยากรออนไลน์เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการอ่านและการใช้งาน

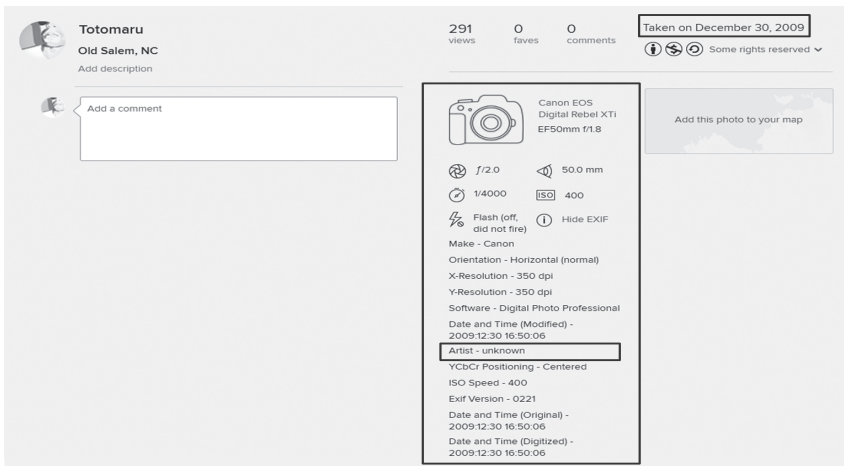
เป็นที่ชัดเจนว่าการแปลงให้อยู่ในรูปดิจิทัลนั้นเป็นหนึ่งในวิธีการทำซ้ำ อย่างไรก็ตามการแปลงให้อยู่ในรูปดิจิทัลยังเป็นการเปลี่ยนรูปแบบของทรัพยากรจากที่อยู่ในรูปของหนังสือไปสู่ในรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่กระดาษ ในประเทศไทย ยังไม่เคยมีการตีความกฎหมายหรือคำพิพากษาในประเทศไทยที่พิจารณาว่าการแปลงให้อยู่ในรูปดิจิทัลนั้นถือเป็นการดัดแปลงรูปแบบด้วยหรือไม่กระนั้นห้องสมุดและหอจดหมายเหตุทำการแปลงบริเวณที่แสดงข้อมูลบริหารสิทธิให้อยู่ในรูปดิจิทัล อาจเข้าข่ายการเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิได้

การแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์ที่อยู่ในรูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์/ออนไลน์

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นข้อมูลบริหารสิทธิในงานหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์ที่อยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อออนไลน์ นอกเหนือจากจะปรากฏในส่วนเนื้อหาของไฟล์แล้วยังปรากฏในส่วนที่จัดเก็บเมทาดาทาของไฟล์ต่างๆ ด้วย ซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรจำนวนมาก ในการจัดการฐานข้อมูลไฟล์งานเหล่านี้ระบบจัดการทรัพยากรสารสนเทศบางระบบที่ใช้เทคนิคการเก็บเกี่ยว (harvest)[7] ข้อมูลเมทาดาทาจากไฟล์โดยตรง เมทาดาทาที่จัดเก็บในไฟล์เหล่านี้จะถูกดึงออกมาใช้เป็นข้อมูลที่จัดเก็บในฐานข้อมูลโดยอัตโนมัติ

กรณีที่ 1 การแก้ไขเมทาดาทาของไฟล์ดิจิทัล

หัวใจสำคัญของการจัดการทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ทั้งที่อยู่ในสื่ออิเลกทรอนิกส์ เช่น ซีดีรอม แฟลชไดร์ฟ ฮาร์ดไดร์ฟ เป็นต้น และสื่อออนไลน์ อยู่ในส่วนที่เรียกว่า เมทาดาทา (metadata) ซึ่งเป็นข้อมูลที่อธิบายคุณลักษณะของข้อมูลที่อยู่ในไฟล์ดิจิทัล ซึ่งเมทาดาทาเหล่านี้มักมีข้อมูลบริหารสิทธิเป็นข้อมูลหลักที่ใช้ในการจัดเก็บ เมทาดาทาที่จัดเก็บอาจเก็บแบบฝังไว้เป็นส่วนหนึ่งของไฟล์ดิจิทัล เช่น Exchangeable Image File Format (EXIF) ในไฟล์ภาพดิจิทัลนามสกุล .JPG .TIFF .WAV และค่ากำหนดอนุญาตในการเขียนอ่าน (File permission) ที่ฝังไว้ในไฟล์ดิจิทัล เป็นต้น หรือเมทาดาทาที่รวบรวมและจัดเก็บในฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดดิจิทัล และคลังสถาบันที่พัฒนาโดยห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ ถึงแม้เมทาดาทาที่จัดเก็บในฐานข้อมูลเหล่านี้มิได้ติดกับตัวงานอันมีลิขสิทธิ์ แต่เมทาดาทาเหล่านี้เป็นข้อมูลที่ปรากฏเกี่ยวข้องกับงานอันมีลิขสิทธิ์เหล่านั้น การจัดการเมทาดาทาของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุในฐานข้อมูลเหล่านี้จึงอาจเข้าข่ายการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 4 ตัวอย่างเมทาดาทาแบบ EXIF ที่ติดมาจากกล้องถ่ายรูปฝังอยู่ในไฟล์รูปภาพ

[7] การเก็บเกี่ยวเมทาดาทา (metadata harvesting) เป็นวิธีการหนึ่งในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรด้วยการไปดึงข้อมูลที่ฝังอยู่ในไฟล์ทรัพยากร ข้อมูลในฐานข้อมูล ข้อมูลที่ปรากฏบนเว็บไซต์ หรือข้อมูลอื่นๆ โดยอัตโนมัติ มาตรฐานที่นิยมใช้ในการเก็บเกี่ยวเมทาดาทาในปัจจุบัน เช่น The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-MPH) ซึ่งเป็นมาตรฐานในการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานบริการสารสนเทศต่างๆ ทั่วโลก เป็นต้น การเก็บเก็บเมทาดาทาเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศที่มีลักษณะกระจัดกระจาย และไม่จำเป็นต้องอาศัยมนุษย์ในนำเข้าข้อมูลลงไปในฐานข้อมูลทรัพยากร

ภาพที่ 4 แสดงให้เห็นตัวอย่างเมทาดาทาของรูปภาพบางส่วนดึงมาจากข้อมูล EXIF ไฟล์ที่ได้จากกล้องถ่ายรูปและนำมาแสดงบนเว็บไซต์ที่รวบรวมรูปภาพ (ตัวอย่างในที่นี้ คือ เว็บไซต์ flickr.com) ข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลเชิงเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับกล้องถ่ายรูปและการตั้งค่าต่างๆ ทั้งนี้ในรูปดังกล่าว จะพบมีข้อมูลบางส่วนที่มีข้อผิดพลาดคือ Artist ซึ่งในไฟล์ดังกล่าวระบุว่า Unknown ข้อผิดพลาดของข้อมูลดังกล่าวเกิดขึ้นจากการไม่ได้ตั้งค่าในกล้องถ่ายรูป ดังนั้นหากห้องสมุดและหอจดหมายเหตุต้องการจะนำรูปภาพดังกล่าวมาใช้งานโดยใช้เทคนิคการดึงข้อมูลอัตโนมัติจากไฟล์ ผู้ปฏิบัติงานอาจจำเป็นต้องแก้ไขข้อมูลที่ฝังอยู่ในไฟล์เหล่านี้ เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการจัดการและเข้าถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามไปด้วย

มูลเหตุแห่งการแก้ไขเมทาดาทาของไฟล์ดิจิทัลส่วนใหญ่ในห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ เป็นไปเพื่อการจัดการทรัพยากรสารสนเทศเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้และพัฒนาประสิทธิภาพในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศเหล่านี้ในปัจจุบันการสร้างและกำหนดข้อมูลในเมทาดาทาของทรัพยากรสารสนเทศมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก 3 แหล่ง ได้แก่ ผู้สร้างสรรค์ผลงาน ผู้ผลิตเผยแพร่ (เช่น สำนักพิมพ์) และห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ ผู้สร้างสรรค์ผลงานมักกำหนดข้อมูลตามความคิดเห็นของตนเองหรือมีการควบคุมโดยผู้ผลิตเผยแพร่ในขณะที่ผู้ผลิตเผยแพร่อาจใช้ข้อตกลงที่กำหนดขึ้นเป็นการภายในหรือในชุมชนของตนในการสร้างและกำหนดเมทาดาทา ชุมชนห้องสมุดและหอจดหมายเหตุนับเป็นชุมชนที่ให้ความสำคัญ กับการสร้างและกำหนดเมทาดาทาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาข้อตกลงและมาตรฐานเกี่ยวกับการสร้างเมทาดาทามาใช้ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและสามารถเชื่อมโยงข้อมูลให้สามารถใช้งานร่วมกันได้ เช่น มาตรฐานการลงรายการ มาตรฐานการสื่อสารข้อมูล ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้มิได้เป็นมาตรฐานที่ใช้โดยทั่วไปในการชุมชนผู้ผลิตหรือผู้สร้างสรรค์ ดังนั้นในการจัดการทรัพยาการสารสนเทศที่อยู่ในรูปอิเล็กทรอนิกส์และออนไลน์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจความแตกต่างนี้เป็นสำคัญ

ตัวอย่างที่สำคัญที่แสดงให้เห็นความแตกต่างในการกำหนดเมทาดาทาของทรัพยากรสารสนเทศ เช่น ชื่อผู้สร้างสรรค์ผลงานมีรูปแบบในการใช้ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียงลำดับของชื่อและชื่อสกุล การใส่ชื่อยศ ตำแหน่ง คำนำหน้า หรือคำอธิบายเนื้อหาที่ห้องสมุดมีการควบคุมโดยใช้หัวเรื่องที่มีการตกลงกันระหว่างชุมชนห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ ในขณะที่สำนักพิมพ์อาจใช้ระบบหมวดหมู่ภายในเพื่ออธิบายเนื้อหาของหนังสือ ร้านหนังสือก็มีการใช้คำอธิบายเนื้อหาที่แตกต่างกัน เป็นต้น ความแตกต่างเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นความท้าทายอย่างยิ่งในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศจำนวนมาก

การจัดการทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทริอนิกส์หรือออนไลน์ของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขและเปลี่ยนแปลง (รวมถึงเพิ่มเติม) ข้อมูลบริหารสิทธิบางรายการเพื่อตอบสนองเป้าหมายของการดำเนินการข้างต้น ดังเช่นการแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิรูปแบบต่างๆ ต่อไปนี้

1. แก้ไขข้อมูลผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากผู้สร้างสรรค์ เช่น ชื่อ ชื่อเรื่อง สำนักพิมพ์ เป็นต้น

2. แก้ไขข้อมูลผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากระบบ เช่น วันที่ เป็นต้น กล่าวคือ การลงข้อมูลวันที่ในเมทาดาตาไฟล์ดิจิทัลจะใช้วันที่ของการบันทึกครั้งสุดท้าย

3. แก้ไขวิธีการลงรายการให้ตรงกับมาตรฐานที่กำหนดในชุมชนห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ เพื่อช่วยในการเชื่อมโยงข้อมูล เช่น วิธีการเรียงลำดับชื่อต้น นามสกุล เครื่องหมาย สัญลักษณ์ เป็นต้น

4. เพิ่มเติมข้อมูลที่ช่วยในการเชื่อมโยงข้อมูล เช่น หัวเรื่อง ชื่อชุดทรัพยากร (series) ชื่อการประชุม นามปากกา ข้อมูลเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ติดมาด้วย (accompanied materials)

5. เพิ่มเติมข้อมูลที่จะช่วยในการอธิบายทรัพยากร เช่น บทคัดย่อ สาระสังเขป คำสำคัญ เป็นต้น

6. เพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการของห้องสมุด เช่น เมทาดาทาเกี่ยวกับตัวระบุ (เช่น Digital Object Identifier หรือ DOI) เมทาดาทาเกี่ยวกับแหล่งที่มาของทรัพยากรต้นฉบับก่อนได้รับการแปลงมาอยู่ในรูปดิจิทัล เมทาดาทาเกี่ยวกับต้นตอของเอกสาร (provenance) ที่บันทึกความเปลี่ยนแปลงการเป็นเจ้าของไฟล์ดิจิทัล เมทาดาทาเกี่ยวกับโปรแกรมหรือวิธีการที่ใช้ในการสงวนรักษาไฟล์ดิจิทัล เป็นต้น

การแก้ไขข้อมูลบริหารสิทธิในรูปแบบข้างต้น มิได้เกิดขึ้นเฉพาะกรณีพิเศษเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่เสมอในการปฏิบัติงาน ดังนั้นการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิในบริบทของการจัดการทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์ของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

กรณีที่ 2 การแก้ไขข้อตกลงและข้อกำหนดที่ไม่เหมาะสมและเข้ากับกฎหมายไทย

ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุอาจได้รับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ผ่านการบอกรับ (subscribe) ซึ่งไฟล์ทรัพยากรเหล่านี้อาจฝังข้อตกลงและข้อกำหนดไว้ในไฟล์ข้อมูล ข้อตกลงหรือข้อกำหนดเหล่านี้อาจเป็นข้อกำหนดที่มีความเฉพาะเจาะจงกับการใช้งานในบางประเทศ ในขณะที่ข้อตกลงดังกล่าวอาจไม่เหมาะสมหรือขัดแย้งกับกฎหมายไทย ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนกับผู้ใช้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตในการนำไฟล์ดังกล่าวไปใช้งาน ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุจึงอาจแก้ไขหรือลบข้อตกลงและข้อกำหนดที่ไม่เหมาะสมและเข้ากับกฎหมายไทยออก

การให้บริการสำเนางานที่มีการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ

องค์ประกอบของการละเมิดข้อมูลบริหารสิทธิ มิได้จำกัดอยู่แค่การแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องพิจารณาจากเจตนาที่ “*โดยรู้อยู่แล้วว่าการกระทำนั้น อาจจูงใจให้เกิด ก่อให้เกิด ให้ความสะดวก หรือปกปิดการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง*” ด้วย เนื่องจากข้อความในกฎหมายดังกล่าวจำเป็นต้องมีการตีความ ดังนั้นในส่วนนี้จึงพิจารณาเจตนาในการดำเนินงานของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุที่อาจเกี่ยวข้องกับข้อมูลบริหารสิทธิ

เนื่องจากห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเป็นหน่วยงานบริการสาธารณะ การควบคุมการใช้งานทั้งสำเนาต้นฉบับและสำเนางานที่ได้มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิที่ให้บริการภายในและระหว่างห้องสมุดและหอจดหมายเหตุนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก อย่างไรก็ตามขอบเขตการให้บริการทรัพยากรที่มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิโดยทั่วไป อาจครอบคลุมการใช้งานภายในห้องสมุด การให้บริการยืมคืนสำหรับสมาชิกห้องสมุด การให้บริการยืมคืนระหว่างห้องสมุดทั้งในและในประเทศ รวมไปถึงการเผยแพร่สำเนางานที่ปรากฏข้อมูลบริหารสิทธิที่มีการแก้ไขบนช่องทางต่างๆ ของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเพื่อการประชาสัมพันธ์ตัวทรัพยากรและห้องสมุด/หอจดหมายเหตุ เช่น ใน

ฐานข้อมูลทรัพยากรออนไลน์ เว็บไซต์ห้องสมุด หรือการนำไปใช้บนชั้นหนังสือแนะนำ เป็นต้น การให้บริการเหล่านี้ เป็นบริการสาธารณะที่ไม่สามารถควบคุมการใช้งานได้ ดังนั้นถึงแม้ว่าห้องสมุดจะมิได้มีเจตนาจงใจให้เกิดการละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์แต่ด้วยลักษณะของงานจึงอาจหลีกเลี่ยงไม่ได้หากผู้ใช้นำงานที่มีการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิไปทำซ้ำ ดัดแปลง งานจนกระทบกระเทือนสิทธิเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ ดังนั้นหากขาดข้อยกเว้นสำหรับห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ อาจทำให้เกิดการตีความที่หลากหลายเมื่อมีการฟ้องร้องเกิดขึ้น

ข้อยกเว้นที่ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุได้รับ ในกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ จึงเป็นการลดความเสี่ยงของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุที่อาจแก้ไขและเปลี่ยนแปลงโดยที่มิได้เจตนาที่ชัดแจ้งในการละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์ได้ดีกว่า และนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศรวมถึงความรู้ของประเทศโดยรวมด้วย

แนวปฏิบัติสำหรับห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ

การปฏิบัติงานในห้องสมุด หอจดหมายเหตุ และหน่วยงานบริการสารสนเทศ จำเป็นที่จะต้องดำเนินการภายในขอบเขตของกฎหมายผู้ปฏิบัติงานจำเป็นจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับใหม่ นอกเหนือจากข้อมูลบริหารสิทธิ ยังมีข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรการทางเทคโนโลยีข้อยกเว้นในการทำซ้ำดัดแปลงเพื่อผู้พิการอีกด้วย ผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศให้บริการสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับงานอันมีลิขสิทธิ์และส่วนประกอบต่างๆเหล่านี้อยู่เสมอ ดังนั้นการศึกษาทำความเข้าใจ ตลอดจนตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อกำหนดและแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการข้อมูลให้อยู่ในกรอบกฎหมายเป็นสิ่งที่สำคัญ

นอกจากนี้ข้อมูลบริหารสิทธิที่อยู่ในไฟล์อิเล็กทรอนิกส์และมาตรการทางเทคโนโลยีอาจยังได้รับความคุ้มครองในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ยกตัวอย่างเช่น มาตรา 5 และมาตรา 7 ที่คุ้มครองมาตรการป้องกันการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์และข้อมูลคอมพิวเตอร์ซึ่งอาจสอดคล้องกับความคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยีในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับนี้ นอกจากนี้ มาตรา 9 คุ้มครองบูรณภาพข้อมูลคอมพิวเตอร์ โดยกำหนดให้การทำให้ “*เสียหาย ทำลาย แก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติม ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ของผู้อื่น โดยมิชอบ*” ถือเป็นการกระทำผิดตามมาตรานี้ เป็นต้น พระราชบัญญัติฉบับนี้มิได้มีข้อยกเว้นให้กับห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเฉกเช่นเดียวกันกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษากฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยเช่นเดียวกัน

กฎกระทรวงกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดข้อมูลบริหารสิทธิให้ครอบคลุมการสงวนรักษาและการดำเนินการอื่นตามอำนาจหน้าที่ของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ กระนั้นการนำข้อยกเว้นดังกล่าวไปใช้จำเป็นจะต้องมีการตีความ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงาน อันจะเป็นการลดความเสี่ยง และสร้างความมั่นใจให้ผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศ ชุมชนห้องสมุดและหอจดหมายเหตุควรพิจารณาร่วมกันถึงภารกิจและอำนาจหน้าที่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศที่อยู่ในกรอบของกฎหมายลิขสิทธิ์และสามารถใช้อ้างอิงได้โดยการพัฒนาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ ควรอ้างอิงหลักฐาน

เชิงประจักษ์ ใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานจริง เพื่อทำให้แนวปฏิบัติที่ดีนั้นสามารถใช้อ้างอิงได้ไม่เพียงแต่ในชุมชนห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้ได้กับผู้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยทั่วไปด้วย

หนึ่งในแนวปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับห้องสมุดและหอจดหมายเหตุที่อาจนำมาใช้ในการจัดการข้อมูลบริหารสิทธิ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงข้อมูลบริหารสิทธิ ซึ่งอาจใช้เป็นหลักฐานในการแสดงให้เห็นความพยายามในการจัดการข้อมูลบริหารสิทธิอย่างเป็นระบบและเจตนาที่เป็นไปตามหลักวิชาการ นอกจากนี้เมื่อเกิดความไม่แน่ใจ ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุควรติดต่อขออนุญาตการดำเนินการใดๆ จากเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับการขออนุญาตใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยทั่วไป

บรรณานุกรม

กระทรวงพาณิชย์. กฎกระทรวงกำหนดลักษณะของข้อมูลการบริหารสิทธิ ที่จะทำการลบหรือเปลี่ยนแปลง และลักษณะของงานหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์ ที่มีการลบหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลการบริหารสิทธิที่จะทำการเผยแพร่ต่อสาธารณชน พ.ศ. 2559. (2559, 24 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่มที่ 133 ตอนที่ 26 ก. หน้า 1-2.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2558. (2558, 5 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่มที่ 132 ตอนที่ 6 ก. หน้า 7-13.

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537. (2537, 21 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่มที่ 111 ตอนที่ 59 ก. หน้า 1-22.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560. (2560, 24 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่มที่ 134 ตอนที่ 10 ก. หน้า 24-35.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550. (2550, 18 มิถุนายน) *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่มที่ 124 ตอนที่ 27 ก. หน้า 4-13.

อรพรรณ พนัสพัฒนา. (2557). *คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์.* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

WIPO Copyright Treaty, United States-WIPO, July 28, 1997. (Treaty Doc. 105-17). Retrieved from http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=295166#P89_12682

❑❑❑❑

ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้แบบผสานวิธี ห้องเรียนกลับด้าน พื้นที่การเรียนรู้ และการเรียนรู้เชิงรุก

สุรไกร นันทบุรมย์

การเรียนรู้เชิงรุกเป็นการเรียนที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายดำเนินการลงมือเรียนรู้ด้วยตนเองแทนที่จะเป็นฝ่ายรับความรู้จากผู้สอนเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สามารถจัดให้ตอบสนองกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนได้หลากหลาย และส่งผลทางบวกกับผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เชิงรุกยังสามารถจัดร่วมกับหลักการเรียนรู้แบบผสานวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกห้องเรียนแบบไม่จำกัดเวลาและสถานที่ เพียงมีอุปกรณ์ที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ และหลักการห้องเรียนกลับด้านที่ให้บทบาทผู้เรียนได้เรียนรู้บทเรียนล่วงหน้าสามารถช่วยให้การจัดการการเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นไปอย่างเข้มข้น ลุ่มลึก และรอบด้านมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การจัดพื้นที่การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมในห้องเรียนยังช่วยส่งเสริมผลการเรียนรู้ได้และพื้นที่การเรียนรู้ที่เหมาะสมนอกห้องเรียนสามารถช่วยสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้นอกเวลาเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย ทั้งหมดนี้มีความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบที่สนับสนุนให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกมีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยลดข้อจำกัดหากมีการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสมกับบริบททางการศึกษา

คำสำคัญ: การเรียนรู้เชิงรุก ห้องเรียนกลับด้าน พื้นที่การเรียนรู้

Relations between Blended Learning, Flipped Classroom, Learning Space, and Active Learning.

Surakrai Nantaburom

Active learning is an instructional method which requires students' engagement in the learning process than just passively receive knowledge from instructors. Active learning also responds to various learning styles of learners and gives a positive result of students' learning outcomes. Blended learning can be combined with active learning method to foster student's learning anytime both within and outside classroom, if they have internet accessible devices. Furthermore, flipped classroom principle demanding students to study before class can enrich learning activity in classroom in a more profound and extensive learning results. In addition, a suitable classroom learning space could support positively in-class learning activity and students' outcomes, while well-prepared outdoor learning space benefits active learning by supporting different academic activities. These theories and principles have systematic relationships that enhance a variety of active learning activities with good management suitable for each educational context, any limitations of active learning could be reduced.

Keywords: Active learning, Flipped classroom, Learning space

ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้แบบผสานวิธี ห้องเรียนกลับด้าน พื้นที่การเรียนรู้ และการเรียนรู้เชิงรุก

*สุรไกร นันทบุธมย์**

บทนำ

ปัจจุบันมีการกล่าวถึงการศึกษาในบริบทต่างๆ เป็นอย่างมาก เนื่องจากคุณภาพการศึกษาเป็นตัวสะท้อนคุณภาพประชากรและการพัฒนาประเทศอย่างหนึ่ง อนึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันมีความก้าวหน้าและแตกต่างไปจากเดิมเป็นอย่างมาก จากการพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ทำให้การศึกษาต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การเรียนการสอนเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่สำคัญเพราะกิจกรรมที่จัดสำหรับผู้เรียนนั้นเป็นตัวขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงพัฒนาผู้เรียนให้ไปถึงเป้าหมายที่การศึกษาวางไว้ การเรียนการสอนแบบดั้งเดิมจึงถูกวิพากษ์มากขึ้น โดยเฉพาะการเรียนการสอนแบบบรรยายซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้เป็นหลักที่ไม่สามารถตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ในขณะที่การเรียนรู้เชิงรุก หรือ Active Learning ถูกกล่าวถึงมากขึ้นและมีบทบาทสำคัญในวงวิชาการและงานวิจัยด้านการศึกษาเป็นลำดับซึ่งการนำการเรียนรู้แบบเชิงรุกมาปรับใช้อาจจะยังเป็นเรื่องใหม่ เข้าถึงยาก และนำไปใช้ได้ยาก สำหรับครู หรือผู้ที่อยู่ในวงการการศึกษาจำนวนหนึ่ง บทความนี้จะกล่าวถึงบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับ Active Learning ที่อาจจะเกิดประโยชน์สำหรับการทำความเข้าใจ และการนำไปปรับใช้ตามสมควร

Active Learning คืออะไร

Active Learning แปลเป็นไทยได้ว่า การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (ปฏิบัติ) หรือการเรียนรู้โดยการลงมือทำ หรือ การเรียนรู้เชิงรุก (โดยผู้เรียน) ซึ่งหมายถึง กิจกรรมที่ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการลงมือทำ คิดเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขากำลังทำอยู่ หรือกิจกรรมในวิชาเรียนที่นักเรียนทุกคนในชั้นเรียนถูกเรียกให้ลงมือทำมากกว่าการมองดู ฟัง หรือจดบันทึก (Bonwell & Eison, 1991)

การเรียนแบบดั้งเดิมนั้นผู้เรียนจะเป็นผู้รับสาส์นหรือองค์ความรู้โดยส่วนมาก เช่น การฟังบรรยายโดยผู้สอนยืนบรรยายหน้าชั้นเรียน ผู้เรียนก็ทำหน้าที่รับความรู้โดยการฟัง ดู จดบันทึก ซึ่งมีส่วนร่วมในการลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ในบทเรียนน้อย หรือที่เรียกว่า Passive Learning

หากจะกล่าวถึงรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นสามารถกล่าวได้ว่า ผู้เรียนแต่ละคนนั้นก็มีความถนัดในการเรียนหรือมีรูปแบบในการเรียนเฉพาะตนที่ไม่เหมือนกัน บางคนชอบฟัง บางคนชอบพูด บางคนชอบเขียน บางคนชอบลงมือทำ ซึ่งสามารถจำแนกได้หลากหลายแบบ ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้หลักการใดในการจำแนกแต่หลักการที่เป็นที่นิยมใช้โดยทั่วไปและทำความเข้าใจได้ง่ายนั้นสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

*โรงเรียนกำเนิดวิทย์ Surakrai.N@kvis.ac.th.

คือ การเรียนรู้โดยใช้การมอง (Visual Learning) การเรียนรู้โดยใช้การฟัง (Audio Learning) การเรียนรู้โดยใช้การอ่านและเขียน (Read/Write Learning) และ การเรียนรู้โดยการลงมือทำ (Kinesthetic Learning) หรือการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล (VARK Model of Learning) (Wilfrid Laurier University, 2008)

การเรียนแบบ Passive Learning นั้นเหมาะสำหรับผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) แบบฟัง หรือดู แต่จะไม่สนับสนุนผู้เรียนที่ชอบเรียนรู้โดยการปฏิบัติ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทแบบรับหรือ Passive เพียงอย่างเดียวเท่านั้นอาจจะไม่ตอบโจทย์ผู้เรียนที่หลากหลาย และทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

Active Learning มีประโยชน์กับผู้เรียนอย่างไร

มีงานวิจัยจำนวนมากบ่งบอกถึงประโยชน์ของการใช้ Active Learning อาทิ การทดลองโดย Laws Priscilla (Priscilla, 1999) ที่เปรียบเทียบระหว่างการเรียนแบบบรรยาย และ Active Learning ในวิชาวิทยาศาสตร์ พบว่า Active Learning ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าแบบบรรยายในหลายๆ สิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ การทดลองโดย Michel Prince (Prince, 2004) ได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับ Active Learning กับนักศึกษาวิศวกรรม โดยใช้กิจกรรมและรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น Problem Based Learning, Collaborative Learning, Cooperative Learning เป็นต้น พบว่า ผู้เรียนเกิดทักษะทางสังคมเพิ่มมากขึ้น ความสามารถทางสติปัญญาเพิ่มสูงขึ้น และมีทัศนคติต่อการเรียนที่ดีขึ้น แต่ต้องเลือกใช้รูปแบบและกิจกรรมให้เหมาะสมกับธรรมชาติของรายวิชา นอกจากนี้ การทดลองของ Jim Eison (Elson, 2010) ได้รวบรวมงานวิจัยต่างๆ ที่ยืนยันว่า Active Learning ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบดั้งเดิม ยังมีงานวิจัยโดย David Mello & Colleen A. Less (Mello & Less, 2013) ที่ได้เปรียบเทียบการสอนแบบบรรยายกับ Active Learning ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ (Arts and Science) กับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 817 คน ซึ่งผลการศึกษาพบว่านักศึกษาที่เรียนแบบ Active Learning มีผลคะแนนสอบสูงกว่าการเรียนแบบบรรยาย Freemana Scott และคนอื่นๆ (Scott et al., 2014) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการสอบระหว่างการเรียนรู้ด้วยวิธีการบรรยาย กับการเรียนรู้แบบ Active Learning ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในรายวิชา STEM ในระยะเวลา 1 ปีการศึกษา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่านักศึกษามีผลการสอบเพิ่มขึ้นร้อยละ 6 สำหรับกลุ่มที่เรียนรู้ด้วยวิธีการ Active Learning แต่นักศึกษาที่เรียนรู้ด้วยวิธีการบรรยายมีคะแนนสอบตก 1.5 เท่าของกลุ่ม Active Learning นอกจากนี้งานวิจัยยังเปรียบเทียบการสร้างมโนทัศน์ (Concept Inventory) และพบว่า กลุ่ม Active Learning สามารถสร้างมโนทัศน์ในรายวิชา STEM มากกว่ากลุ่มบรรยาย ซึ่งกลุ่มที่มีผลการสร้างมโนทัศน์ได้ผลดีที่สุดคือกลุ่มที่มีจำนวนนักศึกษาน้อย (จำนวนนักศึกษาน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50 คน)

ข้อจำกัดของ Active Learning

อย่างไรก็ตาม การนำ Active Learning ไปใช้ในห้องเรียนนั้นก็มีอุปสรรคและความยากลำบากหลายประการ ดังเช่นที่ผลงานวิจัยโดย The University of Texas at Austin (The University of Texas at Austin, 2016) และ Hewlette, C. และ King, L. (Hewlette & King, 2004) ได้ให้ข้อเสนอบ่งชี้ถึง

อุปสรรคสำหรับการปรับใช้ Active Learning ว่า ต้องอาศัยการเตรียมการสอนค่อนข้างมาก การจัดการกิจกรรมบางอย่างภายใต้เวลาอันจำกัดอาจทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ อีกทั้งยังมีสิ่งที่คาดการณ์ไม่ได้บางประการ เช่น ความรู้พื้นฐานของนักเรียน อัตราการเรียนรู้และพัฒนาการของนักเรียนเมื่อเวลาผ่านไป อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด และอุปสรรคทางด้านเทคโนโลยีที่ไม่เพียงพอ หรือไม่มีประสิทธิภาพ ที่ทำให้การจัดการชั้นเรียน Active Learning เป็นไปได้อย่างยากลำบากไม่เหมือนกับที่ตั้งเป้าหมายไว้ในครั้งแรก นักเรียนอาจไม่คุ้นชินกับการเรียนแบบ Active Learning ทำให้เกิดความไม่พอใจและต่อต้าน หรือการประเมินผู้สอนที่ต่ำกว่าที่คาดหวัง ยังมีงานวิจัยที่พบว่าการปรับใช้ Active Learning นั้นประสบกับปัญหาบางประการหากเลือกใช้กิจกรรมไม่เหมาะสมกับเนื้อหาและรายวิชา นอกจากนี้ Andrews และคณะ (Andrew et al., 2011) ได้ค้นพบว่าในการเรียนการสอนวิชาชีววิทยาระดับมหาวิทยาลัยนั้น หากผู้สอนที่ไม่มีประสบการณ์ในการใช้ Active Learning มาก่อน ผู้เรียนจะไม่ได้ประโยชน์จากการจัดกิจกรรมแบบ Active Learning

จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้โดยการลงมือทำหรือ Active Learning นั้นเป็นการเปลี่ยนแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนจากเดิม ที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียนโดยผู้เรียนมีหน้าที่รับสารเพียงอย่างเดียวหรือ Passive Learning เป็นการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติไปสู่ผู้เรียนมากขึ้น โดยมีวิธีการที่แตกต่างหลากหลายตามเทคนิค และวิธีการต่างๆที่เหมาะสมกับธรรมชาติของรายวิชาและผู้เรียน เป็นหลักการจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนเอง และสามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้นทั้งทางสติปัญญา ทักษะ คุณลักษณะ รวมไปถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือทักษะทางสังคมของผู้เรียนอีกด้วย แต่ก็มีข้อจำกัดหลายประการเช่นกันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

อนึ่งเราสามารถพบได้ว่าหลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนหลากหลายแบบนั้นตอบสนองต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักการของ Active Learning แต่ในที่นี้จะนำเสนอหลักการและทฤษฎีที่ตอบสนองต่อการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในและนอกห้องเรียน และจำกัดปัญหาต่างๆ ของ Active Learning ลง อันได้แก่ Blended Learning หรือ การเรียนรู้แบบผสมผสาน และ Flipped Classroom ซึ่งแปลเป็นไทยว่า ห้องเรียนกลับด้าน

Blended Learning คืออะไร และทำอย่างไร

Blended Leaning หมายถึง การนำโลกออนไลน์เข้าไปสู่ชีวิตการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียน ผู้สอน และโรงเรียนสามารถสร้างผลิตผลได้มากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านวิชาการและด้านการเงินงบประมาณ (Joanna, 2013)

Gina Saliba และคณะ (Saliba, Rankine & Cortez, 2013) ได้ให้นิยามไว้ว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอน กลยุทธ์ วิธีการอันเป็นระบบ ที่รวมกันระหว่างเวลาและวิธีการจัดการเรียนการสอนและการบูรณาการกันระหว่างการเรียนการสอนแบบต่อหน้า (Face-to-Face) การปฏิสัมพันธ์ออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม

จากนิยามในข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้แบบผสมผสาน หรือการเรียนรู้แบบผสานวิธี หรือ Blended Learning นั้น เป็นการรวมกันระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนและการเรียนรู้ออนไลน์ผ่านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วย เพื่อให้สามารถเกิดความยืดหยุ่นเกี่ยวกับเวลาเรียน สามารถเกิดการเรียนการสอนได้ทุกที่ทุกเวลาหากสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งหลักการการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Blended Learning จากนิยามในข้างต้นนั้นมีดังต่อไปนี้

- มีการเรียนแบบปกติในห้องเรียน (Face-to-Face)
- มีการใช้รูปแบบการเรียนรู้ออนไลน์ (Online/E-Classroom) เข้ามาช่วยเหลือ เช่น เว็บไซต์ วิดีโอออนไลน์ กระดานข่าว โปรแกรมแชท (Instant Message) เว็บบล็อก ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงบทเรียนได้ตลอดเวลาเมื่อเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต
- มีการเรียนทั้งแบบประสานเวลา และไม่ประสานเวลา
- มีการบูรณาการเทคนิควิธีการสอนต่างๆ เข้าไปทั้งการเรียนในห้องเรียน และการเรียนรู้แบบออนไลน์

ทั้งนี้การเรียนการสอนที่บูรณาการการเรียนการสอนออนไลน์นั้นมีหลายระดับตั้งแต่ระดับเริ่มต้นไปจนถึงการใช้แบบเต็มรูปแบบ (Full Online Course) หากเราจะพิจารณาปริมาณการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนออนไลน์ว่าเป็นปริมาณเท่าใดในการพิจารณาการใช้ Blended Learning สามารถพิจารณาได้จากตารางที่ 1

ปริมาณของการใช้เนื้อหาออนไลน์	**ชนิดของคอร์ส**	**คำอธิบาย**
0%	แบบดั้งเดิม (Traditional)	คอร์สชนิดที่ไม่มีการใช้สื่อออนไลน์ การสื่อสารของเนื้อหาวิชาจะผ่านการพูด หรือการเขียนเท่านั้น
1 ะ 29%	การใช้เว็บช่วยเหลือ (Web Facilitated)	คอร์สที่ใช้เทคโนโลยีเว็บเป็นฐาน (Web Based) ช่วยในสิ่งที่จำเป็นในการสอนแบบปกติ (Face-to-Face) การบริหารจัดการรายวิชา (CMS) หรือการใช้เว็บเพจในการโพสเนื้อหารายวิชา ภาระงาน เป็นต้น
30 ะ 79%	แบบผสมผสาน (Blended/Hybrid)	คอร์สที่ผสมผสานระหว่างการเรียนแบบปกติกับการเรียนออนไลน์เข้าด้วยกัน เนื้อหาที่สำคัญก็สามารถเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ได้ สามารถใช้การอภิปรายออนไลน์ และการประชุมแบบห้องเรียนปกติได้เช่นกัน
80+ %	ออนไลน์ (Online)	คอร์สที่เนื้อหาทั้งหมดถูกใช้บนโลกออนไลน์ โดยไม่มีการพบปะกันในห้องเรียนปกติเลย

ตารางที่ 1 ปริมาณการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนออนไลน์กับประเภทของการเรียนรู้ (Faculty of Arts and Science, NYU, 2016)

Blended Leaning ช่วยห้องเรียนได้อย่างไร

John Bailey และคณะ (Bailey et al., 2013) กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้ Blended Learning ไว้ดังนี้

- สนับสนุนทั้งการเรียนรู้แบบเต็มเวลา (Full Time) และแบบไม่เต็มเวลา (Part Time)
- ลดความจำเป็นในการเข้าชั้นเรียน
- มีการใช้การสอบแบบคลังข้อสอบ
- ลดการใช้ทรัพยากร รวมถึงลดการใช้เงินทุน
- ก้าวไปสู่การใช้สื่อการเรียนการสอนแบบดิจิทัล
- ช่วยให้นักเรียนเข้าถึงอุปกรณ์ในการเรียนรู้

Marsh Debra (Debra, 2012) กล่าวถึงจุดแข็งของ Blended Learning ไว้ดังต่อไปนี้

- ช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้เฉพาะบุคคลมากขึ้น (Individualized Learning)
- ช่วยให้เกิดความร่วมมือในการเรียนรู้ และส่งเสริมอิสรภาพในการเรียนรู้
- เพิ่มระดับการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียน
- สนับสนุนรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย (A Variety of Learning Styles)
- จัดให้มีการฝึกฝนทักษะ นอกเหนือจากภายในห้องเรียน
- ช่วยลดความกดดันของสภาพแวดล้อมในห้องเรียน หรือสำหรับผู้ที่ต้องการบรรยากาศในการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทุกที่ ทุกเวลา
- สามารถช่วยเหลือผู้เรียนได้ทุกที่ทุกเวลา
- ผู้เรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้แห่งคริสต์ศตวรรษที่ 21

Nalin (Nalin, 2014)ได้ทำการสำรวจความพึงพอใจในการใช้ Blended Learning ผ่านโปรแกรมระบบการจัดการคอร์ส ออนไลน์ (Course Management System: CMS) ในประเทศไทย โดยสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนและครูที่ใช้โปรแกรม CMS ผลปรากฏว่า นักเรียนและครูมีความพึงพอใจในเชิงบวกกับประสบการณ์ดังกล่าว และแนะนำว่าการใช้ Active Learning ช่วยเพิ่มขีดความสามารถให้กับ Blended Learning นอกจากนี้ Poon Joanna (Joanna, 2013) ได้ทดลองการใช้ Blended Learning กับนักศึกษาใน Nottingham Trent University ใน สหราชอาณาจักร พบว่าการใช้ Blended Learning นั้นช่วยเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักศึกษาได้ แต่อย่างไรก็ตาม Cracraft Linsey (Linsey, 2015) ได้ทำการทดลองเปรียบเทียบห้องเรียนปกติ กับห้องเรียนที่ใช้ Blended Learning กับนักเรียนเกรด 5 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่าทั้งสองห้องเรียนมีผลการเรียนไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากข้อมูลในข้างต้นนั้นเราจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้แบบผสมผสานหรือ Blended Learning นั้นเป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศออนไลน์เข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนปกติที่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ได้เหมือนกับห้องเรียนปกติ (Face-to-Face) ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ ไม่จำกัดแค่ในห้องเรียนและเวลาเรียนเท่านั้น ทั้งนี้ครูยังสามารถผสมผสาน บูรณาการ วิธีการ รูปแบบ และเทคนิคการสอนต่างๆ เข้าไปในการจัดการเรียนรู้แบบ Blended Learning เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้แบบใหม่ๆ ที่หลากหลายขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีและหลักการจัดการเรียนรู้อีกแบบหนึ่งที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นั่นคือ Flipped Classroom

Flipped Classroom มีลักษณะอย่างไร และมีความสำคัญอย่างไร

Flipped Classroom สามารถแปลเป็นไทยได้ว่า ห้องเรียนกลับด้าน หมายถึง การกลับด้านระหว่างกิจกรรมในห้องเรียน (การบรรยาย) กับการทำการบ้านนอกห้องเรียน หรือการมอบหมายให้ผู้เรียนเรียนรู้ล่วงหน้าก่อนเข้าห้องเรียนแล้วมาทำการบ้าน แบบฝึกหัด หรือฝึกทักษะอื่นๆ ในห้องเรียนแทน การเรียนรู้โดยใช้ห้องเรียนกลับด้านนั้นไม่ได้มีวิธีการเดียว แต่เพียงแค่กลับกันระหว่างการเตรียมตัวของผู้เรียนก่อนเข้าห้องเรียน อาจใช้สื่อการสอนได้หลายรูปแบบ การทำกิจกรรมในชั้นเรียนเปลี่ยนจากการบรรยายมาเป็นกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ คุณลักษณะของผู้เรียนในเนื้อหานั้นๆได้ และช่วยให้ผู้สอนค้นพบและกำจัดความไม่รู้ ไม่เข้าใจ หรือความเข้าใจผิดพลาดของผู้เรียนออกไปได้ง่ายขึ้น (Educause, 2012) หรือการเรียนรู้ที่ก้าวข้ามจากแบบดั้งเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลางไปสู่พื้นที่การเรียนรู้ของปัจเจกด้วยการใช้เทคโนโลยีสนับสนุน และเปลี่ยนจากการเรียนรู้ที่ครูเป็นศูนย์กลางไปสู่การเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Hamden, et al., 2013) นอกจากนี้ Jacob Lowell Bishop & Matthew A Verleger (Bishop & Verleger, 2013) ได้ให้คำนิยาม Flipped Classroom ไว้ว่า เทคนิคทางการศึกษาที่ประกอบไปด้วยสองส่วนคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มในห้องเรียน และการใช้การเรียนรู้โดยคอมพิวเตอร์เป็นฐานภายนอกห้องเรียน

McLaughlin และคณะ (McLaughlin et al., 2014) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง The Flipped Classroom: A Course Redesign to Foster Learning and Engagement in a Health Professions School รายงานว่า Flipped Classroom สามารถเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของผู้เรียนสายสาธารณสุขและสนับสนุนการเรียนรู้ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ได้ นอกจากนี้ Lakmal และ Phillip (Lakmal & Phillip, 2015) ทำการศึกษาเรื่อง Motivation and cognitive load in the flipped classroom: definition, rationale and a call for research พบว่าห้องเรียนกลับด้านช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและการจัดการกับการบรรจุความรู้ (Cognitive Load) ของผู้เรียนได้

นอกจากนี้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจต่อบริบทการเรียนรู้ของผู้เรียนโดย Jeremy (Jeremy, 2007) ได้ทำงานวิจัยเปรียบเทียบการใช้ Flipped Classroom กับการสอนแบบดั้งเดิมในนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ผลของการศึกษาพบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจน้อยกับประสบการณ์ใหม่ของการใช้ Flipped Classroom เนื่องจากผู้เรียนคุ้นเคยกับการเรียนแบบดั้งเดิมมากกว่า อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของเขาเรื่อง How learning in an inverted classroom influences cooperation, innovation and task orientation พบว่าแม้ผู้เรียนไม่ได้พึงพอใจกับการเรียนรู้แบบ Flipped Classroom เช่นกัน แต่มีข้อค้นพบเพิ่มเติมคือ ผู้เรียนเปิดกว้างให้กับการเรียนรู้แบบร่วมมือและการสร้างนวัตกรรมการเรียนการสอน (Innovative Teaching Methods) มากขึ้น (Jeremy, 2012)

Flipped Classroom สามารถนำไปใช้ได้อย่างไร

Brame (Brame, 2013) ได้แนะนำหลักการจัดการห้องเรียนแบบ Flipped Classroom ไว้ดังนี้

1. จัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการค้นพบองค์ความรู้ก่อนเข้าห้องเรียน

2. จัดให้มีสิ่งกระตุ้นแก่ผู้เรียนในการเตรียมตัวก่อนเข้าชั้นเรียน เช่น การสอบย่อย หรือภาระงานที่มอบหมาย งานเขียน หรือใบงาน เป็นต้น

3. จัดให้มีกระบวนการที่ช่วยให้รับรู้ถึงความเข้าใจในบทเรียนของผู้เรียนเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ถูกต้อง

4. กิจกรรมในชั้นเรียนต้องพุ่งเป้าไปที่การพัฒนาการคิด ความรู้ขั้นสูง

Noora และคณะ (Noora, 2013) ได้ให้สี่เสาหลักของการนำ Flipped Classroom ไปใช้ไว้ดังต่อไปนี้

1. บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมในการเรียนที่ยืดหยุ่น (Flexible Environment) เนื่องจากห้องเรียนกลับด้านสามารถใช้กับวิธีการสอนที่หลากหลายได้ทั้งในห้อง และนอกห้องเรียน เป็นการสนับสนุนรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน และควรเน้นการประเมินความรู้ของผู้เรียนอย่างมีความหมาย

2. การเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ (Shift Learning Culture) นอกเหนือไปจากปรับวิธีการสอนแล้ว ยังปรับเปลี่ยนจากครูเป็นศูนย์กลางไปสู่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูกลายเป็นผู้ช่วยผู้เรียนให้ค้นพบความรู้ที่ลุ่มลึก ในขณะที่นักเรียนเป็นผู้ลงมือค้นพบความรู้เอง และครูจะต้องสามารถประเมินความเข้าใจที่ถูกต้องของผู้เรียนได้

3. เนื้อหาที่เข้มข้น (Intentional Content) นอกจากห้องเรียนกลับด้านช่วยให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ในเบื้องต้นด้วยตนเองแล้ว ภายในห้องเรียนยังสามารถช่วยให้ผู้เรียนค้นพบข้อมูลที่ลุ่มลึกและกว้างขึ้นไปอีก ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลายรูปแบบ

4. นักการศึกษา (ครู) ผู้เชี่ยวชาญ (Professional Educator) การจัดการเรียนรู้ห้องเรียนกลับด้านนั้นต้องใช้ความเชี่ยวชาญทั้งด้านเนื้อหาเพื่อที่จะประเมินความรู้ความสามารถของนักเรียนและส่งเสริมให้เรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และการจัดการชั้นเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากกว่าการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า Flipped Classroom นั้นเป็นการเปลี่ยนแนวคิดการจัดการเรียนรู้จากดั้งเดิมคือนักเรียนเข้ามาเรียนในห้องเรียนแล้วนำแบบฝึกหัดหรือการบ้านกลับไปทำที่บ้านเป็นรูปแบบที่กลับกัน คือ ให้ผู้เรียนศึกษาข้อมูลหรือบทเรียนล่วงหน้า เพื่อมาทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งขึ้น หรือทำการบ้าน ทำโจทย์ ทำแบบฝึกหัด ในห้องเรียนแทนการนั่งฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว ซึ่งเกิดประโยชน์ในการช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งในห้องเรียน และได้รับการแก้ไขความรู้ที่ไม่ถูกต้องในห้องเรียนผ่านการศึกษาด้วยตนเองก่อนการเข้าชั้นเรียนนั่นเอง

Blended Learning และ Flipped Classroom มีผลอย่างไรกับ Active Learning

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มการสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) สายพุทธิปัญญา (Cognitivism) อย่าง ไวกอต–สกี และเพียเจต์นั้นได้เสนอแนวคิดไว้ว่า พัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์นั้นจะพัฒนาไปตามลำดับขั้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม การคิดเชิงตรรกะ กระบวนการทางสังคม วุฒิภาวะ การพัฒนาความสมดุล เน้นความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคล และการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า นอกจากนี้ยังเป็นรากฐานของทฤษฎีการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ชิ้นงาน (Constructionism) โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะจากการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้จากการสร้างสรรค์ชิ้นงานผ่านการใช้สื่อ

ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และการสร้างองค์ความรู้ผ่านการสร้างสรรค์ชิ้นงานนั้น สามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนการสอนได้ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เน้นไปที่การสร้างองค์ความรู้ โดยมีเป้าหมายมาจากการปฏิบัติ
2. เปลี่ยนการสอนจากการถ่ายทอด ไปสู่การสร้างและแปลความหมายด้วยตนเอง
3. บทบาทผู้เรียนเป็นการเรียนรู้แบบ Active Learning
4. บรรยากาศการเรียนรู้จะต้องเอื้อต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
5. ผู้เรียนเป็นผู้นำตนเองและควบคุมตนเองในการเรียนรู้
6. บทบาทของครูจะเป็นการช่วยเหลืออำนวยความสะดวก แทนการถ่ายทอดเพียงอย่างเดียว
7. การประเมินผลมีความยืดหยุ่นหลากหลาย ปรับไปตามวัตถุประสงค์และผู้เรียน อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับโลกความเป็นจริง (แขมมณี., 2558)

เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่า ทั้ง Active Learning, Blended Learning และ Flipped Classroom นั้นเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และการสร้างองค์ความรู้จากชิ้นงาน ซึ่งมีลักษณะสอดรับประสานกันอย่างลงตัว โดย Active Learning มีผู้เรียนเป็นตัวละครหลักในการเรียนรู้และสร้างสรรค์องค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ที่ครูจัดวางไว้ไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ที่ตั้งไว้ ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ ปฏิบัติ แปลความหมาย สร้างสรรค์ชิ้นงานด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในสภาวะ สภาพแวดล้อม หรือบริบทที่แตกต่างกัน โดยการปรับเปลี่ยนแนวคิดว่าการเรียนรู้ของผู้เรียนนอกจากจะไม่ถูกจำกัดอยู่ในห้องเรียนแล้ว ยังสามารถเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนได้ทุกที่ทุกเวลาและสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับครูผู้สอนนอกห้องเรียนได้ผ่านช่องทางการใช้สื่อต่างๆ โดยการใช้ Blended Learning อีกด้วย นอกจากนี้ยังสามารถใช้เวลานอกห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยการกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อต่างๆ ที่ครูจัดเตรียมไว้ให้อย่างแตกต่างหลากหลาย ซึ่งฝึกฝนให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเองและการกำกับตนเองในการเรียนรู้มาล่วงหน้าก่อนเข้าห้องเรียน จากนั้นผู้เรียนสามารถลงมือปฏิบัติการสร้างองค์ความรู้ไปในทิศทางที่ครูกำหนดไว้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมต่างๆ การสร้างสรรค์ชิ้นงานต่างๆ ได้ในชั้นเรียนปกติผ่านทฤษฎี Flipped Classroom ซึ่งหากวิเคราะห์ตามทฤษฎีและหลักการในข้างต้นด้วยกันแล้ว จะสามารถจำแนกการนำไปปรับใช้กับห้องเรียนได้ดังต่อไปนี้

1. การจัดห้องเรียนปกติโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎี Flipped Classroom ช่วยให้เกิดกิจกรรม Active Learning เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ครูมอบหมายให้ผู้เรียนเตรียมตัวในการศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้า โดยบทเรียนที่ครูเตรียมให้ เช่น หนังสือ บทความ วิดีโอคลิป คลิปเสียง อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายชนิดร่วมกัน แล้วให้นักเรียนทำแบบทดสอบความรู้ล่วงหน้า หรือทำใบงานล่วงหน้าเพื่อตรวจสอบความรู้ และเป็นการรับประกันว่าผู้เรียนได้ศึกษาล่วงหน้ามาจริง อันเป็นการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ห้องเรียนแบบปกติ ครูสามารถใช้กิจกรรมแบบ Active Learning เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ คุณลักษณะขั้นสูง และสำรวจความเข้าใจที่ผิดพลาดของผู้เรียนได้ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้โครงงานเป็นฐาน การทำงานวิจัย การอภิปราย การฝึกทักษะขั้นสูงขั้นต่างๆ เป็นต้น

2. การจัดกิจกรรมแบบ Flipped Classroom โดยใช้ทฤษฎีและหลักการ Blended Learning นอกห้องเรียนเพื่อช่วยให้เกิดกิจกรรม Active Learning ในห้องเรียนแบบปกติ เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนศึกษาความรู้มาล่วงหน้าดังเช่นในข้อที่ 1 แต่ใช้กระบวนการของ Blended Learning เข้ามาช่วยเพื่อให้ผู้เรียนสามารถถามตอบ ซักถามข้อสงสัยระหว่างการศึกษาด้วยตนเองนอกห้องเรียน การพูดคุย อภิปรายผ่านแอพพลิเคชั่น (Application) การสื่อสาร หรือกระดานข่าวออนไลน์ต่างๆ ระหว่างนักเรียนด้วยกันเองและครู เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แล้วจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ในชั้นเรียนปกติ เช่น จัดให้ผู้เรียนทำงานคู่กัน การศึกษาเป็นกลุ่มแบบ Jigsaw หรือ Pair Work การสร้างสรรค์ชิ้นงานนอกเหนือจากการรับความรู้ที่ครูเตรียมไว้ให้เพียงอย่างเดียว การประชุมกลุ่มย่อยออนไลน์ แล้วก็จัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ในห้องเรียนปกติด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองทั้งในและนอกห้องเรียน โดยมีครูเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือ จากทั้งในห้องเรียนจริงและผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ข้อควรคำนึงในการจัดกิจกรรมทั้งสามแบบร่วมกัน

The University of Texas at Austin (The University of Texas at Austin, 2016) กล่าวไว้ว่า

- ควรคำนึงถึงตัวผู้เรียนเองว่ามีข้อจำกัดอะไรบ้างในการเรียนรู้นอกห้องเรียน และทำอย่างไรให้การเรียนรู้นอกห้องเรียนเป็นการเตรียมตัวอย่างมีประสิทธิภาพการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ช่วยเหลือในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และการตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างหลากหลาย ซึ่งในปัจจุบันมีแอพพลิเคชั่นที่ช่วยเหลือการเรียนการสอนออนไลน์จำนวนมากให้เลือกและนำไปปรับใช้อย่างเหมาะสม

- การเตรียมตัวการอ่านล่วงหน้าอย่างดีของผู้เรียน โดยอาจจะกำหนดภาระงาน หรือการทดสอบย่อยก่อนเข้าชั้นเรียน ซึ่ง Cynthia E. Heiner และคณะ (Heiner, 2014) ได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับการอ่านหนังสือมาล่วงหน้า พบว่าการให้ทำแบบทดสอบก่อนเรียนช่วยให้ผู้เรียนอ่านหนังสือมาล่วงหน้ามากกว่าร้อยละ 80 ในวิชาฟิสิกส์และชีววิทยา

- ควรเริ่มจากขนาดหรือระดับ (Scale) เล็กๆ แต่เมื่อต้องจัดกิจกรรมกับห้องเรียนที่มีจำนวนผู้เรียนมากๆ ควรมีวิธีการดึงความสนใจและเรียกให้ผู้เรียนกลับเข้าสู่กิจกรรมหรือบทเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ผู้สอนยังต้องคำนึงถึงเนื้อหาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม ซึ่งสำหรับบางเนื้อหา การสอนแบบบรรยายยังมีความจำเป็นในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียน แต่เราสามารถลดการบรรยายให้น้อยลงได้ด้วยการใช้ Flipped Classroom กับการบรรยายเสริมในห้องเรียน และความสามารถ งบประมาณ ทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อการสอน อุปกรณ์ เทคโนโลยีต่างๆ รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้เรียนเองด้วย อนึ่งการปรับบทบาทของผู้สอนเองก็มีความสำคัญซึ่งจะทำให้ภาระงานด้านการเตรียมการและการวัดผลการประเมินเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทการสอนในห้องเรียนจะลดน้อยลงในทางกลับกัน

ไม่เพียงเท่านั้นประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับความคุ้นชินกับการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมของผู้เรียนก็เป็นข้อที่ไม่ควรมองข้าม การใช้กิจกรรมทั้งสามแบบทันทีทันใดอย่างเต็มรูปแบบกับผู้เรียนที่คุ้นชินกับการเรียนแบบ Passive ที่ถนัดกับการรับความรู้เพียงฝ่ายเดียวนั้น อาจเกิดการต่อต้านหรือไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองเท่าที่ควร ซึ่งผู้สอนควรประเมินประสบการณ์เดิมของผู้เรียนด้วยเพื่อเตรียมการปรับใช้การเรียนการสอนแบบ Active Learning กับ Blended Learning และ Flipped Classroom อาจใช้วิธีค่อยๆปรับปริมาณการใช้กิจกรรมเหล่านี้ทีละเล็กทีละน้อย และชี้แจงถึงข้อดีข้อเสียของการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบที่ไม่คุ้นชินให้นักเรียนทราบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและกิจกรรมการเรียนแบบใหม่ด้วย

การจัดพื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space)

นอกจากการจัดการเรียนรู้ร่วมกันในข้างต้นแล้ว การสนับสนุนผู้เรียนให้เรียนรู้แบบ Active Learning ได้ดียิ่งขึ้นยังมีปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการจัดพื้นที่การเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในการทำกิจกรรมด้านวิชาการก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน ซึ่งมีข้อค้นพบในปัจจุบันที่สนับสนุนการจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่ช่วยอำนวยการเรียนรู้ให้ส่งผลในทางบวกดังจะกล่าวต่อไปนี้

Aimee Whiteside และ Steve Fitzgerald (Whiteside & Fitzgerald, 2005) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้หรือ Leaning space ในห้องเรียนกับการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning โดยเปรียบเทียบการจัดชั้นเรียนแบบปกติ (Traditional Classroom) กับ Active Learning Classrooms (ALCs) โดยห้องเรียนแบบ ALCs นั้นจะถูกจัดให้มีโต๊ะเป็นวงกลม มีกระดานรอบห้องพร้อมปากกาเขียนกระดาน เครื่องฉายสไลด์ และสามารถปรับให้ยืดหยุ่นกับการเรียนการสอนได้ ผลการทดลองปรากฏว่า คะแนนของนักเรียนในชั้นเรียนแบบ ALCs มีผลคะแนนสูงกว่าชั้นเรียนแบบปกติ และยังพบว่านักเรียนสามารถเชื่อมโยง และใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมชั้น และครูได้มากขึ้น ส่งผลทางบวกกับการทำงานกลุ่ม (Collaborative Project) งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้มีคำแนะนำสำหรับการนำไปปรับใช้ อาทิ การจัดโต๊ะเป็นวงกลม ทำให้นักเรียนสามารถใกล้ชิดกับเพื่อนได้มากขึ้น ผู้เรียนจะรู้สึกดีในการเรียนเมื่อมีพื้นที่เปิดโล่ง (open space) การวางโต๊ะเป็นกลุ่มย่อยส่งผลทางบวกกับการอภิปรายในกลุ่มมากขึ้น กระดานที่ทั่วถึงช่วยให้ผู้เรียนจดบันทึกการสนทนา หรือหัวข้อสำคัญในการเรียนรู้ได้ดี นักเรียนยังคำนึงถึงความสะดวกสบายอื่นๆ เช่น แสงไฟที่พอเหมาะ การนำอาหาร และเครื่องดื่มเข้าไปในระหว่างเรียน รวมไปถึงการเข้าถึงเทคโนโลยี เช่น ปลั๊กไฟ โต๊ะที่สะดวกในการตั้งคอมพิวเตอร์ส่วนตัว อินเทอร์เน็ตไร้สาย ล้วนมีผลในทางบวกสำหรับทั้ง

ผู้เรียนและผู้สอน เป็นต้น นอกจากนี้ Kenn Fisher ได้เขียนรายงานให้กับ OECD (OECD, 2010) เรื่อง Technology-enabled active learning environments: an appraisal และพบว่า ผู้สอนและนักเรียน นักศึกษาส่วนใหญ่ส่งผลทางบวกกับการเรียนการสอนใน Active Learning Classrooms โดยผู้สอนมีข้อคำนึงถึงข้อจำกัดเพียงแค่ไม่สามารถสอนได้อย่างต่อเนื่องในห้องเรียนแบบ Active Learning Classrooms นอกจากนี้ Gifford (Gifford, 2002) อ้างถึงในหนังสือของ Cathy Hall (Hall, 2013) ให้แนวคิดว่าการจัดการศึกษานั้น การจัดการพื้นที่ว่างมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับสมรรถนะในห้องเรียน และเกี่ยวพันกับพฤติกรรม และพื้นที่การเรียนรู้แบบเปิด (open learning space) สามารถให้ผลทางบวกเมื่อใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับพื้นที่

D. Christopher Brooks (Brooks, 2010) ได้ทำงานวิจัยเชิงทดลองเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่การเรียนรู้อย่างเป็นทางการ (Formal Learning Space) กับผลการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่าเทคโนโลยีที่ช่วยเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Technologically enhanced Learning Environments) มีผลต่อผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และหลักฐานการศึกษาเชิงประจักษ์ที่บ่งชี้ว่า การจัดพื้นที่การเรียนรู้ในชั้นเรียน (Learning Space) ส่งผลทางบวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งศึกษาโดย Byers,T., Imms, W. และ Hartnell-Young (Byers, Imms, & Hartnell-Young) โดยเป็นการเปรียบเทียบชั้นเรียนแบบดั้งเดิมกับชั้นเรียนที่มีการจัดการพื้นที่การเรียนรู้ (New Generation Learning Spaces: NGLS) ที่มีลักษณะคล้ายกับ ALCs แต่ยังมีข้อสังเกตบางประการ เช่น การจัดพื้นที่การเรียนรู้ในบางหัวข้อของการเรียนการสอน ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่แตกต่างจากวิธีการจัดชั้นเรียนแบบดั้งเดิม ซึ่งขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย อาทิ ผู้เรียน ธรรมชาติของเนื้อหา ผู้สอน เป็นต้น

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าพื้นที่การเรียนรู้ที่จัดนั้น ก็มีส่วนสำคัญกับการเรียนรู้ของเด็กและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูให้สอดคล้องกับพื้นที่ เช่น หากบรรยายก็สามารถจัดพื้นที่ให้เป็นห้องสี่เหลี่ยมมีโต๊ะเรียงเป็นแถวแบบดั้งเดิม แต่หากครูต้องการจัดกิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้เชิงรุกหรือ Active Learning นั้น การจัดห้องเรียนแบบดั้งเดิมอาจตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนและกิจกรรมได้ไม่เพียงพอและไม่มีประสิทธิภาพ การจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้จึงมีส่วนสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้นไปอีกด้วย โดยเฉพาะการจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่สนับสนุนกิจกรรม Active Learning ที่ให้ผู้เรียนสามารถใกล้ชิดกับครู เพื่อนร่วมชั้น ความสะดวกต่อการอภิปราย การทำงานร่วมกัน การเขียน จดบันทึก การสนทนาและเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น แต่การเรียนรู้แบบ Active Learning และการจัดชั้นเรียนเพื่อสนับสนุนอาจจะไม่ได้ตอบสนองการสอน และการเรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ดังนั้นการนำไปใช้ควรคำนึงถึงบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย รวมถึงการปรับและจัดการพื้นที่การเรียนรู้นั้นต้องใช้เวลาและทรัพยากรเป็นจำนวนมากอีกด้วย

พื้นที่การเรียนรู้ในห้องสมุด

ห้องสมุดเป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งด้านวิชาการที่ช่วยสนับสนุนการค้นคว้าทรัพยากรเชิงวิชาการ การอ่านและมีพื้นที่การเรียนรู้นอกเหนือไปจากห้องเรียนที่ถูกเรียนว่าพื้นที่การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Learning Space) ในปัจจุบันนั้นบทบาทของห้องสมุดเปลี่ยนไปจากเดิมเป็นอย่างมาก นอกเหนือ

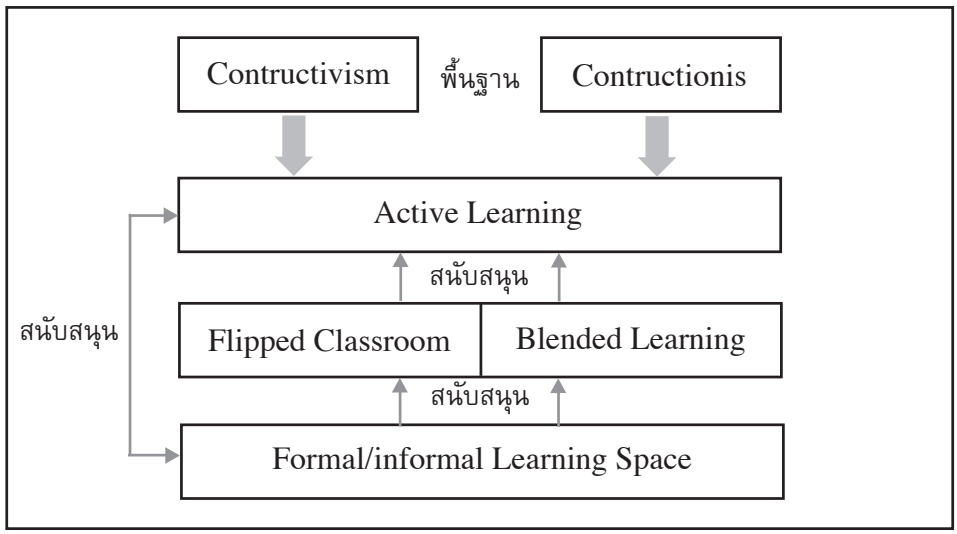
ไปจากการค้นคว้าและการอ่านแล้ว Keith Webster (Webster, 2008) และ (Webster, The Library Space as Learning Space, 2010) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันห้องสมุดมีความต้องการการใช้งานที่ไม่เหมือนเดิม โดยนักเรียนให้คุณค่ากับห้องสมุดที่เป็นพื้นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมทางด้านวิชาการสำหรับการทำงาน เป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น พื้นที่ที่สามารถปรับยืดหยุ่นสำหรับความต้องการหลากหลายรูปแบบในระหว่างปีการศึกษา ห้องสมุดจึงควรปรับเปลี่ยนและใช้ข้อมูลจากผู้ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดสรรพื้นที่มากกว่าจะเป็นห้องสมุดแบบดั้งเดิมที่เป็นที่เก็บหนังสือและทรัพยากรทางการศึกษา โดยแนวทางที่สามารถจัดการได้คือ จัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activity Zone) สำหรับนักเรียนในห้องสมุด และจัดโซนเงียบสำหรับกิจกรรมที่ต้องการการงดใช้เสียงแบบกลุ่มหรือเดี่ยว โดยเลือกใช้การออกแบบและเฟอร์นิเจอร์ให้เหมาะสม Camille Andrews & Sara E. Wright (Andrew & Wright, 2015) ได้เก็บข้อมูลการใช้พื้นที่การเรียนรู้ (Library Learning Space) ของห้องสมุด Mann Library ใน Colleges of Agriculture, Life Sciences, and Human Ecology Cornell University ซึ่งพบว่า เทคโนโลยีขั้นสูงในบางครั้งไม่จำเป็นต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้กระดาน (White Board) เป็นสิ่งที่นักศึกษาต้องการมาก ตามด้วยคอมพิวเตอร์จอขนาดใหญ่ หูฟัง แพลนเนอร์ เป็นสิ่งที่ต้องการเป็นลำดับถัดมา นอกจากนี้เทคโนโลยีเกี่ยวกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ เช่น Google Apps ต่างๆ เป็นสิ่งที่นักศึกษาต้องการ ทางด้านเฟอร์นิเจอร์นั้นนักศึกษาให้ความสำคัญกับความสบาย เป็นระเบียบ สามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย เช่น การพักผ่อน การเรียน การประชุม โต๊ะเดี่ยว และกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็นต่อนักศึกษาในการใช้งานเพื่อศึกษาด้วยตนเองหรือทำงานกลุ่ม ทางด้านบรรยากาศนั้นนักศึกษาให้ความเห็นว่าต้องการสุนทรียะ เช่น ที่ว่าง แสงไฟ ความทันสมัย ความสะอาด ความเป็นธรรมชาติจากสี และพืชพรรณ ในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานอื่นๆ เช่น อาหารและเครื่องดื่ม Amit Kumar (Kumar, 2015) พบว่านักศึกษาในสถาบันเทคโนโลยีเดลฮีส่วนใหญ่ใช้พื้นที่การเรียนรู้ในห้องสมุด (Informal Learning Space) เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาการ และรู้สึกว่าห้องสมุดมีบทบาทที่สำคัญในการใช้พื้นที่การเรียนรู้ แต่ยังจำกัดในบริบทและสภาพแวดล้อมที่เฉพาะของสถาบันเท่านั้น

การเรียนรู้และกิจกรรมในบทเรียนต่างๆ อาจจะไม่ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ในบางเนื้อหาหรือบางกิจกรรมครูอาจจะมอบหมายให้ผู้เรียนทำกิจกรรม หรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม หรือทำงานที่ได้รับมอบหมายนอกเหนือไปจากเวลาในชั้นเรียน พื้นที่ที่อำนวยความสะดวกกับการทำกิจกรรมเหล่านั้นย่อมหนีไม่พ้นห้องสมุด ซึ่งเป็นตัวเลือกอันดับต้นๆ ของผู้เรียนแทบทุกระดับชั้น โดยเฉพาะผู้เรียนในวัยที่สามารถรับผิดชอบภาระงานได้ด้วยตนเองมากขึ้นห้องสมุดที่มีพื้นที่เปิดสำหรับการเรียนรู้จะถูกผู้เรียนจับจองเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมทางวิชาการที่ได้รับมอบหมายให้ลุล่วง หากห้องสมุดมีพื้นที่เหมาะสมหลากหลายต่อการใช้งานหลายรูปแบบ เพียงพอ ดึงดูด และเป็นมิตรกับผู้เรียน ย่อมช่วยสนับสนุนกิจกรรมวิชาการเหล่านั้นให้เกิดประสิทธิผลได้อีกทางหนึ่ง ถึงอย่างไรก็ตามบริบทของห้องสมุดในแต่ละสถาบันก็มีความแตกต่างกัน การปรับพื้นที่การเรียนรู้ต้องคำนึงถึงการใช้งาน หลักสูตร วัตถุประสงค์ ผู้ใช้ ความจำกัดของพื้นที่ งบประมาณ และข้อคำนึงอื่นๆ เป็นสำคัญ

การจัดพื้นที่การเรียนรู้ในชั้นเรียน และห้องสมุดช่วยส่งเสริม Blended Learning, Flipped Classroom และ Active Learning ได้อย่างไร

การเรียนรู้แบบ Active Learning นั้นจะต้องอาศัยการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียนเอง โดยที่ครูเป็นผู้ให้ความรู้โดยตรงน้อยกว่าการบรรยาย ขึ้นอยู่กับกิจกรรมเชิงรุกนั้นว่าเป็นไปด้วยรูปแบบหลักการ หรือนำทฤษฎี แนวคิดใดมาปรับใช้ การที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้นั้นทำให้ต้องอาศัยการพูดคุย ถกเถียง ลงมือปฏิบัติ ค้นคว้า เรียนรู้ด้วยวิธีที่ตนเองถนัด เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม การอภิปราย แสดงความคิดเห็น ร่วมมือการออกแบบ หรือแก้ไขปัญหาที่ได้รับ การทำแบบฝึกหัด การอ่าน การเขียน การพูด ซึ่งจะแตกต่างไปจากการนั่งบรรยายที่เหมาะกับการจัดพื้นที่การเรียนรู้ในห้องให้เป็นระเบียบ มีนักเรียนหันหน้าไปทางผู้บรรยายทุกคน จัดวางที่นั่งเพื่อให้เห็นชัด และสามารถฟัง หรือจดบันทึกได้อย่างสะดวก ตามแบบห้องเรียนแบบดั้งเดิม การจัดห้องเรียนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ให้ได้หลากหลายจะต้องสามารถปรับให้ยืดหยุ่น สะดวกต่อการทำกิจกรรมต่างๆ สามารถให้ผู้เรียนปรึกษาครูได้อย่างใกล้ชิดขึ้นระหว่างทำกิจกรรม สามารถวาด หรือเขียนแสดงความคิดได้ง่าย พูดคุยและใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนได้มากยิ่งขึ้น บรรยากาศในชั้น การจัดแสงไฟ ระยะห่าง เฟอร์นิเจอร์ รูปแบบ โต๊ะเรียน ก็มีส่วนสำคัญให้ผู้เรียนปฏิบัติการเรียนรู้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหา วิธีสอนที่ครูออกแบบด้วย เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันทั้งระบบ

การจัดการเรียนการสอนโดยการนำหลักการของ Blended Learning และ Flipped Classroom มาใช้นั้นต้องอาศัยเทคโนโลยี ทรัพยากรทางการศึกษามาช่วยสนับสนุน เช่น อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ หนังสือ วารสาร เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากโรงเรียนหรือสถานศึกษาสามารถจัดให้ผู้เรียนได้ใช้งานอย่างเต็มประสิทธิภาพผ่านห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศแล้วจะช่วยให้เกิดการนำไปปรับใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอนโดยผสานเทคโนโลยีเข้าไปด้วยการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่หลากหลายจะสามารถออกแบบและจัดการได้ง่ายขึ้น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทั้งแบบประสานและไม่ประสานเวลา และการที่ห้องสมุดมีหนังสือ วารสาร แหล่งค้นคว้าความรู้ที่ครบถ้วนตามที่รายวิชาใดๆ สามารถเข้าถึงได้สะดวก ผู้สอนก็สามารถจัดการให้ผู้เรียนไปใช้บริการค้นคว้าความรู้ล่วงหน้า เพื่อมาทำกิจกรรมในห้องเรียนได้โดยอาศัยทรัพยากรที่ห้องสมุดมี นอกเหนือไปจากนี้ กิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่ครูมอบหมายให้ผู้เรียนค้นคว้าด้วยตนเอง ทำงานเป็นกลุ่ม ทำแบบฝึกหัด หรือกิจกรรมทางวิชาการอื่นใดที่ปรับใช้กับการเรียนรู้แบบผสานวิธีหรือห้องเรียนกลับด้าน พื้นที่การเรียนรู้ในห้องสมุด หรือพื้นที่ ที่จัดไว้ในส่วนต่างๆ ของสถานศึกษาก็จะเป็นพื้นที่ที่ถูกจับจองใช้สอยตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล และกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ผู้เรียนอาจจะรวมกลุ่มกันอ่านหนังสือที่ได้รับมอบหมายมาล่วงหน้าในห้องประชุมกลุ่มย่อย หรือศึกษาคนเดียวในพื้นที่อ่านหนังสือของห้องสมุด การประชุมงาน อภิปรายงานที่ได้รับมอบหมายในห้องประชุมย่อย การฝึกทำแบบฝึกหัดหรือทบทวนบทเรียนผ่านคอมพิวเตอร์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในสถานศึกษาที่ผู้สอนได้จัดหาไว้ให้แบบออนไลน์ หรือการดำเนินการทำโครงงาน โดยเฉพาะพื้นที่การเรียนรู้ในห้องสมุดที่จัดสรรไว้สำหรับกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาการนอกห้องเรียนที่สนับสนุน Active Learning ได้เป็นอย่างดีดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้แบบผสานวิธี ห้องเรียนกลับด้าน พื้นที่การเรียนรู้ และการเรียนรู้เชิงรุก

ความสัมพันธ์กันดังกล่าวในข้างต้นต้องคำนึงถึงหลักสูตร รายวิชา ผู้สอน ผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอน ทรัพยากรที่มีในสถานศึกษา การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ความต้องการเพิ่มเติมของการใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เห็นว่าการปรับทั้งระบบนั้นต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการปรับเปลี่ยน ทั้งด้านคน เวลา งบประมาณ และยังต้องอาศัยความสามารถในการบริหารจัดการเป็นอย่างสูง การทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆ ในโรงเรียน ทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอน ห้องสมุด ฝ่ายสนับสนุนการเรียนการสอน งบประมาณ ซึ่งสถานศึกษาหลายแห่งยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ทำให้การนำไปใช้ยังมีอุปสรรคหลายประการ การนำไปปรับใช้จึงต้องมีการประเมินสภาพแวดล้อม ทรัพยากร และการบริหารจัดการของแต่ละสถานศึกษาก่อนว่ามีความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยน และนำไปใช้ในระดับใด และใช้ระยะเวลาเท่าใดจึงจะเกิดความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่การพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายของการศึกษา

สรุป

Active Learning เป็นการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นตัวละครหลักในการแสวงหา และสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์การปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แนว Constructivism และหากจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนสร้างผลงานด้วยตนเองผ่านการใช้สื่อการเรียนรู้แล้วก็จะสอดคล้องกับแนวทางของ Constructionism ด้วย ทั้งนี้เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่ตรงกันข้ามกับแนวปฏิบัติดั้งเดิมในห้องเรียนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางที่ครูเป็นผู้ถ่ายโอนความรู้ไปสู่ผู้เรียน และผู้เรียนมีหน้าที่รับความรู้ที่ครูถ่ายทอดเป็นหลัก รวมทั้งยังสนับสนุนรูปแบบการสอน เทคนิค และวิธีการสอนหลากหลายรูปแบบซึ่งตอบสนองต่อรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียนอีกด้วย แต่ทั้งนี้การใช้ Active Learning ในห้องเรียนจริงก็ยังมีข้อจำกัดหลายประการในบริบทต่างๆ ของสถานศึกษา เฉพาะในห้องเรียนลงไป ซึ่งการนำทฤษฎี Blended Learning มาประยุกต์ใช้โดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และอินเตอร์เน็ตเข้ามาประยุกต์ใช้ในวงการ

ศึกษาทำให้เกิดทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลา และผู้สอนกับผู้เรียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์ทางการศึกษาได้ทุกที่ ทุกเวลาทั้งแบบประสานเวลา และไม่ประสานเวลา ยังไม่เพียงเท่านั้น Flipped Classroom ที่นำจุดเด่นของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามาประกอบยังช่วยให้เกิดการกลับด้านการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ก่อนมาเข้าเรียนได้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย จากนั้นนำความรู้ที่ได้ศึกษามาก่อนล่วงหน้านั้นทำกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ในชั้นเรียนได้อย่างหลากหลายมากขึ้น และสามารถต่อยอดความรู้พื้นฐานให้ลึกลงไป อันเป็นการใช้เวลาเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังตอบสนอง และช่วยเหลือผู้สอนให้สามารถเลือกใช้เทคนิค วิธี และกลยุทธ์ทางการศึกษาเพื่อตอบสนองการเรียนรู้แบบ Active Learning และรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนที่หลากหลายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในทุกที่ทุกเวลา

พื้นที่การเรียนรู้ทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน (Formal and Informal Learning Space) ก็มีส่วนสำคัญทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่ต้องอาศัยพื้นที่การเรียนรู้หลากหลายรูปแบบที่มีความยืดหยุ่น และความสะดวกสบายต่อการทำกิจกรรมเชิงวิชาการต่างๆ การศึกษาเพิ่มเติมนอกห้องเรียนก็มีส่วนสำคัญในการใช้พื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียน ซึ่งห้องสมุดมีบทบาทสำคัญในการจัดสรรพื้นที่เหล่านี้ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุตามที่ได้รับมอบหมายนอกห้องเรียนโดยเฉพาะการจัดสรรพื้นที่ในห้องสมุด ไม่เพียงเท่านั้น การที่บุคลากรห้องสมุดมีการร่วมมือกับครู บุคลากรอื่นๆ ในการจัดพื้นที่การเรียนรู้ในห้องเรียนให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้เชิงรุกก็เป็นงานส่วนสำคัญในการนำหลักการเหล่านี้ไปปรับใช้

ทั้งนี้การนำทฤษฎีข้างต้นลงไปสู่การปฏิบัตินั้นก็ยังมีอุปสรรคและข้อจำกัดหลายอย่างที่ต้องคำนึงถึง อาทิ การเปลี่ยนบทบาทของครูและนักเรียน ครูผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทหน้าที่หลักจากการสอนเป็นหลักมาเป็นการออกแบบการสอนที่หลากหลายและเตรียมการสอนที่ใช้เวลาและทรัพยากรมาก การควบคุมชั้นเรียนที่ยากกว่าการสอนแบบบรรยาย รวมไปถึงปัจจัยจากตัวผู้เรียนที่ไม่คุ้นชินกับรูปแบบการเรียนรู้ที่ต้องลงมือค้นพบความรู้เอง ทำให้อาจเกิดการปฏิเสธและให้ผลป้อนกลับในทางลบกลับมาได้ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางด้านเทคโนโลยี ไม่ว่าจะทางด้านปริมาณและคุณภาพของแต่ละสถานศึกษาว่าจัดให้มีเทคโนโลยีสนับสนุนอย่างเพียงพอหรือไม่ การเข้าถึงอินเตอร์เน็ตเป็นอย่างไร หนังสือ สื่ออุปกรณ์อื่นๆ มีสนับสนุนเพียงใด จำนวนผู้เรียนมีมากหรือน้อยเท่าใดในหนึ่งห้องเรียน ซึ่งทั้งหมดจะส่งผลต่อการออกแบบการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียนที่ยากลำบากแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทอีกด้วย

บรรณานุกรม

แขมมณี., ท. (2558). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Andrew, C., & Wright, S. E. & Raskin, H. (2015). Library learning spaces: Investigating libraries and investing in student feedback. *Journal of Library Administration*, 56(6), 647-672.

Andrews, TM, Leonard, MJ, Colgrove, CA, & Kalinowski, ST (2011). Active learning not associated with student learning in a random sample of college biology courses. *CBE Life Scencei Education*, 10(4), 394-405.

Bailey, J., Ellis, S., Schneider C., & Ark, T. V. (2013). *Blended learning implementation guide*. Foundation for Excellence in Education.

Bishop, J. L. & Verleger, M. A. (2013). The flipped classroom: A survey of the research. In , American Society for Engineering Education, *120th ASEE Annual Conference & Exposition*. Retrieved from https://www.asee.org/public/conferences/20/papers/6219/view

Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom . *ASHE-ERIC Higher Education Rep. No. 1*.

Brame, C., (2013). *Flipping the classroom. Vanderbilt university center for teaching*. Retrieved] from http://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/flipping-the-classroom/.

Brooks, D. C. (2010). Space matters: The impact of formal learning environments on student learning. *British Journal of Educational Technology*, 42(5), 719-726. DOI: 10.1111/j.1467-8535.2010.01098.x

Byers, T., Imms, W. & Hartnell-Young (2014). Making the case for space: The effect of learning spaces on teaching and learning. *Curriculum and Teaching*, 29(1), 5-19. DOI:10.7459/ct/29.1.02

Cornell Center for Teaching Excellent. (2016). Retrieved from https://www.cte.cornell.edu/teaching-ideas/engaging-students/active-learning.html

Cynthia, E. H. (2014). Preparing students for class: How to get 80% of students reading the textbook before class. *American Journal of Physics*, 82(989), 989-996.

Debra, M. (2012). *Blended Learning Creating Learning Opportunities for Language Learners.* New York: Cambridge University Press.

Educause. (2012). *7 things you should know about flipped classrooms.* Retrived from https://library.educause.edu/~/media/files/library/2012/2/eli7081-pdf.pdf

Eison, J. (2010.). *Using active learning instructional strategies to create excitement and enhance learning*. Retrieved from https://www.cte.cornell.edu/documents/presentations/Active%20Learning%20%20Creating%20Excitement%20in%20the%20 Classroom%20-%20Handout.pdf

Felder, R., & Brent, R. (2009). Active learning: An introduction. *ASQ Higher Education Brief, 2(4) Retrived from* https://www.researchgate.net/publication/242102584_Active_learning _An_introduction

Gifford, R. (2002). *Environmental psychology: principles and practise.* (3rd ed.) Canada: Optimal Books.

Hamdan, N., McKnight, P., McKnight, K., & Arfstrom, K. (2013). *The flipped learning model: A white paper based on the literature review titled a review of flipped learning*. Retrived from https://flippedlearning.org/wp-content/uploads/2016/07/WhitePaper_FlippedLearning.pdf

Hewlette, C., & King, L. (2004). *A recipe for introducing student-based learning into your classroom*. Craven Community College.

Jeremy, F. S. (2007). *The effects of the classroom flip on the learning environment: a comparison of learning activity in a traditional classroom and a flip classroom that used an intelligent tutoring system*. (Doctoral Dissertation, The Ohio State University, Columbus, OH) Retrieved from http://faculty.washington.edu/rvanderp/DLData/FlippingClassDis.pdf

Jeremy, F. S. (2012). How learning in an inverted classroom influences cooperation, innovation and task orientation. *Learning Environments Research*, 15(2), 171-193.

Joanna, P. (2013). Blended Learning: An Institutional Approach for Enhancing Students' Learning Experiences. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 271-287.

Kumar, A. (2015). A study of using informal learning spaces at Indian Institute of Technology, Delhi. *Library Philosophy and Practice (e-journal). 1239*.

Lakmal, A., & Phillip, D. (2015). Motivation and cognitive load in the flipped classroom: definition. *Higher Education Research & Development*, 34(1), 1-14.

Linsey, C. (2015). *Effect of Blending Learning on Student's Percent Increase in Assessment Scores.* USA: The Educational Leadership Faculty Northwest Missouri State University Missouri Department of Educational Leadership College of Education and Human Services.

McLaughlin, J. et al. (2014). The flipped classroom: a course redesign to foster learning and engagement in a health professions school. *Academic Medicine*, 89(2), 236-243.

Mello, D., & Less, C. A. (2013). Effectiveness of active learning in the arts and sciences. *Humanities Department Faculty Publications & Research*, Paper 45. Retrived from http://scholarsarchive.jwu.edu/humanities_fac/45/

Nalin, S. (2014). A perspective on blended-learning approach through course management system: Thailand's case study. *International Journal of Information and Education Technology*, 4(2), 172-175.

New York University. Faculty of Arts and Science. (2016). *Blended learning.* Retrieved from https://wp.nyu.edu/fas-edtech/examples/blended-learning/

OECD. (2010). Technology-enabled active learning environments: an appraisal. *CELE Exchange*.

Prince, M. (2004, July). Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education*, 223-231.

Priscilla, L. (1999). Promoting Active Learning Using the Results of Physics Education Research. *UniServe Science News*, 14-19.

Saliba, G., Rankine L., & Cortez H. (2013). *Learning and teaching unit 2013: Fundamentals of blended learning*. Retrived from YPERLINK "http://www.westernsydney.edu.au/__data/assets/pdf_file/" www.westernsydney.edu.au/__data/assets/pdf_file/ 0004/467095/Fundamentals_of_Blended_Learning.pdf

Scott, F. et al. (2014, July). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics (STEM). *PNAS*, 8410-8415.

The University of Texas at Austin. (2016). *Obstacles to active learning.*

Webster, K. (2008). The research library as learning space: New opportunities for campus development. *Learning Spaces in Higher Education: Positive Outcomes by Design*, 31-36.

Webster, K. (2010). The library space as learning space. *EducausE review*. Retrived from https://er.educause.edu/articles/2010/11/the-library-space-as-learning-space

Whiteside, A., & Fitzgerald, S. (2005). Designing spaces for active learning. *Implications, 7*(1), Retrived from https://www.informedesign.org/_news/jan_v07r-pr.2.pdf

Wilfrid Laurier University. Study Skill and Supplemental Instruction Centre. (2008). *Understanding your learning style*. Retrieved from https://web.wlu.ca/learning_resources/pdfs/Learning_Styles.pdf

❑❑❑❑

การเสริมสร้างทักษะสารสนเทศในตลาดแรงงานเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากอินเทอร์เน็ต

นิตยา วงศ์ใหญ่

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศไทยตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี คือการพัฒนาทุนมนุษย์สู่ยุคดิจิทัลด้วยการเตรียมความพร้อมให้บุคลากรของประเทศมีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถและทักษะการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล เพื่อการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ สร้างสรรค์สังคมและประเทศ บทความนี้จะกล่าวถึงภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตและบทบาทของทักษะสารสนเทศของตลาดแรงงาน เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างทักษะสารสนเทศของประชาชนผู้เป็นตลาดแรงงานให้สามารถรู้เท่าทันการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างปลอดภัย ใช้ประโยชน์ได้อย่างสร้างสรรค์ มีจริยธรรม และตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นพลเมืองดิจิทัลในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: ทักษะสารสนเทศ, ทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ, ภัยคุกคามอินเทอร์เน็ต, การรักษาความปลอดภัย

Enhancing Information skills in the labor market to prevent the threats of Internet

NItaya Wongyai

One of Thailand's national goals is to develop its human capital in the digital age, the 20-Year National Strategy is a national development plan. This goal is mainly pursued to prepare Thai citizens for knowledge, understanding, and ability gains, as well as obtaining essential skills in using technology appropriately in their life. With this capability, Thai citizens are expected to be able to develop and use information technology more effectively, which in turn could result in social and national profits. This article, therefore, aims at discussing threats of Internet and roles of information skills in order to provide a guideline for enhancing these skills of workers in a labor market. Information technology literacy is also intended to foster market labors' ability to use information technology safely, creatively, and ethically and raise their awareness of its effect on the society. All of these will ultimately help them become ready as the global digital citizen in the future.

Keywords: Information skills, Information Technology Skills, Threats of Internet, Security

การเสริมสร้างทักษะสารสนเทศในตลาดแรงงานเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากอินเทอร์เน็ต

*นิตยา วงศ์ใหญ่**

บทนำ

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศได้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ การเข้ามามีบทบาทและการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมของเทคโนโลยีสารสนเทศนี้เป็นผลมาจากการพัฒนาที่รวดเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต การเชื่อมโยงข้อมูลในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้สภาพแวดล้อมของทางเทคโนโลยีของสังคมโลกเข้าสู่ยุคที่เรียกว่าสังคมดิจิทัลซึ่งเป็นสังคมที่มีการแข่งขันด้วยข้อมูล สารสนเทศ เกิดการใช้นวัตกรรม ระบบอัจฉริยะต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเต็มศักยภาพ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ตลอดจนการจัดกระบวนทัศน์ต่างๆ ของสังคม (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559 ; McLuhan, 1964) ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีประโยชน์มากมายมหาศาลแต่อีกด้านหนึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศยังแอบแฝงไปด้วยภัยคุกคามต่างๆ โดยเฉพาะภัยคุกคามที่มาจากการใช้อินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นปัญหาหลักสำคัญที่ผู้ใช้ควรตระหนักรู้และหาแนวทางในการเสริมสร้างทักษะเพื่อเป็นการป้องกันและช่วยให้สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างรู้เท่าทันต่อความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากภัยคุกคามดังกล่าว

เป้าหมายหลักของกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศระยะพ.ศ. 2554-2563 ของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทักษะสารสนเทศโดยเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพให้เพียงพอต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศสู่เศรษฐกิจฐานบริการและเศรษฐกิจฐานสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองให้เป็นแรงงานที่มีทักษะสารสนเทศ มีความรอบรู้ เข้าถึง สามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างรู้เท่าทัน เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ และการดำรงชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังทำให้เป็นแรงงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีความรู้ ความสามารถและทักษะในระดับสากล สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนธุรกิจและสร้างนวัตกรรมด้านสินค้าและบริการ (ชุติมา สัจจานันท์, 2556) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาทักษะสารสนเทศของแรงงานในยุคดิจิทัลจะมีส่วนช่วยทำให้แรงงานสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างรอบรู้ และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีรวมไปถึงการป้องกันภัยคุกคามที่มาจากอินเทอร์เน็ตในรูปแบบต่างๆ อันจะนำไปสู่การบูรณาการการทำงานในยุคดิจิทัลต่อไป

* อาจารย์ประจำแขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บทความนี้ผู้เขียนจะมุ่งนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ ผลกระทบจากภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ต บทบาทของทักษะสารสนเทศในตลาดแรงงาน และแนวทางการเสริมสร้างทักษะสารสนเทศ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพทักษะสารสนเทศของแรงงานให้สามารถเข้าถึง รู้เท่าทันการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างปลอดภัย ใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ มีจริยธรรม และตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคม เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นพลเมืองดิจิทัลในอนาคตต่อไป

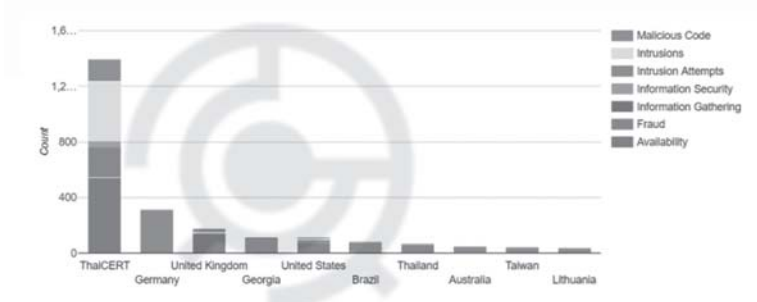
ผลกระทบจากภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ต

อินเทอร์เน็ตเป็นเทคโนโลยีในการสื่อสารที่มีประโยชน์มหาศาลเป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงานและเป็นสิ่งที่ถูกหลอมรวมเข้ากับชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน การเชื่อมโยงข้อมูลรวมไปถึงการพัฒนาเทคโนโลยี อุปกรณ์ อันทันสมัยที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารทำให้การเติบโตของการใช้งานอินเทอร์เน็ตเป็นไปอย่างรวดเร็ว สิ่งที่ตามมาพร้อมกับประโยชน์ ความสะดวกสบาย ที่ไร้ขีดจำกัดนั้นก็คือ “ภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ต” ภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตเป็นความเสี่ยงอย่างหนึ่งที่อาจเกิดขึ้นได้กับบุคคลหรือองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ บนโลกที่ไร้พรมแดนนี้ ภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตสามารถมองได้หลายมิติ จากมิติที่ซ้ำซ้อนกันหลายแบบไม่ว่าจะเป็นมิติทางความชอบ มิติทางอาชีพ มิติทางภูมิศาสตร์ ซึ่งมิติที่แตกต่างกันนี้ย่อมมีทั้งคนที่ดีและคนที่ไม่ประสงค์ดีปะปนกันไป ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ต่างก็ใช้สารสนเทศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีการเชื่อมโยงกันแบบไร้พรมแดน ความเสี่ยงจากการแอบแฝงของภัยคุกคามย่อมสามารถเกิดขึ้นกับทุกคนที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตได้ทุกเวลา (บุษกร หงษ์โต, 2557 อ้างถึงใน กานต์กมล มุ่งมาไพรี และคณะ, 2557)

จากการศึกษาเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดจากภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตของอนุพงศ์ อวิรุทธา (2557)ได้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตและการใช้เวลาอยู่บนโลกออนไลน์ของคนส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีอัตราที่เพิ่มสูงขึ้น กิจกรรมที่นิยมทำบนอินเทอร์เน็ตคือ การทำธุรกรรมออนไลน์ การซื้อขายสินค้าออนไลน์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์หรือโซเชียลเน็ตเวิร์ค เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม เป็นต้น พฤติกรรมบนโลกออนไลน์ดังกล่าวนำมาซึ่งความเสี่ยงจากการใช้อินเทอร์เน็ตที่ส่งผลกระทบทั้งส่วนบุคคลและต่อองค์การ หน่วยงานระดับชาติได้ทำการสำรวจและทำการวิจัยความเสี่ยงที่เกิดภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ต ซึ่งพบว่าในแต่ละปีความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ มีแนวโน้มที่จะขยายตัวไปอีกเรื่อยๆ สิ่งที่แฝงมาจากการใช้อินเทอร์เน็ต คือภัยร้ายที่อาจคุกคามชีวิตและทำให้สูญเสียทรัพย์สินเงินทองรวมไปถึงข้อมูลสำคัญต่างๆ ได้อย่างง่ายดาย เหตุจูงใจในการก่ออาชญากรรมคอมพิวเตอร์ประกอบไปด้วยเหตุผลด้านการเงิน เหตุผลด้านความคิดที่ไม่ตรงกัน เหตุผลด้านความสนุกสนาน อยากรู้อยากเห็น (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559)

ภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตอาจสร้างความเสียหายต่อข้อมูลทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร ทำให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยต่อธุรกรรมบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ภัยคุกคามเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การป้องกันหรือติดตามจับกุมการกระทำความผิดเป็นเรื่องที่ทำได้ยากและสลับซับซ้อน ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์ประเทศไทย (2560) ได้ทำการสำรวจและจัดทำสถิติภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตพบว่าปี 2560 ประเทศที่ได้รับการแจ้งเหตุภัยคุกคามมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งได้แก่ประเทศเยอรมนีจำนวน

309 ครั้ง รองลงมา คือ ประเทศอังกฤษจำนวน 176 ครั้ง สำหรับประเทศไทยมีการแจ้งเหตุภัยคุกคามจำนวน 67 ครั้ง ดังแสดงในภาพที่ 1

Country	Availability	Fraud	Information Gathering	Information Security	Intrusion Attempts	Intrusions	Malicious Code	Total
ThaiCERT	540	224	8	32	1	432	159	1396
Germany	0	0	0	0	309	0	0	309
United Kingdom	0	141	0	0	1	5	29	176
Georgia	0	0	0	0	113	0	0	113
United States	0	79	0	1	12	12	9	113
Brazil	0	16	0	0	59	0	0	75
Thailand	0	62	0	1	0	0	4	67
Australia	0	5	0	0	42	0	0	47
Taiwan	0	0	0	0	38	0	0	38
Lithuania	0	0	0	0	35	0	0	35

ภาพที่ 1 กราฟและตารางแสดงสถิติการแจ้งเหตุภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตของแต่ละประเทศในเดือนมกราคม-สิงหาคม พ.ศ. 2560

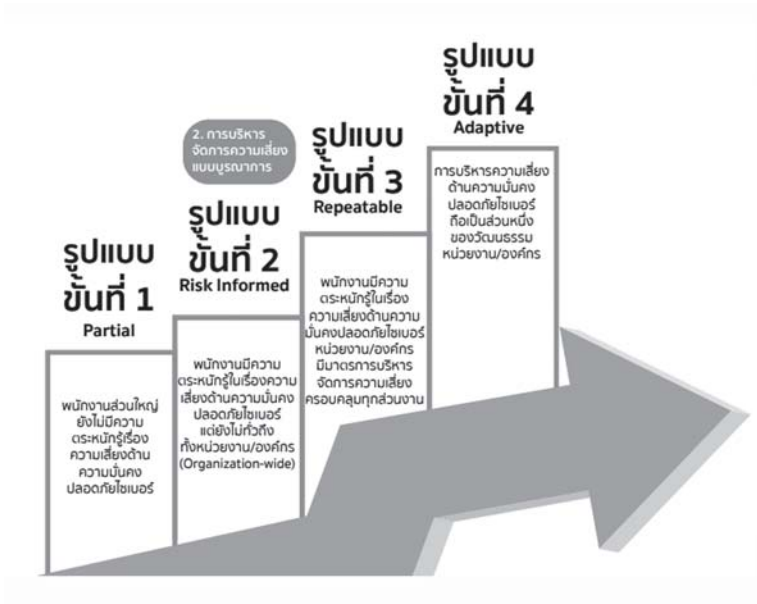
ที่มา: ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์ประเทศไทย (ไทยเซิร์ต). สถิติภัยคุกคาม 2560 ค้นคืนจาก https://www.thaicert.or.th/statistics/statistics.html

ดังนั้นการเฝ้าระวัง การป้องกันและเตรียมพร้อมรับมือกับภัยคุกคามจึงต้องอาศัยความรวดเร็ว เพราะมีผลต่อการขาดความเชื่อมั่นในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงความสูญเสียและความเสียหายที่จะเกิดขึ้น จากการสำรวจของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2559) พบว่าในระยะเวลา 12 เดือนของปี 2559 มีจำนวนหน่วยงานของประเทศไทยที่เคยประสบเหตุภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตเป็นสัดส่วนสูงประมาณร้อยละ 90 สาเหตุของภัยคุกคามที่สร้างความเสียหายหรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อหน่วยงานส่วนใหญ่โดยพิจารณาเปรียบเทียบจากค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบโดยรวมของหน่วยงานทั้งหมดได้แก่ ความเสียหายจากภัยคุกคามของการถูกโจมตีความพร้อมใช้งานของระบบ ความเสียหายจากภัยคุกคามของโปรแกรมที่ไม่พึงประสงค์ ความเสียหายจากภัยคุกคามของการถูกบุกรุกหรือเจาะระบบ

ภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตมีหลายประเภทโดย The European Computer Security Incident Response Team Network (2016) ได้จำแนกประเภทของความเสียหายหรือผลกระทบจากภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตต่อตลาดแรงงานไว้ 8 ประเภทหลักๆ ได้แก่ 1) ภัยคุกคามจากเนื้อหาที่เป็นอันตราย (Abusive Content) เป็นลักษณะของการถูกเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่เป็นจริงหรือไม่เหมาะสม เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือ ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด 2) ภัยคุกคามจากโปรแกรมที่ไม่พึงประสงค์ (Malicious Code)

เป็นลักษณะของการถูกโปรแกรมประสงค์ร้ายและเข้าควบคุมการทำงานของระบบ การขโมยข้อมูล โจมตีระบบอื่นๆ เพื่อทำให้เกิดความขัดข้องเสียหาย 3) ความพยายามรวมรวมข้อมูลของระบบ (Information Gathering)เป็นลักษณะของการดักรับข้อมูลผ่านเครือข่ายข้อมูลที่ถูกดักจะเป็นข้อมูลที่เป็นจุดอ่อนของระบบ เช่น ข้อมูลปฏิบัติการ 4) ความมั่นคงปลอดภัยของระบบ (Information Security) เป็นลักษณะของการเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต รวมไปถึงการถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อมูล และการรั่วไหลของข้อมูล 5) ความพยายามบุกรุกเข้าระบบ (Intrusion Attempts) เป็นลักษณะของการพยายามทำให้เกิดความขัดข้องกับบริการของระบบเพื่อนำไปสู่การควบคุมหรือเจาะระบบ 6) การเจาะระบบหรือการถูกบุกรุก (Intrusions) เป็นลักษณะของการถูกเข้าควบคุมและสั่งการจากระบบที่ถูกเจาะระบบเรียบร้อยแล้วเช่น การขโมยข้อมูล การปรับเปลี่ยนข้อมูล 7) ความพร้อมใช้งานของระบบ (Availability) เป็นลักษณะของการโจมตีการทำงานของระบบ ทำให้ระบบเกิดความล่าช้าจนถึงทำให้ระบบไม่สามารถทำงานได้ 8) การฉ้อโกงหรือหลอกลวงเพื่อผลประโยชน์ (Fraud) เป็นลักษณะของการการหลอกลวงทางอินเทอร์เน็ตหรือฟิชชิงเทคนิคการหลอกลวงโดยใช้อีเมลหรือหน้าเว็บไซต์ปลอมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล

จากการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการความเสี่ยงแบบบูรณาการด้านความมั่นคงปลอดภัยอินเทอร์เน็ตตามแนวคิดแบบจำลองของสถาบันมาตรฐานและเทคโนโลยีแห่งชาติสหรัฐอเมริกา 4 ลำดับขั้นพบว่าหน่วยงานส่วนใหญ่มีลักษณะของการบริหารจัดการความเสี่ยงในรูปแบบขั้นที่ 2 Risk Informed มากที่สุดคือ พนักงานมีความตระหนักรู้ในเรื่องความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ แต่ยังไม่ทั่วถึงทั้งหน่วยงานและองค์กร ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการความเสี่ยงแบบบูรณาการด้านความมั่นคงปลอดภัยตามแนวคิดแบบจำลองของสถาบันมาตรฐานและเทคโนโลยีแห่งชาติสหรัฐอเมริกา 4 ลำดับขั้น

ที่มา: สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2559). Cybersecurity survey 2016. ค้นคืนจาก https://www.thaicert.or.th/downloads/files/Cybersecurity_Survey_2016.pdf

จากแบบจำลองดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพนักงานซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญขององค์กรจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะสารสนเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความตระหนักรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรู้เท่าทันต่อความเสี่ยงมากมายหลายรูปแบบที่อยู่บนอินเทอร์เน็ต

บทบาทของทักษะสารสนเทศในตลาดแรงงาน

ทักษะสารสนเทศในตลาดแรงงานเป็นสิ่งจำเป็นที่หลายๆ องค์กรให้ความสำคัญกับการพัฒนากำลังคนวัยทำงานทุกสาขาอาชีพให้มีความสามารถในการสร้างสรรค์และใช้สารสนเทศอย่างชาญฉลาดและเป็นการพัฒนาแรงงานในสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศโดยตรง ให้มีความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านพร้อมรับกับยุคดิจิทัลที่มีเทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญของการทำงาน ดังนั้นแรงงานจึงควรพัฒนาตนเองสร้างสมดุลการงานและชีวิตจนกลายเป็นพื้นฐานของการปรับโครงสร้างแรงงานในอนาคต (สุธิดา กาญจนกันติกุล, 2559) ทักษะสารสนเทศหรืออาจเรียกว่าทักษะคอมพิวเตอร์เป็นทักษะที่มีความเกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศ (Information Literacy) โดยมุ่งเน้นให้บุคคลควรมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เบื้องต้น การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐาน ได้แก่ การประมวลผลคำ ตารางการคำนวณ การนำเสนอ ระบบจัดการฐานข้อมูล กราฟิกและเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากการประมวลสารสนเทศที่ต้องการ รวมไปถึงการใช้อุปกรณ์ต่อพ่วงคอมพิวเตอร์ (Peripherals) ต่างๆ เช่น เครื่องพิมพ์ เครื่องสแกนเนอร์ เป็นต้น นอกจากนี้ทักษะสารสนเทศยังเป็นทักษะที่ทำให้บุคคลมีเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ (แววตา เตชาทวีวรรณ, 2559: 9) การพัฒนาเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดทำให้เกิดแนวโน้มการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มมากขึ้น ทักษะสารสนเทศถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการเข้าถึงเทคโนโลยีในโลกดิจิทัล ในภาคการศึกษาเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ ในการสนับสนุนการเรียนรู้และการทำงาน โดยพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สารสนเทศ ได้ถูกพัฒนาให้อยู่ ในรูปแบบสารสนเทศดิจิทัลบนอินเทอร์เน็ตไม่ว่าจะเป็นการสร้างสารสนเทศดิจิทัล หรือสร้างแหล่งความรู้ ดิจิทัลเช่น คลังข้อมูลและสื่อ ห้องสมุดดิจิทัล พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น เช่นเดียวกับภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในยุคดิจิทัล ก็ได้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างแพร่หลาย การใช้ ดิจิทัลคอนเทนท์ นวัตกรรมการเงินสมัยใหม่อย่างฟินเทค หรือระบบเพย์เมนต์ใหม่ๆ ที่ใช้ในการซื้อสินค้า และบริการ ล้วนแล้วแต่ทำให้มูลค่าการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์มีปริมาณที่เพิ่มขึ้น

สาเหตุที่ทักษะสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทในปัจจุบันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เข้าสู่ยุคระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการขับเคลื่อน ทักษะสารสนเทศของแรงงานจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดมูลค่าต่อบุคคลและองค์กรในหลายๆ ประเทศได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ด้วยการพัฒนาทักษะของกำลังคนให้ตอบสนองการทำงานรูปแบบใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นแกนกลาง การเติบโตของเทคโนโลยีสารสนเทศ นำไปสู่ความท้าทายจากพลวัตของการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ระบบงานหลายประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ จะเริ่มถูกทดแทนด้วยเทคโนโลยีที่สามารถทำได้ดีและมีประสิทธิภาพมากกว่าแรงงานคนเช่น การใช้หุ่นยนต์หรือ

ระบบอัจจริยะในการทำงานแทนมนุษย์ ในขณะเดียวกันมนุษย์จะเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเป็นการใช้ความรู้และทักษะที่เพิ่มสูงขึ้น โดยทักษะพื้นฐานที่จำเป็นของตลาดแรงงานมากที่สุดคือทักษะสารสนเทศ ทั้งนี้เพื่อมุ่งตอบสนองการทำงานรูปแบบใหม่ให้เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานมากขึ้น ในตลาดแรงงานสามารถจำแนกทักษะสารสนเทศพื้นฐานของผู้ปฏิบัติงาน 3 กลุ่มได้แก่ 1. ผู้ปฏิบัติงานที่มีทักษะพื้นฐานด้านสารสนเทศ หมายถึงทักษะการใช้งานทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในเบื้องต้นได้ เช่น การนำเข้าข้อมูล การประมวลผลข้อมูล การค้นหาข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต เป็นต้น 2. ผู้ปฏิบัติงานที่มีทักษะขั้นสูงด้านสารสนเทศ หมายถึงทักษะในการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการใช้งาน รวมไปถึงการออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศ 3. ผู้ฝึกสอนและนักวิจัยด้านสารสนเทศ หมายถึงทักษะพิเศษในการวิเคราะห์และออกแบบระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการให้คำปรึกษา การฝึกอบรม (Raina, 2007: 14-16) สอดคล้องกับข้อมูลในงานวิจัยของ สุวิมล คงศักดิ์ตระกูลและดนัย มณฑาทิพย์กุล (2551) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะความชำนาญพื้นฐานทางสารสนเทศที่สำคัญ 3 ด้านได้แก่

1) ทักษะความชำนาญด้านการรู้คิด ได้แก่ทักษะพื้นฐานที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น ทักษะความชำนาญด้านการรู้คิดอาจเกี่ยวข้องกับทักษะการรู้ดิจิทัล ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในยุคปัจจุบันและอนาคต ทักษะการรู้ดิจิทัลจะมุ่งเน้นบุคคลที่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการค้นหา การประเมิน การสร้าง และการสื่อสาร โดยใช้ทั้งทักษะพุทธิพิสัยและทักษะทางเทคนิค (American Library Association, 2013 อ้างถึงใน แววตา เตชาทวีวรรณ, 2559)

2) ทักษะความชำนาญด้านเทคนิค ได้แก่ทักษะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบพื้นฐานต่างๆ ของสารสนเทศ ทักษะเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เบื้องต้น ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ส่วนต่อประสานผู้ใช้ รวมถึงการใช้อุปกรณ์ต่างๆ ร่วมกับคอมพิวเตอร์

3) ทักษะความชำนาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้แก่ทักษะที่บูรณาการทักษะพื้นฐานด้านการรู้คิดกับทักษะทางด้านเทคนิค และสามารถบูรณาการทักษะความชำนาญ 2 ด้านนี้เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้บทบาทของการพัฒนาทักษะด้านสารสนเทศของแรงงานเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างสรรค์และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างเหมาะสมทั้งที่เป็นแรงงานในสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศโดยตรงและแรงงานในสาขาอาชีพอื่นๆ เป็นแรงงานที่มีความรู้ ความสามารถตามมาตรฐานสากลมีทักษะการใช้สารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ มีความรอบรู้ และเท่าทันต่อเทคโนโลยีใหม่ๆ สามารถใช้เทคโนโลยีในยุคดิจิทัลเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมอย่างยั่งยืน

แนวทางการเสริมสร้างทักษะสารสนเทศ

แนวโน้มการปฏิวัติการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นการเปลี่ยนผ่านสังคมโลกไปสู่สังคมแห่งความรู้ทำให้เกิดวิธีการเรียนรู้ใหม่ๆ ของคนยุคดิจิทัลทักษะสารสนเทศ (Information skills) หรือทักษะที่ใช้ดิจิทัลในการทำงานพื้นฐานนับเป็นหนึ่งในทักษะสำคัญของคนในศตวรรษที่ 21 เป็นความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคคลในการเลือกใช้เครื่องมือการสื่อสารและ/หรือเครือข่ายที่เหมาะสม (Lee, 2558) ทักษะสารสนเทศเป็นสิ่งที่ต้องผ่านการเรียนรู้และฝึกฝนเป็นประจำจนเกิดเป็น

ความชำนาญในการใช้งาน และสามารถปฏิบัติได้อย่างแคล่วคล่องว่องไว ผู้เขียนขอเสนอแนวทางการเสริมสร้างทักษะสารสนเทศโดยแบ่งเป็น 2 แนวทางได้แก่

1. แนวทางการเสริมสร้างทักษะสารสนเทศให้แก่บุคลากรของตลาดแรงงานในปัจจุบัน

การพัฒนาทักษะความรู้ด้านสารสนเทศของบุคลากรในปัจจุบันเพื่อจัดการกับภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ๆ โดยการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรให้มีทักษะความรู้ ความสามารถ ในการใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยป้องกันและลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ต ลดความเสียหายจากผลกระทบที่เกิดขึ้น การเสริมสร้างทักษะในรูปแบบของการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เช่น

1.1 การจัดให้มีหน่วยงานถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยเน้นการเรียนรู้และปฏิบัติเพื่อเพิ่มทักษะในลักษณะการบูรณาการการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างหน่วยงาน การสนับสนุนให้บุคลากรในองค์กรเกิดการเรียนรู้ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาองค์กรเช่น การส่งเสริมให้มีการฝึกงาน หรือฝึกปฏิบัติ ในองค์กรจริง เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม (กุลมาศ ศิริมาตย์, 2556)

1.2 การพัฒนาทักษะผ่านการเรียนรู้ในระบบเปิด เนื่องจากรูปแบบของการเรียนรู้ระบบเปิดสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้เรียนได้หลากหลายทั้งกลุ่มแรงงานในวิชาชีพ และผู้สนใจทั่วไป ตัวอย่างของการเรียนรู้ระบบเปิดได้แก่ หลักสูตรออนไลน์แบบเปิด (Massive Open Online Course: MOOCs) นักวิจัยด้านการศึกษาได้ตีพิมพ์งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรออนไลน์แบบเปิดหรือMOOCs ออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในปีที่ผ่านมา พบว่า MOOC สามารถช่วยลดช่องว่างด้านทักษะใหม่ (skill gap) ของพนักงานอาวุโสให้มีความรู้เท่าทันพนักงานจบใหม่ได้ (Robertson & Carlos, 2016)

1.3 การฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้และเท่าทันต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การฝึกอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตรวมถึงวิธีป้องกัน วิธีแก้ไขปัญหา การอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงปลอดภัย รวมไปถึงจริยธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ไอซีดีแอล (The International Computer Driving License: ICDL) เป็นองค์กรระดับนานาชาติที่มีบทบาทหน้าที่ในการอบรม พัฒนาและวัดผลยกระดับทักษะสารสนเทศของผู้ใช้ โดยการให้ความรู้และใช้วิธีประเมินหลักการพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ 3 ด้านของทักษะสารสนเทศซึ่งประกอบไปด้วย 1) ความรู้เกี่ยวกับฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ 2) ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยและสภาพแวดล้อม การใช้งานคอมพิวเตอร์ 3) ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับความถูกต้องของลิขสิทธิ์และการป้องกันข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ (บทความเรื่อง ถึงเวลาเข้าใจพื้นฐานดิจิทัลสำหรับคนทำงานคอมพ์ฯ, 2017)

2. แนวทางการเสริมสร้างทักษะสารสนเทศให้แก่บุคลากรของตลาดแรงงานในอนาคต

การพัฒนาทักษะความรู้ด้านสารสนเทศของบุคลากรในอนาคตเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่รองรับเทคโนโลยีใหม่ในอนาคต เพื่อให้บุคลากรใน ตลาดแรงงานมีความรอบรู้และมีทักษะที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ มี

ความตระหนัก ความเข้าใจ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ แนวทางดังกล่าวเช่น

2.1 การจัดทำแผนพัฒนาแรงงานทางด้านสารสนเทศและด้านอื่นที่เกี่ยวข้องเช่น แรงงานด้านดิจิทัลเพื่อรองรับการปรับโครงสร้างการพัฒนากำลังคนในตลาดแรงงานที่มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ให้มีความสอดคล้องต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงความต้องการจ้างงาน ลักษณะการจ้างงาน อัตรากำลัง และค่านิยมของการทำงานในอนาคต (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559) แนวโน้มความต้องการแรงงานของตลาดแรงงานในอนาคตจะมุ่งไปที่กลุ่มสายงานวิชาชีพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูงได้แก่ สายงานด้านคลาวด์คอมพิวติง สายงานด้านบิกดาตา และสายงานด้านโมบายแอปพลิเคชัน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559)

2.2 การเพิ่มปริมาณและคุณภาพของบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยการสนับสนุนสถาบันการศึกษาให้เพิ่มหลักสูตรในสาขาวิชาที่ขาดแคลน เช่น ด้านการประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่ ด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมซอฟต์แวร์ขั้นสูง และด้านความมั่นคงปลอดภัยของระบบสารสนเทศ ตลอดจนปรับปรุงระบบการเรียนการสอนให้มุ่งเน้นทักษะการปฏิบัติงานจริงควบคู่กับทฤษฎี (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559)

2.3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางวิชาการและทักษะใหม่ๆ ระหว่างองค์กรและบุคลากรโดยให้มีความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญ มีกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ รวมถึงการทำวิจัยและพัฒนานวัตกรรมร่วมกัน

จากแนวทางการเสริมสร้างทักษะสารสนเทศทั้งสองแนวทางดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเตรียมความพร้อมด้านทักษะสารสนเทศของตลาดแรงงาน เพื่อให้มีทักษะที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 และมีความพร้อมในการเป็นพลเมืองดิจิทัล เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นการพัฒนาศักยภาพของแรงงานในประเทศโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการสร้างศักยภาพบุคลากรของตลาดแรงงานในปัจจุบันและอนาคต เป็นการยกระดับไปสู่สังคมฐานความรู้ ให้มีความสามารถในการใช้สารสนเทศ พัฒนาตนเองให้เป็นคนที่ฉลาด รู้เท่าทันสื่อ เท่าทันโลก พร้อมรับมือกับภัยคุกคามจากสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงรูปแบบอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยและการพัฒนาทักษะความรู้ เพื่อป้องกันตนเองและหน่วยงาน ลดความเสี่ยงจากภัยคุกคาม และลดความเสียหายจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

สรุป

ภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ตที่มาพร้อมกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการก้าวเข้าสู่สังคมโลกดิจิทัลเป็นความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้กับบุคคลหรือองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ บนโลกอินเทอร์เน็ตที่ไร้พรมแดนภัยคุกคามเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและมีรูปแบบหลากหลายที่อาจสร้างความเสียหายต่อข้อมูลทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร ภัยคุกคามที่สร้างความเสียหายหรือก่อให้เกิดผลกระทบส่วนใหญ่คือ ความเสียหายจากภัยคุกคามของการถูกโจมตีความพร้อมใช้งาน

ของระบบ ความเสียหายจากภัยคุกคามของโปรแกรมที่ไม่พึงประสงค์ ความเสียหายจากภัยคุกคามของการถูกบุกรุกหรือเจาะระบบ การพัฒนาเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดทำให้เกิดแนวโน้มการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มมากขึ้น ทักษะสารสนเทศถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการเข้าถึงเทคโนโลยีในโลกดิจิทัล สาเหตุที่ทักษะสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทในปัจจุบันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เข้าสู่ยุคระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการขับเคลื่อน ทักษะสารสนเทศของแรงงานจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดมูลค่าต่อบุคคลและองค์กร ทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญขององค์กรจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะสารสนเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความตระหนักรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรู้เท่าทันต่อความเสี่ยงมากมายหลายรูปแบบที่อยู่บนอินเทอร์เน็ต

ผู้เขียนเห็นว่าการหาแนวทางพัฒนาทักษะความรู้ด้านสารสนเทศของบุคลากรในปัจจุบันและอนาคตเป็นเรื่องที่น่าสนใจและควรให้ความสำคัญสำหรับการจัดการกับภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ๆ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรให้มีทักษะความรู้ ความสามารถ ในการใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีที่ทันสมัย และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่รองรับเทคโนโลยีใหม่ในอนาคต เพื่อให้บุคลากรในตลาดแรงงานมีความรอบรู้และมีทักษะที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ มีความตระหนัก ความเข้าใจ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ ช่วยป้องกันและลดความเสียหายของผลกระทบจากภัยคุกคามบนอินเทอร์เน็ต

บรรณานุกรม

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.* กรุงเทพฯ: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

กานต์กมล มุ่งมาไพรี และคณะ. (2557). ภัยคุกคามในการใช้อินเทอร์เน็ตที่แฝงมากับรูปแบบของโปรแกรมไลน์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 33(6), 234-246.

กุลมาศ ศิริมาตย์. (2556). *ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมขององค์กรในการก้าวเข้าสู่ AEC กรณีศึกษาโรงเรียนการจัดการโรงแรมนานาชาติ (ประกาศนียบัตร).* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชุติมา สัจจานันท์. (2556). *การรู้สารสนเทศและการรู้เท่าทันสื่อ.* สืบค้นจาก http://www.li.mahidol.ac.th/seminar/pdf/Information-Literacy.pdf

แววตา เตชาทวีวรรณ. (2559).*สการรู้สารสนเทศสำหรับการเรียบเรียงโครงงาน.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ถึงเวลาเข้าใจพื้นฐานดิจิทัลสำหรับคนทำงานคอมพ์ฯ.(2017). สืบค้นจาก https://www.digitalagemag.com

ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์ประเทศไทย (ไทยเซิร์ต). *สถิติภัยคุกคาม 2560*. สืบค้นจาก https://www.thaicert.or.th/statistics/statistics.html

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2559). *Cybersecurity survey 2016*. สืบค้นจาก https://www.thaicert.or.th/downloads/files/Cybersecurity_Survey_2016.pdf

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). รายงานประจำปี 2558 สำนักงานสถิติ*แห่งชาติ*. สืบค้นจาก http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib9/

สุธิดา กาญจนกันติกุล. (2559). *เทรนด์ตลาดแรงงานปี 60 เสริมทักษะยุค Human Age.* สืบค้นจาก http://www.manpowerthailand.com/tris/content/detail/857

สุรางคณา วายุภาพ และคณะ. (2559). *ข่าวสั้นและบทความ Cyber Threats 2015*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงและปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์ประเทศไทย.

สุวิมล คงศักดิ์ตระกูล และดนัย มณฑาทิพย์กุล. (2551). *การสำรวจการใช้และทักษะด้านไอซีทีของบุคลากรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อนุพงศ์ อวิรุทธา. (2557). ธุรกิจกับการปรับตัวในยุค Social Commerce. *วารสารบริหารธุรกิจสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย*, 3(1), 70-75.

The European Computer Security Incident Response Team Network. (2016). The European CSIRT Network. Retrieve from http://www.ecsirt.net/

Florentine, S. (2016). *10 most in demand internet of Things skills*. Retrieved from http://www.cio.com/article/3072132/it-skills-training/10-most-in-demand-internet-of-things-skills.html#slide2

Kazakoff-Iane, C. (2010). Anything, Anywhere, Anytime: The Promise of the ANimated Tutorial Sharing Project for Online and Mobile Information Literacy. *Journal of Library Administration, 50*(7-8), 747-766.

Kumar, J. S. and Patel, D. R. (2014). A Survey on Internet of Things: Security and Privacy Issues. *International Journal of Computer Applications, 90*(11), 20-26.

Lee, A. Y. L. (2558). *การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (MIL) หลักสูตรความเข้าใจดิจิทัล (Digital Literacy).* สืบค้นจาก http://www.ondefilm.com/document/Digital_Literacy/05.pdf

McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. New York: McGraw-Hill.

Supon Phrommaphan. (2014). Computer Crime: Threats of the 21th Century. *Royal Thai Air Force Medical Gazette*, 60(3), 57-66.

Tang, H., & Carr-Chellman, A. (2016). Massive Open Online Courses and Educational Equality in China: A Qualitative Inquiry. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, 9(1), 49-66.

❑❑❑❑

ทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้

*พรชนิตว์ ลีนาราช**

ในบริบทที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและในยุคที่รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมดิจิทัลด้วยการขับเคลื่อนสู่โมเดลประเทศไทย 4.0 การรู้ดิจิทัลจึงเป็นประเด็นสำคัญเนื่องจากประเทศไทยยังไม่ปรากฏมาตรฐานการรู้สารสนเทศดิจิทัลที่ชัดเจนที่จะสามารถนำไปใช้เป็นบรรทัดฐานในการศึกษาและการสอนในระดับต่างๆ บทความนี้นำเสนอความสำคัญของการรู้ดิจิทัล ความหมาย ความสัมพันธ์ของทักษะการรู้สารสนเทศ และการรู้ดิจิทัล กรอบแนวคิดการรู้ดิจิทัล และระดับของการรู้ดิจิทัล

คำสำคัญ: การรู้ดิจิทัล ทักษะสารสนเทศ

(Digital Literacy Skill for Developing Learning Quality)

Bhornchanit Leenaraj

In the context of rapid change in information technology and the era the Thai government attaches great importance to the digital environment by driving the model of Thailand 4.0. Digital literacy is a key issue for Thailand does not yet have a clear Standard of Digital Literacy for Thai people that can be used as a norm for education and teaching at various levels. This article presents; The importance of digital literacy, Definition, The relationship of information literacy and digital literacy, Digital knowledge framework, and The level of digital literacy.

Keywords: Digital literacy, Information skills.

ทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้

*พรชนิตว์ ลีนาราช**

ความสำคัญของการรู้ดิจิทัล

สังคมปัจจุบันได้เข้าสู่การเป็นสังคมฐานความรู้ซึ่งคนในสังคมจะต้องเป็นแรงงานที่ใช้ความรู้ในการทำงาน (Knowledge worker) ซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญคือ เป็นบุคคลที่พร้อมเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ทักษะที่ควรมีของคนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะการรู้สารสนเทศ เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลไทยได้มีการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์นำพาประเทศไทยไปสู่โมเดลประเทศไทย 4.0 โดยให้ความสำคัญในการปรับปรุงโครงสร้างโทรคมนาคมและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงมีอินเทอร์เน็ตที่ครอบคลุมในทุกพื้นที่ของประเทศให้มากที่สุดเพื่อเป็นฐานการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมด้วยนวัตกรรม(สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) จากบริบททั้งของโลกและของประเทศไทยที่เปลี่ยนไปอันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยียุคดิจิทัลและการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เหล่านี้ส่งผลต่อพฤติกรรมการสร้าง การใช้และการสื่อสารสารสนเทศของคนในสังคมอัน ได้แก่ การนำสารสนเทศดิจิทัลมาใช้เรียบเรียงโดยการดัดแปลง การทำสำเนาในรูปแบบต่างๆ จากนั้นแบ่งปันโดยการโพสต์เผยแพร่สารสนเทศ เหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถทำได้โดยง่ายทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน ในห้องเรียนหรือแม้กระทั่งในที่สาธารณะต่างๆ ซึ่งสังคมมักคาดหวังว่าผู้ทำกิจกรรมดังกล่าวควรทราบว่าต้องกระทำภายใต้กฎหมายรวมถึงมีการพิจารณาไตร่ตรองในเรื่องความเหมาะสมต่างๆ แต่ก็พบว่ามักมีการกระทำในการใช้และเผยแพร่สารสนเทศดิจิทัลด้วยความไม่ตระหนักรู้ว่าสิ่งใดเป็นเรื่องที่ผิดหรือไม่เหมาะสมอยู่เสมอ เนื่องจากสื่อดิจิทัลมีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาการเรียนรู้ของคนและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม คนในสังคมจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในสื่อดิจิทัลทั้งการรับส่ง การใช้ การจัดการสื่อดิจิทัลและกระบวนการทำงานกับเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงการจัดการกับอารมณ์ของตนในสังคมสื่อออนไลน์ซึ่งเหล่านี้คือ **การรู้ดิจิทัล (Digital literacy – DL)**

ดังนั้น **การรู้ดิจิทัล** จึงเป็นหัวข้อสำคัญในบริบทที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเกินกว่าสังคมจะตามทัน ในขณะความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นนี้ทำให้บุคคลสามารถทำงานได้รวดเร็วและง่ายดายมากขึ้น สามารถค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์ ดูหนังฟังเพลง ส่งหรือเผยแพร่ข้อความให้ผู้อื่นได้อย่างง่ายดาย จากสิ่งต่างๆ ดังกล่าวทำให้เกิดความท้าทายอย่างเร่งด่วนเพื่อนำมาซึ่งบรรทัดฐานทางสังคม รูปแบบการตลาดและกรอบกฎหมายโครงสร้างทางสังคม มาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ของพฤติกรรมที่เหมาะสมในบริบทสภาพแวดล้อมดิจิทัลและยังไม่มีการรับรู้แพร่หลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทการเรียนการสอนในระดับต่างๆ รวมถึงการสร้างแนวความคิดที่ถูกต้องในเรื่องการรับ การใช้ การเผยแพร่ ลิขสิทธิ์รวมถึงจริยธรรมทางวิชาการในบริบทดิจิทัลซึ่งพบว่าในประเทศไทยยังไม่ปรากฏ

*อาจารย์ ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. E-mail: bhorncganit.l@cmu.ac.th

มาตรฐานการรู้สารสนเทศดิจิทัลที่ชัดเจนที่จะสามารถนำไปใช้เป็นบรรทัดฐานในการศึกษาและการสอนในระดับต่างๆ ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความประสงค์ที่จะเผยแพร่ความรู้พื้นฐานทักษะการรู้ดิจิทัลในบริบทการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้เพื่อให้เป็นที่รู้จักและนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวางมากขึ้นในอนาคต

ความหมาย

แนวคิดเดิมของการรู้หนังสือ (Literacy) หมายถึง ความสามารถในการอ่าน การเขียนและทักษะทางตัวเลขนั้นไม่สามารถทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ในยุคดิจิทัล ดังนั้นการรู้หนังสือในยุคดิจิทัลจึงต้องเป็นความสามารถในการอ่านเขียนและความสามารถเข้าใจสารสนเทศในรูปแบบข้อความหลายมิติ (Hypertext) หรือสื่อผสม (US Digital Literacy, 2014; Bawden, 2007) คำว่า การรู้ดิจิทัล ได้เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1990 พบว่ามีนักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึง การรู้ดิจิทัลไว้หลากหลายดังนี้

การรู้ดิจิทัล มีความคล้ายคลึงกับการรู้สื่อผสม (Multimedia literacy) ที่มีความหลากหลายรูปแบบทั้งข้อความ ภาพ เสียง ที่ค่อนข้างแตกต่างจากความสามารถในการอ่านเขียน (Literacy) ในแบบเดิม ดังนั้นคนในสังคมจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบของความสามารถในการอ่านและเขียนในรูปแบบใหม่ที่จำเป็นและให้เท่าทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในการนำเสนอสารสนเทศ และการสื่อสารปัจจุบัน (Lanham, 1995)

ต่อมา Gilster (1997) นักวิชาการที่ศึกษาการรู้ดิจิทัลในยุคแรกๆ ให้นิยามไว้ว่า **การรู้ดิจิทัล** เป็นความสามารถในการทำความเข้าใจ การใช้สารสนเทศในรูปแบบและจากแหล่งที่หลากหลายที่นำเสนอผ่านคอมพิวเตอร์ ครอบคลุมถึงความเข้าใจของบุคคลในการทำงานกับทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลในทำนองเดียวกับความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศหรือวรรณกรรมที่เป็นสิ่งพิมพ์ การรู้ดิจิทัลยังเป็นแนวคิดและวิธีการคิด หรือความเชื่อที่ส่งผลต่อพฤติกรรม (Idea and mindset) โดยมีการใช้ทักษะเฉพาะหรือสมรรถนะในการทำงานร่วมกับสารสนเทศดิจิทัล จะเห็นได้ว่า Gilster เน้นทักษะด้านเทคนิค (Technical skill) คือ การมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่คอมพิวเตอร์เครือข่ายนำเสนอ และรวมถึงการที่บุคคลนำเสนอสารสนเทศดิจิทัลด้วยความรู้ความเข้าใจ นอกจากนี้ Gilster ยังกล่าวว่าการรู้ดิจิทัลและประสิทธิภาพในการใช้อินเทอร์เน็ตมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

การศึกษานิยามศัพท์การรู้ดิจิทัลในมุมมององค์กรของรัฐพบว่า SchoolNet National Advisory Board (SNAB) ของแคนาดากล่าวถึงการรู้ดิจิทัลว่า มีความสำคัญต่อความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ความสามารถปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกับบุคคลอื่นในโลกออนไลน์ และในประเทศแคนาดานั้นความสามารถของบุคลากรที่ใช้ความรู้ในการทำงานและการสร้างนวัตกรรมมีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking) และการรู้ดิจิทัลของพลเมืองอยู่บนพื้นฐานของความสามารถในการใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีการการสื่อสาร (SNAB, 2001, p.3) ซึ่งพบว่า SNAB ให้นิยามที่คล้ายกับ Gilster ซึ่งไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญเรื่องทักษะด้านเทคนิคแต่ยังให้ความสำคัญในเรื่องความสามารถในการใช้สารสนเทศดิจิทัลในสภาพการณ์ที่เหมาะสม โดยให้นิยามว่า **การรู้ดิจิทัล** คือ ความเข้าใจในการใช้เครื่องมือทางเทคนิค และเกี่ยวข้องกับความสามารถพื้นฐานในการใช้เครื่องมือดังกล่าวอย่างมีประสิทธิผล

ดังนั้น การรู้สารสนเทศจึงเริ่มจากความสามารถในการค้นคืน การจัดการ การแบ่งปันรวมถึงการสร้างสารสนเทศและความรู้ แต่จะทำให้สมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีการเพิ่มทักษะการแก้ปัญหา การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสารและการร่วมมือ (SNAB, 2001, p.3)

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์ ได้ให้นิยามการรู้ดิจิทัลไว้ในรายงานชื่อเรื่อง Digital horizons ว่า คือ ความสามารถในการเห็นคุณค่าศักยภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ในการนำมาสนับสนุนนวัตกรรมในอุตสาหกรรม ธุรกิจและการสร้างกระบวนการ ผู้เรียนรู้จำเป็นต้องได้มาซึ่งความมั่นใจในทักษะและความสามารถในการแยกแยะพินิจพิเคราะห์ในการนำเอา ICT มาใช้ให้เหมาะสม ดังนั้นการรู้ดิจิทัลจึงถูกมองเสมือนเป็น “ทักษะชีวิต” โดยมีความสำคัญเท่าเทียมกับการอ่านออกเขียนได้หรือการรู้ในเรื่องตัวเลข (New Zealand, Ministry of Education, 2003, p.5)

คณะกรรมาธิการภาคพื้นยุโรป (European Commission) ได้รับเอาการรู้ดิจิทัลมาเป็นแนวคิดหลักตั้งแต่ปี ค.ศ.2003 โดยกำหนดชัดเจนว่า **การรู้ดิจิทัล** เป็นความสามารถทางด้าน ICT และอินเทอร์เน็ต หรือเป็นความสามารถในการใช้ ICT อย่างมีประสิทธิผลของประชาชน (European Commission, 2004, p.3, p.14) นอกจากนี้ยังพบนิยามของนอร์เวย์โดย Soby (2003) ได้เขียนไว้ในรายงานของกระทรวงการศึกษาและวิจัย โดยให้แนวคิด การสร้างดิจิทัล (Digital building) ไว้ว่า เป็นการแสดงถึงความเข้าใจดิจิทัลในองค์รวมของเด็กหรือวัยรุ่นในการเรียนรู้และพัฒนาในการแสดงเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตัวของ รวมถึงการมีด้านทักษะ คุณสมบัติและความรู้ที่ต้องนำมาใช้ด้วย การสร้างดิจิทัลดังกล่าวยังต้องมีการบูรณาการการมองแบบองค์รวมที่จะสามารถสะท้อนผลกระทบของ ICT ที่แตกต่าง ในการนำมาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มสมรรถนะในการสื่อสารแบบดิจิทัล ทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์และกระบวนการสั่งสอน เป็นต้น Soby, (2003, p.8) ใช้คำว่า Bildung ซึ่งเป็นคำในภาษาเยอรมัน หมายถึง การพัฒนาแบบบูรณาการของบุคคลแบบองค์รวม ซึ่งมีกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตมีผลต่อทุกมุมมองความคิดของบุคคลและกิจกรรมที่ทำซึ่งมีผลต่อความเข้าใจ การแสดงออก ความเชื่อ ทัศนคติและอารมณ์รวมถึงการแสดงออกทางกายจะเห็นได้ว่าเหล่านี้ส่งผลต่อเอกลักษณ์ของบุคคลในฐานะสมาชิกของวัฒนธรรมนั้นๆ

ต่อมาพบนิยามของ Aviram & Eshet-Alkalai (2006) กล่าวว่า **การรู้ดิจิทัล** ว่าเป็นการรวมใน 3 เรื่องคือ 1) เทคนิคกระบวนการในการทำงานกับเทคโนโลยี 2) ความรู้ความเข้าใจในเรื่องดิจิทัล และ 3) ทักษะทางด้านอารมณ์และทางสังคม (Emotional-social skills) สามารถยกตัวอย่างให้เห็นภาพต่อไปนี้ เช่น การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้นเป็นเรื่องของทักษะกระบวนการในการทำงานกับเทคโนโลยี (เช่น การจัดการแฟ้มข้อมูล และการการปรับแต่งหรือตัดต่อภาพ) ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะการเรียนรู้ (เช่น ความสามารถในการถอดรหัส หรือเข้าใจในข้อมูลที่ฝังมากับภาพที่ใช้) และในการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเป็นการใช้ความรู้ความเข้าใจซึ่งเป็นการบูรณาการทักษะกระบวนการ (การทำงานกับเครื่องมือสืบค้น) และทักษะการเรียนรู้ (การประเมินข้อมูลที่ได้รับ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการหาความเป็นกลาง ความเที่ยงตรง การทราบความแตกต่างของข้อมูลที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง)

นอกจากนี้ในการทำงานกับดิจิทัลในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบดิจิทัล พบว่าประสิทธิผลของการสื่อสารในห้องสนทนาแบบดิจิทัลนับวันจะจำเป็นต้องใช้ทักษะทางด้านอารมณ์และทางสังคมเพิ่มมากขึ้น การรู้ดิจิทัลอาจถือได้ว่าเป็น **“ทักษะเพื่อการอยู่รอด (Survival skill)”** เป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้

บุคคลทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมดิจิทัลที่ซับซ้อน พบว่า แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Burniske (2007) ซึ่งเน้นในเรื่องการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการรู้กาลเทศะในการใช้ภาษา การมีวิจารณญาณในการประเมินเว็บไซต์ การวิเคราะห์เนื้อหาที่พบบนเว็บไซต์ และความสามารถในการระบุได้ว่าสารสนเทศใดที่เชื่อถือได้ การมีตรรกะการคิดที่ถูกต้องและไม่ใช้อารมณ์เป็นใหญ่แต่ให้ความสำคัญกับเนื้อหา (Embedded emotional content) และที่สำคัญต้องมีการฝึกฝนด้านจริยธรรมและมารยาทบนอินเทอร์เน็ตด้วย

William & Minnian (2007) ให้นิยาม**การรู้ดิจิทัล** ว่าเป็นแนวคิดกว้างๆ ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้จากแหล่งที่หลากหลาย และการใช้ความคิดแบบมีวิจารณญาณเท่าๆ กับการรู้คอมพิวเตอร์ที่เน้นทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และพบว่า Hargittai (2005) และ Kauhanen-Simanainen (2007) มีความเห็นสอดคล้องกับ Gilster โดยให้ความสำคัญการรู้ดิจิทัลเท่ากับการรู้เครือข่ายโดยเน้นประสิทธิผลของการใช้อินเทอร์เน็ตและแหล่งสารสนเทศจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์

ในสหรัฐอเมริกาพบว่าหน่วยงานเทคโนโลยีสารสนเทศของมหาวิทยาลัย Cornell ให้นิยาม **การรู้ดิจิทัล** ในแง่มุมของการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยว่า เป็นความสามารถในการค้นหา ประเมิน ใช้ประโยชน์ แบ่งปันและสร้างเนื้อหาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นที่รู้กันว่ากิจกรรมที่ทำในฐานะที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยได้แก่ การเขียนรายงาน การสร้างสื่อมัลติมีเดียเพื่อการนำเสนอ และการโพสต์สารสนเทศเกี่ยวกับตนเองหรือการใช้สื่อออนไลน์ประเภทต่างๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน และกิจกรรมทั้งหมดนี้ต้องการการรู้ดิจิทัลในระดับที่แตกต่างกัน อาจเห็นว่าเป็นการง่ายที่นักศึกษาจะเรียนรู้วิธีการทำงานกับสื่อดิจิทัล แต่จริงๆ แล้วหากต้องการประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่แท้จริงยังมีสิ่งที่ต้องเรียนรู้มากกว่านั้น (Cornell University, Cornell Information Technologies, 2009)

The University Library of The University of Illinois (2014) ได้นิยาม**การรู้ดิจิทัล**ในแง่ของความสามารถของคนใน 3 ด้านคือ 1) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เครื่องมือสื่อสาร หรือเครือข่ายการค้นหา ประเมิน และสร้างสารสนเทศ 2) ความเข้าใจและใช้สารสนเทศในรูปแบบและแหล่งที่หลากหลายโดยสารสนเทศเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านทางคอมพิวเตอร์ และ 3) ความสามารถในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของบุคคลในสภาพแวดล้อมดิจิทัล

สรุปได้ว่า **การรู้ดิจิทัล** คือ ความรู้ ความเข้าใจในการใช้เครื่องมือทางเทคนิค และเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถพื้นฐานในการใช้ในการทำงานกับเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายสารสนเทศ ได้แก่ ความสามารถในการค้นคืน การจัดการ การแบ่งปัน รวมถึงการสร้างสารสนเทศและความรู้ ทักษะการเรียนรู้ในการทำงานกับสารสนเทศที่นำเสนอผ่านคอมพิวเตอร์ในรูปแบบและจากแหล่งที่หลากหลาย ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และทักษะทางด้านอารมณ์และทางสังคมโดยการมีตรรกะการคิดที่ถูกต้องและไม่ใช้อารมณ์แต่ให้ความสำคัญกับเนื้อหา นอกจากนี้ยังต้องมีการมีทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร การร่วมมือกับผู้อื่น รวมถึงมีการตระหนักด้านจริยธรรมและมารยาทบนอินเทอร์เน็ต

ความสัมพันธ์ของทักษะการรู้สารสนเทศและการรู้ดิจิทัล

การรู้สารสนเทศ (Information literacy) เกิดขึ้นในช่วงปลาย ค.ศ. 1980 และมีการสอนในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ซึ่งเดิมเป็นการสอนการทำบรรณานุกรม ต่อมาทางการศึกษาเริ่มให้ความสำคัญกับแนวคิดเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเครือข่ายเวิล์ดไวด์เว็บหรืออินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นแหล่งสารสนเทศสำคัญและมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนและการใช้ชีวิตในสังคม การรู้สารสนเทศจึงเป็นเรื่องสำคัญที่คนในสังคมต้องเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาระดับอุดมศึกษา (Association of College and Research Libraries, 2000) ACRL กำหนดมาตรฐานการรู้สารสนเทศ 5 ประการ สำหรับเป็นตัวบ่งชี้การรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนี้ 1) ทราบความต้องการสารสนเทศของตน 2) สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ตนต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล 3) สามารถประเมินสารสนเทศและวิเคราะห์แหล่งสารสนเทศในการเลือกสารสนเทศที่ต้องการ 4) ใช้สารสนเทศตามความต้องการเฉพาะเรื่องอย่างมีประสิทธิภาพ 5) ใช้สารสนเทศเพื่อสร้างความเข้าใจในเศรษฐกิจ กฎหมายและประเด็นในสังคมรอบข้าง รวมทั้งเข้าถึงและใช้สารสนเทศอย่างมีจริยธรรมและถูกกฎหมาย จากมาตรฐานดังกล่าวสรุปได้ว่า การรู้สารสนเทศประกอบด้วย การทราบความต้องการสารสนเทศของตน ทักษะในการเข้าถึงสารสนเทศ ทักษะในการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ การพิจารณาประเมินความถูกต้องหรือความน่าเชื่อถือของสารสนเทศที่รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์อย่างมีจริยธรรม

การรู้ดิจิทัลและการรู้สารสนเทศ ทั้งสองแนวคิดมีความสัมพันธ์กันและมีความใกล้เคียงกันมาก ยกตัวอย่างลักษณะการทำงานของบรรณารักษ์ในขณะช่วยเหลือผู้รับบริการห้องสมุดค้นหาบทความจากฐานข้อมูลจะเห็นได้ว่ามีการนำเอาทั้งทักษะการรู้สารสนเทศและการรู้ดิจิทัลมาใช้ในกระบวนการให้บริการ กล่าวคือใช้ทักษะการรู้สารสนเทศ เช่น การเข้าถึงฐานข้อมูลและเทคนิคการสืบค้น การใช้คำในการสืบค้น การประเมินบทความวารสารที่ได้จากการสืบค้น เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็มีการรู้ดิจิทัลด้วย ได้แก่ วิธีการนำทางเข้าสู่ เว็บไซต์ของห้องสมุดและที่เกี่ยวข้อง การหาหน้าเพจที่ใช้ในการสืบค้นตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสูง การหาแฟ้มข้อมูลที่ให้สารสนเทศคำแนะนำ (Help) วิธีการจัดเก็บหรือการส่งออกข้อมูลอ้างอิงหรือฉบับเต็ม การสมัครสมาชิกบนเว็บไซต์หรือสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆ รวมถึงวิธีการแสดงความเห็นต่อสิ่งที่ผู้อื่นโพสต์ไว้บนเว็บไซต์ เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วจะเห็นได้ว่าห้องสมุดอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีการมุ่งเน้นทักษะการรู้สารสนเทศมากกว่าการรู้ดิจิทัล ซึ่งในศตวรรษที่ 21 ทั้งสองแนวคิดมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกัน (Association of College & Research Libraries, 2000, p.14) กล่าวคือ

- การรู้สารสนเทศต้องการการรู้ดิจิทัลเพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งสืบค้นออนไลน์ที่เหมาะสมกับงานของตน

- การรู้สารสนเทศมีบริบทที่กว้างขวางและในการประเมินทักษะการรู้สารสนเทศนั้นจะต้องได้รับการพัฒนาจากการนำการรู้ดิจิทัลมาช่วย

ดังนั้น การรู้ดิจิทัลจะสามารถทำให้ผู้เรียนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนในสภาพแวดล้อมดิจิทัลได้ดียิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดการรู้ดิจิทัล

Bowden (2007) ได้นำแนวคิดการรู้ดิจิทัลของ Gilster (1997) มากำหนดเป็นทักษะและสมรรถนะ 7 ประการต่อไปนี้

(1) ความสามารถในการสร้างความรู้จากสารสนเทศที่ถูกต้องจากแหล่งต่างๆ

(2) การมีทักษะการค้นคืนผสมผสานกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการประเมินสารสนเทศที่ค้นได้ โดยมีความระมัดระวังในเรื่องความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแหล่งอินเทอร์เน็ต

(3) ความสามารถในการอ่านและการทำความเข้าใจสารสนเทศที่ไม่ต่อเนื่องและมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

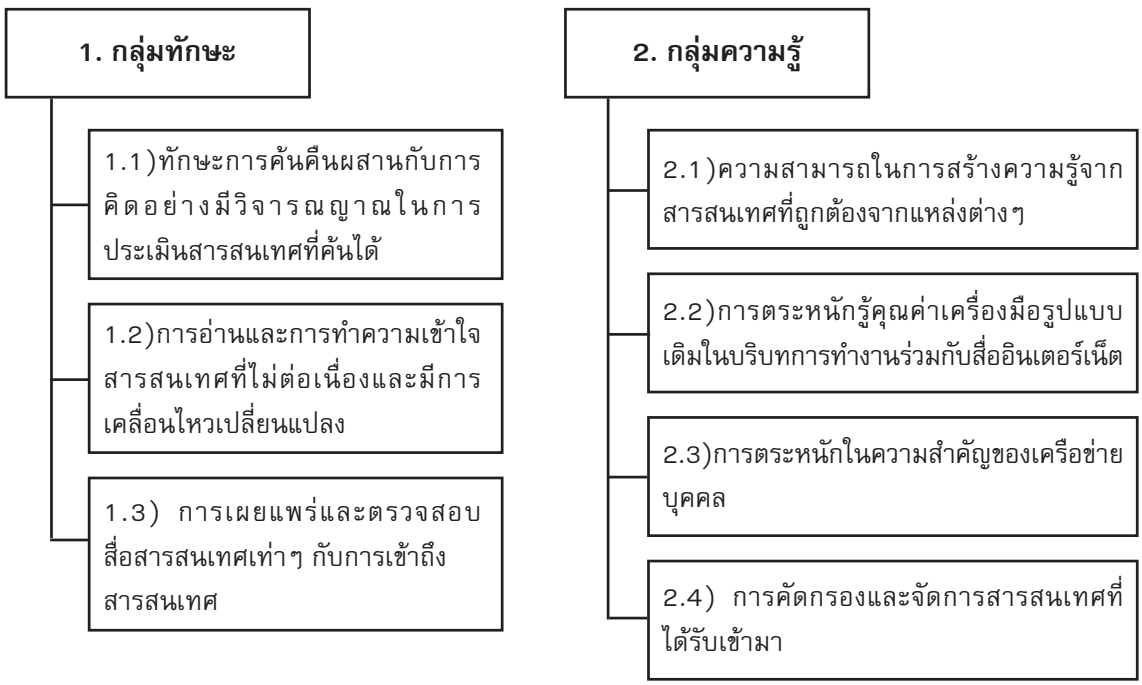
(4) การตระหนักรู้คุณค่าเครื่องมือรูปแบบเดิมในบริบทร่วมกับสื่ออินเทอร์เน็ต

(5) การตระหนักในความสำคัญของเครือข่ายบุคคล (People network) เสมือนเป็นแหล่งที่ให้คำแนะนำและให้การช่วยเหลือ

(6) ความสามารถในการคัดกรองและจัดการสารสนเทศที่ได้รับเข้ามา

(7) ความสามารถในการเผยแพร่ และตรวจสอบสื่อสารสนเทศเท่าๆ กับการเข้าถึงสารสนเทศ

จากแนวคิดของ Bowden (2007) ข้างต้นสามารถวิเคราะห์กลุ่มทักษะและความรู้ได้ 2 กลุ่มดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์แนวคิดการรู้ดิจิทัลของ Bowden (2007)

จากภาพที่ 1 แนวคิดของ Bowden (2007) ข้างต้นพบว่าปรากฏอยู่ในแนวคิดของ Martin (2006) ด้วยเช่นกันซึ่งสรุปว่า สิ่งที่เป็นหลักของการรู้ดิจิทัลคือ 1) ความสามารถในการสังเคราะห์ 2) การบูรณาการสารสนเทศจากแหล่งที่หลากหลาย ซึ่งไปตรงกับแนวคิดของ Gardner (ที่ได้เขียนไว้ใน Five minds for future) ในเรื่องการมีจิตแห่งการสังเคราะห์ (Synthesizing mind) ผลการศึกษาพบว่านักวิชาการหลายคนมีความเห็นคล้อยตาม Gilster ในการอธิบายแนวคิดกว้างๆ โดยเชื่อมโยงการรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันบนพื้นฐานการใช้คอมพิวเตอร์ ทักษะและสมรรถนะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยเน้นความสามารถด้านสังคม (Soft skills) ของการประเมินสารสนเทศและการรวบรวมความรู้ร่วมกับชุดของความเข้าใจและทัศนคติ และ Gilster (1997) ยังได้เสนอความเห็นว่าในการที่จะรู้ดิจิทัลนั้นควรมีทักษะ 4 ประการ คือ

1. การสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต (Internet searching)
2. การเข้าถึงและใช้สารสนเทศบนเว็บไซต์ (Hypertext navigation)
3. ความรู้เรื่องภาษาคอมพิวเตอร์เบื้องต้น (Knowledge assembly)
4. การประเมินเนื้อหาสารสนเทศ (Content evaluation)

คณะกรรมการการศึกษาและการอบรมนอร์เวย์ (2006, p.120) กำหนดทักษะดิจิทัลพื้นฐานโดยอธิบายว่าเป็นความสามารถในการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการเรียนด้านสังคมศาสตร์ รวมถึงการประเมินการสืบค้นสารสนเทศ การสำรวจเว็บไซต์ การวิเคราะห์ประเมินแหล่งสารสนเทศ การมีสำนึกที่ดีในการใช้อินเทอร์เน็ต ความสามารถในการเลือกสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อทางวิชาการที่ต้องการ นอกจากนี้ทักษะดิจิทัลยังรวมถึง ความตระหนักในการป้องกันความเป็นส่วนตัวและสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา มีการใช้อินเทอร์เน็ตโดยประยุกต์ใช้และการยึดมั่นในกฎระเบียบและบรรทัดฐานในการสื่อสาร การใช้การสื่อสารดิจิทัลและเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน รวมถึงการเตรียมสารสนเทศ การนำเสนอ และการเผยแพร่รูปแบบมัลติมีเดียของบุคคลกับผู้อื่นทั้งที่เกี่ยวข้องในสถานะต่างๆ หรือองค์กรทั้งในและต่างประเทศ จากแนวคิดข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ทักษะดิจิทัลแบ่งออกเป็น 2 ทักษะและ 1 ชุดความรู้ต่อไปนี้

ทักษะ 2 ประการ
1) ทักษะในการใช้เครื่องมือดิจิทัล ได้แก่ ทักษะการสืบค้นสารสนเทศ ทักษะการสำรวจเว็บไซต์ ทักษะในการใช้เครื่องมือในการทำงานร่วมกัน ทักษะในการใช้เครื่องมือเพื่อเตรียมสารสนเทศ ทักษะการนำเสนอแบบดิจิทัล ลักษะเผยแพร่ในรูปแบบมัลติมีเดีย
2) ทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์หรือทักษะการคิดวิเคราะห์ ได้แก่ การการประเมินสารสนเทศดิจิทัล การวิเคราะห์ประเมินแหล่งสารสนเทศ ความสามารถในการเลือกสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อทางวิชาการที่ต้องการ
ชุดความรู้ 1 ชุด
- ชุดความรู้ ได้แก่ การมีสำนึกที่ดีในการใช้อินเทอร์เน็ต ความตระหนักในการป้องกันความเป็นส่วนตัวและสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และการใช้อินเทอร์เน็ตโดยประยุกต์ใช้และการยึดมั่นในกฎระเบียบและบรรทัดฐานในการสื่อสาร

อย่างไรก็ตาม Cordell (2013) ได้ให้ข้อเสนอเพิ่มเติมโดยเน้นการรู้ดิจิทัลระดับบุคคล (A digitally literacy person) 5 ประการคือ

1. มีทักษะที่หลากหลาย รวมถึงกระบวนการคิดและเทคนิคที่จำเป็นต้องใช้ในการค้นหา การทำความเข้าใจ การประเมิน การสร้างและการสื่อสารสารสนเทศดิจิทัล

2. สามารถใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายและสามารถเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูล สามารถตีความผลการสืบค้นที่ได้รวมถึงสามารถตัดสินใจในเรื่องคุณภาพของสารสนเทศที่ค้นคืนมาได้

3. มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของกลุ่มเทคโนโลยีสารเทศ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความรู้เรื่องสิทธิส่วนบุคคลและการใช้สารสนเทศที่เหมาะสม (Appropriate stewardship of information)

4. สามารถใช้ทักษะและเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสื่อสารและการทำงานร่วมกับเพื่อนๆ เพื่อนร่วมงาน ครอบครัวและกลุ่มสาธารณะทั่วไป

5. สามารถใช้ทักษะการรู้ดิจิทัลการเข้าร่วมกิจกรรมประชาคมและมีส่วนทำให้เกิดความเคลื่อนไหวแจ้งข่าวสารและการเข้าร่วมในชุมชนอย่างรับผิดชอบ

นอกจากนั้น Cordell (2013) ยังให้ความเห็นว่า 5 ข้อข้างต้นมีการทับซ้อนกันชัดเจนระหว่าง 2 ชุด คือ 1) ชุดของทักษะ และ 2) ชุดของความรู้ ซึ่งผู้เขียนได้นำมาพิจารณาจัดกลุ่มได้ตามตารางต่อไปนี้

ชุดของทักษะ	ชุดของความรู้
1. ทักษะที่หลากหลาย รวมถึงกระบวนการคิดและเทคนิคที่จำเป็นต้องใช้ในการค้นหา การทำความเข้าใจ การประเมิน การสร้างและการสื่อสารสารสนเทศดิจิทัล	1. การใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายและสามารถเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูล สามารถตีความผลการสืบค้นที่ได้รวมถึงสามารถตัดสินใจในเรื่องคุณภาพของสารสนเทศที่ตนค้นคืนมาได้
2. ทักษะในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสื่อสารและการทำงานร่วมกับเพื่อนผู้ร่วมงาน ครอบครัวและกลุ่มสาธารณะทั่วไป	2. ความเข้าใจในความสัมพันธ์ของกลุ่มเทคโนโลยีสารเทศ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความรู้เรื่องสิทธิส่วนบุคคลและการใช้สารสนเทศที่เหมาะสม
3. ทักษะการรู้ดิจิทัลการเข้าร่วมกิจกรรมประชาคมและมีส่วนทำให้เกิดความความเคลื่อนไหว การแจ้งข่าวสาร และการเข้าร่วมในชุมชนอย่างรับผิดชอบ	

ตารางที่ 1 แสดงชุดทักษะ และชุดความรู้ของการรู้ดิจิทัล (Cordell, 2013)

การรู้ดิจิทัลเป็นแนวคิดที่กว้างเป็นการเชื่อมโยงการรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีสมรรถนะและทักษะทางคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารพื้นฐาน นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นทักษะทางสังคม ในการประเมินสารสนเทศรวมถึงความรู้เรื่องภาษาคอมพิวเตอร์เบื้องต้น ทั้งหมดนี้รวมกันเป็นชุดของความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติ ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ (Bawden, 2007, p.29-30) ต่อไปนี้

1. สิ่งเกื้อหนุน (Underpinning) สะท้อนถึงทักษะเดิมที่จำเป็นต้องมีและการรู้คอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต้องมีเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน รวมถึงความสามารถในการทำหน้าที่ในสังคม สิ่งเกื้อหนุนนี้ควรเป็นทักษะพื้นฐานที่ต้องมีก่อนจะไปสู่มาตรฐานการรู้ดิจิทัล ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ การรู้หนังสือและทักษะการรู้ทางคอมพิวเตอร์หรือการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2. ความรู้พื้นฐาน (Background knowledge) ทางสารสนเทศ เป็นความรู้ที่คนในวงการศึกษาจำเป็นต้องมีเนื่องจากเดิมนั้นมีการนำเสนอสารสนเทศในรูปแบบหนังสือ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร วารสารวิชาการ รายงานรายบุคคลและอื่นๆ ที่ผู้ใช้สารสนเทศจำเป็นต้องมีความรู้เพื่อจะได้เข้าถึงสิ่งพิมพ์ในห้องสมุดได้ และก่อนหน้านี้ห่วงโซ่การตีพิมพ์เผยแพร่เริ่มจากผู้แต่งไปสู่ผู้รวบรวมเอกสาร ส่งผ่านไปยังบรรณาธิการ สำนักพิมพ์ ร้านขายหนังสือ บรรณารักษ์ และผู้ใช้ห้องสมุด แต่ในปัจจุบันยุคคอมพิวเตอร์ห่วงโซ่นี้ได้เปลี่ยนไปแต่ยังไม่พบรูปแบบเข้ามาแทนอย่างชัดเจน ดังนั้น การมีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบใหม่ของสารสนเทศในโลกของสารสนเทศดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการเริ่มเข้าสู่การรู้ดิจิทัล ความรู้ดังกล่าวประกอบด้วยความรู้ 2 ด้านคือ โลกสารสนเทศ (The world of information) และธรรมชาติของทรัพยากรสารสนเทศ (Nature of information resources)

3. สมรรถนะกลาง (Central competencies) เป็นชุดทักษะและสมรรถนะพื้นฐานที่จำเป็นต้องมีประกอบด้วย 6 สมรรถนะ คือ การอ่านและความเข้าใจสารสนเทศรูปแบบดิจิทัลและที่ไม่ใช่รูปแบบดิจิทัล การสร้างและการสื่อสารสารสนเทศดิจิทัล การประเมินสารสนเทศเบื้องต้น การรวบรวมองค์ความรู้ การรู้สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ

4. ทัศนคติและโลกทัศน์ (Attitudes and perspectives) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดใหม่ของการรู้ดิจิทัลและแนวคิดเก่าของการอ่านออกเขียนได้ เมื่อ 200 ปีที่ผ่านมา การมีเฉพาะทักษะและสมรรถนะการรู้ดิจิทัลนั้นไม่เพียงพอในการที่ดำรงจำเป็นต้องมีพื้นฐานในกรอบแนวคิดคุณธรรมจริยธรรมซึ่งใช้ร่วมกับการให้การศึกษา ประกอบด้วย 2 ประการคือ การเรียนรู้แบบอิสระ (Independent learning) และการรู้เรื่องคุณธรรมและสังคม (Moral/social literacy)

จากการศึกษายังพบแนวคิดของ Soby (2003) ที่กล่าวว่าสมรรถนะดิจิทัลยังมีกรอบแนวคิดไม่ชัดเจนและมีความแตกต่างใน 3 แนวคิดคือ 1) แนวคิดที่มีความสัมพันธ์กับทักษะพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสาร เช่น โปรแกรม Word processing, spreadsheets และโปรแกรมนำเสนอต่างๆ รวมทั้งการสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต 2) สัมพันธ์กับแนวคิด เช่น ทักษะพื้นฐาน 4 ประการ เทคนิคทางวัฒนธรรม 4 ประการ เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับทักษะพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสารซึ่งเป็นพื้นฐานการใช้สำหรับนักวิชาชีพ 3) แนวคิดที่มีฐานมาจากแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการทางการศึกษาที่ทันสมัยเน้นสมรรถนะดิจิทัลที่กว้างกว่าและมีความเชี่ยวชาญ นอกจากนี้ Soby ให้ความเห็นว่า สมรรถนะดิจิทัลมีความสัมพันธ์กับการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสาร และการรู้ดิจิทัลซึ่งอยู่บนฐานของการรู้สื่อ สื่อศึกษาและการศึกษาสื่อ

จากการศึกษากรอบแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปเป็น**สมรรถนะการรู้ดิจิทัล**ได้ว่า ประกอบไปด้วยทักษะ ความรู้และทัศนคติ ดังนี้

1) ทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้แก่ ทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะการรู้สารสนเทศ ทักษะการรวบรวมจัดเก็บและสร้างความรู้ ทักษะการสื่อสารและ

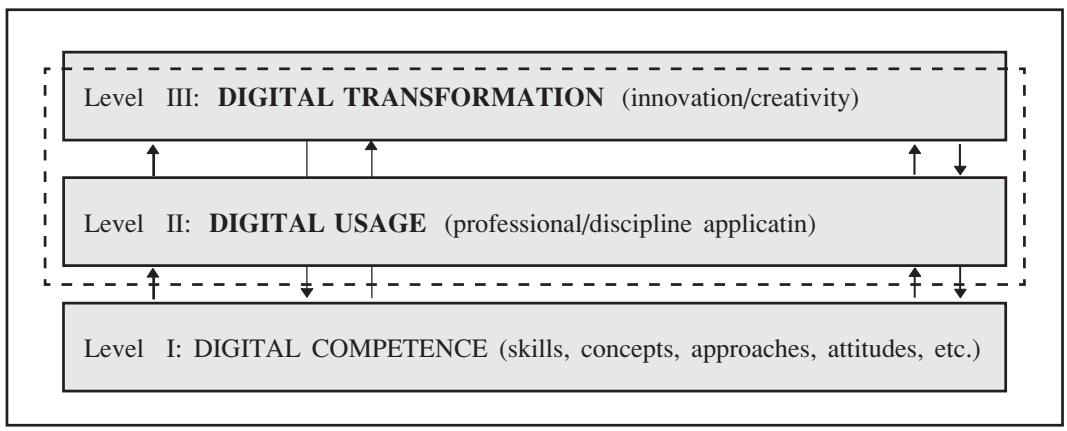
เผยแพร่สารสนเทศดิจิทัลและกระบวนการคิด ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะทางสังคม (Soft skills) เป็นต้น

2) ความรู้ที่จำเป็นในบริบทดิจิทัล ได้แก่ ความรู้เรื่องการเลือกใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการสืบค้นและเข้าถึงสารสนเทศ ความรู้เรื่องสารสนเทศที่นำเสนอผ่านคอมพิวเตอร์ในรูปแบบและจากแหล่งที่หลากหลาย การรู้เท่าทันสื่อ ความรู้เรื่องการประเมินสารสนเทศดิจิทัล ความรู้เรื่องจริยธรรมทางวิชาการ เป็นต้น

3) ทัศนคติที่เหมาะสม เนื่องจากการมีทักษะและความรู้ที่ดีอาจไม่สามารถบรรลุผลการเป็นบุคคลที่มีการรู้ดิจิทัลได้หากมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสม ทัศนคติที่เหมาะสมได้แก่ การมีสำนึกที่ดีในการใช้อินเทอร์เน็ตและมีความตระหนักถึงการป้องกันความเป็นส่วนตัวและสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาทั้งของตนและผู้อื่น การยึดมั่นในกฎระเบียบและบรรทัดฐานในการสื่อสาร การยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เป็นต้น

ระดับของการรู้ดิจิทัล

Martin (2008) กล่าวว่าโดยทั่วไปการรู้ (Literacy) มักถูกแบ่งเป็น 3 ระดับซึ่งเขาได้นำมาใช้ในการแบ่งระดับการรู้ดิจิทัล **ดังภาพที่ 2**

ภาพที่ 2 แสดงระดับการรู้ดิจิทัล (Martin, 2008, p.167)

จากภาพที่ 2 แสดงระดับของการรู้ดิจิทัลคือ **ระดับแรก** เป็นความรู้เรื่องเทคนิค คือการเรียนรู้สมรรถนะดิจิทัล **ระดับที่สอง** เป็นระดับของการใช้ความคิดในบริบทการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลให้เหมาะสม และ **ระดับสาม** คือ การสะท้อนความคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเกิดจากความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ และการกระทำแบบดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ในการรู้ดิจิทัลทั้ง 3 ระดับนี้มีการรู้คอมพิวเตอร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในทุกระดับ และระดับที่เป็นสมรรถนะการรู้ดิจิทัลที่แท้จริงได้แก่ ระดับที่ 2 และ 3 ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

ระดับที่ 1 สมรรถนะดิจิทัล (Digital competency) เป็นพื้นฐานของการรู้ดิจิทัล ประกอบด้วยทักษะที่แตกต่างกันเริ่มตั้งแต่การรู้ในสิ่งที่เห็น และคู่มือทักษะการปฏิบัติ จนถึงทักษะการวิพากษ์ การประเมิน ทัศนคติและการตระหนักรู้ สมรรถนะในระดับนี้มีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันสามารถใช้ได้ทั้งรายบุคคลและกลุ่ม คณะทำงาน European Commission ได้กำหนดสมรรถนะหลัก ไว้ในเอกสารการศึกษาและการอบรมเพื่อเข้าสู่ค.ศ. 2010 ได้มีการระบุสมรรถนะดิจิทัลไว้เป็น 1 ใน 8 ของสมรรถนะหลัก โดยนิยามไว้ว่า คือ ความมั่นใจและการคิดเชิงวิพากษ์ในการใช้เทคโนโลยีในสังคมสารสนเทศเพื่อการทำงาน ในชีวิตส่วนตัวและการสื่อสาร (European Commission, 2004, p.14) และได้ให้นิยามคำว่า เทคโนโลยีในสังคมสารสนเทศ (Information Society Technologies–IST) หมายถึง การนำเสนอบริการที่ใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสาร อาทิ อินเทอร์เน็ต เนื้อหารูปแบบดิจิทัล สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น โดยผ่านเครื่องมือที่เป็นคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โทรศัพท์เคลื่อนที่ ตู้เอทีเอ็ม หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โทรทัศน์ดิจิทัลฯ และสรุปไว้ว่าสมรรถนะการรู้ดิจิทัล เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เกี่ยวกับดิจิทัล

ความชัดเจนของความหมายของคำว่า “ทักษะ”และ “สมรรถนะ” นับว่าเป็นความสำคัญในการศึกษา เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ทักษะ” พบว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับทัศนคติน้อยมาก เช่น ทักษะในการใช้แป้นพิมพ์ ทักษะในการใช้เมาส์ เป็นต้น แต่ในบางครั้งก็เกี่ยวกับทัศนคติในระดับสูง เช่น ทักษะการคิด หรือทักษะการวิเคราะห์ เป็นต้น ส่วนคำว่า “สมรรถนะ” มีการตีความว่าเป็นการประยุกต์ใช้ทักษะในบริบทเฉพาะแต่ก็สามารถมองได้ว่ามีความหมายเหมือนกับคำว่าทักษะขั้นสูง คณะทำงาน European Commission ให้ความหมายของคำว่า สมรรถนะและสมรรถนะหลักไว้ว่า เป็นการรวมทักษะ ความรู้ ความถนัดและทัศนคติและรวมถึงการจัดการเพื่อเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ (European Commission, 2004, p.3)

สมรรถนะหลักที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการดำรงชีวิต ควรมีลักษณะต่อไปนี้ 1) สามารถถ่ายโอน (Transferable) เป็นความสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์และบริบท 2) สามารถทำงานในหลายหน้าที่ (Multifunctional) มีความคุ้นชินกับความความสำเร็จในการทำงานหลากหลายวัตถุประสงค์ การแก้ปัญหาประเภทต่างๆ และบรรลุเป้าหมายในการทำงานที่หลากหลาย 3) สมรรถนะเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมี (Prerequisite) อย่างพอเพียงในการดำรงชีวิต การทำงานและการเรียนรู้ (European Commission, 2004, p.6)

กระบวนการของการรู้ดิจิทัล

กระบวนการ	รายละเอียด
Statement	**ให้รายละเอียดปัญหา**ที่ต้องแก้หรืองานที่ต้องทำให้บรรลุผลให้ชัดเจน และปฏิบัติตามความต้องการนั้นๆ
Identification	**ระบุทรัพยากรสารสนเทศ**ที่ต้องการนำมาแก้ปัญหา หรือทำให้การปฏิบัติงานที่ทำประสบความสำเร็จ
Accession	**ระบุแหล่ง**และค้นหาทรัพยากรดิจิทัลได้ตามต้องการ
Evaluation	**ประเมิน**วัตถุประสงค์ ความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของทรัพยากรดิจิทัล และรวมถึงความเกี่ยวข้องกับการนำไปแก้ปัญหาหรือนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน
Interpretation	**ตีความ**ความหมายของทรัพยากรดิจิทัลที่สื่อออกมา
Organization	**การจัดการ**และจัดกลุ่มทรัพยากรดิจิทัลในแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและนำไปใช้เพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
Integration	**การบูรณาการ** ทรัพยากรดิจิทัลเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือนำไปสู่ความสำเร็จการปฏิบัติงาน
Analysis	**วิเคราะห์ทรัพยากร**ดิจิทัลที่จะนำไปใช้ในแนวคิดหรือรูปแบบที่จะเป็นแนวทางการแก้ปัญหา หรือความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
Synthesis	**การสังเคราะห์ทรัพยากร**ดิจิทัลอีกครั้งในรูปแบบหรือแนวทางใหม่ที่จะเป็นแนวทางการแก้ปัญหา หรือความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
Creation	**การสร้างสรรค์**สิ่งที่เป็นความรู้ใหม่ เช่น การสร้างสารสนเทศใหม่ การผลิตสื่อ หรือผลการสร้างสื่อดิจิทัลอื่นๆ ที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จของการปฏิบัติงานและแนวทางการแก้ปัญหา
Communication	**การสื่อสาร**หรือการมีปฏิกิริยาโต้ตอบกับผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายที่อาจเกี่ยวข้องกับงานหรือการแก้ปัญหา
Dissemination	**การเผยแพร่**นำเสนอแนวทาง หรือผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือกลุ่มนั้น
Reflection	**การพิจารณาผลสะท้อนกลับ**ถึงความสำเร็จในการแก้ปัญหา หรือความสำเร็จในกระบวนการทำงาน และสะท้อนถึงบุคคลนั้นในการพัฒนาเป็นผู้ที่มีการรู้ดิจิทัล

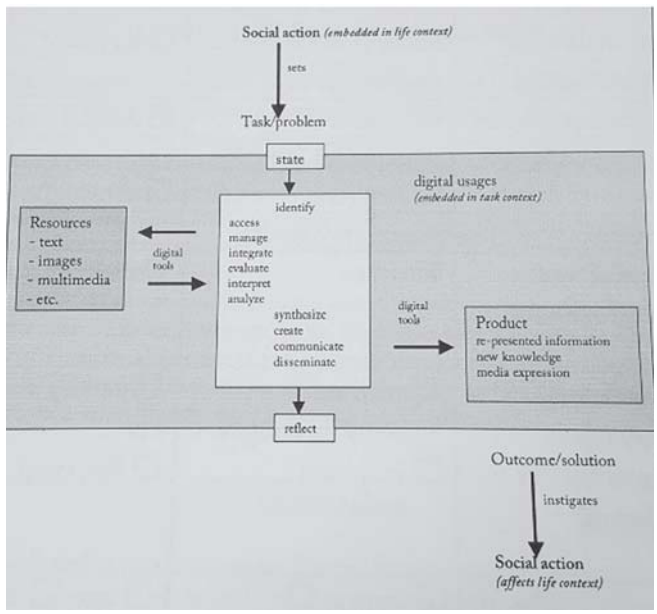
ตารางที่ 2 แสดงคำอธิบายกระบวนการของการรู้ดิจิทัล (Martin, 2008, p.170)

เมื่อกล่าวถึงองค์ประกอบของสมรรถนะดิจิทัลของบุคคล จะรวมความถึงบุคคลที่มีทักษะในการหาสารสนเทศบนเว็บ ใช้โปรแกรมการประมวลผลคำ และการเตรียมเอกสารดิจิทัล สื่อสารด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ สร้างสรรค์และปรับแต่งภาพดิจิทัล การใช้สเปรดชีต สร้างสรรค์และนำเสนอด้วยดิจิทัล

การตีพิมพ์เผยแพร่บนเว็บ การสร้างสรรค์และใช้ฐานข้อมูล การจำลอง (Simulation) และการทำโมเดล การตีพิมพ์เผยแพร่บนคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล การเล่นเกมดิจิทัลและเกมออนไลน์ การสร้างและใช้ผลิตภัณฑ์มัลติมีเดีย และการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ดังนั้น จะพบว่าบุคคลที่มีสมรรถนะดิจิทัลมีหลากหลายรูปแบบตามกาลเวลา และสถานการณ์ รวมทั้งเครื่องมืออำนวยความสะดวกที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป

ระดับที่ 2 การใช้ดิจิทัล (Digital usage)

การใช้ดิจิทัลนี้นับว่าเป็นระดับที่เป็นศูนย์กลางและมีความสำคัญ เนื่องจากระดับการใช้ดิจิทัลเป็นเรื่องของการประยุกต์ใช้สมรรถนะดิจิทัลในวิชาชีพเฉพาะสาขาหรือในบริบทขอบเขตความรู้ เหล่านี้มีความสำคัญต่อการใช้ดิจิทัลซึ่งได้แก่ บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรเฉพาะ การใช้ของรายบุคคลหรือกลุ่มจะเป็นไปตามความต้องการ ความเป็นมา หรือความต้องการในการพัฒนาตนเองหรือการพัฒนาวิชาชีพ **ดังภาพที่ 3**

ภาพที่ 3 แสดงระดับของการรู้ดิจิทัล (Martin, 2008, p.172)

จากภาพที่ 3 แสดงการปฏิบัติในกระบวนการรู้ดิจิทัล เพื่อที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือบรรลุเป้าหมายการทำงานบุคคลต้องใช้สมรรถนะดิจิทัลที่เหมาะสมในกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่ต้นจนจบโดยคำนึงถึงบริบทงานของตน การใช้ดิจิทัลนี้รวมถึงการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสืบค้นและกระบวนการสารสนเทศ จากนั้นพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือแนวทางแก้ปัญหาเพื่อทำให้งานสำเร็จ และท้ายสุดตัวผลลัพธ์หรือแนวทางที่ได้จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติขยายต่อไปอีกในบริบทการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะของการใช้ดิจิทัลนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความต้องการ ได้แก่ การเน้นแนวทางการแก้ปัญหา การนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน หรือการบรรลุผลที่ต้องการในงานอาชีพ สาขาวิชาหรือในบริบทอื่นๆ สรุปได้ว่า การใช้ดิจิทัลขึ้นอยู่กับกิจกรรมในวิชาชีพ สาขาวิชา

หรือชุมชนนั้นๆ ที่เวนเจอร์ และคณะ เรียกว่าชุมชนนักปฏิบัติ คือ ชุมชนของกลุ่มคนที่ปฏิบัติงานโดยมีการมีความเกี่ยวข้องกันโดยมีการแบ่งปันชุดของปัญหา หรือเรื่องราวอื่นๆ ร่วมกัน เป็นกลุ่มคนที่พยายามที่จะมีความรู้อย่างลึกซึ้งในเรื่องของตนและมีความเชี่ยวชาญในพื้นที่ความรู้ของตน โดยมีความพยายามอย่างไม่หยุดยั้ง (Wenger, McDermott, & Snyder, 2002, p.4)

ระยะที่ 3 การแปลงรูปดิจิทัล

การแปลงรูปดิจิทัลเป็นขั้นสูงสุดระยะนี้คือความสำเร็จเมื่อการใช้ดิจิทัลได้รับการพัฒนาให้สามารถสร้างนวัตกรรมและเกิดความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในวิชาชีพและโดเมนความรู้ (Knowledge domain การกำหนดความรู้พื้นฐาน) การเปลี่ยนแปลงนี้ สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับบุคคล หรือระดับกลุ่ม หรือแม้กระทั่งระดับองค์กร ในขณะที่ผู้ที่มีการรู้ดิจิทัล อาจประสบความสำเร็จในระดับการแปลงรูป (Transformative level) ซึ่งการแปลงรูปอาจไม่จำเป็นในการเป็นข้อกำหนดในการรู้ดิจิทัล กิจกรรมในระดับที่เหมาะสมและยืนยันชัดเจนถึงการใช้ก็น่าจะเพียงพอ ที่จะอธิบายการรู้ดิจิทัล

ข้อสังเกต ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องดำเนินตามลำดับทุกขั้นตอนข้างต้นอาจเริ่มจากอะไรก็ได้ที่เกี่ยวข้องกับโครงงานในชีวิตที่กำลังทำอยู่ รูปแบบกิจกรรมน่าจะเป็นแบบสุ่ม หรือเกิดขึ้นโดยบังเอิญมากกว่าการเข้าถึงแบบอนุกรมต่อเนื่องกัน แม้จะพบว่าในหลายกรณีมีการใช้ความรู้และทักษะระดับต่ำเพื่อที่จะพัฒนาหรือทำความเข้าใจเนื้อหาจากระดับที่สูงกว่า

นอกจากนี้ยังพบว่า Cordell (2013) ได้จัดทำข้อเสนอแนะในการจัดทำนโยบายสาธารณะของ ALA และห้องสมุดต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างมาตรฐานการรู้ดิจิทัลในอนาคต ข้อเสนอนี้เน้นถึงการรู้ดิจิทัลในระดับบุคคลมี 5 ข้อต่อไปนี้

1. การมีทักษะที่หลากหลาย รวมถึงกระบวนการคิดและเทคนิคที่จำเป็นต้องใช้ในการค้นหา การทำความเข้าใจ การประเมิน การสร้างและการสื่อสารสนเทศดิจิทัล

2. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่หลากหลาย โดยเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพื่อสืบค้นและดึงข้อมูล สามารถตีความผลการสืบค้นได้ รวมถึงสามารถตัดสินใจในเรื่องคุณภาพของสารสนเทศดิจิทัลที่ตนสืบค้นได้มา

3. ความเข้าใจในความสัมพันธ์ต่างๆ ในกลุ่มเทคโนโลยี มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความรู้เรื่องสิทธิส่วนบุคคลและการใช้สารสนเทศที่เหมาะสม

4. สามารถใช้ทักษะในการสื่อสารและเลือกใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกับเพื่อนๆ เพื่อนร่วมงาน ครอบครัวและกลุ่มสาธารณะทั่วไป

5. สามารถใช้ทักษะการรู้ดิจิทัลในการเข้าร่วมกิจกรรมกับประชาคม และมีส่วนทำให้เกิดความมีชีวิตชีวา การแจ้งข่าวสารรวมทั้งการเข้ากลุ่มชุมชนอย่างรับผิดชอบ

บทสรุป

จากการศึกษาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าการรู้ดิจิทัลเป็นชุดทักษะและความรู้ทางด้านสารสนเทศ กระบวนการทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเรียนรู้การรู้ในสิ่งที่เห็น และทักษะอารมณ์ทางสังคม การที่ผู้เรียนมีทักษะการรู้ดิจิทัล หมายความว่า ผู้เรียนได้มีทักษะที่มีความจำเป็นครบถ้วนในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพในสภาพแวดล้อมวัฒนธรรมดิจิทัล ถือได้ว่าเป็น "ทักษะของการอยู่รอด" ในสังคมดิจิทัลที่มีความซับซ้อน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนทางด้านสารสนเทศศาสตร์ บรรณารักษ์ และนักสารสนเทศจะต้องเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักรู้ ศึกษาวิจัยและนำมาพัฒนาคุณภาพงานให้เท่าทันกับบริบทสังคมและผู้รับบริการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

บรรณานุกรม

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). *แนวคิดเกี่ยวกับประเทศไทย 4.0*. สืบค้นจาก http://planning2.mju.ac.th/government/20111119104835_ planning/Doc_25590823143652_358135.pdf.

Association of College & Research Libraries. (2000). *Information literacy competency standards for higher education.* Retrieved from http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency.

Aviram, A., & Eshet-Alkalai, Y. (2006). *Towards a theory of digital literacy: Three scenarios for the next steps.* Retrieved from http://www.eurodl.org/materials/contrib/2006/Aharon_Aviram.htm

Bowden, D. (2007). Origins and concepts of digital literacy. (p.19-34) In Lan kshear, C. & Knobel, M. (Eds.). *Digital literacies: Concepts, policies and practices*. New York: Lang Pub.

Buckingham, D. (2006). Defining digital literacy: What young people need to know about digital media. *Digital kompetanse, 1*(4), 263ะ276.

Burniske, R.W. (2007). *Literacy in the digital age.* (2nd ed). Thousand Oak, CA: Corwin Pr.

Cordell, R. (2013). Information literacy and digital literacy: Competing or complementary? *Communication in Information literacy, 7*(2), 177-183.

Cornell University. Cornell Information Technologies. (2009). *What is digital literacy?.* Retrieved from, http://digitalliteracy.cornell.edu/welcome/dpl0000.htmll

Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skill in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia, 139*(1), 93-106. Retrieved from http://www.openu.ac.il/Personal_sites/download/Digital-literacy 2004-JEMH.pdf

European Commission. (2004). *Key competences for lifelong learning: A European reference framework directorate-general for education and culture.* Retrieved from, http://europa.eu.int/com/education/policies/2010/doc/ basicframe.pdf.

Gilster, P. (1997). *Digital literacy.* New York: John Wiley & Son.

Hargittai, E. (2005). Survey measures of web-oriented digital literacy. *Social Science Computer Review, 23*(3), 371-379.

Kauhanen ะ Simanainen, A. (2007). *Corporate literacy: Discovering the sense of the organization***.** Oxford: Chandos Pub.

Lanham, R. (1995). Digital literacy. *Scientific American, 237*(3), 160-161.

Martin, A. (2006). Literacies for the digital age. (pp. 3-25). In Martin, A. & Madigan, D. (Eds.) *Digital literacies for learning.* London: Facet Pub.

Martin, A. (2008). Digital literacy and the าDigital societyำ. (p.151-175). In Lankshear, C., & Knobel, M. (Eds.) *Digital literacy: Concepts, policies and practices.* New York: Lang Pub.

New Zealand, Ministry of Education. (2003). *Digital horizon: Learning through ICT.* Wellington: Author.

SNAP. (2001). Consensus of the SchoolNet National Advisory Board on a foresight of the role of information and communications technologies in learning. (p.165). In Martin, A. & Madigan, D. (Eds.) *Digital literacies for learning.* London: Facet Pub.

Soby, M. (2003). Digital competence- from education policy to pedagogy: The Norwegian context. (p.129, 134). In Lankshear, C., & Knobel, M. (Eds.) *Digital literacy: Concepts, policies and practices.* New York: Lang Pub.

Thailand 4.0. (2560). สืบค้นจาก https://daily.rabbit.co.th/thailand-4-0-คืออะไร.

The University Library of the University of Illinois. (2014). *Digital literacy definition and resources.* Retrieved from http://www.library.illinois.edu/diglit/definition.html

US Digital Literacy. (2014). *Contact US digital literacy today.* Retrieved from, http://digitalliteracy.us/

Wenger, E., McDermott, R., & Snyder, W. M. (2002). *Cultivating communities of practice.* Boston, MA: Harvard Business School Pr.

William, P., & Minnian, A. (2007). Exploring the challenges of developing digital literacy in the context of special educational needs. (pp.115-144). In Andretta, S. (Ed.) *Change and challenge: information literacy for the 21st Century Adelaide***.** Australia: Auslib Pr.

❑❑❑❑

กลวิธีการแปลวรรณกรรม

อรองค์ ชาคร

บทความวิจัยเรื่อง “กลวิธีการแปลวรรณกรรม” ศึกษาเรื่องสั้นคัดสรรไทยจำนวน 5 เรื่องที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ จากหนังสือ “Lotus Blooms in the Stream of Literature (ดอกบัวบานในธารวรรณกรรม) รวมเรื่องสั้นและบทกวีจากนักเขียนไทยและเวียดนาม” ตีพิมพ์โดยกระทรวงวัฒนธรรม โดยนำเสนอการวิเคราะห์กลวิธีการแปลวรรณกรรมด้านโวหารภาพพจน์ที่ได้รับการถ่ายทอดข้ามภาษา โดยมุ่งเน้นการสำรวจความเท่าเทียมในการแปล (equivalence) ผลการวิจัยพบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์หลัก 3 ประเภท โดยเรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ 1. อุปมาอุปไมย (Simile) 2. อุปลักษณ์ (Metaphor) และ 3. บุคลาธิษฐาน (Personification) กลวิธีที่ใช้ในการแปลโวหารภาพพจน์ส่วนใหญ่จะรักษาโวหารไว้ให้คล้ายคลึงต้นฉบับมากที่สุด มีเพียงบางกรณีที่โวหารเปลี่ยนรูปไปแต่ยังคงภาพพจน์ไว้ได้เหมือนเดิม นับว่าเป็นการรักษาความเท่าเทียมไว้ได้ในระดับดี ผู้วิจัยได้แสดงทัศนะผ่านข้อเสนอแนะสองส่วน ในส่วนแรกเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่านและการแปลวรรณกรรมออกสู่สากล และในส่วนที่สองนั้นเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

คำสำคัญ กลวิธีการแปลวรรณกรรม โวหารภาพพจน์ เรื่องสั้นไทย การแปลไทยเป็นอังกฤษ

Literary Translation Techniques

Ora-Ong Chakorn

This research article on literary translation techniques explored five Thai short stories translated into English and published in “Lotus Blooms in the Stream of Literature” by the Ministry of Culture. It focused on the analysis of the translation of figurative language especially in terms of equivalence. The findings revealed three types of figurative techniques used in the corpus: 1) simile, 2) metaphor, and 3) personification. The translation of figurative language maintained equivalence in a satisfactory level. The researcher also provided two types of suggestions: one regarding reading promotion and literary translation for international audience, and the other regarding ideas for further research.

Keywords: literary translation techniques, figurative language, Thai short stories, Thai-English translation

กลวิธีการแปลวรรณกรรม

*อรองค์ ชาคร**

บทนำ

"วรรณศิลป์เป็นเกียรติภูมิของชาติ" (เจตนา นาควัชระ, 2552, หน้า 16)

วรรณศิลป์และการใช้ภาษานั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะเป็นส่วนเสริมซึ่งกันและกัน แม้การใช้ภาษาไทยอันเชื่อมโยงกับนิสัยการเขียนการอ่านหนังสือของคนรุ่นใหม่เริ่มแปรเปลี่ยนไปตามกระแสสังคมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน แต่ผลงานวรรณกรรมของไทยก็มิได้ลดน้อยลง นอกจากนี้ การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้ทำให้ภาครัฐเข้ามาให้ความสำคัญกับการแปลวรรณกรรมไทยเป็นภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม เนื่องจากการแปลวรรณกรรมถือเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวในสังคม ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของไทย เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมได้ ในปาฐกถาปิดการประชุม "8 ทศวรรษวรรณกรรมวิจารณ์ไทย" คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อวันที่ 1-2 สิงหาคม 2551 ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ ได้กล่าวข้อความข้างต้นว่าวรรณศิลป์เป็นเกียรติภูมิของชาติ และระบุว่า "ชนชาติไทยให้ความสำคัญของวรรณคดีและได้สร้างงานที่เปี่ยมด้วยภูมิปัญญาเอาไว้แม้ว่าในบางช่วงของประวัติศาสตร์พลังทางวรรณศิลป์อาจจะต้องพ่ายแพ้ต่อกระแสทางสังคมที่ไม่เป็นมิตร" (เจตนา นาควัชระ, 2552, หน้า 15)

อย่างไรก็ดี แนวคิดเรื่องการจัดการทางด้านวัฒนธรรมในประเทศไทยนั้นถือได้ว่าอยู่ในระยะเริ่มต้นและจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ การจัดการวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกให้ความสำคัญ โดยในหลายประเทศถือเป็นนโยบายระดับชาติ เช่น สาธารณรัฐเกาหลีและสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมีนโยบายเรื่องอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Cultural Industry) เพื่อเพิ่มรายได้ของประเทศโดยรัฐบาลให้การสนับสนุนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม เป็นที่น่าสังเกตว่าประเทศไทยยังไม่มีองค์กรภาครัฐที่ส่งเสริมและเผยแพร่วรรณกรรมดังเช่นในประเทศอื่นๆ เช่น สถาบันหนังสือแห่งชาติของประเทศอินเดีย สถาบันภาษาและวรรณกรรมแห่งชาติของประเทศมาเลเซีย ทั้งๆ ที่ยุทธศาสตร์สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) คือ การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ โดยมีหลักการสำคัญ คือ การพัฒนาภาคการผลิตสินค้าและบริการบนพื้นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการใช้กระบวนการคิดเพื่อเพิ่มมูลค่า ซึ่งจำเป็นต้องมีการส่งเสริมต่อเนื่องไปสู่การศึกษาวิจัยและพัฒนาในเชิงลึกที่ต้องเชื่อมโยงเข้ากับการส่งเสริมและพัฒนากลไกในเรื่องของทุน ทั้งทุนทางการเงินและทุนทางวัฒนธรรม แต่ที่ผ่านมาทุนทางวัฒนธรรม

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า).

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวรรณกรรมนั้นยังขาดการส่งเสริมและบูรณาการให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ด้านอื่นๆ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างมีกลยุทธ์

ปัจจุบันหน่วยงานด้านนโยบายที่ขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ซึ่งแบ่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศไทยเป็น 12 กลุ่มหลัก แต่นับถึงวันนี้มีการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเพียงสามกลุ่มเท่านั้น ได้แก่ อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย อุตสาหกรรมโฆษณาไทย และธุรกิจการให้บริการด้านสถาปัตยกรรมไทย วรรณกรรมจัดอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมการพิมพ์ไทยซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่ยังขาดฐานข้อมูลในการขับเคลื่อน ทั้งนี้ ในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้น ภาษาอังกฤษจะเป็นภาษากลางที่จะเชื่อมโยงประเทศสมาชิกเข้าด้วยกัน วรรณกรรมถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติที่ทำหน้าที่เป็นดังสะพานเชื่อมวัฒนธรรมอันจะสร้างความเข้าใจระหว่างชาติได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นทุนทางวัฒนธรรมบนพื้นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม การศึกษากลวิธีการแปลวรรณกรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษจึงสามารถตอบโจทย์ในประเด็นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ชุติมา สัจจานันท์ และคณะ (2543, หน้า 1) อธิบายว่า “วรรณกรรมเป็นบันทึกความรู้ ความคิด ประสบการณ์ของมนุษย์ สืบทอดและสร้างความเชื่อมต่อของสังคม เป็น “กระจก” สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตความเป็นอยู่ สังคมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนทรรศนะ ความเชื่อของผู้คนในสังคม วรรณกรรมเป็นผลิตผลของสังคมและมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนเป็นบุคคลในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมซึ่งกำหนดแนวคิด โลกทัศน์ของนักเขียน ขณะเดียวกัน วรรณกรรมและนักเขียนก็มีอิทธิพลกำหนดความเป็นไปได้ในสังคมหรือเปลี่ยนแปลงสังคม วรรณกรรมที่ดี มีคุณค่า ย่อมสามารถสร้างสรรค์ชี้นำการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีอันจะช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดี ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและพัฒนาสังคม” การศึกษาภาษาและวรรณศิลป์ผ่านวรรณกรรมจึงเป็นการมองสังคมและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมที่มีคุณค่า โดยสามารถชี้ให้เห็นความแตกต่างจากวรรณกรรมที่ด้อยคุณค่า เพื่อนำเสนอความรู้ความเข้าใจกลับไปยังคนในสังคม ซึ่งจะทำให้แยกแยะระดับคุณค่าของวรรณกรรมและเลือกสรรสิ่งที่ควรค่าแก่การอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในยุคที่วาระการอ่านเป็นวาระของชาติ และราชบัณฑิตยสถานแสดงเจตนารมณ์ในการแก้ปัญหาวิกฤตภาษาของชาติ ด้วยการดำเนินโครงการนโยบายภาษาแห่งชาติ เมื่อกลางปี 2552 กระทรวงวัฒนธรรมได้ออกข่าวการอนุรักษ์เอกสารสำคัญสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ที่ได้รับขึ้นทะเบียนจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) เป็นมรดกความทรงจำของโลก จำนวน 13 ชุด กว่า 8 แสนแผ่น ซึ่งกรมศิลปากรรายงานว่าจะเผยแพร่ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-book) พร้อมเชื่อมโยงให้ค้นคว้าผ่านเว็บไซต์ได้ โดยกระทรวงวัฒนธรรมจะแปลเอกสารเหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่ในวงกว้างด้วย (หนังสือพิมพ์มติชน 3 สิงหาคม 2552) การแปลและสร้างฐานข้อมูลเอกสารรัชกาลที่ 5 ก็เป็นการต่อยอดวัฒนธรรมการอ่านและการเผยแพร่งานเขียนไปสู่ต่างประเทศ แนวทางนี้สามารถขยายมาครอบคลุมวรรณกรรมร่วมสมัยที่ปัจจุบันมีผู้สนใจค้นคว้าวิจัยมากขึ้น โดยปัจจุบันสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (สศร.) กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินโครงการวรรณกรรมสัมพันธ์ร่วมกับกลุ่มประเทศอาเซียน โดยดำเนินการคัดเลือกวรรณกรรมไทยร่วมสมัย ทั้งเรื่องสั้น

และบทกวี เพื่อแปลและจัดพิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่สู่สาธารณะ นับเป็นการสร้างคุณูปการให้กับวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวรรณกรรมโบราณดังที่ ผศ.ดร.ธเนศ เวศร์ภาดา อดีตนายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ได้กล่าวไว้ว่า

“ในฐานะของนักวรรณคดีศึกษาหรือนักอักษรศาสตร์เล็งเห็นว่านอกจากเราจะต้องศึกษาวรรณคดีโบราณอย่างลึกซึ้งแล้ว ยังควรใส่ใจศึกษาวรรณกรรมปัจจุบันด้วย เพราะวรรณกรรมปัจจุบันเป็นกระแสวัฒนธรรมวรรณศิลป์ร่วมสมัยในยุคของเรา มีชีวิตแห่งกระบวนการสร้างและการเสพที่เกิดขึ้นด้วยเงื่อนไขหรือปัจจัยทางสังคมสมัยใหม่ต่างจากโบราณ การศึกษาวรรณคดีโบราณทำให้เราได้ประจักษ์ถึงภูมิปัญญาอันน่าพิศวงของกวีโบราณในด้านโลกทัศน์และความเป็นนักปราชญ์ทางภาษาฉันใด การศึกษาวรรณกรรมปัจจุบันทำให้เราได้ประจักษ์ถึงภูมิปัญญาของกวีหรือนักประพันธ์ในยุคสมัยเราในด้านโลกทัศน์ และฝีมือการสร้างฉันนั้น” (ธเนศ เวศร์ภาดา, 2549, หน้า 115)

วรรณกรรมไทยและประวัติการแปลในประเทศไทย

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543) พบว่า ในช่วงปลายของรัชกาลที่ 5 วรรณกรรมไทยเริ่มเปลี่ยนแนวนิยมจากร้อยกรอง ไปเป็นร้อยแก้ว และเปลี่ยนความนิยมทางการอ่านจากนิยายอิงพงศาวดารจีนและเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ ไปเป็นบันเทิงคดีที่แปลจากภาษาตะวันตก และเรื่องอ่านเล่นที่แต่งขึ้นใหม่ในลักษณะของเรื่องสั้นและนวนิยาย จึงสรุปว่า “วรรณกรรมไทยปัจจุบันน่าจะถือกำเนิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะลักษณะของวรรณกรรมไทยในช่วงนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากวรรณคดีไทยเดิมอย่างเห็นได้ชัดเจนทั้งในด้านรูปแบบ แนวคิด เนื้อหาและกลวิธีการแต่ง เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมของตะวันตกดังกล่าวแล้ว” (สายทิพย์ นุกูลกิจ, 2543)

สำหรับประวัติการแปลในประเทศไทยนั้น วินิตา ดิถียนต์ (2533) ระบุว่าไม่ปรากฏเป็นหลักฐานแน่ชัดว่าการแปลภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยเริ่มมาแต่ปี พ.ศ. ใด แต่เมื่อพิจารณาจากวรรณคดีแล้วพบว่าตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีการศึกษาภาษาของชาติตะวันออก เช่น ไตรภูมิพระร่วง หรือไตรภูมิกถาที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแปลและเรียบเรียงขึ้นจากพระคัมภีร์ในพุทธศาสนา จากการเสียกรุงศรีอยุธยา ทำให้หลักฐานทางวัฒนธรรมสูญหายไปจำนวนมาก ซึ่งก็รวมไปถึงงานวรรณคดีต่างๆ ด้วย ครั้นสมัยกรุงธนบุรีบ้านเมืองยังคงมีศึกอยู่สถานภาพทางด้านวรรณคดีและวัฒนธรรมจึงยังไม่เป็นปึกแผ่นนักจวบจนรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช วินิตา ดิถียนต์ (2533) ระบุว่ามีการแปลวรรณคดี 2 เรื่องใหญ่ คือ โปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาเสนาภิมุข (เจ้าฟ้าทองอิน กรมหลวงอนุรักษ์เทวศร์) ทรงอำนวยการแปลเรื่อง ไซ่ฮั่น และพระยาพระคลัง (หน) อำนวยการแปลเรื่องสามก๊ก ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ก็เริ่มมีการแปลคำสอนศาสนาคริสต์จากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ตามด้วยการแปลวรรณกรรม เช่น ลิลิตนิทราชาคริต ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 โดยทรงแปลและเรียบเรียงมาจากเรื่องหนึ่งในหนังสือนิทานช้อนนิทานขนาดยาว ชื่อว่า พันหนึ่งราตรี นอกจากนี้ ยังมีการแปลนิทานอีสป เพื่อสอนคติธรรมและให้ความบันเทิง ต่อมา พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัสกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงนำเค้าโครงเรื่อง Cinderella มาแปลเป็นภาษาไทยแล้วตีพิมพ์ในชื่อ นางจินตลีลา (วินิตา ดิถียนต์, 2533) กลุ่มขุนนางที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตกได้ออกนิตยสารรายเดือนชื่อ ลักวิทยา ขึ้นในปี พ.ศ. 2443 โดยตีพิมพ์เรื่องแปล หรือ “ลัก” เอามาจากภาษาอื่นโดยส่วนใหญ่ เป็นการสะท้อนให้เห็น

ความนิยมเรื่องแปลจากตะวันตกที่เริ่มแพร่หลายในประเทศไทยในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 (วินิตา ดิถียนต์, 2533) เป็นที่เข้าใจกันว่าการเขียนรูปแบบนวนิยายในประเทศไทยเกิดขึ้นหลังจากมีการแปลนวนิยายจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยเรื่องแรก คือเรื่อง "ความพยาบาท" ซึ่งแปลจากเรื่อง Vendetta, or the Story of One Forgetten ของ มารี คอเรียลลิ ในปี พ.ศ. 2441 โดยนายนกยูง วิเศษกุล (พระยาสุรินทราชา) ซึ่งใช้นามปากกาว่า แม่วัน ซึ่งสอดคล้องกับสายทิพย์ นุกูลกิจ (2543) ที่อ้างถึงข้างต้นแล้วว่ารูปแบบวรรณกรรมไทยปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมของตะวันตกในปลายรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 ที่ทำให้เกิดวรรณกรรมในลักษณะนวนิยายและเรื่องสั้นขึ้น จนเป็นที่นิยมแพร่หลายสืบมา

ทฤษฎีการแปล (Translation Theory)

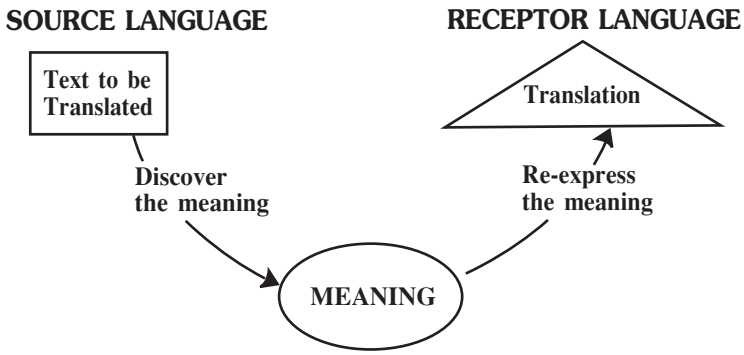
ในการเข้าใจทฤษฎีการแปล ก่อนอื่นจำเป็นต้องพิจารณาคำนิยามที่นักทฤษฎีต่างๆ ได้ให้ไว้ ดังต่อไปนี้

ดานิกา เซเลสโกวิตช์ (อ้างถึงในสุพรรณี ปิ่นมณี, 2555, หน้า 3-4) กล่าวว่า "สิ่งสำคัญในการแปลมี 3 อย่างที่จะต้องคำนึงถึง คือ ข้อความ ความหมายแฝง และการถ่ายทอดความหมายออกมาเป็นภาษาแปลตามธรรมชาติ" จึงสรุปได้ว่า การแปลคือการถ่ายทอดความหมายโดยแท้จากภาษาต้นฉบับเป็นภาษาแปล โดยเซเลสโกวิตช์ระบุว่า การแปลต้องยึดที่ความหมายเท่านั้น เพราะหากยึดตัวภาษาในการแปล ผู้แปลจะต้องเผชิญกับทางตันถึงสองชั้น คือ ในชั้นแรก จะหาคำมาถ่ายทอดให้เหมือนกันตลอดไปไม่ได้เสมอไป และในชั้นที่สอง ถ้อยคำในภาษากินความหมายเหลื่อมล้ำกัน มิได้ทาบทับกันพอดีในรายละเอียดปลีกย่อย แม้คำสองคำที่เชื่อว่าสื่อความหมายได้ตรงกัน แต่ยังไม่ยืนยันได้ว่าจะสื่อความคิดเดียวกันจริงๆ

ยูจีน ไนดา (อ้างถึงในวรนาถ วิมลเฉลา, 2543, หน้า 3) ให้คำนิยามว่า "การแปลเป็นถ่ายทอดความหมายของข่าวสารอย่างใกล้เคียงและเป็นธรรมชาติที่สุดจากภาษาต้นฉบับเป็นภาษาแปล โดยมุ่งถ่ายทอดความหมายเป็นลำดับแรก และถ่ายทอดลีลาการเขียนเป็นลำดับที่สอง"

สำหรับ เจ. ซี. แคทฟอร์ด (อ้างในสุพรรณี ปิ่นมณี, 2555, หน้า 6) การแปลอาจให้คำนิยามว่าเป็นการแทนที่เนื้อความที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรในภาษาหนึ่ง (ภาษาต้นฉบับ) ด้วยเนื้อเรื่องที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีความหมายเทียบเท่ากันในอีกภาษาหนึ่ง (ภาษาแปล) วรรณา แสงอร่าม (อ้างในสุพรรณี ปิ่นมณี, 2555, หน้า 5) สรุปว่า "การแปลเป็นการจัดเรียบเรียงตัวบทเสียใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำหนดไว้ และจัดเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมปลายทาง"

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การแปล คือ การเปลี่ยนรูปจากภาษาต้นฉบับ (Source Language) มาเป็นภาษาแปลหรือภาษาปลายทาง (Receptor Language) Larson (1998) ได้ให้แผนภูมิ (Diagram) ในกระบวนการแปลไว้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิกระบวนการแปลของลาร์สัน (Larson)
แหล่งที่มา: Larson, 1998

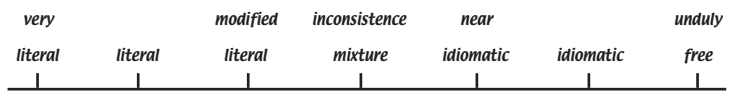
Larson (1998) อธิบายไว้ว่าการศึกษาภาษาต้นฉบับนั้น จะต้องมีความระมัดระวังอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคำศัพท์ โครงสร้างทางไวยากรณ์ บริบทในการใช้ภาษา และองค์ประกอบทางวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำองค์ประกอบทั้งหมดมากลั่นกรอง จนได้ออกมาเป็นความหมาย และสุดท้ายจึงทำให้ความหมายดังกล่าวแปรสภาพมาเป็นภาษาแปล อย่างไรก็ตาม หากมีบริบททางวัฒนธรรม ควรคำนึงถึงบริบทดังกล่าวควบคู่กันด้วย

ประเภทของการแปลและโวหารภาพพจน์

Newmark (1988) ได้แบ่งประเภทของการแปลออกเป็น 2 ประเภทหลัก โดยแบ่งแยกประเภทดังกล่าวจากการเน้นภาษาต้นฉบับและภาษาแปล ดังนี้

1. การแปลแบบเน้นการรักษาภาษาต้นฉบับ (Source Language–SL emphasis)
2. การแปลแบบเน้นความเข้าใจของผู้อ่านในภาษาเป้าหมาย (Target Language–TL emphasis)

ในทำนองเดียวกันนั้น Larson (1998) ได้แบ่งแยกประเภทการแปลออกเป็น 2 ประเภทหลักเช่นกัน คือ การแปลแบบตรงตัว และการแปลแบบอิสระ ซึ่งก็มีความคล้ายคลึงกับ Newmark (1988) กล่าว คือ การแปลแบบตรงตัวเน้นภาษาต้นฉบับ ส่วนการแปลแบบอิสระจะเน้นภาษาปลายทาง ซึ่ง Larson (1998) ได้แสดงให้เห็นถึงแผนภูมิของแบบจำลองชนิดของการแปล 7 ประเภทย่อย ดังนี้

ภาพที่ 2 แบบจำลองชนิดการแปลตามแนวคิด ของ Larson
แหล่งที่มา: Larson, 1998, p. 19

การแปลแบบ Very literal เป็นการแปลที่รักษาความเป็นต้นฉบับของภาษาต้นฉบับไว้ในภาษาแปลทั้งหมด โดยไม่ต้องการจะเน้นหรือสื่อถึงความหมายมากเท่ากับการแปลให้ตรงตัว Larson (1998) กล่าวว่าระดับการแปลที่เป็นเป้าหมายของผู้แปลมากที่สุด คือระดับ Idiomatic เพราะแปลแล้วเป็นภาษาซึ่งสละสลวยเป็นธรรมชาติ

สรุปได้ว่าชนิดของการแปลสามารถจำแนกได้หลายประเภทย่อย แต่หลักๆ แล้วสามารถจำแนกเป็น 2 ชนิดดังต่อไปนี้

1. การแปลแบบเอาคำ คือการแปลที่เน้นภาษาต้นฉบับ ผู้แปลจะต้องคำนึงไวยากรณ์หรือลักษณะทางภาษาศาสตร์ (form) รวมถึงรักษารูปแบบของโครงสร้างของของภาษาต้นฉบับไว้ เพื่อความแม่นยำในการแปล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Larson (1998, p.17-23) ที่เรียกการแปลประเภทนี้ว่า Form-based Translation หรือเรียกว่าการแปลแบบตรงตัว ซึ่งหาก 2 ภาษาคู่ฉบับที่จะแปลไม่มีความใกล้เคียงกันก็จะเกิดปัญหาในการแปลได้ ในทำนองเดียวกัน แนวคิดของ Newmark (1988) เรียกการแปลลักษณะนี้ว่า SL emphasis ซึ่งประกอบด้วย Word-for-word หรือเรียกว่าการแปลคำต่อคำและ Literal translation หรือการแปลโดยพยัญชนะ ซึ่งเป็นการแปลที่ยึดโครงสร้างพื้นผิว (Surface Structure) การแปลแบบเอาคำนั้นจะมีความถูกต้อง แม่นยำตรงกับภาษาต้นฉบับสูง เหมาะกับการแปลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สัญญา เป็นต้น

2. การแปลแบบเอาความ คือการแปลที่เน้นความหมายของภาษาต้นฉบับโดยให้ความสำคัญกับความสละสลวยของภาษาปลายทาง Newmark (1988) เรียกการแปลลักษณะนี้ว่า TL emphasis ซึ่งสอดคล้องกับการแปลแบบ Meaning-based Translation ของ Larson (1998) หรือที่เรียกว่า Idiomatic translation ซึ่งเป็นการแปลที่พยายามถ่ายทอดความหมายจากภาษาต้นฉบับไปสู่ภาษาแปลอย่างเป็นธรรมชาติ

การแปลประเภทหลังนี้จึงเหมาะกับการแปลวรรณกรรมที่มุ่งเน้นความสละสลวยและการถ่ายทอดความหมายมากกว่าการรักษาโครงสร้างทางภาษาต้นฉบับ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีโวหารภาพพจน์ (Figurative Language) ซึ่งพบมากในงานวรรณกรรม โดยส่วนใหญ่จะไม่สามารถแปลตามตัวอักษรได้ ต้องใช้ความรู้และประสบการณ์ในการแปลผ่านการตีความ โวหารภาพพจน์แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ (Larson 1998, อวยพร พานิช และคณะ 2553) ดังต่อไปนี้

นามนัย (Metonymy) คือ การใช้คำหรือวลีที่บอกลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องกันในเชิงพื้นที่ เชิงเงื่อนเวลา เชิงเหตุผล หรือนำลักษณะเฉพาะเชิงสัญลักษณ์บางส่วนมาแทนสิ่งหนึ่งทั้งหมด โดยพบได้ทั้งในวรรณกรรมหรือในบทสนทนาในชีวิตประจำวัน เช่น เก้าอี้ หมายถึง ตำแหน่ง (ในวลี “แย่งเก้าอี้กัน”) ชื่อ หมายถึง ชื่อเสียง (ในวลี “เสียชื่อ”) ลอนดอนมีการเลือกตั้ง หมายถึง ประชาชนในกรุงลอนดอนมีการเลือกตั้ง

อนุนามนัย (Synecdoche) คือ การเปรียบเทียบโดยนำส่วนย่อยที่มีลักษณะเด่นของสิ่งหนึ่ง มากล่าวแทนสิ่งใหญ่กว่าหรือองค์รวมที่ต้องการกล่าวถึง เช่น ชายคา หมายถึง บ้าน (เช่น ไม่ต้องการให้เขามาร่วมชายคา) หัวใจ หมายถึง ตัวคน (เช่น หัวใจเปล่าเปลี่ยวย่อมต้องการคนดูแล)

อุปมาอุปไมย (Simile) คือ การเปรียบเทียบระหว่างสองสิ่งที่ไม่ใช่ประเภทเดียวกัน แต่มักมีลักษณะเฉพาะที่เหมือนหรือคล้ายกัน โดยจะใช้เมื่อต้องการเน้นย้ำลักษณะเด่นของสิ่งนั้น เพื่อให้เห็น

ภาพได้ตรงกันอย่างชัดเจน มักใช้คำว่า ดุจ ดั่ง ราวกับ เปรียบดัง เสมอ เหมือน ประดุจ เทียบเทียม ยก ตัวอย่างเช่น นิ้วเรียวยาวเหมือนลำเทียน เยือกเย็นดุจราชินีน้ำแข็ง ขาวราวกับหิมะ เรียบร้อยเหมือนผ้าพับไว้

อุปลักษณ์ (Metaphor) คือ การใช้คำหรือสำนวนในการเปรียบเทียบ โดยนำลักษณะของสิ่งหนึ่งมาเปรียบ คล้ายกับอุปมาอุปไมย แต่จะไม่ใช่การกล่าวเปรียบที่มีคำเทียบเหมือนอุปมาอุปไมย เพราะจะปรากฏร่วมกับคำว่า “เป็น” และ “คือ” หรืออาจจะต้องมีการตีความประกอบร่วมด้วย เช่น คุณเป็นดวงดาวส่องทางให้ผม เขาคือซุปเปอร์แมน เธอเป็นดอกฟ้า ฉันเป็นหมาวัด

บุคลาธิษฐาน (Personification) คือ การทำให้สิ่งไม่มีชีวิต เช่น สิ่งของ ธรรมชาติ ความคิด หรือสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่คนแสดงอาการหรือกระทำเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิต มักใช้เพื่อสื่อถึงอารมณ์และแสดงให้เห็นการเคลื่อนไหว เช่น ฟ้าร้องไห้ เหล่าดอกไม้พากันเริงระบำ ซากอิฐสะอื้น

อธิพจน์ (Hyperbole) คือ การกล่าวเกินจริง เพื่อเป็นการเน้นย้ำ และทำให้เห็นภาพชัดขึ้น หรือสะเทือนอารมณ์มากขึ้น เช่น หนาวจะตายอยู่แล้ว ร้อนตับแตก ร้องไห้จนน้ำตาท่วมฟ้า

สัทพจน์ (Onomatopoeia) คือ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงร้องของสัตว์ ซึ่งแต่ละประเทศใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติที่ไม่เหมือนกัน เช่น แมวร้องเหมียวๆ นกร้องจิ๊บๆ ฝนตกเปาะแปะ

ปฏิพจน์ (Paradox) คือ การเปรียบเทียบโดยใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกันมากล่าวร่วมกันได้อย่างกลมกลืนกัน เช่น ไฟเย็น หิมะเดือด

การเลี่ยงคำไม่สุภาพ (Euphemism) คือ การหลีกเลี่ยงคำไม่สุภาพหรือคำที่ไม่พึงปรารถนา โดยใช้คำหรือวลีอื่นมาใช้แทน เพื่อลดความโจ่งแจ้ง เช่น คำว่า ตาย เลี่ยงมาใช้คำว่า เสีย ไปสวรรค์ ไปสู่สุคติ หรือถึงแก่กรรม แก่ เลี่ยงมาใช้คำว่า อาวุโส คำว่า เด็กปัญญาอ่อน เลี่ยงมาใช้คำว่า เด็กพิเศษ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บทแปลที่หลากหลายโดยเน้นการแปลด้านที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

Ruchirawan (1984) รายงานไว้ในดุษฎีนิพนธ์ด้านภาษาศาสตร์ในการแปลคู่ภาษาไทย-อังกฤษว่าการแปลลักษณะนี้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภาษาให้สอดคล้องกับระบบไวยากรณ์ของภาษาปลายทาง โดยระบุว่าการปรับเปลี่ยนรูปแบบภาษาระดับคำ วลี และประโยค ตลอดจนการเพิ่มหรือขยาย การละหรือลดทอนในภาษาแปลนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่หลีกเลี่ยงมิได้ เนื่องจากเป้าหมายของการแปลนั้นอยู่ที่ผู้อ่านปลายทางเป็นสำคัญ

Kansa (2002) ได้แสดงให้เห็นในดุษฎีนิพนธ์ที่นำเสนอประเด็นการแปลอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับร่างกายในภาษาไทยและภาษาอังกฤษว่า มีอุปลักษณ์หลายแบบที่มาจากแนวคิดลักษณะเดียวกันและเมื่อแปลแล้วจะเกิดความเท่าเทียมกันอย่างลงตัว เช่น คำว่า*หวานใจ* เทียบเท่าคำว่า sweetheart ในภาษาอังกฤษ คำว่า *หัวหอก* (ในความหมายเชิงอุปลักษณ์ในภาษาไทยที่หมายความว่าบุคคลนั้นเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง) เทียบเท่าคำว่า spearhead ในภาษาอังกฤษ หรือบางอุปลักษณ์อาจจะไม่แปลตรงกันเสียทีเดียว แต่เทียบเคียงกันได้ เช่น คำว่า *ปากมาก* สามารถเทียบเคียงกับคำว่า big mouth ในภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ดี ยังมีอุปลักษณ์เกี่ยวกับร่างกายอีกมากที่ไม่สามารถเทียบเคียงกันได้ระหว่างสองภาษา

ศิริลักษณ์ ทวีกิจรุ่งทวี (2547) ได้ศึกษาการแปลสำนวนไทยเป็นภาษาอังกฤษในนวนิยายของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช จำนวน 3 เรื่องที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ได้แก่ 1. สี่แผ่นดิน 2. หลายชีวิต และ 3. ไผ่แดง โดยแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์อันหนึ่ง คือ ทฤษฎีการแปลของนิวมาร์ก ในการวิเคราะห์กลวิธีการแปลสำนวน ผลการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้พบว่าสำนวนไทยในนวนิยายทั้งสามเล่ม ใช้กลวิธีในการแปลดังต่อไปนี้ 1. กลวิธีการแปลแบบคำต่อคำ 2. กลวิธีการแปลแบบสำนวน 3. กลวิธีการแปลเชิงสื่อสาร และ 4. กลวิธีการแปลโดยการละ นอกจากนี้ยังพบกลุ่มทางความหมาย 3 กลุ่มในการใช้สำนวนในนวนิยายทั้งสามเรื่อง คือ 1. สรรพสิ่ง 2. เหตุการณ์ 3. นามธรรม

ในทำนองเดียวกัน สตรีรัตน์ ไกรอ่อน (2556) ได้ศึกษากลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษในนวนิยายเรื่องสี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ แปลโดย ตุลจันทร์ ซึ่งเป็นฉบับเดียวกับข้อมูลวิจัยของศิริลักษณ์ ทวีกิจรุ่งทวี (2547) แต่สตรีรัตน์ ไกรอ่อน (2556) เน้นศึกษาเฉพาะคำทางวัฒนธรรมเท่านั้น ผลการวิจัยพบว่าผู้แปลได้ใช้กลวิธีการแปลแบบตรงตัว และนำกลวิธีการแปลขยายความมาช่วยเสริมให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีการแปลเอาความ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านในวัฒนธรรมภาษาแปลสามารถจินตนาการภาพพจน์ได้ไม่ต่างไปจากผู้อ่านในวัฒนธรรมต้นฉบับ

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลและวิเคราะห์จากเอกสารผู้วิจัยเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากวรรณกรรมเรื่องสั้นที่แปลจากภาษาไทย (ภาษาต้นทาง) เป็นภาษาอังกฤษ (ภาษาปลายทาง) จำนวน 5 เรื่อง ซึ่งเป็นจำนวนเรื่องสั้นคัดสรรทั้งหมดที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ Lotus Blooms in the Stream of Literature (ดอกบัวบานในธารวรรณกรรม) รวมเรื่องสั้น และบทกวีจากนักเขียนไทยและเวียดนาม (2556) จัดพิมพ์โดยกระทรวงวัฒนธรรม ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. เรื่องสั้น ามากับลมฝนำ เขียนโดย นิคม รายยวา แปลโดย อรองค์ ชาคร ในชื่อ “Coming with the Rain”

2. เรื่องสั้น “คล้ายว่าจะเริ่มจากฝน” เขียนโดย จเด็จ กำจรเดช แปลโดย Marcel Barang ในชื่อ “As If It Began with the Rain”

3. เรื่องสั้น “เด็กชายสามตาที่บังเอิญตกลงมาบนโลก” เขียนโดย มหรรณพ โฉมเฉลา แปลโดย Marcel Barang ในชื่อ “The Three-eyed Boy Who Happened to Fall Down to Earth”

4. เรื่องสั้น “สะพาน” เขียนโดย วัฒน์ ยวงแก้ว แปลโดย Marcel Barang ในชื่อ “The Bridge”

5. เรื่องสั้น “เสียดายมือ” เขียนโดย อุรุดาโควินทร์ แปลโดย อรองค์ ชาคร ในชื่อ “Those Poor Hands”

เรื่องสั้นทั้งห้าเรื่องได้รับการแปลและผ่านการตรวจสอบความถูกต้องในการแปลโดยบรรณาธิการก่อนการตีพิมพ์ ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ ต้นฉบับเรื่องสั้นภาษาไทย และบทแปลภาษาอังกฤษ จำนวนห้าเรื่องดังกล่าว ซึ่งมีจำนวนคำรวมทั้งสิ้น 48,989 คำ โดยแต่ละเรื่องมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

เรื่องสั้น มากับลมฝน ของ นิคม รายยวา เป็นเรื่องนามธรรมเสนอความคิดเรื่องคนกับสังคม ผ่านภาพชายผู้หนีสังคมมาอยู่โดดเดี่ยวและถูกงูกัดในวันลมฝนมา ราวกับจะบอกว่า ปัญหาของมนุษย์นั้นมีไม่สิ้นสุดไม่ว่าจะอยู่ในสังคมหรืออยู่โดดเดี่ยว ส่วนเรื่องสั้น คล้ายว่าเริ่มมาจากฝน ของ จเด็จ กำจรเดช สะท้อนมากกว่าปัญหาครอบครัว แต่ชี้ให้เห็นปัญหามนุษยธรรมในชุมชน ที่เป็นผลมาจากความคิดความเชื่อและเรื่องเล่าจากอดีตจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านเรื่องราวสายสัมพันธ์ของคนไทยในท้องถิ่นกับแรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ภาพที่ปรากฏชัดเจนอีกภาพหนึ่งในผลงานเรื่องสั้นเด็กชายสามตาผู้บังเอิญตกลงมาบนโลก ของ มหรรณพ โฉมเฉลา คือ ความยากจนของชาวบ้านและความเชื่องมงายในสิ่งลี้ลับจับต้องไม่ได้ ในเรื่องนี้นักเขียนจินตนาการว่ามีเด็กชายสามตาคนหนึ่งตกลงมาบนโลกอันแร้นแค้นหาเช้ากินค่ำในงานวัดแห่งหนึ่ง ดังนั้น จึงกลายเป็นความตื่นเต้นของคนทั้งชุมชน ซึ่งต่างมองว่าเด็กชายผู้มีตาดวงที่สามบนหน้าผากคนนี้เป็นเทวดาที่ลงมาช่วยมนุษย์ ส่วนเรื่องสั้น สะพาน ของ วัฒน์ ยวงแก้ว นั้น สะท้อนปัญหาความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองในประเทศไทยผ่านภาพความขัดแย้งในชุมชนและความขัดแย้งครอบครัว ความเจริญทางวัตถุและการเข้ามาของอำนาจทางการเมือง ทำให้คนถูกแบ่งแยกทั้งความคิดและทางกายภาพ แต่ผู้เขียนก็เชื่อมั่นว่า ถ้าใจของคนเชื่อมได้ (เช่น สะพาน) ทุกอย่างก็จะคลี่คลาย สำหรับเรื่องสั้นเรื่องสุดท้าย พูดถึงประเด็นว่ามนุษย์กำลังมีปัญหาในการอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ อย่างสถาบันครอบครัวหรือในสังคมโดยรวมอย่างในชุมชนหรือในเมืองใหญ่ เรื่องสั้นเสียดายมือ ของ อุรุดา โควินท์ สะท้อนให้เห็นปัญหาเล็กๆ ในครอบครัวและในกลุ่มผู้หญิงที่เกิดจากมือที่ทำงานของผู้หญิง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโวหารภาพพจน์ในระดับคำ ระดับวลี และระดับประโยค โดยมุ่งเน้นการตอบคำถามนำวิจัยด้านการถ่ายทอดเอกลักษณ์ในวรรณกรรมเรื่องสั้นไทยว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์หลักประเภทใดบ้าง และผู้แปลถ่ายทอดเป็นภาษาอังกฤษอย่างไร โดยปรากฏความเท่าเทียมในการแปลในระดับใด กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นเริ่มจากการเปรียบเทียบข้อมูลจากฉบับภาษาไทย (ต้นฉบับ) และฉบับภาษาอังกฤษ (ฉบับแปล) เพื่อคัดกรองและตรวจสอบโวหารภาพพจน์ที่ปรากฏ พร้อมทั้งแสดงผลการวิเคราะห์ประเภทของโวหารภาพพจน์ดังกล่าว โดยเปรียบเทียบให้เห็นทั้งภาษาต้นฉบับและภาษาแปลควบคู่กัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลวิจัย พบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์หลักๆ 3 ประเภทเท่านั้น โดยเรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ 1. อุปมาอุปไมย (Simile) 2. อุปลักษณ์ (Metaphor) และ 3. บุคลาธิษฐาน (Personification) กลวิธีที่ใช้ในการแปลโวหารภาพพจน์ส่วนใหญ่จะรักษาโวหารไว้ให้คล้ายคลึงต้นฉบับมากที่สุด มีเพียงบางกรณีที่โวหารเปลี่ยนรูปไปแต่ยังคงภาพพจน์ไว้ได้เหมือนเดิม

1. อุปมาอุปไมย (Simile)

เป็นโวหารภาพพจน์ที่พบมากที่สุด อันประกอบด้วยการเปรียบเทียบระหว่างสองสิ่งที่ไม่ใช่ประเภทเดียวกัน แต่มักมีลักษณะเฉพาะที่เหมือนหรือคล้ายกัน โดยพบการใช้คำว่า เหมือน ดูเหมือน ราว ราวกับ คล้าย เสมือน ประดุจ ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษด้วยคำว่า like, as if, as though และ as...as

ตารางที่ 1 การแปลโวหารภาพพจน์ (อุปมาอุปไมย)

ภาษาต้นฉบับ	ภาษาแปล	การวิเคราะห์
ใบหน้าเขายังเด็ก แต่สายตากร้านโลก จ้องตรงมาเหมือนเสือจ้องเหยื่อ	He still looked boyish but his eyes were worldly-wise and stared straight like a lion staring at a prey.	อุปมาอุปไมย เหมือน = like
ใบยางสีเขียวเปลี่ยนเป็นสีเหลืองก่อนจะปิดขั้วร่วงเป็นสาย ดูเหมือนฝนตกเป็นใบไม้	The green leaves of the rubber trees turn yellow before they shrivel and fall row after row, as if the sky is shedding leaves.	อุปมาอุปไมย ดูเหมือน = as if
ฝนหลงฤดูเทเม็ดเป้ง ๆ ลงมาอย่างไม่ปรานีปราศรัย เหมือนจะให้เปียกกันไปทั้งโลก	Out-of-season rain came pelting down without mercy as if to turn the whole world soggy.	อุปมาอุปไมย เหมือน = as if
พ่อบ่นเรื่องเหตุการณ์บ้านเมืองราวกับไม่รู้ว่าผู้นั่งฟังเป็นแค่เด็กประถมหก	He complained about political events as if he didn't know that the boy who sat listening was only a sixth-former.	อุปมาอุปไมย ราวกับ = as if
เที่ยงวันนั้นมีฝนตก ฝนหลงฤดูที่ตกราวกับเดือนสิบสอง สายฝนทำหน้าที่เสมือนกรรมการห้ามไม่ให้มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นแต่ไม่เป็นผล	At midday that day it was raining, an out-of-season rain that fell as in the twelfth month. The rain acted like a referee to stop the game but didn't succeed.	อุปมาอุปไมย เสมือน = like
ฮะตูทั้งถูกกระแทก ถูกอัด ร้ายไปกว่านั้น เพื่อนๆ รุมสกรัมเขาราวกับกำลังเล่นรักบี้	Ha Too was tackled, was punched. Worse than that, they all piled on top of him as if playing rugby...	อุปมาอุปไมย ราวกับ = as if
นักเรียนคนอื่นๆ โผล่หน้าออกมาทางช่องหน้าต่าง จ้องมองราวเห็นตัวประหลาด	In the windows the faces of the other pupils stared as if they were seeing creatures from outer space.	อุปมาอุปไมย ราว = as if
เวลายืนบนเนินนี้ ให้ความรู้สึกราวกับเป็นเจ้าของโลกเลย	Standing on this hillock made them feel as if they were the owners of the world.	อุปมาอุปไมย ราวกับ = as if
ฮะตูอายุมากกว่าธงก็จริง แต่ยามอยู่ในห้องเรียน เขาดูเหมือนเด็กมีปัญหาทางพัฒนาการ ถามคำตอบคำ บางครั้งไม่ตอบ แต่ยามนี้ฟังคำพูดคำจาราวกับออกมาจากปากผู้ใหญ่	Ha Too was older than Thong, that was true, but when he was in the classroom he was like a mentally challenged child, answered piecemeal, sometimes didn't answer; yet now, listening to him, you had the impression it came out of a grownup's mouth.	อุปมาอุปไมย 1.ดูเหมือน = like 2.ราวกับ = you had the impression... (กรณีนี้มีการแปลแบบเอาความ)

ภาษาต้นฉบับ	ภาษาแปล	การวิเคราะห์
ธงระเท้าลงบนใบไม้เหล่านั้น เพลิดเพลินกับความรู้สึกแปลกๆ ยามใบไม้แหวกออก คล้ายตอนที่ใครบางคนเอามือระน้ำเล่นยามนั่งบนเรือ	Thong brushed his feet against those leaves, enjoying the strange feeling of parting them, like someone would part water with his hand while sitting on a boat.	อุปมาอุปไมย คล้าย = like
พี่ควรให้แกใส่กระโปรง จะได้น่ารัก เหมือนตุ๊กตา	That little girl you should dress in a skirt, she'll be as cute as a doll.	อุปมาอุปไมย เหมือน = as (cute) as
ใบหน้าหมองเหมือนซากชีวิตที่เดินได้ เด็กๆ มองดูชิงช้าสวรรค์เหมือนมันอยู่บนสวรรค์จริงๆ	The people that strolled about wore last-year rags and glum faces like corpses that could walk. The children looked at the Ferris wheels as if they were beyond reach.	อุปมาอุปไมย เหมือน = as if
ฉันยังจำภาพนั้นได้ติดตา เหมือนมันเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อวานนี้	I still remember that scene vividly, as if it had happened only yesterday.	อุปมาอุปไมย เหมือน = as if
แต่ที่ผิดปกติก็ตรงมีนัยน์ตาดวงที่สามโผล่ขึ้นมากลางหน้าผากของเขาพอดี ไม่มีคิ้ว ไม่มีขนตา มีแต่เปลือกตากับลูกตาที่กลมเวิ้งว้างว่างเปล่าราวกับประตูนรก	That child's face was, well, the face of a lifeless ordinary child, but what was not ordinary was that he had a third eye right in the middle of his forehead–no eyebrow, no eyelashes, only eyelids and a round eyeball empty and vacant like the gate to Hell.	อุปมาอุปไมย ราวกับ = like
สิ่งที่ออกมานั้นเป็นเมือกสีเขียวๆ มันออกมากจากปากของเขาราวกับน้ำพุ ท่วมเขรอะไปทั่วฟูกที่นอน	What came out was greenish mucus. It came out of his mouth like a fountain and incrusted the mattress all over.	อุปมาอุปไมย ราวกับ = like
เนื้อตัวของเด็กก็ร้อนเสียจนแตะไม่ได้... มันร้อนราวกับไฟ	The child's body was so hot it couldn't be touched... as hot as fire.	อุปมาอุปไมย ราวกับ = as (hot) as
เวลานั้น อภินิหารที่บรรจุลงขวดเล็กๆ เป็นที่ต้องการมากกว่าคำมั่นสัญญาที่เลื่อนลอยประดุจฝุ่นดินของบรรดา ส.ส. ทั้งหลายเสียอีก	In those days, the supernatural powers filling those little bottles were more sought after than the promises that floated past like dust motes from MPs of all ilk.	อุปมาอุปไมย ประดุจ = like
เขาจ้องมือฉาย ตลอดเวลามันเคลื่อนไหวราวใบไม้ต้องลมพลิ้วไหวเป็นธรรมชาติ	He stared at her hands. They moved as though they were leaves under the touch of the wind–so natural, the move.	อุปมาอุปไมย ราว = as though
เวลาที่ฉายเป็นแบบนี้, โมโห เกรี้ยวกราด อารมณ์ปะทุราวกับไฟ เขารู้ว่าควรพูดให้น้อยที่สุด	When Chai was like this, angry, furious, bursting with rage like a fire, he knew he should speak as little as possible.	อุปมาอุปไมย ราวกับ = like

2. อุปลักษณ์ (Metaphor)

เป็นการใช้คำหรือสำนวนในการเปรียบเทียบ โดยนำลักษณะของสิ่งหนึ่งมาเปรียบ โดยจะปรากฏร่วมกับคำว่า “เป็น” และ “คือ” หรืออาจจะต้องมีการตีความประกอบร่วมด้วย โวหารภาพพจน์ประเภทนี้พบเป็นอันดับที่สอง โดยมีการใช้คำว่า “คือ” และ “เป็น” หรืออาจจะละคำดังกล่าว ซึ่งคำกริยา “คือ” และ “เป็น” นี้ เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วจะอยู่ในรูปกริยา verb to be และ/หรือ มีการแปลโดยปรับโครงสร้างไวยากรณ์ร่วมด้วย

ตารางที่ 2 การแปลโวหารภาพพจน์ (อุปลักษณ์)

ภาษาต้นฉบับ	ภาษาแปล	การวิเคราะห์
สายฝนพาความชุ่มฉ่ำสู่พื้นดิน ต้นไม้ทุกต้น ต้นยางทุกต้น แต่ฝนคือมิตรที่มักจะมาผิดเวลาเสมอ	The rain brought moisture to the soil, to every plant, to every rubber tree, but rain was a friend that always came at the wrong time.	อุปลักษณ์ ฝนคือมิตร = rain **was** a friend
ยิ่งมีข่าวร้ายๆ ออกมา ชาวบ้านยิ่งมองคนพวกนั้นเป็นปีศาจ	The more bad news came out, the more the villagers viewed those people as demons.	อุปลักษณ์ (ปรับไวยากรณ์) มองคนพวกนั้นเป็นปีศาจ = viewed those people as demons
แกจะบ้าเหรอ...นั่นท่านเป็นมหาเทพนะ	Are you crazy or what? He’s a god, you know.	อุปลักษณ์ ท่านเป็นมหาเทพ = He’s a god
พ่อเคยพูดให้ฟังว่า การเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับไหน ล้วนเป็นสงครามระหว่างสิ่งที่อยู่ลึกลงไปในจิตใจของทั้งสองฝ่าย	Dad used to say that actually political struggle at whatever level is always a war between what lies deep in the hearts and minds of both sides, a war triggered by idealism, ambition, reputation or self–interest, with the latter seemingly the predominant factor.	อุปลักษณ์ การเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับไหน ล้วนเป็นสงคราม = political struggle at whatever level is always a war
ผมเคยได้ยินทั้งสองพูดกันว่าเรื่องการเมืองที่แท้ก็แค่เรื่องเด็กแย่งขนม	I’ve heard them say that politics is nothing but children fighting over pieces of candy.	อุปลักษณ์ การเมืองที่แท้ก็ (เป็น) แค่เรื่องเด็กแย่งขนม = politics is nothing but children fighting over

ภาษาต้นฉบับ	ภาษาแปล	การวิเคราะห์
สามีว่าเธอเป็นนักขโมยดอกไม้ เธอยิ้มรับอย่างภูมิใจ	Her husband called her a flower thief. She smiled proudly in acknowledgement.	อุปลักษณ์ (ปรับไวยากรณ์) สามีว่าเธอเป็นนักขโมยดอกไม้ = Her husband called her a flower thief.
เธอกำลังเป็นฟืนเป็นไฟเถียงเอาเป็นเอาตายกับเพื่อนของเขา	The first time they met, she had been furious, arguing vehemently with a friend of his.	อุปลักษณ์ (ปรับไวยากรณ์) เธอกำลังเป็นฟืนเป็นไฟ = she had been furious
อีกหน่อยก็หมดสวยแล้ว ลูกใภ้กูมือสากเป็นทรายอย่างกู เอามือลูบหน้าหนไหนเป็นเจ็บเมื่อนั้น	My daughter-in-law will lose her beauty soon. Her hands, like mine, will be as rough as sand. When they touch the face, it hurts.	อุปลักษณ์ มือสากเป็นทราย = as rough as sand

3. บุคลาธิษฐาน (Personification)

เป็นการทำให้สิ่งไม่มีชีวิต เช่น สิ่งของ ธรรมชาติ ความคิด หรือสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่คน แสดงอาการหรือกระทำเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิต โวหารประเภทนี้ปรากฏเป็นอันดับสุดท้าย ในสัดส่วนที่ค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 3 การแปลโวหารภาพพจน์ (บุคลาธิษฐาน)

ภาษาต้นฉบับ	ภาษาแปล	การวิเคราะห์
กระทั่งวันที่ธรรมชาติพิพากษาความแตกแยก...	Until nature settled the dispute.	บุคลาธิษฐาน ธรรมชาติพิพากษาความแตกแยก = nature settled the dispute
แต่ความห่วงใยของพวกหล่อนตามมาราวีฉายถึงที่นี่ ขณะเธอซักผ้าในบ้านของเธอ ระหว่างที่เธอใช้ชีวิตของเธอ	But their concern followed Chai all along, while she did the laundry in her house, while she lived her life	บุคลาธิษฐาน ความห่วงใยของพวกหล่อนตามมาราวีฉาย = their concern followed Chai all along
ฉายรู้สึกว่าเขาหลวงเป็นชายหนุ่มผู้ลึกลับ มีเวทมนตร์	Chai felt Luang Mountain was a mysterious young man with magic powers.	บุคลาธิษฐาน เขาหลวงเป็นชายหนุ่มผู้ลึกลับ มีเวทมนตร์ = Luang Mountain was a mysterious young man with magic powers

ในส่วนของบุคลาธิษฐานนั้น จะเห็นได้ว่ามีการใช้ค่อนข้างน้อย และการแปลก็มีการเลือกสรรคำมิได้แปลตรงตัว ดังจะเห็นในตัวอย่างแรกว่า “จนกระทั่งวันที่ธรรมชาติพิพากษาความแตกแยก...” คำกริยา “พิพากษา” มิได้แปลโดยใช้คำว่า “judge” หรือ “rule” แต่ใช้คำว่า “settle (the dispute)” ซึ่งมีความเป็นนามธรรมมากกว่า ส่วนตัวอย่างที่สอง “แต่ความห่วงใยของพวกหล่อนตามมาราวีฉายถึงที่นี่ำ คำกริยา “ตามมาราวี” เมื่อแปลแล้ว มีการละคำว่า “ราวี” ออกไป เหลือเพียง “follow” ซึ่งแปลว่า “ตามมา” เท่านั้น ซึ่งทำให้โวหารบุคลาธิษฐานจากภาษาต้นฉบับได้รับการถ่ายทอดไม่ครบถ้วน แต่อาจเป็นเหตุผลในประเด็นความถูกต้องตามภาษาปลายทาง ที่ทำให้ผู้แปลเลือกกลวิธีแปลที่ปรากฏดังกล่าว

โดยสรุปแล้ว มีการใช้โวหารภาพพจน์หลัก 3 ประเภทเท่านั้น โดยเรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ 1. อุปมาอุปไมย (Simile) 2. อุปลักษณ์ (Metaphor) และ 3. บุคลาธิษฐาน (Personification) กลวิธีที่ใช้ในการแปลโวหารภาพพจน์ส่วนใหญ่จะรักษาโวหารไว้ให้คล้ายคลึงต้นฉบับมากที่สุดโดยเฉพาะการแปลอุปมาอุปไมยมีเพียงบางกรณีในการแปลอุปลักษณ์ที่โวหารเปลี่ยนรูปไปแต่ยังคงภาพพจน์ไว้ได้เหมือนเดิม เช่น “สามีว่าเธอเป็นนักขโมยดอกไม้” แปลออกมาได้ว่า “Her husband called her a flower thief.” ซึ่งสังเกตได้ว่าการ “เปรียบเป็น” ไม่ปรากฏในภาษาอังกฤษ และอีกตัวอย่างหนึ่ง “เธอกำลังเป็นฟืนเป็นไฟ” แปลออกมาเป็น “She had been furious.” กรณีนี้การ “เปรียบเป็น” ไม่ปรากฏในภาษาอังกฤษ และโวหารที่แปลออกมานั้นมีการปรับโครงสร้างทางไวยากรณ์ แต่ยังคงความหมายเดิม ส่วนบุคลาธิษฐานนั้นปรากฏตามที่นำเสนอไปก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ดี โดยรวมแล้ว นับว่าการแปลโวหารภาพพจน์หลักทั้งสามประเภทนั้นมีการรักษาความเท่าเทียมไว้ได้ในระดับดี และสามารถสื่อความหมายไปยังนักอ่านภาษาปลายทางได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล จะเห็นได้ว่าโวหารภาพพจน์แบบไทยได้รับการถ่ายทอดเป็นภาษาอังกฤษด้วยกลวิธีที่มีทั้งความเท่าเทียมและการปรับเปลี่ยนที่แยบยลและน่าจะทำให้ผู้อ่านในภาษาปลายทางเข้าใจเรื่องราวที่นักเขียนสื่อสารออกไปได้เป็นอย่างดี เมื่อแปลแล้ว จึงควรได้รับการเผยแพร่ในวงกว้างที่จะทำให้ได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนต่างภาษาและวัฒนธรรมที่อาจนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรรค์เพื่อให้นักเขียนได้รับรู้ว่าผู้รับสารเหล่านั้น(นอกเหนือจากผู้อ่านชาวไทย)มีความคิดเช่นไรต่อผลงานของตน และมีจุดใดที่จะสามารถนำไปปรับปรุงหรือพัฒนางานชิ้นต่อไปได้บ้าง และนักแปลมีข้อใด ที่ควรปรับปรุงแก้ไขต่อไป

นอกเหนือจากการแปลวรรณกรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถในการแปลแล้วขั้นตอนต่อไปคือการผลักดันให้งานที่ดีที่คัดสรรแล้วของไทยได้ออกไปสู่เวทีที่กว้างขึ้น สู่สังคมซึ่งมีนักอ่านที่เข้มแข็งและหลากหลาย สังคมไทยโดยเฉพาะรัฐบาลไทยควรสร้างองค์กรที่ช่วยสร้างมาตรฐานค่าตอบแทนนักเขียนอย่างเป็นธรรม สร้างสวัสดิการให้นักเขียน ดูแลด้านการแปลงานวรรณกรรมเพื่อเผยแพร่สู่สากลเป็นการขยายโอกาสที่จะซื้อขายลิขสิทธิ์หนังสือกับต่างประเทศเพื่อขยายพรมแดนวรรณกรรมข้ามภาษาและวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในส่วนนี้เป็นการอธิบายแนวทางที่คาดว่าจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างองค์ความรู้ด้านการแปลวรรณกรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

1. รัฐบาลควรส่งเสริมสนับสนุนงานวิจัยวรรณกรรมและวรรณศิลป์ของไทยทั้งการวิเคราะห์วิจารณ์และการบรรณาธิการ โดยเปลี่ยนทัศนคติจากที่เคยมองว่าเป็นงานวิจัยที่ไม่สร้างมูลค่า ให้มองมุมใหม่ว่างานวิจัยเช่นนี้นำไปสู่การผลิตงานสร้างสรรค์ที่มีความเป็นเลิศทางวรรณศิลป์ยิ่งขึ้น ซึ่งหากสนับสนุนให้ถูกทางแล้ว สามารถเป็นผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ไม่แพ้งานศิลปะด้านอื่น เช่น ภาพยนตร์ หรือจิตรกรรม

2. หอสมุดแห่งชาติร่วมกับรัฐบาลควรมีการรวบรวมรายชื่อหนังสือวรรณกรรมไทยทุกรูปแบบที่มีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศแล้ว โดยหาทางช่วยให้มีการกระจายหนังสือเหล่านั้นไปยังห้องสมุดต่างประเทศ โดยเฉพาะห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ไทยศึกษา วรรณคดีเปรียบเทียบ และ/หรือ สร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนวรรณกรรมแบบออนไลน์ (E-book) พร้อมสร้างฐานข้อมูลนักแปลวรรณกรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ อันจะนำพาวรรณกรรมไทยไปสู่สายตาต่างชาติมากขึ้น และขยายโอกาสในการขอซื้อลิขสิทธิ์ไปจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ต่างประเทศ

3. สถาบันการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่เปิดสอนหลักสูตรด้านการแปล ควรบรรจุวิชาการแปลวรรณกรรมเป็นวิชาหลักด้วย นอกเหนือจากการแปลเชิงธุรกิจ หรือเชิงวิชาการ โดยรัฐควรส่งเสริมให้มีการประกวดการแปลวรรณกรรมทั้งในระดับสถาบันการศึกษาและระดับชาติ ซึ่งอาจร่วมมือกันหลายๆ หน่วยงาน โดยมีการจัดพิมพ์ผลงานที่ได้รับรางวัลการแปลวรรณกรรมเพื่อเผยแพร่ผ่านกระทรวงการต่างประเทศต่อไป

4. รัฐบาลควรจัดทำนิตยสารวรรณกรรมของชาติที่จะเป็นเวทีให้นักเขียนได้นำผลงานมารับการพิจารณาลงพิมพ์ โดยอาจมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ หรือประสานกันหลายหน่วยงาน หรือแม้แต่ตั้งหน่วยงานขึ้นมาใหม่เพื่อการนี้โดยเฉพาะ ซึ่งมีหน้าที่สร้างมาตรฐานค่าเรื่องและลิขสิทธิ์ด้วย

สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปนั้น ผู้วิจัยเสนอให้มีการศึกษากลวิธีการแปลวรรณกรรมประเภทอื่นนอกเหนือจากเรื่องสั้น จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ เช่น กวีนิพนธ์ นวนิยาย ความเรียง สารคดี และวรรณกรรมเด็กและเยาวชน โดยอาจเน้นกลวิธีการแปลทั่วไป และ/หรือ กลวิธีการถ่ายทอดภาษาวรรณศิลป์หรือโวหารภาพพจน์ รวมทั้งอาจมีการศึกษาในลักษณะเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพในอีกแง่มุมหนึ่ง ตลอดจนมีการสัมภาษณ์ผู้แปล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงวัฒนธรรม. สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย. (2556). *ดอกบัวบานในธารวรรณกรรม (Lotus Blooms in the Stream of Literature)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม.

เจตนา นาควัชระ. (2552). ทางสายกลางแห่งวรรณคดีวิจารณ์. *วารสารวิภาษา*, 1(17), 15-28.

ชุติมา สัจจานันท์ และคณะ. (2543). *การพัฒนาเกณฑ์ประเมินค่าวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

ธเนศ เวศร์ภาดา. (2549). *หอมโลกวรรณศิลป์: การสร้างสุนทรีย์แห่งวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: ปาเจรา.

วรนาถ วิมลเฉลา. (2543). *คู่มือสอนแปล*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วินิตา ดิถียนต์. (2533). *เอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติการแปล*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศิริลักษณ์ ทวีกิจรุ่งทวี. (2547). *การแปลสำนวนจากนวนิยายภาษาไทยของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นภาษาอังกฤษ*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สตรีรัตน์ ไกรอ่อน. (2556). *กลวิธีการแปลคำทางวัฒนธรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษในนวนิยายเรื่องสี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุพรรณี ปิ่นมณี. (2555). *แปลผิดแปลถูก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2543). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: เอส อาร์ พริ้นติ้ง.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2548). *แผนยุทธศาสตร์ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2548-2552*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2550). *รายงานประจำปีราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

หนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์ (2552, 3 สิงหาคม) *วธ. เร่งแปลเอกสาร "ร.5" เป็นภาษาอังกฤษ เผยแพร่ทั่วโลกทางเว็บไซต์ หลังเป็นมรดกความทรงจำโลก*. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th

อวยพร พานิช และคณะ (2553). *การใช้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรองค์ ชาคร. (2551). *รายงานการศึกษาวิเคราะห์ผ่านการสังเกตการณ์การจัดทำนโยบายภาษาแห่งชาติของราชบัณฑิตยสถาน*. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ใน โครงการเครือข่ายเชิงกลยุทธ์เพื่อการผลิตและพัฒนาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ประจำปี 2551 (ทุน Shadowing ในประเทศ ด้านการเรียนการสอน และการจัดการความรู้ / การวิจัย). กรุงเทพฯ: สกอ.

Kansa, M. (2002). *Linguistics: Body part-related metaphors in Thai and English*. (Doctoral dissertation, Ball State University, Indiana).

Larson, M. (1998). *Meaning-Based Translation: A guide to cross-language equivalence.* London: University Press of America.

Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation.* London: Phoenix.

Ruchirawan, M. (1984). *Linguistics: Towards a descriptive model of Thai-English translation.* (Doctoral dissertation, Georgetown University, Washington, D.C.)

❑❑❑❑

รายนามคณะกรรมการบริหารสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ชุดที่ 37 (เมษายน 2560-มีนาคม 2562)

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ
ศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์ 	**นายกสมาคม**	ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โทรศัพท์ 02 504 8515-7 มือถือ 081 697 9351 e-mail: chutimastou@gmail.com
รองศาสตราจารย์ ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์ 	**อุปนายก**	ประธานที่ปรึกษาอธิการบดี มหาวิทยาลัยสวนดุสิต 295 ถนนราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02 244 5004 มือถือ 081 939 4692 e-mail: sukhum_cha@dusit.ac.th
ศาสตรเมธีสุวคนธ์ ศิริวงศ์วรวัฒน์ 	**อุปนายก**	ผู้อำนวยการ สำนักหอสมุดและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ 39 / 230 หมู่บ้านเนเบอร์โฮม ถนนสุขาภิบาล 5 (ซอย 82) แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพฯ 10510 มือถือ 081 802 4011 e-mail: khonwat@gmail.com suwakhon.si@northbkk.ac.th

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ
นางสาวสุจิตร สุวภาพ 	**เลขานุการ**	ที่ปรึกษามูลนิธิวิชาชีพการศึกษา เลขานุการมูลนิธิทวีปัญญา 152/87 ศุลาลัย ซีตี้ รีสอร์ท ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 มือถือ 091 536 5396 e-mail: suvaphab.suchit@gmail.com
ดร.ชมภูนุช สุนทรนนท์ 	**เลขานุการ**	23/322 หมู่บ้านสินทวีสวนธน 2 ซอยประชาอุทิศ 76 ถนนประชาอุทิศ แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140 มือถือ 081 626 6057 e-mail: chompoo_nuchs@hotmail.com
นางดาวรัตน์ แท่นรัตน์ 	**เลขานุการ**	สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยรังสิต 52/347 ถนน พหลโยธิน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000 มือถือ 092 329 8787 e-mail: dowrat.v@rsu.ac.th
รองศาสตราจารย์ **ดร.ทัศนา หาญพล** 	**เหรัญญิก**	ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และอาจารย์ประจำ แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โทรศัพท์ 02 376 0318, 02 736 8011 มือถือ 089 744 9197 e-mail: tassanastou@gmail.com

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ
นางสาวเอมอร ตันเถียร 	**เหรัญญิก**	ข้าราชการบำนาญ สำนักงานอัยการสูงสุด 84/220 แกรนด์เลอจาแดงส์ คอนโดมีเนียม ห้อง 1707 ซอยพหลโยธิน 37 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดขาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 02 939 4670 มือถือ 081 686 2958 e-mail: aimorn@icloud.com
รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ท้วมสุข 	**ประธานแผนกมาตรฐานวิชาชีพ**	คณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 123 ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002 โทรศัพท์ 043 202 861 มือถือ 089 861 4696 e-mail: kultua@kku.ac.th
นางสาวรุ้งทิพย์ ห่อวโนทยาน 	**ประธานแผนกมาตรฐานวิชาชีพ**	ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ปรึกษาห้องสมุดโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121 มือถือ 086 528 4042 e-mail: rungtipho@gmail.com
นางสาวปรียาพร ฤกษ์พินัย 	**ประธานแผนกวิชาการและประธานชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา**	หัวหน้าหอสมุด คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1873 โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ถนนพระราม 4 เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 มือถือ 084 115 4998 e-mail: preeyaporn.r@chula.ac.th

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ
นางนภาลัย ทองปัน 	**ประธานแผนกวิชาการ**	บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 50 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 มือถือ 083 268 6677 e-mail: libnlt@ku.ac.th
นางสาวพิณทิมา เลิศสมบูรณ์ 	**ประธานแผนกวิชาการ**	ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 5/48 ประชานิเวศน์ 2 ระยะ 3 ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120 มือถือ 081 777 5916 e-mail: pintimal193@gmail.com
นางกมลชนก คชทรัพย์ 	**ประธานแผนกวิชาการ**	โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า 248/89 ซอยรามคำแหง 112 ถนนรามคำแหง แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 02 372 0228 ต่อ 215 มือถือ 062 992 9351 e-mail: Kamonchanok554@gmail.com
รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน 	**ประธานแผนกวารสารและสื่อวิชาการ และประธานชมรมบรรณารักษ์และนักสารสนเทศนานาชาติ**	ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โทรศัพท์ 02 504 8512 มือถือ 089 799 9303 e-mail: namtipstou@gmail.com

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ
นางจิรายุ ดาศรี 	**ประธานแผนกวารสารและสื่อวิชาการ**	ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยศิลปากร อดีตผู้อำนวยการ มหาวิทยาลัยนานาชาติสแตมฟอร์ด 74/27 ซอยมัณฑนา 20 ถนนฉิมพลี แขวงฉิมพลี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170 มือถือ 087 014 4728 e-mail: chira43@hotmail.com
นางสุภาพร สมจิตต์ 	**ประธานแผนกวารสารและสื่อวิชาการ**	ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ 1160 อาคารไปรษณีย์กลาง ถนนเจริญกรุง แขวงบางรัก เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10501 โทรศัพท์ 02 105 7462, 02 105 7400 ต่อ 205 โทรสาร 02 105 7450 มือถือ 092 664 9945 e-mail: supaporn@tcdc.or.th
ดร.รุจเรขา วิทยาวุฑฒิกุล 	**ประธานแผนกวิจัยและพัฒนา**	ผู้อำนวยการ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทรศัพท์ 02 441 9741 โทรสาร 02 441 9580 มือถือ 082 974 5550 e-mail: ruchareka.wit@mahidol.edu
ดร.ศิริกาญจน์ โพธิ์เขียว 	**ประธานแผนกวิจัยและพัฒนาและประธานชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์**	อาจารย์ประจำ สาขาการจัดการสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 1061 ซอยอิสรภาพ 15 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600 โทรศัพท์ 02 473 7000 มือถือ 081 918 2189 e-mail: luknam06@yahoo.com

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ
ดร.ประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์ 	**ประธานแผนกวิเทศสัมพันธ์**	ข้าราชการบำนาญ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม 97/7 สัมมากร B4 รามคำแหง 112 เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 02 378 9654 มือถือ 081 912 0883 e-mail: prachwat@hotmail.com
นางสาวพูลสุข ปริวัตรวรวุฒิ 	**ประธานแผนกวิเทศสัมพันธ์**	ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9 ซอยพระรามที่ 2 ซอย 62 แยก 2-6 ถนนพระรามที่ 2 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150 มือถือ 08 9188 6842 e-mail : priwatr@gmail.com
ดร.นฤมล รื่นไวย์ 	**ประธานแผนกประชาสัมพันธ์และประธานชมรมห้องสมุดเฉพาะ**	ผู้อำนวยการสำนักดิจิทัลและสารสนเทศ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 35 หมู่ 3 ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120 โทรศัพท์ 02 577 9081 มือถือ 081 795 1221, 081 921 2841 e-mail: narumolrw@gmail.com
นางอังสนา เกิดบุญส่ง 	**ประธานแผนกประชาสัมพันธ์และประธานชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน**	ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนมหรรณพาราม 68/5 หมู่ 2 ถนนฉิมพลี แขวงฉิมพลี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170 โทรศัพท์ 02 448 6617 ต่อ 131 78 ชลนิเวศน์ ถนนประชาชื่น แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 02 585 4453 มือถือ 081 845 9089 e-mail: angsanaka@live.com

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ
นางสาวกนกอร ศักดาเดช 	**ประธานแผนกหาทุน**	ผู้อำนวยการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02 281 0263 มือถือ 081 816 8702 e-mail: kanokon.nlt@gmail.com
นางนัยรัตน์ กล้าวิเศษ 	**ประธานแผนกหาทุน และประธานชมรมห้องสมุดเพื่ออาชีวศึกษาและเทคโนโลยี**	อาจารย์ วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย 670 ถนนธนาลัย ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57000 โทรศัพท์ 098 747 4151 e-mail: tugtua@gmail.com
นางสาวกรองกาญจน์ ถนอมพล 	**ปฏิคม**	ข้าราชการบำนาญ กระทรวงศึกษาธิการ 1302 จรัญสนิทวงศ์ 75 สกุลชัย ซอย 5 ถนนจรัญสนิทวงศ์ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทรศัพท์ 02 424 8640 มือถือ 090 984 8315 e-mail: om” krongkarn30@gmail.com
นางกิ่งแก้ว อ่วมศรี 	**ปฏิคม**	ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยมหิดล 117 ซอยปทุมทิพย์ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี 17 แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800 มือถือ 089 125 5532 e-mail: kingkaew.aum@hotmail.com

ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ติดต่อ
นางสาวไข่มุก เหล่าสุนทร 	**ปฏิคม**	หัวหน้างานห้องสมุด โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) 176 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทรศัพท์ 02 260 9986-8 ต่อ 146, 147 e-mail: moony2032@gmail.com
นางสาวเนาวรัตน์ ปัญญางาม 	**นายทะเบียน**	บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุดแห่งชาติ ถนนสามเสน แขวงวชิระ เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02 281 5212 โทรสาร 02 281 0263 e-mail: navaratp@yahoo.com
นายยุทธนา ไอยราพรต 	**นายทะเบียน และ ประธานชมรมห้องสมุดประชาชน**	บรรณารักษ์ ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ 53000 โทรศัพท์ 055 411 011 57/115 ถนนเจษฎาบดินทร์ ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ 53000 ห้องสมุดประชาชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ถนนจิตรเพลิน ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ 53000
นางวีระวรรณ วรรณโท 	**บรรณารักษ์**	ข้าราชการบำนาญ กระทรวงศึกษาธิการ 75/129 หมู่บ้านปรีชาร่มเกล้า ถนนร่มเกล้า ซอยร่มเกล้า 1 แขวงแสนแสบ เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ 10510 โทรศัพท์ 02 917 3694 มือถือ 081 564 1308 e-mail: weerawan2494@hotmail.com

ข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับบทความเพื่อลงพิมพ์ใน วารสารห้องสมุด สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

1. เนื้อหาของบทความ

1.1 เป็นบทความในวิชาชีพด้านบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.2 เป็นภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ ในกรณีที่เป็นภาษาอังกฤษต้องผ่านการอ่านและประเมินความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ และยอมรับให้ลงพิมพ์โดยกองบรรณาธิการ

1.3 ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน

1.4 ผู้เขียนต้องยินดีให้เผยแพร่บทความนี้บนเว็บไซต์ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

2. การเตรียมต้นฉบับ

2.1 ชื่อบทความ ชื่อผู้เขียนทุกคน อีเมล ตำแหน่งและสถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความอย่างชัดเจน (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ)

2.2 บทคัดย่อ ความยาวไม่เกิน 200 คำ พร้อมคำสำคัญ (ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ)

2.3 ต้นฉบับบทความต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 พร้อมทั้ง file บทความในแผ่นบันทึก หรือส่งทางอีเมล

2.4 การอ้างอิง กำหนดดังนี้

2.4.1 การอ้างอิงในเนื้อหา ใช้รูปแบบ นาม-ปี เช่น (แม้นมาส ชวลิต, 2548) หรือ (Buytendijk, 2006; Wall, 2010; พสุ เดชะรินทร์, 2549) ไว้ข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิง หากต้องการใส่เลขหน้าให้ใช้รูปแบบ (แม้นมาส ชวลิต, 2548 : 151)

2.4.2 การอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามรูปแบบของ APA (American Psychological Association)ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศ หากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อ 3 คนแรกแล้วตามด้วย และคณะ หรือ et al.

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

• หนังสือ

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนคนที่1, คนที่สอง และคนสุดท้าย. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อหนังสือ.** เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
**กรณีผู้เขียนเกิน 3 คน ให้ใช้ตามข้อ 2.4.2

ตัวอย่าง

พันจันทร์ ธนวัฒนเสถียร และปิยะ นากสงค์. (2549). **ออกแบบสร้างโปรโมท Website Step by Step**. กรุงเทพฯ: ซัคเซสมีเดีย.

• บทหนึ่งในหนังสือ

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนคนที่1, คนที่สอง และคนสุดท้าย. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อบทความ.** ใน ชื่อหนังสือ. (หน้าแรก-หน้าจบ). เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นงลักษณ์ ไม่หน่ายกิจ. (2526). **บริการสนเทศระบบออนไลน์.** ใน บรรณารักษ์นักเขียน. (หน้า 115- 142). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

• วารสาร

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อบทความ.** ชื่อวารสาร, ปีที่ (ฉบับที่พิมพ์), เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

อรทัย วารีสอาด. (2550). **งานวิจัยเพื่อพัฒนาชุดเรียนรู้ผ่านเว็บ (Web Tutorial): เครื่องมือช่วยสอนทักษะการรู้สารสนเทศ.** วารสารห้องสมุด, 51 (1), 73-87.

• รายงานทางวิชาการ

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่องานวิจัย.** เมืองที่พิมพ์: หน่วยงานที่เผยแพร่.

• วิทยานิพนธ์

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อวิทยานิพนธ์.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต/วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. ชื่อจังหวัด: ชื่อสถานศึกษา.

ตัวอย่าง

นวพร สายสิงห์. (2549). **การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

• รายงานการประชุม

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม.** วันเดือน ปีที่จัด. สถานที่จัด. เลขหน้า.

ตัวอย่าง

รัตติมา จีนาพงษา และคณะ. (2553). **มุมมองใหม่ของการออกแบบเว็บไซต์เพื่อการบริการ.** ในผลงานที่นำเสนอในการสัมมนา PULINET วิชาการครั้งที่ 1 เรื่อง Creative library. วันที่ 24-25 มิถุนายน 2553. ณ โรงแรมเมธาวลัย ชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. หน้า 9-14.

- **หนังสือพิมพ์**

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปี เดือน วันที่พิมพ์). **ชื่อบทความ.** ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

- **สื่ออินเทอร์เน็ต**
  - ชื่อ-นามสกุลผู้เผยแพร่. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง.** จำนวนหน้า. สืบค้นเมื่อ ปี เดือน วันที่. URL: http://
  - Lastname, Initial. Publication (Year). **Title.** Number of pages. Retrieved Year Month Date. URL: http://
  - Waal, A.A. (2010). **The characteristics of a High Performance Organization.** Retrieved 2012 January 29. URL: http://www.hpocenter.nl/wp-content/uploads/2013/07/Research-paper-The-characteristics-of-a-HPO-HPO-Center-January-20102.pdf

การอ้างอิงภาษาอังกฤษใช้เช่นเดียวกับภาษาไทย โดยการลงรายการชื่อผู้เขียนใช้รูปแบบ Last name, Initial. เช่น David, Albert A. and Jams, B.B. ชื่อบทความใช้ Sentence case เช่น Information literacy: a practitioner's guide.

3. รูปแบบการจัดพิมพ์

3.1 ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสั้นขนาดเอ 4 โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ 1.5 นิ้ว ด้านล่างและขวามือ 1 นิ้ว

3.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Angsana New พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร ขนาด 16

4. การส่งต้นฉบับบทความพร้อมไฟล์เอกสาร Word จัดส่งทาง Email : nanomwongt@yahoo.com และ tla2497@hotmail.com หรือทางไปรษณีย์ ดร. ถนอมวงศ์ ล้ำยอดมรรคผล ประธานแผนกวารสาร สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ 1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

5. เกณฑ์การพิจารณา จะยึดถือแนวทางดังนี้

5.1 กองบรรณาธิการและ/หรือผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จะเป็นผู้รับผิดชอบพิจารณา

5.2 เกณฑ์การพิจารณาเนื้อหา กองบรรณาธิการจะรับผิดชอบตรวจสอบความถูกต้อง ให้ข้อคิดในด้านความมีสาระในเนื้อหา และความสัมพันธ์ระหว่างชื่อบทความและเนื้อหา

5.3 บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน

❑❑❑❑

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
๑๓๔๖ ถนนอาคารสงเคราะห์ ๕ คลองจั่น บางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐
โทร. ๐-๒๗๓๔-๙๐๒๒-๓ โทรสาร ๐-๒๗๓๔-๙๐๒๑ www.tla.or.th

คำสั่งสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
ที่ ๒/๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งกองบรรณาธิการวารสารห้องสมุด

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขอแต่งตั้งกองบรรณาธิการ วารสารห้องสมุด สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เพื่อดำเนินการจัดทำวารสารห้องสมุด (TLA Bulletin) ประจำปี ๒๕๖๐-๒๕๖๑ ดังรายนามต่อไปนี้

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	หัวหน้ากองบรรณาธิการ
๒. นายสุรพล ฤทธิ์รวมทรัพย์ โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์	กองบรรณาธิการ
๓. นางสุภาพร สมจิตต์ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC)	กองบรรณาธิการ
๔. นางสาวปรียาพร ฤกษ์พินัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	กองบรรณาธิการ
๕. ดร.นฤมล รื่นไวย์ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	กองบรรณาธิการ
๖. ดร.ศิริกาญจน์ โพธิ์เขียว มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา	กองบรรณาธิการ
๗. ดร.บุษกร เลิศวีระศิริกุล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	กองบรรณาธิการ
๘. นางสาวสุจิตร สุวภาพ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ	ผู้จัดการวารสาร

มีหน้าที่

๑. กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางในการจัดทำวารสารห้องสมุดตามมาตรฐาน TCI
๒. กำหนดเกณฑ์ประเมินคุณภาพบทความในการพิจารณาคัดเลือกบทความ
๓. กำหนดระยะเวลาในการจัดพิมพ์และเผยแพร่วารสารห้องสมุดให้ทันตามวาระที่กำหนด

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนกว่าการจัดทำวารสารห้องสมุดจะแล้วเสร็จ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐

(ศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์)
นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1346 ถ.อาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 02-734-9022 โทรสาร 02-734-9021 www.tla.or.th E-Mail: tla2497@yahoo.com

---

ใบสมัครสมาชิก / ต่ออายุสมาชิก

ข้อมูลผู้สมัคร ☐ **บุคคล** ☐ **หน่วยงาน**

ชื่อ-นามสกุล ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว (ภาษาไทย).....

FIRST-LASTNAME ☐ MR. ☐ MS. (ENGLISH).....

วัน/เดือน/ปีเกิด (พ.ศ.)..... (เพื่อประโยชน์ในการจัดงานมุทิตาจิต เนื่องในโอกาสเกษียณอายุการทำงาน)

เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน.....

ข้อมูลการศึกษา

ระดับปริญญา.....คณะ/สาขา.....ปีที่จบ.....

มหาวิทยาลัย/สถาบัน.....

ที่อยู่หน่วยงาน ชื่อหน่วยงาน..... ☐ สำนักงานใหญ่ ☐ สาขา.....

เลขที่.....หมู่ที่.....อาคาร/หมู่บ้าน.....ตรอก/ซอย.....

ถนน.....ตำบล/แขวง.....เขต/อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....โทรสาร.....

E-mail.....เลขประจำตัวผู้เสียภาษี.....

ที่อยู่บุคคล บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....อาคาร/หมู่บ้าน.....ตรอก/ซอย.....

ถนน.....แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....โทรสาร.....

มือถือ.....E-mail.....

โปรดระบุ ต้องการให้จัดส่งข้อมูล/ข่าวสารของท่านที่ ☐ **หน่วยงาน หรือ** ☐ **บ้าน**

ประเภทของสมาชิก

☐ บุคคล ตลอดชีพ	2,000	บาท	ออกใบเสร็จในนามบุคคล
☐ สามัญ บุคคลรายปี	500	บาท	
☐ วิสามัญ บุคคลรายปี	300	บาท	
☐ นิติบุคคล ตลอดชีพ	3,000	บาท	
☐ นิติบุคคล รายปี	1,200	บาท	

เลือกชมรมที่ต้องการ **ฟรี!!! 1 ชมรม** ชมรมต่อไป ต้องชำระค่าบำรุงเพิ่มในอัตราปีละ 100 บาท ตลอดชีพ 600 บาท

- ☐ ชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา / ชบอ.
- ☐ ชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน / ชบร.
- ☐ ชมรมห้องสมุดประชาชน / ชปช.
- ☐ ชมรมห้องสมุดเฉพาะ / ชพ.
- ☐ ชมรมบรรณารักษ์และนักเอกสารสนเทศนานาชาติ / ชนช.
- ☐ ชมรมเพื่อหอสมุดแห่งชาติ / ชหช.
- ☐ ชมรมห้องสมุดเพื่ออาชีวศึกษาและเทคโนโลยี / ชอท.
- ☐ ชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษ์ศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ / ชสบ.

รายละเอียดการชำระเงินอยู่ด้านหลัง

การชำระเงิน

ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขาคลองจั่น

ชื่อบัญชี **สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ-ธุรกิจ**

เลขที่ **113-221-984-8**

หมายเหตุ 1. กรุณาส่งโทรสารหรืออีเมลใบสมัครสมาชิกพร้อมหลักฐานการโอนมาที่สำนักงาน (tla2497@yahoo.com)

2. หากสมัครในนามหน่วยงาน กรุณาใส่ชื่อบรรณารักษ์ หรือบุคคลสำหรับติดต่อกับสมาคมห้องสมุดฯ
3. หากสมัครในนามบุคคลกรุณาใส่เลขบัตรประจำตัวประชาชนด้วย และหากสมัครในนามนิติบุคคลกรุณาใส่เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรด้วยค่ะ หากไม่เติม สำนักงานฯ จะออกใบเสร็จรับเงินให้ไม่ได้
4. สมาชิกที่เปลี่ยนชื่อ นามสกุล ย้ายที่อยู่ หรือสำนักงานหรือย้ายสังกัด ต้องแจ้งให้สำนักงานสมาคมฯ ทราบ

สิทธิพิเศษของสมาชิก

1. ได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการ วิชาชีพ สิ่งพิมพ์ของสมาคมฯ ได้แก่ วารสารห้องสมุด
2. ได้รับส่วนลดในการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่จัดโดยสมาคมฯ และชมรมในสังกัด
3. ได้รับบริการต่าง ๆ จากสมาคมฯ เช่น การให้คำปรึกษาและแนะนำ การจัดตั้งและพัฒนาห้องสมุด
4. มีส่วนร่วมในการบริหารสมาคมฯ การพัฒนาวิชาชีพ และบริการทางวิชาการแก่สังคม อันแสดงถึงความรู้ความสามารถของท่าน
5. ได้รับส่วนลดในการจัดซื้อเอกสารสิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ของสมาคมฯ ในราคาพิเศษ
6. ได้รับสิทธิ์ในการเข้าร่วมโครงการการประกวดห้องสมุดดีเด่น และบุคคลดีเด่นในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

คุณสมบัติของสมาชิกสามัญ

1. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีในสาขาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง
2. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีในสาขาอื่น และสอนหรือเคยสอน วิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้องมาแล้ว ไม่น้อยกว่าสามปี

คุณสมบัติของสมาชิกวิสามัญ

1. เป็นหรือเคยเป็นผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุด
2. เป็นนักศึกษาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง
3. เป็นผู้สนใจเกี่ยวกับห้องสมุด กิจการในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ หรือสารนิเทศศาสตร์ หรือสาขาวิชาอื่นๆ

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย
ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 คลองจั่น บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร. 0-2734-9022-3 โทรสาร 0-2734-9021 มือถือ 089-893-9397

วารสารห้องสมุด

ใบบอกรับ/สั่งซื้อ

(ถ้าเป็นสมาชิกของสมาคมฯ แล้วจะได้รับวารสารห้องสมุด ฟรี)

อัตราค่าบอกรับ / สั่งซื้อวารสาร (1 ปี มี 2 ฉบับ)
ปีละ 250 บาท หรือ เล่มปลีกฉบับละ 130 บาท (รวมค่าจัดส่งทางไปรษณีย์)

จัดส่งวารสารที่ (ชื่อบุคคล หรือ หน่วยงาน)_____
ที่อยู่ _____

ผู้ติดต่อประสานงาน ชื่อ_____ ตำแหน่ง_____
โทรศัพท์_____ โทรสาร_____

ออกใบเสร็จรับเงินในนาม _____
สถานประกอบการ ( ) สำนักงานใหญ่ ( ) สาขา _____
ที่อยู่ _____
เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรหรือบัตรประจำตัวประชาชน_____

มีความประสงค์จะบอกรับ / สั่งซื้อวารสารห้องสมุด ดังนี้

( ) บอกรับเป็นสมาชิกรายปี เริ่ม ปีที่_____ฉบับที่_____พ.ศ._____
จำนวน_____ชุด รวมเป็นเงิน_____บาท

( ) สั่งซื้อฉบับปลีก ปีที่ _____ฉบับที่_____พ.ศ._____
จำนวน_____ชุด รวมเป็นเงิน_____บาท

ทั้งนี้ได้ชำระเงินค่าวารสาร จำนวนเงิน_____บาท (_____)
โดย

( ) <u>โอนเงินเข้าบัญชี</u> ชื่อบัญชี **สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ**-ธุรกิจ
เลขที่บัญชี **113-221984-8**
ธนาคาร ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขา คลองจั่น

ลงชื่อ _____ผู้สมัคร
วันที่_____เดือน _____พ.ศ._____

โอนเงินเข้าบัญชีธนาคาร กรุณาส่งใบสมัครพร้อมใบนำฝากเงินส่งโทรสารมายังสมาคมฯ 02-734-9021
สอบถามรายละเอียดได้ที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ tla2497@yahoo.com

อัตราค่าโฆษณาวารสารห้องสมุด

วารสารห้องสมุดเป็นวารสารวิชาการรายหกเดือน ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ความคิดในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องและเป็นสื่อกลางในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกและผู้สนใจ จัดพิมพ์จำนวน 2,000 ฉบับ เพื่อส่งให้สมาชิกทั่วประเทศและจำหน่ายแก่ผู้สนใจ

ประเภทที่	1	ปกหลังเต็มหน้าด้านนอก (4 สี) ฉบับละ	=	20,000	บาท
ประเภทที่	2	ปกหน้าเต็มหน้าด้านใน (4 สี) ฉบับละ	=	15,000	บาท
ประเภทที่	3	ปกหลังเต็มหน้าด้านใน (4 สี) ฉบับละ	=	15,000	บาท
ประเภทที่	4	หน้าในเล่ม (เนื้อใน) ขาวดำ ฉบับละ	=	5,000	บาท

การชำระเงิน

☐ โอนเงินเข้าบัญชีชื่อ **“สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ-วิชาการ” เลขที่บัญชี 113-3-00394-9** ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาคลองจั่น บัญชีออมทรัพย์

☐ ชำระเป็นเช็ค สั่งจ่ายในนาม **“สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ”**

โปรดส่งโทรสารหลักฐานการชำระเงินที่หมายเลข 02-734-9021

ข้าพเจ้าขอโฆษณาประเภท .....อัตรา.....บาท

พร้อมนี้ได้โอนเงิน/ชำระโดยเช็คธนาคาร .....เลขที่เช็ค.....
จำนวน.....บาท (ตัวอักษร.....)

สถานที่ติดต่อ.....โทรศัพท์.....

มือถือ.....โทรสาร.....E-mail: .....

ลงนาม .....
(.....)
วันที่.....